ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΑΠΑΝΤΑ
ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

Ἐποπτεία
ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ—ΣΤΕΡ. Ν. ΣΑΚΚΟΥ
Καθηγητῶν Πανεπιστημίου

Ἐπιμέλεια
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Σ. ΨΕΥΤΟΓΚΑ—ΘΕΟΔΩΡΟΥ Ν. ΖΗΣΗ
Διδακτόρων τῆς Θεολογίας

ΙΩΑΝΝΟΥ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΛΟΓΟΙ

ΤΟΜΟΣ 2

ΚΑΤΑ ΑΝΟΜΟΙΩΝ
1. ΠΕΡΙ ΑΚΑΤΑΛΗΠΤΟΥ ΛΟΓΟΣ ΣΤ'
2. ΠΕΡΙ ΟΜΟΟΥΣΙΟΥ ΛΟΓΟΙ Ζ'—ΙΒ'

Πρόλογος—Μετάφρασις—Σχόλια
ΣΤΕΡΓΙΟΥ Ν. ΣΑΚΚΟΥ
Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου
Κείμενον: B. Montfaucon

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ

Γραμματεὺς Συντάξεως
Ἱερεὺς ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΔΙΩΤΗΣ, θεολόγος

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τὸ ἔργον τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου «Κατὰ ἀνομοίων», ἀποτελούμενον ἐκ δώδεκα λόγων, διαιρεῖται εἰς δύο μέρη, τὸ «Περὶ ἀκαταλήπτου» ἐκ λόγων ἓξ καὶ τὸ «Περὶ ὁμοουσίου» ἐκ λόγων ὡσαύτως ἕξ. Οἱ «ἀνόμοιοι» κλάδος τῶν ἀρειανῶν, ἦσαν αἱρετικοὶ φρονοῦντες περὶ τοῦ Χριστοῦ ὅ,τι καὶ οἱ σημερινοὶ χιλιασταὶ ποὺ αὐτοκαλοῦνται «μάρτυρες τοῦ Ἰεχωβᾶ» ἢ «σπουδασταὶ τῆς Γραφῆς» ἢ «μελετηταὶ τῆς Γραφῆς». Διὰ τοῦτο ὅλον αὐτὸ τὸ ἔργον, κυρίως δὲ τὸ δεύτερον ἥμισυ ποὺ περιέχεται εἰς τὸν τόμον αὐτόν, εἶνε ἕνα πρώτης τάξεως ἀντιχιλιαστικὸν βοήθημα. Εἶνε δὲ ἁπλούστατον καὶ εὐκατάληπτον καὶ προσιτὸν εἰς ὅλους. Ὁ Χρυσόστομος καὶ τὰ πλέον ὑψηλὰ δογματικὰ καὶ θεολογικὰ θέματα τὰ διαπραγματεύεται μὲ τρόπον πολὺ ἁπλὸν καὶ καθόλου φιλοσοφικόν. Ἀποφεύγει τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὸν στοχασμόν, τοὺς συλλογισμούς, καὶ τὰς λογικὰς ἀποδείξεις, εἰς τὰ ὁποῖα ἀρέσκονται πολλοὶ ἄλλοι ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς. Τὰ πάντα διὰ τὸν Χρυσόστομον εἶνε ἑρμηνεία τεμαχίων τῆς ἁγίας Γραφῆς. Εἴτε περὶ ἀκαταλήπτου καὶ ὁμοουσίου ὁμιλεῖ — θέματα ποὺ μόνον μὲ τὸ ἄκουσμά των τρομάζει ὁ μὴ εἰδικός —, εἴτε περὶ ἐλεημοσύνης, εἴτε περὶ τοῦ βίου τοῦ ἀποστόλου Παύλου, εἴτε προτρέπει τοὺς Χριστιανοὺς νὰ ἐκκλησιάζωνται, εἴτε γράφει ἐπιστολήν, πάντοτε χρησιμοποιεῖ ἕνα τρόπον· ἑρμηνεύει περικοπὰς ἀπὸ τὴν Γραφήν. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἑρμηνείαν, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν τὸν φθάνει κανεὶς οὔτε ἀρχαῖος οὔτε σύγχρονος, δὲν γνωρίζει ἄλλην μέθοδον. Διὰ τοῦτο ἀναπτύσσει καὶ λύει ὅλα τὰ θέματα κατὰ τὸν καλύτερον τρόπον, καὶ εἶνε ὁ σοφώτερος τῶν πατέρων καὶ ὁ πλέον καταληπτὸς εἰς ὅλους. Μεταξὺ τοῦ ἀγραμμάτου ἀναγνώστου καὶ τοῦ Χρυσοστόμου ἕνας μόνον φραγμὸς ὑπάρχει, ἡ γλῶσσα. Ἀφ' ἧς στιγμῆς μεταφρασθῇ, τὸν κατανοοῦν ὅλοι ἐξ ἴσου καὶ ὁ ἐπιστήμων καὶ ὁ ἀγράμματος. Ὁ Χρυσόστομος ἦτο πρῶτα δικηγόρος. Διὰ τοῦτο εἰς κάθε ὁμιλίαν του ἐργάζεται ὡς δικηγόρος. Ἀγνοεῖ τὴν μέθοδον τοῦ στοχασμοῦ καὶ τὰ πεφιλοσοφημένα θεολογήμα-

τα. Βλέπει τὴν ἁγίαν Γραφὴν ὡς δικογραφίαν, καὶ ὁ ἴδιος ὡς δικηγόρος ἀποδεικνύει αὐτὰ ποὺ πρέπει νὰ ἀποδείξῃ, διὰ νὰ διαλάμψῃ ἡ ἀλήθεια. Καὶ ὡς δικηγόρος εἶνε τελείως καταληπτὸς εἰς τὸ ἀκροατήριον. Εἰδικῶς εἰς αὐτὸ τὸ ἔργον παρουσιάζεται ὡς συνήγορος μιᾶς πολὺ μεγάλης ὑποθέσεως, τῆς ὑποθέσεως ἂν ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἶνε ἢ δὲν εἶνε ἴσος μὲ τὸν Πατέρα, καὶ Θεὸς ἡμῶν ἐξ ἴσου μὲ ἐκεῖνον, μὲ βάσιν τὴν δικογραφίαν ποὺ λέγεται Γραφὴ ἁγία.

Ὅταν πιάνῃ μίαν παράγραφον αὐτῆς τῆς δικογραφίας, προκειμένου νὰ κάνῃ καταναητὸν αὐτὸ ποὺ κυρίως θέλει νὰ ἀντλήσῃ, ἑρμηνεύει ὅλα τὰ στοιχεῖα της, ἐξηγεῖ ὅλα τὰ θέματά της ἔστω καὶ ἄσχετα μὲ τὸ κύριον θέμα, ὥστε ὁ ἀκροατὴς νὰ βλέπῃ τὸ κύριον θέμα μέσα εἰς μίαν περιοχὴν πλήρως φωτεινὴν καὶ ἐξηγημένην. Παραδείγματος χάριν, ὅταν ἐξηγῇ τὸ «Πάτερ εἰ δυνατὸν παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο, κ.λ.π.» (Ματθ. 26, 39), ἐκ τοῦ ὁποίου ἀποσκοπεῖ νὰ συμπεράνῃ, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶνε καὶ ἄνθρωπος καὶ Θεός, ἀφιερώνει μέγα μέρος τῆς ὁμιλίας εἰς τὴν προσευχὴν ὡς ἀνάγκην καὶ ὡς θησαυρὸν καὶ προνόμιον· ὅταν ἑρμηνεύῃ τὸ «Τοῦτο φρονείσθω ἐν ὑμῖν ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβὼν κ.λ.π.» (Φιλ. 2, 5-11), ἐνῷ θέλει νὰ καταλήξῃ εἰς τὴν ἰσότητα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, ἀναπτύσσει σχεδὸν ὡς κύριον θέμα τὴν ταπεινοφροσύνην. Ἔτσι καὶ ὁ ἴδιος ἀκολουθεῖ καλύτερον τὰς τάσεις τῶν θεοπνεύστων συγγραφέων, καὶ οἱ ἀκροαταὶ δὲν ἀκούουν ἀνεξήγητα δόγματα, ἀλλὰ γίνονται κύριοι περικοπῶν, ἀπὸ τὰς ὁποίας καὶ μόνοι των δύνανται νὰ συναρμολογήσουν τὰ δόγματα. Μία συνέπεια αὐτῆς τῆς ἰδιομορφίας τοῦ Χρυσοστόμου εἶνε, ὅτι οὔτε δύναται νὰ κατατάξῃ κανεὶς τὰ ἔργα του κατὰ εἶδος, οὔτε δύναται νὰ βάλῃ εἰς τὰς ὁμιλίας του ἐπιγραφὰς συντόμους καὶ συνεπεῖς μὲ τὸ περιεχόμενον. Οἱ μακροσκελεῖς ὑπότιτλοι ποὺ ὑπάρχουν εἰς κάθε λόγον καὶ ποὺ δὲν εἶνε τοῦ Χρυσοστόμου ἀλλὰ τῶν στενογράφων του, ἐκφράζουν ὅλην τὴν ἀγωνίαν τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν προκειμένου νὰ ἐκφράσουν ποῖον εἶνε τὸ θέμα τοῦ λόγου. Φέρ' εἰπεῖν ὁ ὑπότιτλος τοῦ Ζ' λόγου Περὶ ὁμοουσίου: «Πρὸς τοὺς ἀπολειφθέντας τῆς συνάξεως· καὶ τοῦ ὁμοούσιον εἶναι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ ἀπόδειξις· καὶ ὅτι τὰ ταπεινῶς εἰρημένα καὶ γεγενημένα παρ' αὐτοῦ οὐ δι' ἀσθένειαν δυνάμεως, οὐδὲ δι'

ἐλάττωσιν ἐγίνετο καὶ ἐλέγετο, ἀλλὰ δι' οἰκονομίας διαφόρους. Ἀπὸ τοῦ "Περὶ ἀκαταλήπτου" καὶ ἀκολούθως». Τὰ χωρία τῆς Γραφῆς, τοὐλάχιστον ὅλα ὅσα ἀναφέρει εἰς τοὺς λόγους Κατὰ ἀνομοίων, τὰ ἀπαγγέλλει ὅλα ἀπὸ στήθους· διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ παραξενεύεται κανείς, ἂν τὰ περισσότερα δὲν συμφωνοῦν κατὰ λέξιν μὲ τὸ κείμενον. Ποτὲ ὅμως δὲν στρεβλώνει νοήματα.

Ὁ Χρυσόστομος φαίνεται ἐνήμερος ὅλων τῶν λεπτομερειῶν τῆς ζωῆς· εἶνε ὄχι μόνον ὁ ἅγιος Χριστιανὸς καὶ ὁ πνευματικὸς ποιμὴν τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ὁ ἄνθρωπος τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἀγροτικῆς καὶ τῆς ἀστικῆς καὶ τῆς ναυτικῆς. Θαυμάζει κανείς, ὅταν τὸν βλέπῃ πόσον κατέχει τὰ τεχνικὰ μυστικὰ καὶ τὴν φρασεολογίαν τῶν θαλασσολύκων, τοῦ γυναικείου κομμωτηρίου, τῶν γεωργῶν, τῶν μικροεμπόρων. Γνωρίζει πῶς ὁδηγοῦν οἱ πιλότοι τῶν πλοίων, πόσα ὀργώματα ὀργώνουν οἱ γεωργοὶ πρὶν νὰ σπείρουν καὶ τί εἶνε ἡ ζεύγλη καὶ πῶς βάζει ὁ βοῦς τὸν τράχηλον μέσα ἀπὸ τὴν ζεύγλην, πῶς ἀποξύνουν αἱ γυναῖκες τὴν παλαιὰν ἐπιδερμίδα μὲ τὰ παλαιὰ καλλυντικὰ διὰ νὰ ἁπλώσουν τὸ καινούργιον μακιγιάζ, πῶς κυνηγοῦν τὸ κέρδος οἱ ἔμποροι καὶ τί ὑπολογισμοὺς κάνουν. Δὲν τοῦ διαφεύγει τίποτε. Ἐχρημάτισεν ἄλλως τε δικηγόρος, ἐγνώρισε τὴν «πιάτσα». Παρὰ ταῦτα φαίνεται πόσον ἄδολος, ἁγνός, καὶ ἀδιάφθορος παρέμεινε, πόσον διετήρησε τὴν εὐγένειάν του. Καὶ διὰ ταῦτα δὲν δύναται νὰ καταλάβῃ, τί χρειάζεται νὰ ὁμιλῇ κανείς, ὅταν δὲν τὸν καταλαβαίνῃ ἔστω καὶ ἕνας ἀκροατής.

Ὁ ἕκτος (VI) λόγος «Περὶ ἀκαταλήπτου» εἶνε ὁ τελευταῖος τοῦ Α' μέρους τοῦ ἔργου «Κατὰ ἀνομοίων». Ἐξεφωνήθη κατὰ τὴν 20 Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 386 ἐν Ἀντιοχείᾳ. Ὁ ἅγιος Φιλογόνιος, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Χρυσόστομος ὁμιλεῖ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου, πρὶν εἰσέλθῃ εἰς τὸ κύριον θέμα «Περὶ ἀκαταλήπτου», ἔγινεν ἐπίσκοπος περὶ τὸ ἔτος 320, ὅταν οἱ μὲν διωγμοὶ μόλις εἶχον παύσει, ἡ δὲ αἵρεσις τῶν ἀρειανῶν μόλις ἐνεφανίζετο. Πιθανώτατα ἡ ἡμέρα τῆς ἐκφωνήσεως τοῦ λόγου ἦτο Κυριακὴ πρὸ τῶν Χριστουγέννων.

Ἐκ τῶν ἓξ λόγων «Περὶ ὁμοουσίου» οἱ τέσσαρες ἐξεφωνήθησαν ἐν Ἀντιοχείᾳ κατὰ τὸ πρῶτον ἑξάμηνον τοῦ 387, ὅταν ὁ Χρυσόστομος ἦτο πρεσβύτερος, καὶ ἀπετέλουν ἐξ ἀρχῆς τὸ δεύτερον μέρος τοῦ «Κατὰ ἀνομοίων» ἔργου του (6+4)· οἱ δύο τελευταῖοι ἐξεφωνήθησαν μετὰ 11 ἔτη ἐν Κων-

σταντινουπόλει, μόλις ἔγινεν ἐπίσκοπος· μάλιστα ὁ πρῶτος (δηλαδὴ ὁ πέμπτος ἐκ τῶν ἕξ ἢ ἑνδέκατος ἐν συνόλῳ) εἶνε ὁ δεύτερος λόγος του ὡς ἐπισκόπου εὐθὺς μετὰ τὸν ἐνθρονιστήριον.

Ὁ ἕβδομος (VII) λόγος ἢ πρῶτος «Περὶ ὁμοουσίου» ἐξεφωνήθη τῷ 387, ὀλίγον μετὰ τὰ Χριστούγεννα τοῦ 386, καὶ πιθανώτατα τὴν 5 Ἰανουαρίου 387. Διότι κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ὑπῆρχε κοσμικὴ ἑορτὴ μὲ ἱπποδρομίας· ὁ δὲ Χρυσόστομος ἀρχίζει μὲ τὴν φράσιν «πάλιν ἱπποδρομίαι, καὶ πάλιν ὁ σύλλογος ἡμῖν ἐλάττων γέγονεν».

Ὁ ὄγδοος (VIII) λόγος ἐξεφωνήθη ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὸν ἕβδομον. Ἀρχίζει μὲ τὰ λόγια «Ἐκ πολέμου χθὲς ἐπανήλθομεν, ἐκ πολέμου καὶ μάχης αἱρετικῆς...». Ὁ Montfaucon καὶ ἄλλοι φρονοῦν ὅτι ἐννοεῖ τὸν προηγούμενον λόγον, καὶ ἐπομένως ἀπὸ τὸ «χθὲς» φαίνεται ὅτι ὁ λόγος αὐτὸς ἐξεφωνήθη τὴν ἐπομένην 6-1-387. Νομίζω ὅμως ὅτι δὲν εὐσταθεῖ τοῦτο, διότι εἰς τὸν παρόντα λόγον ὁ Χρυσόστομος ἀναπτύσσει τὸ κύριον θέμα τῆς «χθεσινῆς αἱρετικῆς μάχης», ἐφ' ὅσον δὲ δὲν συμπίπτει μὲ τὸ θέμα τοῦ προηγουμένου λόγου, ἄρα πρόκειται περὶ ἄλλου λόγου ἢ μᾶλλον δημοσίας συζητήσεως, ἡ ὁποία ἔγινε μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ προηγουμένου λόγου.

Ὁ ἔνατος (IX) λόγος, εἰς τὸν ὁποῖον ἀποδεικνύεται ἡ ἰσότης Υἱοῦ καὶ Πατρὸς ἀπὸ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Λαζάρου, ἐξεφωνήθη πολλὰς ἡμέρας ἢ καὶ μῆνας μετὰ τὸν ὄγδοον. Πάντως κατὰ τὸ πρῶτον ἑξάμηνον τοῦ 387.

Ὁ δέκατος (X) λόγος ἐξεφωνήθη πάλιν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος μετὰ πολυήμερον διακοπήν.

Ὁ ἑνδέκατος (XI) λόγος εἶνε, καθὼς εἶπα, ὁ δεύτερος λόγος του ὡς ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, ἐκφωνηθεὶς κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 398. Εἰς τὸν ὑπότιτλον αὐτοῦ τοῦ λόγου «ὁμιλία ῥηθεῖσα ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸς ἀνομοίους Περὶ ἀκαταλήπτου, κ.λ.π.» ἡ φράσις «Περὶ ἀκαταλήπτου» εἶνε λάθος μεταγενεστέρων ἀντιγραφέων· διὰ τοῦτο τὴν διώρθωσα «Περὶ ὁμοουσίου». Τὸ θέμα εἶνε ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους περὶ ὁμοουσίου, καὶ δὲν λέγεται τίποτε περὶ ἀκαταλήπτου. Ὑπ' ὄψιν δὲ ὅτι εἰς τὰ ἔργα τοῦ Χρυσοστόμου δὲν ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ τῶν ὅρων «λόγος» καὶ «ὁμιλία»· εἶνε ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ εἶδος.

Ὁ δωδέκατος (XII) λόγος εἶνε συνέχεια τοῦ ἑνδεκάτου καὶ ἐξεφωνήθη ὀλίγας ἡμέρας μετὰ ἀπ' ἐκεῖνον, ἴσως δὲ κατὰ τὴν ἐπομένην Κυριακήν.

Καὶ τοὺς ἑπτὰ λόγους μεταφράζω ἀπὸ τὸ κείμενον τοῦ Montfaucon κατὰ τὴν δευτέραν ἔκδοσιν (Parisiis 1839, τόμος 1, σελ. 603-680), ἡ ὁποία εἶνε ἡ πασῶν ἀρίστη καὶ ἐκ τῆς ὁποίας φωτοτυπεῖται καὶ τὸ κείμενον. Ἡ πλαγιοσημειωμένη σελιδομέτρησις (501 A, B, C, D, E, 502 A, B, C, D, E, κ.λ.π.) εἶνε τῆς πρώτης ἐκδόσεως καὶ εὑρίσκεται ἐπίσης πλαγιοσημειωμένη εἰς τὴν δευτέραν. Ἐδῶ εἰς μὲν τὸ κείμενον φωτοτυπεῖται ὅπως εἶνε πλαγιοσημειωμένη εἰς τὴν δευτέραν, εἰς δὲ τὴν μετάφρασιν ἐκτυπώνεται ἐντὸς τοῦ κειμένου. Αὐτὸ θὰ γίνεται καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῶν ἁπάντων τοῦ Χρυσοστόμου, ἀλλὰ καὶ ἄλλων πατέρων, χάριν τῶν ἐπιστημόνων ἀλλὰ καὶ χάριν ὅλων ὅσοι θὰ χρησιμοποιοῦν τὰ εὑρετήρια· διότι τὰ εὑρετήρια θὰ παραπέμπουν εἰς αὐτὴν τὴν πλαγιοσημειωμένην σελιδομέτρησιν, καὶ θὰ εἶνε τοιουτοτρόπως κοινὰ καὶ διὰ τὸ κείμενον καὶ διὰ τὴν μετάφρασιν.

Ἐμπλουτίζω τὰς παραπομπὰς εἰς τὴν ἁγίαν Γραφήν, διότι ὁ Montfaucon ἔχει μερικὰ γραφικὰ χωρία ἀνεπισήμαντα. Τὰ διατηρῶ ἀμετάβλητα καὶ ἀμετάφραστα, ὅπως εὑρίσκονται εἰς τὸν Χρυσόστομον. Εἰς τὸ κείμενον διορθώνω ὡρισμένα λάθη καθαρῶς τυπογραφικὰ (π.χ. «δήατὸν» ἀντὶ «δυνατόν», «ἰν εατρείῳ» ἀντὶ «ἐν ἰατρείῳ» κ.λ.π.). Εἶνε δὲ ὀλίγα (εἰς τὸν παρόντα τόμον δέκα). Ἐπεξηγῶ ὡρισμένα πράγματα μὲ ὑποσημειώσεις. Ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν τῆς μεταφράσεως τηρῶ τὴν γραμμὴν τῆς ὅλης ἐκδιδομένης σειρᾶς.

ΣΤΕΡΓΙΟΣ Ν. ΣΑΚΚΟΣ, Δ. Θ.
Καθηγητὴς Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΠΕΡΙ ΑΚΑΤΑΛΗΠΤΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΣΤ'

492 A **Εἰς** τὸν μακάριον Φιλογόνιον ποὺ ἀπὸ δικηγόρος ἔγινεν ἐπίσκοπος· καὶ ὅτι τίποτε δὲν εὐαρεστεῖ τόσον πολὺ τὸν Θεόν, ὅσον τὸ νὰ φροντίζωμεν διὰ τὸ κοινὸν συμφέρον· καὶ ὅτι τὸ νὰ προσερχώμεθα μὲ ἀμέλειαν εἰς τὰ θεῖα μυστήρια τιμωρεῖται πολὺ σκληρά, καὶ ἂν ἀκόμη τὸ τολμήσωμεν αὐτὸ μίαν φορὰν τὸν χρόνον. Ἐξεφωνήθη δὲ πέντε ἡμέρας πρὸ τῶν Χριστουγέννων.

B 1. Ἐγὼ βέβαια καὶ σήμερον ἑτοιμαζόμουν νὰ ξεντυθῶ διὰ νὰ ἀντιμετωπίσω τὰ παλαιστικὰ τεχνάσματα τῶν αἱρετικῶν, καὶ νὰ σᾶς ἐξοφλήσω τὸ ὑπόλοιπον χρέος μου· ἀλλ' ἡ ἡμέρα τοῦ μακαρίου Φιλογονίου ποὺ ἑορτάζομεν τώρα 493 A ἐκάλεσε τὴν γλῶσσάν μου νὰ διηγηθῇ τὰ κατορθώματα ἐκείνου. Καὶ ὁπωσδήποτε πρέπει νὰ πειθαρχήσω. Διότι ἂν «ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα θανάτῳ τελευτᾷ» (Ἐξ. 21, 16· Λευκ. 20, 9), φαίνεται ὁλοκάθαρα ὅτι ὅποιος τοὺς ὁμιλεῖ καλῶς θὰ ἀπολαύσῃ ὁπωσδήποτε ζωήν. Καὶ ἂν εἰς τοὺς φυσικοὺς γονεῖς πρέπει νὰ δεικνύωμεν τόσην ἀγάπην, πολὺ περισσότερον πρέπει εἰς τοὺς πνευματικούς, καὶ μάλιστα ὅταν αὐτοὺς μὲν ποὺ ἔφυγαν ὁ ἔπαινος δὲν τοὺς κάνῃ καθόλου λαμπροτέρους, ἐμᾶς δὲ ποὺ μελετῶμεν, καὶ ὅσοι ὁμιλοῦμεν καὶ ὅσοι ἀκροαζόμεθα, μᾶς κάνει καλυτέρους. Διότι ἐκεῖνος βέβαια, ἀφ' ὅπου ἀνέβη εἰς τὸν οὐρανόν, δὲν τὸν χρειάζεται καθόλου τὸν ἀνθρώπινον ἔπαινον, ἀφοῦ ἐπῆγεν εἰς ἀνωτέραν καὶ μακαριωτέραν B χώραν· ἐμᾶς ὅμως ποὺ ζῶμεν ἀκόμη ἐδῶ, καὶ ἔχομεν ἀνάγκην πολλῆς καλλιεργείας ἀπὸ πάσης πλευρᾶς, μᾶς χρειάζονται τὰ ἐγκώμια ἐκείνου, διὰ νὰ διεγερθῇ μέσα μας ὁ ἴδιος ζῆλος. Διὰ τοῦτο καὶ κάποιος σοφὸς συμβουλεύει καὶ λέγει· «Μνήμη δικαίου μετ' ἐγκωμίων» (Παρμ. 10, 7).[1] Διότι ὠφελοῦνται πάρα πολὺ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ὄχι αὐτοὶ ποὺ ἔφυγαν, ἀλλ' αὐτοὶ ποὺ ἐγκωμιάζουν. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔχομεν τό-

1. Σημαίνει· «Ὅταν ἐνθυμῆσθε ἢ μνημονεύετε τὸν δίκαιον, νὰ τὸν ἐγκωμιάζετε».

σον πολὺ κέρδος ἀπὸ τὴν ὑπόθεσιν, νὰ πειθαρχήσωμεν καὶ νὰ μὴ διαφωνοῦμεν· διότι καὶ ἡ ὥρα εἶνε κατάλληλος διὰ τὴν διήγησιν αὐτήν. Διότι σὰν σήμερον ὁ μακάριος **C** μετετάχθη εἰς τὴν ἀτάραχον ζωήν, καὶ ἠγκυροβόλησεν ἐκεῖ ὅπου εἰς τὸ ἑξῆς δὲν ἔχει νὰ φοβηθῇ κανεὶς ναυάγιον, οὔτε καμμίαν θλῖψιν, οὔτε πόνον. Καὶ τί τὸ παράξενον ἂν τὸ μέρος ἐκεῖνο εἶνε καθαρὸν ἀπὸ θλῖψιν, καθ' ἣν στιγμὴν καὶ εἰς ἀνθρώπους ποὺ ζοῦν ἀκόμη ἀποτείνεται ὁ Παῦλος καὶ λέγει· «Πάντοτε χαίρετε, ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε»; (Α' Θε. 5, 17). Καὶ ἂν ἐδῶ, ὅπου ὑπάρχουν νοσήματα, καὶ ἀδικίαι, καὶ πρόωροι θάνατοι, καὶ συκοφαντίαι, καὶ φθόνοι, καὶ θλίψεις, καὶ θυμοί, καὶ πονηραὶ ἐπιθυμίαι, καὶ ἄπειρα ἐγκληματικὰ σχέδια, καὶ καθημεριναὶ φροντίδες, **D** καὶ συνεχῆ καὶ ἀλλεπάλληλα κακὰ ποὺ μᾶς φέρνουν ἀπὸ παντοῦ ἀπείρους λύπας, εἶπεν ὁ Παῦλος, ὅτι εἶνε δυνατὸν «πάντοτε νὰ χαίρωμεν», ὅταν κανεὶς δι' ὀλίγον μόνον σηκώσῃ κεφάλι ἀπὸ τὴν τρικυμίαν τῶν βιοτικῶν πραγμάτων, δύναται νὰ ρυθμίσῃ καλῶς τὴν ζωήν του· εἶνε πολὺ εὐκολώτερον νὰ ἐπιτύχῃ αὐτὸ τὸ καλόν, ὅταν ἀποδημήσῃ ἀπ' ἐδῶ, ὅταν ὅλ' αὐτὰ ἔχουν ἐκλείψει, καὶ αἱ ἀρρώστιαι καὶ τὰ νοσήματα καὶ τὸ ὑπόβαθρον τῶν ἁμαρτημάτων, ὅταν δὲν ὑπάρχῃ «τὸ δικό μου καὶ τὸ δικό σου», αὐτὸς ὁ κρύος λόγος ποὺ φέρνει εἰς τὴν ζωὴν μας ὅλα τὰ κακὰ καὶ ποὺ ἐγέννησεν ἀπείρους πολέμους. Διὰ τοῦτο **E** μακαρίζω περισσότερον τὸν ἅγιον αὐτόν, διότι, ἂν καὶ μετετάχθη καὶ ἀφῆκε τὴν πόλιν μας, ὅμως ἀνέβηκε εἰς ἄλλην πόλιν, τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ· καὶ ἀφοῦ ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν αὐτήν, εἶνε τώρα πολίτης τῆς Ἐκκλησίας τῶν πρωτοτόκων ποὺ εἶνε ἀπογραμμένοι εἰς τὰ μητρῷα τῶν οὐρανῶν· ἀφῆκε τὰς ἑορτὰς αὐτάς, καὶ ἐπῆγε εἰς τὴν πανήγυριν τῶν ἀγγέλων. Ὅτι δὲ ὑπάρχει ἐπάνω καὶ πόλις καὶ Ἐκκλησία καὶ πανήγυρις, ἄκουσε ποὺ τὸ λέγει ὁ Παῦλος· «Προσεληλύθατε πόλει Θεοῦ ζῶντος, Ἱερουσαλὴμ ἐπουρανίῳ καὶ ἐκκλησίᾳ πρωτοτόκων ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς, **494 A** καὶ μυριάσιν ἀγγέλων πανηγύρει» (Ἑβρ. 12, 22 - 23). Ὀνομάζει δὲ ὅλα τὰ ἐκεῖ πανήγυριν ὄχι μόνον διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἄνω δυνάμεων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀφθονίαν τῶν ἀγαθῶν καὶ τὴν παντοτεινὴν χαρὰν καὶ εὐφροσύνην. Διότι τὴν πανήγυριν συνήθως τίποτε ἄλλο δὲν τὴν κάνει, παρὰ τὸ πλῆθος αὐτῶν ποὺ συγκεντρώνονται καὶ ἡ ἀφθονία τῶν ἐμπορευμάτων, ὅταν συγκεντρώνωνται σιτάρια καὶ κριθάρια καὶ διάφορα εἴδη προϊόντων, καὶ κοπάδια προβάτων, καὶ ἀγέλαι βοδιῶν, καὶ ροῦχα, καὶ διάφορα τέτοια, καὶ ἄλλοι μὲν πωλοῦν, ἄλλοι δὲ ἀγοράζουν. Καὶ θὰ εἰπῇ κανείς· Τί ἀπ' αὐτὰ ὑπάρχει εἰς τοὺς οὐρανούς; Ἀπ' αὐτὰ βέβαια τίποτε, ἐκεῖνα ἐκεῖ ὅμως εἶνε πολὺ σεβαστότερα ἀπ' αὐτά. Οὔτε σιτάρια καὶ κριθάρια καὶ εἴδη προϊόντων, ἀλλ' ἐκεῖ ὁ καρπὸς εἶνε παντοῦ τοῦ Πνεύματος, ἀγάπη **B** καὶ χαρὰ καὶ εὐφροσύνη καὶ εἰρήνη καὶ ἀγαθωσύνη κα πραότης εἰς μεγάλην ἀφθονίαν. Καὶ εἶνε δυνατὸν νὰ ἴδῃ κανεὶς παντοῦ εἰς τοὺς οὐρανοὺς ὄχι κοπάδια προβάτων καὶ ἀγέλας βοδιῶν, ἀλλὰ «πνεύματα δικαίων τετελειωμένων» (Ἑβ. 12, 23), καὶ ἀρετὰς ψυχῶν, καὶ κατορθώματα τρόπων ζωῆς· ὄχι ροῦχα καὶ μπαλώματα, ἀλλὰ στεφάνια πολυτιμότερα ἀπὸ κάθε χρυσόν, καὶ βραβεῖα καὶ ἔπαθλα καὶ τὰ ἄπειρα ἀγαθὰ ποὺ φυλάσσονται διὰ τοὺς νικητάς. Καὶ τὸ πλῆθος αὐτῶν ποὺ συγκεντρώνονται εἶνε πολὺ σεβαστότερον καὶ περισσότερον. Δὲν ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀνθρώπους ἀστοὺς καὶ χωρικούς, ἀλλ' **C** ἐδῶ μυριάδες ἀγγέλων, ἐκεῖ χιλιάδες ἀρχαγγέλων, ἀλλοῦ σύνταγμα προφητῶν, ἀλλοῦ ὁμάδες μαρτύρων, τάγματα ἀποστόλων, συναθροίσεις δικαίων, δῆμοι διάφοροι ὅλων ὅσοι εὐηρέστησαν τὸν Θεόν. Πράγματι ἡ πανήγυρις εἶνε μία θαυμασία πανήγυρις, καὶ τὸ ἀνώτερον ὅλων μάλιστα εἶνε, ὅτι μέσα εἰς τὴν πανήγυριν περιφέρεται ὁ βασιλεὺς ὅλων αὐτῶν· διότι ἀφοῦ εἶπε «μυριάσιν ἀγγέλων πανηγύρει» ἐπρόσθεσε· «καὶ κριτῇ Θεῷ πάντων» (Ἑβρ. 12, 24). Ποῖος εἶδε ποτὲ βασιλέα νὰ ἔρχεται εἰς πανήγυριν; Ἐδῶ βέβαια κανεὶς δὲν εἶδε ποτέ, ἐκεῖ ὅμως, ὅσοι παρευρίσκονται, τὸν βλέπουν συνεχῶς, ὅσον τοὺς εἶνε δυνατὸν νὰ ἰδοῦν· τὸν βλέπουν δὲ καὶ νὰ εἶνε μαζί των **D** καὶ νὰ στολίζῃ ὅλους τοὺς παρευρισκομένους μὲ τὴν λαμπρότητα τῆς δόξης του. Καὶ αὗται μὲν αἱ ἐδῶ πανηγύρεις διαλύονται πολλὰς φορὰς εἰς τὸ μέσον τῆς ἡμέρας, ἐκείνη ὅμως ὄχι ἔτσι. Δὲν περιμένει ποτὲ νὰ ἔλθῃ ὁ μῆνας, ὁ χρόνος, ἡ ἡμέρα, ἀλλὰ γίνεται διαρκῶς, καὶ ὅλα τὰ ἀγαθὰ της δὲν ἔχουν τέρμα, δὲν γνωρίζουν τέλος, δὲν μποροῦν νὰ γηράσουν οὔτε νὰ μαραθοῦν. Μένουν ἀγέραστα καὶ ἀθάνατα. Κανεὶς θόρυβος ἐκεῖ ὅπως ἐδῶ, καμμία ταραχή, ἀλλὰ μεγάλη ἡ εὐκοσμία ὅλων μὲ τὴν πρέπουσαν τάξιν. **E** σὰν νὰ ἀναπέμπουν μὲ μίαν κιθάραν, μὲ ρυθμόν, τὴν παναρμόνιον μελῳδίαν τὴν γλυκυτέραν ἀπὸ κάθε ἄλλην μουσικὴν πρὸς τὸν Δεσπότην καὶ τῶν δύο κτίσεων· ἐκεῖ ἡ ψυχὴ μυεῖται εἰς τὴν θείαν μυσταγωγίαν σὰν εἰς ἱερὰ ἄδυτα καὶ θεῖα μυστήρια.

2. Πρὸς αὐτὴν λοιπὸν τὴν μακαρίαν καὶ ἀγέραστον χώραν ἐπῆγε σὰν σήμερον ὁ μακάριος Φιλογόνιος. Ποῖος λόγος δύναται νὰ γίνῃ ἀντάξιος τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἀξιώθηκε ἑνὸς τόσον ὡραίου κλήρου; Δὲν ὑπάρχει κανείς. Καὶ λοιπόν; **495 A** θὰ σιωπήσωμεν διὰ τὸν λόγον αὐτόν; ἀλλὰ τότε διατί συνεκεντρώθημεν; Νὰ εἴπωμεν ὅτι δὲν θὰ μπορέσωμεν νὰ φθάσωμεν τὸ μέγεθος τῶν ἔργων του; Ἀλλὰ δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον πρέπει νὰ ὁμιλήσω, διότι σπου-

δαιοτάτη πτυχὴ τοῦ ἐγκωμίου εἶνε καὶ τοῦτο, τὸ νὰ μὴ δυνηθοῦν τὰ λόγια νὰ ἐξισωθοῦν μὲ τὰ ἔργα. Διότι εἰς αὐτοὺς ποὺ ἔκαναν τὰ κατορθώματα ἀνώτερα ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, εἶνε φανερὸν ὅτι τοὺς πρέπουν ἐγκώμια ἀνώτερα ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην γλῶσσαν. Καὶ βέβαια δὲν εἶνε τοῦτο λόγος ἀποτυχίας μας, ἀλλὰ θὰ συμβῇ μὲ μᾶς ὅτι συνέβη μὲ τὸν κοινόν μας Δεσπότην. Καὶ ἐκεῖνος εἰς τὴν χήραν ποὺ ἔρριψε δύο μόνον ὀβολούς, δὲν ἔδωσε δύο μόνον ὀβολῶν μισθόν. Διατί ἄραγε; Διότι ἐπρόσεχεν ὄχι εἰς τὴν ποσότητα τῶν χρημάτων, **B** ἀλλὰ εἰς τὸν πλοῦτον τῆς νοοτροπίας (Μάρκ. 12, 41 - 44· Λουκ. 21, 1 - 4). Ἂν ἐξετάσῃς τὰ χρήματα βέβαια, πολλὴ ἡ πτωχεία· ἂν ὅμως ξετυλίξῃς τὴν προαίρεσιν, θὰ ἴδῃς ἀπερίγραπτον θησαυρὸν μεγαλοψυχίας. Ὥστε ἂν καὶ τὰ ἰδικά μας εἶνε μικρὰ καὶ εὐτελῆ, ὅμως εἶνε αὐτὰ ποὺ ἔχομεν. Καὶ ἂν εἶνε κατώτερα ἀπὸ τὴν μεγαλοψυχίαν τοῦ γενναίου καὶ δικαίου Φιλογονίου, ὅμως μέγιστον δεῖγμα τῆς μεγαλοψυχίας του θὰ ἦτο καὶ τοῦτο, ὅτι δὲν θὰ ἀποθήσῃ οὔτε τὰ μικρά, ἀλλὰ θὰ κάνῃ ὅ,τι κάνουν οἱ πλούσιοι. Καὶ ἐκεῖνοι ὅταν δέχωνται ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς μικρὰ πράγματα ποὺ δὲν τὰ ἔχουν καὶ ἀνάγκην, **C** προσφέρουν ἐπὶ πλέον ἀπὸ τὰ ἰδικά των, ἀνταποδίδοντας σὰν δῶρα εἰς αὐτούς, ποὺ τοὺς προσέφεραν αὐτὰ ποὺ αὐτοὶ τὰ εἶχαν. Ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτός, ἀφοῦ λάβῃ ἀπὸ μᾶς ἐγκώμιον μὲ λόγια, τὰ ὁποῖα δὲν τοῦ χρειάζονται, θὰ μᾶς ἀνταποδώσῃ μὲ τὰ ἔργα τὴν εὐλογίαν του, ἡ ὁποία πάντοτε μᾶς χρειάζεται. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν ν' ἀρχίσωμεν τὰ ἐγκώμια; Ἀπὸ ποῦ ἄλλου ἂν ὄχι ἀπὸ τὸ ἀξίωμα, αὐτὸ ποὺ τοῦ ἐχάρισεν ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος; Διότι τὰ ἐξωτερικὰ ἀξιώματα βέβαια δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ θεωρηθοῦν ποτὲ ὡς ἀπόδειξις τῆς ἀρετῆς αὐτῶν, εἰς τοὺς ὁποίους εἶνε ἐμπιστευμένα, ἀλλὰ πολλὰς φορὰς κατηγοροῦν αὐτοὺς καὶ ὡς κακούς. Διατί; Διότι συνήθως τὰ ἀξιώματα αὐτοῦ τοῦ εἴδους **D** τὰ προξενοῦν αἱ προστασίαι τῶν φίλων,[2] καὶ τὰ πλαισιώματα (τῶν ἰσχυρῶν) καὶ αἱ κολακεῖαι καὶ πολλὰ ἄλλα αἰσχρότερα ἀπ' αὐτά. Ὅταν ὅμως χειροτονῇ καὶ ψηφίζῃ ὁ Θεός, καὶ τὸ χέρι ἐκεῖνο ἀκουμπᾷ εἰς τὸ ἅγιον κεφάλι, ἡ ψῆφος εἶνε ἀδέκαστος, ἡ κρίσις ἀπηλλαγμένη ἀπὸ κάθε ὑποψίαν· τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ ποὺ χειροτονεῖ γίνεται ἀναμφίβολος ἐγγύησις δι' αὐτὸν ποὺ χειροτονεῖται. Καὶ ὅτι ἐκεῖνον τὸν ἐχειροτόνησεν ὁ Θεός, φαίνεται καὶ ἀπ' αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν τρόπον τῆς ἐκλογῆς του. Διότι τὸν ἥρπασαν μέσα ἀπὸ τὴν ἀγορὰν καὶ τὸν ὡδήγησαν εἰς τὸν θρόνον τοῦτον. Τόσον πολὺ σεμνὸν καὶ λαμπρὸν ἔδειξε τὸν προηγούμενον βίον του, μολονότι εἶχε καὶ γυναῖκα καὶ

2. Αὐτὰ ποὺ λέγομεν σήμερον: «τὰ μέσα»

θυγατέρα, καὶ τὸ ἐπάγγελμά του ἦτο νὰ ζῇ μέσα εἰς τὸ δικαστήριον· τόσον πολὺ ἔλαμψε **E** περισσότερον ἀπὸ τὸν ἥλιον, ὥστε ἀπ' ἐκεῖ κατ' εὐθεῖαν νὰ φανῇ ἄξιος αὐτοῦ τοῦ ἀξιώματος, καὶ ἀπὸ τὸ δικαστικὸν βῆμα νὰ ὁδηγηθῇ εἰς τὸ ἱερὸν βῆμα. Καὶ τότε μὲν ὑπερησπίζετο ἀνθρώπους ἐναντίον ἀνθρώπων ποὺ τοὺς ἐπεβουλεύοντο, κάνοντας τοὺς ἀδικουμένους ἰσχυροτέρους τῶν ἀδικούντων· ὅταν δὲ ἦλθεν ἐδῶ, ὑπερησπίζετο ἀνθρώπους ἐναντίον τῶν δαιμόνων ποὺ τοὺς κατέτρεχον. Καὶ πόσον μέγα δεῖγμα ἀρετῆς εἶνε τὸ νὰ ἀξιωθῇ κανεὶς αὐτοῦ τοῦ τόσον μεγάλου ἀξιώματος ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, ἄκουσε τί λέγει ὁ ἀναστημένος Χριστὸς εἰς τὸν Πέτρον. Διότι, ἀφοῦ **496 A** τὸν ἠρώτησε «Πέτρε, φιλεῖς με;» (Ἰω. 21, 15 - 17), καὶ ἐκεῖνος τοῦ εἶπε «Σύ, Κύριε, οἶδας ὅτι φιλῶ σε» (Ἰω. 21, 16 - 17), δὲν εἶπεν ὁ Χριστὸς «Πέταξε τὰ χρήματά σου, ἀσκήσου μὲ νηστείαν, κάνε σκληραγωγίαν, ἀνάστησε νεκρούς, ἀποδίωξε δαίμονας»· τίποτε ἀπ' αὐτὰ οὔτε ἀπὸ τὰ ἄλλα σημεῖα, οὔτε ἀπὸ τὰ ἄλλα κατορθώματα ἀνέφερεν· ἀλλ' ἀφῆκεν ὅλα ἐκεῖνα καὶ εἶπε· «Εἰ φιλεῖς με, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου» (Ἰω. 21, 15 - 17). Καὶ τὸ ἔλεγεν αὐτό, διότι ἤθελε νὰ μᾶς δείξῃ ποῖον εἶνε τὸ μέγιστον τεκμήριον ὄχι μόνον τῆς ἀγάπης πρὸς αὐτὸν ἀλλὰ **B** καὶ τῆς ἀγάπης ποὺ ἔχει αὐτὸς πρὸς τὰ πρόβατα. Καὶ τὸ ἐθεώρησεν αὐτὸ ὡς μέγιστον δεῖγμα τῆς ἀγάπης πρὸς αὐτόν, σὰν νὰ ἤθελε νὰ εἰπῇ «Αὐτὸς ποὺ ἀγαπᾷ τὰ πρόβατά μου, ἀγαπᾷ ἐμένα». Κοίταξε λοιπὸν πόσα ὑπέμεινε διὰ τὸ ποίμνιον αὐτὸ ὁ Χριστός. Ἔγινεν ἄνθρωπος, ἐπῆρε μορφὴν δούλου, ἐπτύσθη, ἐρραπίσθη· εἰς τὸ τέλος δὲν ἠρνήθη νὰ ὑπομείνῃ καὶ τὸν θάνατον, καὶ θάνατον τὸν πλέον ἄτιμον· διότι ἔχυσε τὸ αἷμα του ἐπάνω εἰς σταυρόν. Ὥστε ἂν κανεὶς θέλῃ νὰ τὰ ἔχῃ καλὰ **C** μ' αὐτόν, νὰ φροντίζῃ διὰ τὰ πρόβατα αὐτά, νὰ ζητῇ τὸ κοινὸν συμφέρον, νὰ μεριμνᾷ διὰ τοὺς ἀδελφούς του. Διότι διὰ τὸν Θεὸν δὲν ὑπάρχει κανένα κατόρθωμα προτιμότερον ἀπ' αὐτό. Διὰ τοῦτο καὶ ἀλλοῦ λέγει· «Σίμων Σίμων, ἠτήσατο ὁ σατανᾶς σινιάσαι σε ὡς τὸν σῖτον· κἀγὼ ἐδεήθην περὶ σοῦ, ἵνα μὴ ἐκλίπῃ ἡ πίστις σου» (Λουκ. 22, 31 - 32)· ποίαν ἀμοιβὴν θὰ μοῦ ἀνταποδώσῃς ὅμως διὰ τὴν φροντίδα μου αὐτὴν καὶ τὴν πρόνοιαν; Ποίαν ἀμοιβὴν ζητεῖ ἄραγε; Πάλιν τὴν ἰδίαν· διότι λέγει· «Καὶ σύ ποτε ἐπιστρέψας στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου» (Λουκ. 22, 32). Ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς κἀγὼ Χριστοῦ» (Α΄ Κορ. 4, 16· 11, 1). Πῶς ἔγινες τοῦ Χριστοῦ μιμητής; «Πάντα πᾶσιν ἀρέσκων, καὶ μὴ ζητῶν τὸ ἐμαυτοῦ συμφέρον, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσι» (Α΄ Κορ. 10, 33). Καὶ ἀλλοῦ λέγει· «Καὶ γὰρ ὁ **D** Χριστὸς οὐχ ἑαυτῷ ἤρεσκεν, ἀλλὰ εἰς τοὺς πολλούς» (Ρωμ. 15, 3).

Καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλο καλύτερον γνώρισμα καὶ σημεῖον τοῦ πιστοῦ καὶ τοῦ ἀγαπῶντος τὸν Χριστόν, ἀπὸ τὸ νὰ φροντίζῃ κανεὶς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ νὰ ἐπιμελῆται τὴν σωτηρίαν ἐκείνων.

3. Αὐτὰ νὰ τὰ ἀκούσουν καὶ οἱ μοναχοὶ ὅλοι, καὶ αὐτοὶ ποὺ ἐπιασαν τὰς κορυφὰς τῶν βουνῶν, καὶ ὅσοι μὲ κάθε τρόπον ἐσταύρωσαν τὸν ἑαυτόν τους διὰ τὸν κόσμον, ὥστε μὲ ὅσην δύναμιν ἔχουν νὰ ὑποστηρίζουν τοὺς ἡγέτας τῶν ἐκκλησιῶν, νὰ τοὺς ἀλείφουν μὲ τὸ παλαιστικὸν λάδι τῶν προσευχῶν, μὲ τὸ νὰ ὁμονοοῦν μ' αὐτούς, μὲ τὸ νὰ τοὺς ἀγαποῦν. Πρέπει νὰ γνωρίζουν καλῶς ὅτι, ἂν αὐτοὺς ποὺ ἐπρόβαλεν ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ ἐφορτώθησαν μὲ τόσας φροντίδας, ἂν δὲν τοὺς ὑποστηρίζουν E μὲ κάθε τρόπον ἔστω καὶ καθήμενοι καὶ ἀπὸ μακριά, τότε ἔχασαν τὸ κεφάλαιον τῆς ζωῆς των καὶ ὅλη ἡ σοφία των εἶνε ἀκρωτηριασμένη. Ἀλλ' ὅτι βέβαια τοῦτο[3] εἶνε μέγιστον δεῖγμα τῆς ἀγάπης του πρὸς τὸν Χριστόν, φαίνεται ἀπὸ ὅσα εἶπα. Ἀλλ' ἂς ἴδωμεν καὶ πῶς διηύθυνε τὴν ἐπισκοπὴν αὐτήν. Ἢ μᾶλλον ἐδῶ δὲν χρειάζονται πλέον τὰ λόγια, οὔτε ἡ φωνή μου· τὸ ἰδικόν σας ἐνδιαφέρον αὐτὸ ἀκριβῶς φανερώνει. Ὅπως ἂν ἕνας εἰσέλθῃ εἰς ἕνα ἀμπελῶνα καὶ ἴδῃ τὰ κληματόδενδρα νὰ εἶνε φουντωμένα μὲ φύλλα, φορτωμένα μὲ καρπόν, φραγμένα ἀπὸ παντοῦ μὲ δοκάρια καὶ φραγμούς, δὲν τοῦ χρειάζεται κανεὶς λόγος οὔτε ἄλλη ἀπόδειξις, διὰ νὰ μάθῃ τὴν ἀξιοσύνην τοῦ ἀμπελουργοῦ καὶ τοῦ γεωργοῦ, 497 A ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ, ἂν εἰσέλθῃ κανεὶς καὶ ἴδῃ τὰ πνευματικὰ αὐτὰ κληματόδενδρα, καὶ τὸν καρπόν σας, δὲν τοῦ χρειάζεται κανεὶς λόγος καὶ καμμία διδασκαλία, διὰ νὰ μάθῃ τὸν ἡγέτην σας. Αὐτὸ ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Παῦλος· «Ἡ ἐπιστολὴ ἡμῶν ὑμεῖς ἐστε, ἐγγεγραμμένη... καὶ ἀναγινωσκομένη» (Β' Κορ. 3, 2). Ἀπὸ τὸν ποταμὸν φαίνεται ἡ πηγὴ καὶ ἀπὸ τὸν καρπὸν ἡ ρίζα. Ἔπρεπε βέβαια νὰ σᾶς ὁμιλήσω καὶ διὰ τὸν καιρὸν κατὰ τὸν ὁποῖον ἐπῆρεν αὐτὸ τὸ ἡγετικὸν ἀξίωμα· διότι καὶ τοῦτο δὲν εἶνε ἀσήμαντον σὰν μία πτυχὴ τοῦ ἐγκωμίου· ἴσα - ἴσα εἶνε καὶ πολὺ χαρακτηριστικὸν διὰ νὰ δείξῃ τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός. Διότι τότε ἡ δυσκολία ἦτο μεγάλη, ἀφοῦ μόλις εἶχε σταματήσει B ὁ διωγμὸς καὶ ἔμενον ἀκόμη τὰ κατάλοιπα τῆς φοβερωτάτης ἐκείνης τρικυμίας καὶ τὰ πράγματα ἐχρειάζοντο πολλὰς διορθώσεις. Εἰς αὐτὰ ἔπρεπε νὰ προσθέσω πάλιν, ὅτι ἡ αἵρεσις τῶν αἱρετικῶν ποὺ ἔλαβεν ἀρχὴν ἀπὸ τὰς ἡμέρας του, κατεπολεμεῖτο εἰς τὰ σπάργανα ἀπὸ τὴν σοφίαν ἐκείνου ποὺ τὰ προέβλεπεν ὅλα. Ἀλλὰ βιάζομαι νὰ ὁμιλήσω πρῶτα διὰ μίαν ἄλλην ἀναγκαίαν ὑπόθεσιν. Διὰ τοῦτο θ' ἀφήσω νὰ ὁμιλήσῃ δι' αὐτὰ ὁ κοινὸς πατέρας μας[4] καὶ ζηλωτὴς τοῦ μακαρίου Φιλογονίου, ποὺ γνωρίζει ἀκριβέστερα ἀπὸ ἐμένα ὅλα τὰ παλαιά, καὶ θὰ βαδίσω ἄλλον δρόμον εἰς τὴν ὁμιλίαν μου. Ἄλλως τε φθάνει ἐντὸς ὀλίγου ἑορτή, ἡ πιὸ σεβαστὴ C καὶ φρικτὴ ἀπ' ὅλας τὰς ἑορτάς, τὴν ὁποίαν δὲν θὰ ἔκανε λάθος νὰ τὴν ὀνομάσῃ κανεὶς μητρόπολιν[5] ὅλων τῶν ἑορτῶν. Καὶ ποία εἶνε αὐτή; Ἡ κατὰ σάρκα γέννησις τοῦ Χριστοῦ· ἀπὸ αὐτὴν ἐπῆραν τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ θεμέλιον καὶ τὰ θεοφάνεια, καὶ τὸ ἱερὸν πάσχα, καὶ ἡ ἀνάληψις, καὶ ἡ πεντηκοστή. Διότι ἂν ὁ Χριστὸς δὲν ἐγεννᾶτο κατὰ σάρκα, δὲν θὰ ἐβαπτίζετο· αὐτὸ εἶνε τὰ θεοφάνεια· οὔτε θὰ ἐσταυρώνετο· αὐτὸ εἶνε τὸ πάσχα· οὔτε θὰ ἔστελλε τὸ Πνεῦμα· αὐτὸ εἶνε ἡ πεντηκοστή. Ὥστε ἀπ' ἐδῶ ἐγεννήθησαν δι' ἡμᾶς αἱ ἑορταὶ αὐταὶ σὰν διάφοροι ποταμοὶ ποὺ ἔρρευσαν ἀπὸ κάποιαν πηγήν.[6] Καὶ δικαιοῦται D ἡ ἡμέρα αὐτὴ ν' ἀπολαύῃ αὐτὴν τὴν προεδρίαν ὄχι μόνον διὰ τὸν λόγον ποὺ εἶπα, ἀλλὰ καὶ διότι αὐτὸ ποὺ ἔγινε κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν εἶνε πολὺ φρικωδέστερον ὅλων τῶν ἄλλων. Τὸ νὰ εἶνε ὁ Χριστὸς ἄνθρωπος καὶ ν' ἀποθάνῃ, ἦτο λογικὸν ἐπακόλουθον· διότι ἂν καὶ δὲν διέπραξεν ἁμαρτίαν, ὅμως ἔλαβε καὶ εἶχε σῶμα θνητόν· καὶ ἦτο βέβαια καὶ ἐκεῖνο θαυμαστόν· ἀλλὰ τὸ νὰ εἶνε Θεὸς καὶ νὰ θελήσῃ νὰ γίνῃ ἄνθρωπος καὶ νὰ ἀνεχθῇ νὰ κατεβῇ τόσον πολύ, ὅσον δὲν εἶνε δυνατὸν οὔτε νὰ τὸ σκεφθῇ κανείς, αὐτὸ εἶνε τὸ φρικωδέστατον καὶ τὸ καταπληκτικώτατον. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἐθαύμαζε καὶ ὁ Παῦλος καὶ ἔλεγε· «Καὶ ὁμολογουμένως μέγα ἐστὶ τὸ τῆς E εὐσεβείας μυστήριον». Ποῖον εἶνε αὐτὸ τὸ μέγα; «Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκί» (Α' Τιμ. 3, 16). Καὶ ἀλλοῦ πάλιν· «Οὐ γὰρ ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται ὁ Θεός, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραὰμ ἐπιλαμβάνεται· ὅθεν ὤφειλε κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι» (Ἑβρ. 2, 16 - 17). Διὰ τοῦτο σέβομαι πάρα πολὺ τὴν ἡμέραν αὐτὴν καὶ τὴν ἀγαπῶ, καὶ φανερώνω ἐνώπιόν σας τὸν ἔρωτά μου, διὰ νὰ σᾶς κάνω συμμετόχους τοῦ ἔρωτος. Διὰ τοῦτο σᾶς παρακαλῶ ὅλους καὶ σᾶς ἱκετεύω νὰ ἔλθετε μὲ ὅλην σας τὴν προθυμίαν καὶ ἐπιμέλειαν, ν' ἀδειάσῃ ὁ καθεὶς τὸ σπίτι του, διὰ νὰ ἴδωμεν τὸν Δεσπότην μας ἐξαπλωμένον εἰς τὸ παχνί, τυλιγμένον μὲ σπάργανα· ἕνα 498 A θέαμα φρικτὸν καὶ παράδοξον. Διότι ποίαν ἀπολογίαν θὰ

3. Τὸ ὅτι ὁ Φιλογόνιος ἔγινεν ἐπίσκοπος.

4. Ἐννοεῖ τὸν τότε ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας Φλαβιανόν.
5. Ἐννοεῖ «ἀφετηρίαν», «ἀρχήν».
6. Ὁ Χρυσόστομος ὑπαινίσσεται τοὺς τέσσαρας ποταμοὺς ποὺ ἐξεκινοῦσαν ἀπὸ τὴν πηγὴν τοῦ παραδείσου Φεισών, Γεών, Τίγρητα καὶ Εὐφράτην (Γε. 2, 10 - 14)· ἡ γέννησις τοῦ Χριστοῦ εἶνε ἡ πηγὴ τοῦ παραδείσου καὶ αἱ τέσσαρες ἑορταί, εἶνε οἱ ποταμοί.

ἔχομεν καὶ ποίαν συγγνώμην, ὅταν αὐτὸς μὲν δι' ἡμᾶς κατεβαίνει ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ἡμεῖς δὲ οὔτε ἀπὸ τὸ σπίτι μας δὲν ἐρχόμεθα πρὸς αὐτόν; Ὅταν οἱ μὲν μάγοι, ἄνθρωποι βάρβαροι καὶ ἀλλόφυλοι, τρέχουν ἀπὸ τὴν Περσίαν νὰ τὸν ἴδουν ἐξαπλωμένον εἰς τὸ παχνί, καὶ σὺ ὁ Χριστιανὸς δὲν ὑπομένῃς οὔτε μίαν μικρὰν ἀπόστασιν, διὰ ν' ἀπολαύσῃς αὐτὸ τὸ μακάριον θέαμα; Διότι, ἂν ἔλθωμεν μὲ πίστιν, ὁπωσδήποτε θὰ τὸν ἴδωμεν ἐξαπλωμένον εἰς τὸ παχνί· αὐτὴ ἡ τράπεζα ἔχει τὴν θέσιν τῆς φάτνης. Καὶ ἐδῶ θὰ ἁπλωθῇ τὸ σῶμα τὸ δεσποτικόν, ὄχι τυλιγμένον μὲ σπάργανα **B** ὅπως τότε, ἀλλὰ περιβαλλόμενον ἀπὸ παντοῦ μὲ τὸ Πνεῦμα. Γνωρίζουν οἱ μεμυημένοι τὰ λεγόμενα. Καὶ οἱ μὲν μάγοι ἐπροσκύνησαν μόνον· σὺ δέ, ἂν προσέλθῃς μὲ καθαρὰν συνείδησιν, θὰ σ' ἀφήσω καὶ νὰ τὸ πάρῃς αὐτὸ καὶ νὰ πᾷς εἰς τὸ σπίτι σου. Ἔλα λοιπὸν καὶ σὺ φέροντας δῶρα, ὄχι σὰν τὰ δῶρα ἐκείνων, ἀλλὰ πολὺ σεμνότερα. Προσέφεραν ἐκεῖνοι χρυσόν· πρόσφερε σὺ σωφροσύνην καὶ ἀρετήν· προσέφεραν ἐκεῖνοι λιβανωτόν· πρόσφερε σὺ προσευχὰς καθαράς, τὰ θυμιάματα τὰ πνευματικά· προσέφεραν ἐκεῖνοι σμύρναν· πρόσφερε σὺ ταπεινοφροσύνην καὶ ταπεινωμένην καρδίαν καὶ ἐλεημοσύνην. Ἂν προσέλθῃς **C** μὲ τὰ δῶρα αὐτά, χωρὶς κανένα φόβον θ' ἀπολαύσῃς τὴν ἱερὰν αὐτὴν τράπεζαν. Καὶ ἐγὼ βέβαια διὰ τοῦτο λέγω τώρα τὰ λόγια αὐτά, ἐπειδὴ γνωρίζω καλῶς, ὅτι ὁπωσδήποτε κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην θὰ προσέλθουν πολλοί, καὶ θὰ ἐπιπέσουν εἰς τὴν πνευματικὴν αὐτὴν θυσίαν. Διὰ νὰ μὴ τὸ κάνωμεν αὐτὸ λοιπὸν διὰ τὸ κακόν σας, μήτε πρὸς τιμωρίαν τῆς ψυχῆς σας, ἀλλὰ διὰ τὴν σωτηρίαν σας, διὰ τοῦτο σᾶς τὸ τονίζω ἀπὸ τώρα καὶ παρακαλῶ, ἀφοῦ καθαρίσετε τὸν ἑαυτόν σας μὲ κάθε τρόπον, τότε νὰ προσέλθετε εἰς τὰ ἱερὰ μυστήρια.

4. Καὶ μὴ μοῦ εἰπῇ κανείς, εἶμαι γεμάτος ἐντροπήν, ἔχω τὴν συνείδησίν μου γεμάτην ἁμαρτήματα, κουβαλῶ **D** φορτίον βαρύτατον. Εἶνε ἀρκετὴ ἡ προθεσμία τῶν πέντε αὐτῶν ἡμερῶν, ἐὰν δὲν κοιμᾶσαι ἀλλὰ προσεύχεσαι καὶ ἀγρυπνῇς, διὰ νὰ κόψῃς σύρριζα τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτημάτων. Μὴ βλέπῃς ὅτι ὁ χρόνος εἶνε ὀλίγος, ἀλλὰ πρόσεξε ἐκεῖνο, ὅτι ὁ Δεσπότης εἶνε φιλάνθρωπος. Νά, καὶ οἱ Νινευῖται ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν ἀπεμάκρυναν ἀπὸ πάνω τους μίαν τόσον μεγάλην ὀργὴν (Ἰωνᾶς 3, 4 - 10), καὶ δὲν τοὺς ἠμπόδισε καθόλου ἡ συντομία τοῦ καιροῦ, ἀλλὰ κατώρθωσεν ἡ προθυμία τῆς ψυχῆς των νὰ ἁρπαχθῇ ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Δεσπότου καὶ νὰ ἐπιτύχῃ τὸ πᾶν. Καὶ ἡ πόρνη ἐπίσης μέσα εἰς μίαν στιγμὴν ἐπλησίασε τὸν Χριστὸν καὶ ἀπέπλυνεν ὅλον τὸν ὄνειδός της· ὁ δὲ Χριστός, ὅταν οἱ Ἰουδαῖοι τὸν κατηγοροῦσαν ὅτι τὴν ἐδέχθη καὶ τῆς

ἔδωσε **E** τόσον θάρρος, ἐκείνους μὲν τοὺς ἀπεστόμωσεν, αὐτὴν δὲ τὴν ἀπήλλαξεν ἀπ' ὅλα τὰ κακά, καὶ ἀφοῦ ἐδέχθη τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ἀγάπης της, τὴν ἔστειλεν εἰς τὸ καλόν. Διατί ἄραγε; Διότι προσῆλθε μὲ θερμὸν φρόνημα καὶ πυρακτωμένην ψυχὴν καὶ κοχλάζουσαν πίστιν, καὶ ἤγγισε τὰ ἅγια καὶ ἱερὰ ἐκεῖνα πόδια, καὶ ἀφοῦ ἔλυσε τὰ μαλλιά της, ἔχυνε ποταμοὺς δακρύων ἀπὸ τὰ μάτια της, καὶ ἄδειασε τὸ μύρον (Λουκ. 7, 37 - 50). Μὲ αὐτὰ ποὺ ἐγοήτευσε τοὺς ἀνθρώπους, μὲ αὐτὰ παρασκεύασε τὰ φάρμακα τῆς μετανοίας. Μὲ αὐτὰ τὰ μάτια ποὺ ἐξεσήκωσε τὰ μάτια τῶν ἀκολάστων, μὲ αὐτὰ ἐδάκρυσε. Μὲ τὰ **499 A** μαλλιὰ ποὺ ἔβαλε πολλοὺς κάτω ἀπὸ τὰ πόδια της πρὸς ἁμαρτίαν, μὲ αὐτὰ ἐσκούπισε τὰ πόδια τοῦ Χριστοῦ. Μὲ τὸ μύρον ποὺ ἐδελέαζε πολλούς, μὲ αὐτὸ ἤλειψε τὰ πόδια ἐκείνου. Καὶ σὺ λοιπὸν μὲ αὐτὰ ποὺ ἐξώργισες τὸν Θεόν, μὲ αὐτὰ νὰ τὸν ἐξιλεώσῃς. Τὸν ἐξώργισες μὲ ἁρπαγὴν χρημάτων; μὲ αὐτὰ νὰ συμφιλιωθῇς μαζί του, καὶ ἀφοῦ ἀποδώσῃς εἰς τοὺς ἀδικημένους καὶ αὐτὰ ποὺ ἥρπασες καὶ ἄλλα ἐπὶ πλέον, εἰπὲ σὰν τὸν Ζακχαῖον· «Ἀποδίδω τετραπλάσια ἀπὸ ὅλα ὅσα ἥρπασα» (Λουκ. 19, 8). Τὸν ἐξώργισες, ἐπειδὴ ὕβρισες πολλοὺς μὲ τὴν γλῶσσαν; ἐξιλέωσέ τον πάλιν **B** μὲ τὴν γλῶσσαν, ἀναπέμποντας προσευχὰς καθαράς, ὁμιλῶντας μὲ καλωσύνην πρὸς αὐτοὺς ποὺ σὲ ὑβρίζουν, ἐγκωμιάζοντας αὐτοὺς ποὺ σὲ κακολογοῦν, εὐγνωμονῶντας αὐτοὺς ποὺ σὲ ἀδικοῦν. Αὐτὰ δὲν χρειάζονται πολλὰς ἡμέρας οὔτε πολλὰ χρόνια, ἀλλὰ μόνον προαίρεσιν, καὶ κατορθώνονται ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας. Διῶξε μακριὰ τὴν πονηρίαν, ἁρπάξου ἀπὸ τὴν ἀρετήν, σταμάτησε τὴν κακίαν, καὶ δῶσε ὑπόσχεσιν ὅτι δὲν θὰ τὰ ξανακάνῃς, καὶ τοῦτο σοῦ φθάνει εἰς ἀπολογίαν. Ἐγὼ γίνομαι μάρτυς καὶ ἐγγυῶμαι, ὅτι, ἂν ὁ καθεὶς ἀπὸ σᾶς ποὺ ἁμαρτάνετε ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὰ προηγούμενα κακὰ καὶ ὑποσχεθῇ μὲ εἰλικρίνειαν εἰς τὸν Θεόν, ὅτι δὲν θὰ κάνῃ πάλιν τὰ ἴδια, ὁ Θεὸς δὲν θὰ ζητήσῃ τίποτε ἄλλο πρὸς μεγαλυτέραν ἀπολογίαν. Διότι εἶνε φιλάνθρωπος καὶ **C** ἐλεήμων, καὶ ὅσον ἐπιθυμεῖ νὰ γεννήσῃ αὐτὴ ποὺ ἔχει πόνους τοκετοῦ, τόσον ἐπιθυμεῖ καὶ αὐτὸς νὰ σκορπίσῃ τὸ ἔλεός του· ἀλλὰ τὸ διακόπτουν αἱ ἁμαρτίαι μας. Ἂς κρημνίσωμεν λοιπὸν τὸ ἀσήμαντον τεῖχος καὶ ἂς κάνωμεν ἀρχὴν τῆς ἑορτῆς ἀπὸ τὸ σημεῖον αὐτὸ τώρα, καὶ ἂς τὰ παρατήσωμεν ὅλα κατὰ τὰς πέντε αὐτὰς ἡμέρας· νὰ τσακισθοῦν τὰ δικαστήρια, νὰ τσακισθοῦν τὰ βουλευτήρια, νὰ ὠρύωνται τὰ βιοτικὰ πράγματα καὶ τὰ συμβόλαια καὶ τὰ συναλλάγματα. Θέλω νὰ σώσω τὴν ψυχήν μου. «Τί ὠφελεῖται ἄνθρωπος, ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδάνῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ;» (Ματθ. 16, 26). Ἐβγῆκαν οἱ μάγοι **D** ἀπὸ τὴν Περσίαν ἔξω καὶ σὺ ἀπὸ τὰ βιοτικὰ πράγμα-

τα καὶ βάδισε πρὸς τὸν Ἰησοῦν· δὲν εἶνε μεγάλη ἡ ἀπόστασις, ἂν θέλωμεν. Διότι δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ περάσωμεν πέλαγος, οὔτε νὰ ὑπερβῶμεν κορυφὰς βουνῶν, ἀλλὰ καθήμενος εἰς τὸ σπίτι, ἐπιδεικνύοντας εὐλάβειαν καὶ πολλὴν τὴν κατάνυξιν, μπορεῖς νὰ κρημνίσῃς ὅλον τὸ ἀσήμαντον τεῖχος, νὰ καταστρέψῃς τὸ ἐμπόδιον, νὰ μικρύνῃς τὸ μῆκος τοῦ δρόμου. Διότι ὁ Θεὸς λέγει· «Θεὸς ἐγγίζων ἐγώ εἰμι, καὶ οὐ Θεὸς πόρρωθεν» (Ἱερ. 23, 23)· καί· «Ἐγγὺς Κύριος πᾶσι τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτὸν ἐν ἀληθείᾳ» (Ψαλ. 144, 18). Ἀλλὰ τώρα πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πιστοὺς ἔχουν καλπάσει εἰς τέτοιον E σημεῖον ἀφροσύνης καὶ καταφρονήσεως, ὥστε καὶ ἂν ἀκόμη εἶνε γεμάτοι ἀπὸ ἀμέτρητα κακά, καὶ ἂν ἔχουν τελείως παραμελήσει τὸν ἑαυτόν τους, προσέρχονται κατὰ τὰς ἑορτὰς εἰς τὴν τράπεζαν αὐτὴν ἔτσι ὅπως τύχῃ· δὲν γνωρίζουν ὅτι καιρὸς κοινωνίας δὲν εἶνε ἡ ἑορτὴ καὶ ἡ πανήγυρις, ἀλλὰ ἡ καθαρὰ συνείδησις, καὶ ἡ ζωὴ ἡ ἀπηλλαγμένη ἀπὸ ἐγκλήματα. Καὶ ὅπως αὐτὸς ποὺ δὲν βλέπει τίποτε φαῦλον εἰς τὴν συνείδησίν του πρέπει νὰ προσέρχεται καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ἔτσι αὐτὸς ποὺ εἶνε φορτωμένος μὲ ἁμαρτήματα καὶ δὲν μετανοεῖ εἶνε ἀσφαλὲς νὰ μὴ προσέρχεται οὔτε ὅταν εἶνε ἑορτή. Διότι οὔτε τὸ νὰ προσέλθωμεν μίαν μόνον φορὰν τὸν χρόνον μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν κατάκρισιν, ἂν προσέλθωμεν ἀναξίως, ἀλλ' αὐτὸ ἀκριβῶς 500 A μᾶς καταδικάζει χειρότερα, ἀφοῦ ἐνῷ προσερχόμεθα μίαν φοράν, οὔτε καὶ τότε προσερχόμεθα καθαροί. Διὰ τοῦτο σᾶς παρακαλῶ ὅλους, νὰ μὴ ἐγγίζετε τὰ θεῖα μυστήρια, ἔτσι ἐπειδὴ εἶνε ἑορτὴ καὶ τὸ καλεῖ ἡ ἡμέρα. Ἀλλ' ἂν ποτὲ σκέπτεσθε νὰ συμμετάσχετε ἀπὸ τὴν ἁγίαν αὐτὴν προσφοράν, πρὶν ἀπὸ πολλὰς ἡμέρας νὰ καθαρίζετε καλῶς τὸν ἑαυτόν σας μὲ τὴν μετάνοιαν καὶ τὴν προσευχὴν καὶ τὴν ἐλεημοσύνην καὶ τὴν ἀπασχόλησιν μὲ τὰ πνευματικά, καὶ νὰ μὴ ἐπιστρέφετε πάλιν ὅπως ὁ σκύλος εἰς τὸν ἐμετόν σας (Παροιμ. 26, 11· Β' Πέτρ. 2, 22). Καὶ πῶς δὲν εἶνε ἀπρεπον διὰ μὲν τὰ σωματικὰ νὰ δεικνύετε τόσην ἐπιμέλειαν, ὥστε μὲ τὸ πλησίασμα τῆς ἑορτῆς πρὶν ἀπὸ πολλὰς ἡμέρας νὰ βγάζετε ἀπὸ τὰ σεντούκια τὸ ὡραιότερον φόρεμα διὰ νὰ τὸ ἑτοιμάσετε ἐκ τῶν προτέρων, καὶ νὰ ἀγοράζετε ὑποδήματα, B καὶ νὰ κάνετε πλουσιώτερον τραπέζι, καὶ ἀπὸ παντοῦ νὰ ἐπινοῆτε πολλὰς προμηθείας καὶ μὲ κάθε τρόπον νὰ λαμπρύνετε καὶ νὰ καλλωπίζετε τὸν ἑαυτόν σας, εἰς δὲ τὴν ψυχὴν ποὺ παραμένει παραμελημένη, λερωμένη, κατάξηρος, λιμοκτονοῦσα, ἀκάθαρτος, νὰ μὴ δίνετε καμμίαν σημασίαν, ἀλλὰ τὸ μὲν σῶμα πρῶτα νὰ τὸ καλλωπίζῃς καὶ ἔπειτα νὰ τὸ φέρνῃς ἐδῶ, ἐκείνην δὲ νὰ τὴν παραμελῇς γυμνὴν καὶ γεμάτην ἀσχημίας; Ἂν καὶ τοῦτο μὲν τὸ βλέπει ὁ σύνδουλος, καὶ δὲν ἔγινε

καὶ καμμία ζημία, ἂν τὸ ἰδῇ εἰς ὁποιανδήποτε κατάστασιν· ἐκείνην ὅμως τὴν βλέπει ὁ Δεσπότης, καὶ τιμωρεῖ πολὺ αὐστηρὰ τὴν ἀμέλειαν. Δὲν ξεύρετε ὅτι ἡ τράπεζα αὐτὴ εἶνε γεμάτη πῦρ πνευματικόν, καὶ ὅπως αἱ πηγαὶ ἀναβλύζουν ὕδωρ, ἔτσι καὶ αὐτὴ ἔχει C μίαν ἀνέκφραστον φλόγα; Μὴ προσέλθῃς λοιπὸν ἔχοντας καλάμην, μήτε ξύλα, μήτε χόρτον, διὰ νὰ μὴ δημιουργήσῃς μεγαλυτέραν πυρκαϊὰν καὶ κατακαύσῃς τὴν ψυχὴν ποὺ μεταλαμβάνει. Ἀλλὰ πρόσελθε ἔχοντας λίθους πολυτίμους, χρυσόν, ἄργυρον, διὰ νὰ κάνῃς τὴν ὕλην ποὺ ἔχεις καθαρωτέραν, διὰ νὰ φύγῃς ἀποκομίζοντας πολὺ κέρδος. Ἂν ὑπάρχῃ κάτι πονηρόν, ἐξόρισέ το καὶ φυγάδευσέ το ἀπὸ τὴν ψυχήν σου. Ἔχει κανεὶς ἐχθρὸν καὶ ἔχει ὑποστῇ τὰς μεγαλυτέρας ἀδικίας; Ἂς καταλύσῃ τὴν ἔχθραν, ἂς καταπραΰνῃ τὴν διάνοιάν του ποὺ ἔχει φλεγμονὴν καὶ πρήξιμον, διὰ νὰ μὴ ὑπάρχῃ ἐσωτερικῶς κανεὶς θόρυβος καὶ καμμία ταραχή. Διότι μὲ τὴν κοινωνίαν μέλλεις νὰ D ὑποδεχθῇς βασιλέα. Καὶ ὅταν εἰς τὴν ψυχὴν κάθεται ὁ βασιλεύς, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ μεγάλη γαλήνη, πολλὴ ἡσυχία, βαθεῖα εἰρήνη τῶν λογισμῶν. Ἔχεις ὑποστῇ μεγάλην ἀδικίαν, καὶ δὲν ἔχεις τὴν δύναμιν νὰ πατάξῃς τὴν ὀργήν; τότε λοιπὸν διατί ἀδικεῖς τὸν ἑαυτόν σου μὲ πολὺ μεγαλυτέρας καὶ χειροτέρας ἀδικίας; Διότι ὁ ἐχθρός, ὅσα καὶ ἂν σοῦ κάνῃ, δὲν θὰ σοῦ κάνῃ τέτοια ποὺ κάνεις σὺ εἰς τὸν ἑαυτόν σου μὲ τὸ νὰ μὴ συμφιλιώνεσαι μαζί του, ἀλλὰ νὰ καταπατῇς τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὑβρίζεις σὺ τὸν Θεόν; Διότι τὸ νὰ μὴ συμφιλιώνεσαι μ' ἐκεῖνον ποὺ σ' ἐλύπησε, δὲν εἶνε τόσον ἄμυνα πρὸς ἐκεῖνον, ὅσον εἶνε ὕβρις E πρὸς τὸν Θεὸν ποὺ ἐνομοθέτησε τὴν συγχώρησιν. Μὴ βλέπῃς λοιπὸν εἰς τὸν σύνδουλον, μήτε εἰς τὸ μέγεθος τῶν ἀδικημάτων ἐκείνου· ἀλλὰ βάλε εἰς τὸν νοῦν σου τὸν Θεὸν καὶ τὸν φόβον ἐκείνου, καὶ σκέψου ὅτι, ὅσον περισσοτέραν βίαν ἀσκεῖς εἰς τὴν ψυχήν, ὅταν ἀναγκάζεσαι νὰ συμφιλιωθῇς μὲ αὐτὸν ποὺ σ' ἐλύπησε μετὰ ἀπὸ ἀμέτρητα κακὰ ποὺ σοῦ ἔκανε, τόσον περισσότερον θὰ σὲ τιμήσῃ αὐτὸς ποὺ ἐπρόσταξεν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Καὶ ὅπως σὺ ὑποδέχεσαι αὐτὸν 501 A μὲ πολλὴν τιμὴν ἐδῶ, ἔτσι καὶ αὐτὸς θὰ σὲ ὑποδεχθῇ ἐκεῖ μὲ πολλὴν δόξαν, ἀποδίδοντάς σου ἀπειροπλασίους ἀμοιβὰς αὐτῆς τῆς ὑπακοῆς. Αὐτὰς τὰς ἀμοιβὰς εἴθε νὰ ἐπιτύχετε ὅλοι σας μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· εἰς αὐτὸν καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον μαζὶ δόξα, τιμή, κράτος, καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΠΕΡΙ ΟΜΟΟΥΣΙΟΥ

ΛΟΓΟΣ Ζ'

Πρὸς τοὺς ἀπουσιάσαντας ἀπὸ τὴν σύναξιν· καὶ ἀπόδειξις ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα· καὶ ὅτι ὅσα ταπεινωτικὰ ἐλέχθησαν B καὶ ἐπράχθησαν ἀπ' αὐτὸν οὔτε ἀπὸ ἔλλειψιν δυνάμεως ἐγίνοντο καὶ ἐλέγοντο, οὔτε ἐπειδὴ ἦτο κατώτερος, ἀλλὰ διὰ διαφόρους οἰκονομίας. Αὐτὴ ἡ ὁμιλία ἔρχεται εὐθὺς μετὰ τὰς ὁμιλίας περὶ Ἀκαταλήπτου.

1. Πάλιν ἱπποδρομίαι, καὶ πάλιν ἡ συγκέντρωσίς μας ἔγινε μικροτέρα. Ἢ μᾶλλον ἕως ὅτου εἶσθε σεῖς παρόντες, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ μικροτέρα. Ὅπως ἀκριβῶς ὁ γεωργός, ἂν ἰδῇ C τὸ σιτάρι νὰ εἶναι εἰς τὴν ἀκμήν του καὶ εἰς ὅλην τὴν ὡριμότητά του, δὲν ἐνδιαφέρεται διὰ τὰ φύλλα ἂν πίπτουν, ἔτσι καὶ ἐγὼ τώρα, ἀφοῦ ὁ καρπὸς εὑρίσκεται ἐμπρός μου, δὲν θρηνῶ καὶ τόσον βλέποντας νὰ γίνωνται ἄφαντα τὰ φύλλα. Πονῶ βέβαια καὶ διὰ τὴν ἀμέλειαν ἐκείνων, ἀλλ' ἡ προθυμία τῆς ἀγάπης σας παρηγορεῖ τὸν πόνον μου ποὺ ἔχω δι' ἐκείνους. Διότι ἐκεῖνοι, καὶ ἂν ἔλθουν καμμίαν φοράν, οὔτε τότε εὑρίσκονται ἐδῶ μέσα, ἀλλὰ τὸ μὲν σῶμα των εἶναι στημένον ἐδῶ, ὁ δὲ νοῦς των περιπλανᾶται ἔξω. Σεῖς ὅμως, καὶ ἂν ἀπουσιάσετε ποτέ, καὶ τότε εἶσθε ἐδῶ· τὸ σῶμά σας εἶναι ἔξω, καὶ ὁ νοῦς σας D ἐδῶ. Καὶ ἤθελα μὲν νὰ ἐκτείνω πολὺ τὸν λόγον μου ἐναντίον των, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ φανῶ ὅτι μάχομαι μὲ σκιὰς ἐπιπλήττοντας αὐτοὺς ποὺ δὲν εἶναι παρόντες οὔτε ἀκούουν, θὰ φυλάξω τὰ λόγια αὐτά, διὰ νὰ τοὺς τὰ εἰπῶ ὅταν θὰ εἶναι παρόντες, καὶ θὰ προσπαθήσω μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ νὰ ὁδηγήσω τὴν ἀγάπην σας εἰς τὸ συνηθισμένον λιβάδι καὶ τὸ πέλαγος τῶν θείων Γραφῶν. Ἀλλὰ νὰ ἔχετε τὸν νοῦν σας εἰς διέγερσιν καὶ τὰ μάτια σας τέσσαρα. Ὦ θαλασσινοί! καὶ ἂν ὅλοι κοιμῶνται, ὁ πιλότος μόνος γρηγορεῖ καὶ δὲν διατρέχουν κανένα κίνδυνον, διότι τὸ ἄγρυπνον μάτι καὶ ἡ τέχνη ἐκείνου προστατεύουν τὸ πλοῖον ἀντὶ ὅλων τῶν ἄλλων. Ἐδῶ ὅμως δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιον, ἀλλὰ καὶ ἂν χίλιες φορὲς ἀγρυπνῇ ὁ ὁμιλητής, ἂν οἱ E ἀκροαταὶ δὲν ἀγρυπνοῦν ἐξ ἴσου, ὁ λόγος μας κα-

ταποντίζεται καὶ χάνεται, ἐπειδὴ δὲν εὑρίσκει διάνοιαν ποὺ νὰ τὸν ὑποδέχεται. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ εἶσθε ξύπνιοι καὶ νὰ γρηγορῆτε. Ἄλλως τε ἡ ἐμπορία ποὺ θὰ κάνωμεν εἶναι διὰ πολὺ ἀνώτερα πράγματα. Διότι δὲν ἐβάλαμεν πλώρην διὰ χρυσὸν καὶ ἄργυρον καὶ πράγματα ποὺ φθείρονται, ἀλλὰ διὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν καὶ τοὺς θησαυροὺς τῶν οὐρανῶν· καὶ ἐδῶ οἱ δρόμοι εἶναι περισσότεροι ἀπὸ τοὺς δρόμους τῆς θαλάσσης καὶ τῆς γῆς. Καὶ ἂν κανεὶς δὲν γνωρίζῃ νὰ κόψῃ δρόμον μὲ ἀκρίβειαν, 302 A θὰ ὑποστῇ τὸ χειρότερον ναυάγιον. Ὅλοι σεῖς λοιπὸν ὅσοι πλέετε μαζί μου, ἐπιδείξατε ὄχι τὴν ἀμέλειαν τῶν ἐπιβατῶν, ἀλλὰ τὴν ἀγρυπνίαν καὶ τὴν φροντίδα τῶν πιλότων. Διότι καὶ ἐκεῖνοι ἐνῷ ὅλοι οἱ ἄλλοι κοιμοῦνται, κάθονται εἰς τὸ πηδάλιον[7] καὶ βλέπουν προσεκτικῶς τριγύρω ὄχι μόνον τοὺς δρόμους τῶν ὑδάτων, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν οὐρανόν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον τοὺς χωρίζει τόση ἀπόστασις· διότι ἡ πορεία τῶν ἄστρων τοὺς χειραγωγεῖ σὰν ἕνα χέρι, καὶ ἔτσι ὁδηγοῦν τὸ σκάφος μὲ ἀσφάλειαν· καὶ κανεὶς ἀπ' αὐτοὺς ποὺ δὲν γνωρίζουν τὴν τέχνην δὲν δύναται νὰ πλεύσῃ χωρὶς φόβον τὸ πέλαγος ἔστω καὶ τὴν ἡμέραν, ὅπως τὸ πλέουν ἐκεῖνοι μὲ ὅλην τὴν ἡσυχίαν των τὰ μεσάνυκτα, ὅταν ἡ θάλασσα φαίνεται πιὸ φοβερή· γρηγοροῦντες ἐπιδεικνύουν B ἀτάραχοι τὴν τέχνην των· καὶ παρατηροῦν τριγύρω ὄχι μόνον τὰ μονοπάτια τῆς θαλάσσης, οὔτε μόνον τὰς τροχιὰς τῶν ἀστέρων, ἀλλὰ καὶ τὴν κατεύθυνσιν τῶν ἀνέμων. Καὶ εἶναι τόση ἡ πεῖρα τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, ὥστε πολλὰς φοράς, ὅταν φυσήξῃ ἀποτόμως ἕνα ἰσχυρὸν ρεῦμα ἀνέμου καὶ πρόκειται νὰ ἀνατρέψῃ τὸ πλοῖον, αὐτοὶ ἀξιοποιοῦντες τὸ ρεῦμα μὲ ταχυτάτας ἀλλαγὰς εἰς τὰ πανιά, διαφεύγουν τὸν κίνδυνον μὲ εὔστοχον τρόπον· εἰς τὰ βίαια φυσήματα τῶν ἀνέμων ἀντιτάσσουν τὴν τέχνην των καὶ διασώζουν τὸ σκάφος μέσα ἀπὸ τὴν τρικυμίαν. Ἂν δὲ ἐκεῖνοι, ποὺ πλέουν θάλασσαν αἰσθητὴν διὰ τὴν ἀπόκτησιν βιοτικῶν πραγμάτων, ἔχουν συνεχῶς τὴν ψυχήν των εἰς τόσην διέγερσιν, εἶναι πολὺ μεγαλυτέρα ἀνάγκη νὰ τὸ κάνωμεν αὐτὸ ἐμεῖς. Ἄλλως τε καὶ ὁ κίνδυνος εἶναι μεγαλύτερος C ὅταν ραθυμοῦμεν, καὶ ἡ ἀσφάλεια μεγαλυτέρα ὅταν γρηγοροῦμεν. Τὸ σκάφος μας δὲν εἶναι κατασκευασμένον ἀπὸ σανίδας, ἀλλὰ συναρμολογημένον ἀπὸ θείας Γραφάς· δὲν τὸ χειραγωγοῦν ἀστέρες ἀπὸ πάνω, ἀλλὰ κατευθύνει τὸν πλοῦν μας ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης· ὅταν καθώμαστε εἰς τὸ πηδάλιον, δὲν περιμένομεν τὴν πνοὴν τοῦ ζεφύρου, ἀλλὰ τὴν πραεῖαν αὔραν τοῦ Πνεύματος.

2. Ἂς γρηγορῶμεν λοιπὸν καὶ ἂς βλέπωμεν τριγύρω τοὺς δρό-

7. «Ἐπὶ τῶν οἰάκων» = εἰς τὸ δοιάκι, τὸ τιμόνι.

μους μὲ προσοχήν. Διότι θὰ ὁμιλήσωμεν πάλιν περὶ τῆς δόξης τοῦ μονογενοῦς. Εἰς μὲν τὰ προηγούμενα ἀπεδείκνυα, ὅτι τὸ νὰ καταλάβῃ **D** κανεὶς τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ὑπερβαίνει πάρα πολὺ τὴν σοφίαν καὶ ἀνθρώπων καὶ ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων καὶ γενικῶς κάθε κτίσματος· μόνον ὁ μονογενὴς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὴν γνωρίζουν καὶ μάλιστα σαφῶς. Ἀπ' ἐδῶ καὶ πέρα δὲ ὁ λόγος μου στρέφεται εἰς ἄλλον τομέα τῶν πολεμιστικῶν τεχνασμάτων.[8] Διότι ἐρευνῶμεν νὰ συλλάβωμεν ἂν ὁ Υἱὸς ἔχει τὴν αὐτὴν δύναμιν, τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν, τὴν αὐτὴν οὐσίαν μὲ τὸν Πατέρα· ἢ μᾶλλον ἐμεῖς δὲν τὸ ἐρευνῶμεν νὰ τὸ συλλάβωμεν, ἀλλὰ τὸ εὑρήκαμεν χάρις εἰς τὴν χάριν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ κατέχομεν μὲ σιγουριάν. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς ἑτοιμάζομαι τώρα δὰ νὰ ἀποδείξω εἰς αὐτοὺς ποὺ ἰσχυρίζονται ἀδιάντροπα πράγματα ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ. Ντρέπομαι δέβαια καὶ κοκκινίζω, προκειμένου νὰ ἀσχοληθῶ μὲ τὰ θέματα αὐτά. Διότι ποιὸς δὲν θὰ μᾶς εἰρωνευθῇ, ποὺ προσπαθοῦμεν **E** νὰ ἀποδείξωμεν πράγματα τόσον φανερά; Καὶ πῶς δὲν εἴμεθα ἀξιοκατάκριτοι, ὅταν καθήμεθα καὶ συζητοῦμεν, ἂν ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα; τὸ νὰ συζητοῦμεν καὶ νὰ ἀμφισβητοῦμεν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν ὄχι μόνον μὲ τὰς Γραφάς, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν κοινὴν ἀντίληψιν ὅλων τῶν ἀνθρώπων καὶ μὲ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων. Τὸ ὅτι αὐτὸς ποὺ ἐγέννησαν εἶνε ὁμοούσιος μὲ αὐτὸν ποὺ ἐγέννησε, μπορεῖ νὰ τὸ ἰδῇ κανεὶς ὄχι μόνον εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλα τὰ ζῷα, καὶ εἰς τὰ δένδρα. Καὶ δὲν εἶνε παράλογον νὰ λέγωμεν ὅτι ὁ νόμος αὐτὸς ἰσχύει ἀπαρασάλευτος διὰ τὰ φυτὰ καὶ τοὺς 503 **A** ἀνθρώπους καὶ τὰ ζῷα, καὶ νὰ τὸν ἀλλάζωμεν καὶ νὰ τὸν ἀνατρέπωμεν, μόνον ὅταν πρόκειται διὰ τὸν Θεόν; Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ φαινώμεθα, ὅτι τὰ ἰσχυριζόμεθα αὐτὰ ἐπηρεασμένοι ἀπὸ ὅσα ἐπικρατοῦν εἰς ἡμᾶς, ἐμπρὸς νὰ τὸ ἀποδείξωμεν αὐτὸ καὶ νὰ ἀναπτύξωμεν τὴν σχετικὴν διδασκαλίαν ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἰδίας τὰς Γραφάς. Δὲν εἴμεθα καταγέλαστοι ἐμεῖς οἱ πεπεισμένοι, ἀλλ' εἶνε καταγέλαστοι ἐκεῖνοι ποὺ ἀπιστοῦν, ποὺ ἀντιστέκονται εἰς πράγματα τόσον φανερά, ποὺ ἔρχονται ἀντιμέτωποι πρὸς τὴν ἀλήθειαν. «Ποιὰ εἶνε φανερά;», λέγει· «Ἐὰν ὁ Υἱός, ἐπειδὴ λέγεται Υἱός, εἶνε ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, τότε θὰ μπορέσωμεν νὰ εἴμεθα καὶ ἐμεῖς ὁμοούσιοι, διότι καὶ ἐμεῖς λεγόμεθα υἱοί· διότι λέγει· "Ἐγὼ εἶπον, θεοί ἐστε, καὶ υἱοὶ Ὑψίστου πάντες" (Ψαλ. 81, 6)», Πωπὼ ἀναισχυντία! πωπὼ ἀμυαλιὰ **B** ἐσχάτη! Πῶς φαίνεται ἀπ' ὅλ' αὐτὰ ἡ φρενοβλάβειά των! Ὅταν ἔκανα τὰς ὁμιλίας «Περὶ ἀκαταλήπτου», ἐπάσχιζαν νὰ κερδήσουν εἰς τὸ ἀπο-

8. Ἀπ' ἐδῶ φαίνεται, ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Χρυσόστομος ἀποχωρίζει τοὺς λόγους «Περὶ ὁμοουσίου» ἀπὸ τοὺς «Περὶ ἀκαταλήπτου».

κλειστικὸν προνόμιον τοῦ μονογενοῦς ποὺ τοὺς προέβαλα· ἐγὼ ἔλεγα, ὅτι μόνος ὁ Υἱὸς γνωρίζει τὸν Θεὸν ὅπως γνωρίζει τὸν ἑαυτόν του (Ἰω. 10, 15), καὶ αὐτοὶ ἀμφισβητοῦσαν, ὅτι αὐτὸ εἶνε τεκμήριον ἰσότητος· τώρα ὅμως ποὺ κάνω λόγον διὰ τὴν (ἀποκλειστικὴν) δόξαν τοῦ μονογενοῦς, πασχίζουν νὰ τὸν κατεβάσουν εἰς τὸ ἰδικόν των εὐτελὲς ἐπίπεδον, λέγοντας ὅτι «καὶ ἐμεῖς λεγόμεθα υἱοί, καὶ ὅμως κατ' οὐδένα τρόπον αὐτὸ μᾶς κάνει ὁμοουσίους μὲ τὸν Θεόν».[9] Υἱὸς λέγεσαι σὺ (ἄνθρωπε), ἀλλ' Υἱὸς εἶνε ἐκεῖνος· ἐδῶ εἶνε τὸ ὄνομα, ἐκεῖ ἡ πραγματικότης. Λέγεσαι σὺ υἱός, ἀλλὰ δὲν λέγεσαι μονογενὴς ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἐκεῖνος, οὔτε εὑρίσκεσαι εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Πατρὸς (Ἰω. 1, 18), **C** οὔτε εἶσαι «ἀπαύγασμα τῆς δόξης» του, οὔτε «χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ» (Ἑβρ. 1, 3), οὔτε «μορφὴ Θεοῦ» (Φιλ. 2, 6)· Ἂν δὲν σὲ πείθῃ λοιπὸν τὸ προηγούμενον, νὰ σὲ πείσουν αὐτὰ καὶ πολλὰ ἄλλα περισσότερα ἀπ' αὐτά, ποὺ μαρτυροῦν τὴν ὑψηλὴν ἐκείνην καταγωγήν του. Διότι ὅταν μὲν θέλῃ νὰ δείξῃ, ὅτι ἔχει τὴν ἰδίαν ἀκριβῶς οὐσίαν μὲ τὸν Πατέρα, λέγει· «Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν Πατέρα» (Ἰω. 14, 9)· ὅταν δὲ θέλῃ νὰ δείξῃ τὴν ἰδιαιτέραν του δύναμιν, λέγει· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἕν ἐσμεν» (Ἰω. 10, 30)· ὅταν τὴν ἰσότητα τῆς ἐξουσίας, λέγει· «Ὥσπερ γὰρ ὁ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς οὓς θέλει ζωοποιεῖ» (Ἰω. 5, 21)· ὅταν **D** τὴν ταυτότητα τῆς λατρείας, λέγει· «Ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν Υἱὸν καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα» (Ἰω. 5, 23)· ὅταν τὸ ὅτι ἔχει τὴν αὐθεντίαν νὰ μεταβάλλῃ τοὺς νόμους, λέγει· «Ὁ Πατήρ μου ἐργάζεται,

9. Ὁ Χρυσόστομος εἰς τὸ δυσνόητον αὐτὸ καὶ βραχυλογικὸν χωρίον του ἐννοεῖ τὰ ἑξῆς: «Ἐγώ, προκειμένου νὰ δείξω τὴν ἰσότητα τοῦ Υἱοῦ μὲ τὸν Πατέρα, ἔφερνα ὡς τεκμήριον τὸ ὅτι ὁ Υἱὸς γνωρίζει κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον τὸν Πατέρα, ὅπως ἀκριβῶς γνωρίζει καὶ τὸν ἑαυτόν του (Ἰω. 10, 15). Αὐτὸ εἶνε ἕνα ἀποκλειστικὸν προνόμιον τοῦ Υἱοῦ (καὶ τοῦ Πνεύματος βέβαια, ἀλλ' ἐδῶ δὲν γίνεται λόγος περὶ τοῦ Πνεύματος, ἀλλ' ἐνδιαφέρει ὁ Υἱός). Τὸ ἀποκλειστικὸν αὐτὸ προνόμιον τοῦ Υἱοῦ, δεικνύει ὅτι μόνος αὐτὸς γνωρίζει ὅσα καὶ ὁ Θεὸς Πατήρ, μόνον δι' αὐτὸν ὁ Πατὴρ δὲν εἶνε ἀκατάληπτος· ἄρα καὶ αὐτὸς εἶνε Θεὸς ἴσος μὲ τὸν Πατέρα. Τότε οἱ ἀνόμοιοι ἐπέμεναν ὅτι αὐτὴ ἡ ἀποκλειστικὴ γνῶσις τοῦ Υἱοῦ δὲν συνεπάγεται καὶ ὅτι ἐξομοιώνεται καὶ ἐξισώνεται μὲ τὸν Πατέρα. Τώρα ὅμως ποὺ προβάλλω τὴν δόξαν τοῦ Υἱοῦ ἐν συγκρίσει μὲ τοὺς ἀνθρώπους, τώρα λέγουν τὸ ἀντίθετον. Ἐπειδὴ καὶ ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι λεγόμεθα υἱοί, λέγουν· Υἱὸς αὐτός, υἱοὶ καὶ ἐμεῖς, ἄρα εἶνε σὰν ἐμᾶς. Τότε ἡ κοινὴ ἰδιότης τοῦ Υἱοῦ μὲ τὸν Πατέρα δὲν τοὺς ἐφαινόταν ἀπόδειξις τῆς ἰσότητός των. Τώρα μία φαινομενικῶς κοινὴ ἰδιότης τοῦ φυσικοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ μὲ ἐμᾶς τοὺς κατὰ χάριν λεγομένους υἱοὺς τοὺς φαίνεται τρανὴ ἀπόδειξις, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶνε σὰν ἐμᾶς». Καὶ εἰς τὴν μετάφρασιν τὸ χωρίον τοῦ Χρυσοστόμου ἀποδίδεται κάπως ἐλευθέρως, διότι, ἂν μεταφρασθῇ ἐπὶ λέξει, εἶνε ἀκατανόητον.

κἀγὼ ἐργάζομαι» (Ἰω. 5, 17). Ἀλλ' αὐτοὶ ἄφησαν κατὰ μέρος ὅλ' αὐτά, ἡρμήνευσαν τὸ ὄνομα «Υἱός» χωρὶς κυριολεξίαν, ἐπειδὴ ἐπιμήθησαν καὶ οἱ ἴδιοι μὲ τὸν τίτλον τοῦ υἱοῦ, καὶ προσπαθοῦν νὰ καταβάσουν τὸν Υἱὸν εἰς τὴν ἰδίαν εὐτέλειαν μὲ τὸν ἑαυτόν τους, λέγοντας τὸ ρητὸν «Ἐγὼ εἶπα, θεοὶ ἐστε καὶ υἱοὶ Ὑψίστου πάντες» (Ψαλ. 81, 6). Ἐπειδὴ λοιπὸν λέγεις, ὅτι, ἀφοῦ καὶ σὺ λέγεσαι υἱός, ὁ Υἱὸς δὲν ἔχει τίποτε περισσότερον ἀπὸ σέ, καὶ ἑπομένως ὅτι δὲν εἶνε κἂν φυσικὸς Υἱός, Ε τότε ἀφοῦ καὶ ὁ Θεὸς σὲ ὠνόμασε θεόν, θὰ ἰσχυρισθῇς ἐξ ἴσου ὅτι καὶ ὁ Πατὴρ δὲν ἔχει τίποτε περισσότερον ἀπὸ σέ; Διότι ὅπως ὠνομάσθης «υἱός», ἔτσι ὠνομάσθης καὶ «θεός». Καὶ ὅπως μὲ τὸ νὰ ὀνομασθῇς «θεός» δὲν τολμᾷς νὰ εἴπῃς ὅτι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Πατρὸς ἡ λέξις «Θεός» εἶνε χωρὶς οὐσίαν, ἀλλ' ὁμολογεῖς ὅτι ὁ Πατὴρ εἶνε πραγματικὸς Θεός, ἔτσι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Υἱοῦ μὴ τολμᾷς νὰ παρεμβάλλῃς τὸν ἑαυτόν σου καὶ νὰ λέγῃς, ὅτι «Καὶ ἐγὼ υἱὸς ὠνομάσθηκα καὶ ἀφοῦ δὲν ἔχω τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρός, οὔτε ἐκεῖνος πρέπει νὰ τὴν ἔχῃ». Διότι ὅλα τὰ ρητὰ ποὺ ἀνέφερα 504 Α δεικνύουν, ὅτι εἶνε ἀληθινὸς (φυσικὸς) Υἱὸς καὶ ἔχει τὴν αὐτὴν οὐσίαν μὲ τὸν Πατέρα. Ὅταν λέγῃ ὅτι ἔχει τὴν ἰδίαν μὲ αὐτὸν «μορφήν», καὶ τὸν ἴδιον «χαρακτῆρα», τί ἄλλο ἐννοεῖ, παρὰ ὅτι ἡ οὐσία των εἶνε μία καὶ ἀπαράλλακτος; Ἀλλ' ὁ Θεός, λέγει (ὁ αἱρετικός), δὲν ἔχει μορφὴν οὔτε πρόσωπον· καὶ ὅπως ἀναφέρεις αὐτὰ τὰ χωρία, ἀνάφερε καὶ τὰ ἀντίθετα. Ποῖα ἀντίθετα; Νὰ π.χ. ὅτι προσεύχεται εἰς τὸν Πατέρα· ἂν ἔχῃ τὴν αὐτὴν δύναμιν καὶ τὴν αὐτὴν οὐσίαν, καὶ κάνῃ τὰ πάντα μὲ τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν, διατί προσεύχεται;

3. Καὶ ἐγὼ θὰ εἰπῶ ὄχι μόνον αὐτά, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἄλλα Β ταπεινὰ ἔχουν λεχθῆ δι' αὐτόν, ὅλα θὰ τὰ ἁπλώσω ἐνώπιόν σας μὲ ἀκρίβειαν· ἀλλὰ σοῦ λέγω ἐκ τῶν προτέρων τὸ ἑξῆς· ἐγὼ μὲν ἔχω νὰ σοῦ εἰπῶ πολλοὺς δικαιολογημένους λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους ἐλέχθησαν τὰ ταπεινά, σὺ ὅμως διὰ τὰ ὑψηλὰ καὶ τὰ ἔνδοξα δὲν ἔχεις νὰ εἴπῃς καμμίαν ἄλλην πρόφασιν, ἀλλ' ὁμολογεῖς ὅτι ἔχει σκοπὸν νὰ μᾶς δείξῃ μὲ αὐτὰ τὴν ὑψηλήν καταγωγήν του. Ἂν αὐτὸ δὲν εἶνε ἔτσι, τότε ἡ Γραφὴ εἶνε γεμάτη ἀπὸ ἀντιφάσεις καὶ ἀσυνεπείας. Διότι τὸ νὰ λέγῃ, ὅτι «Ὥσπερ ὁ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς οὓς θέλει ζωοποιεῖ» (Ἰω. 5, 21) καὶ ὅσα ἄλλα ἀνέφερα, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος νὰ προσεύχεται, ὅταν παρίσταται ἀνάγκη νὰ τὸ κάνῃ αὐτό,[10] εἶνε ἀντιφατικά. C Ἂν ὅμως ἀναφέρω τὰς αἰτίας (τῆς φαινομενικῆς ἀντιφάσεως), τότε ἐξαφανί-

10. Δηλαδὴ νὰ ἀκαστήσῃ.

ζεται κάθε ἀμφιβολία. Διὰ ποίους λόγους λοιπὸν καὶ ὁ ἴδιος καὶ οἱ Ἀπόστολοι εἶπαν δι' αὐτὸν πολλὰ ταπεινά; Πρῶτος καὶ σπουδαιότερος λόγος ἀσφαλῶς εἶνε τὸ ὅτι αὐτὸς ἐφόρεσε σάρκα καὶ θέλει νὰ βεβαιώσῃ καὶ τοὺς συγχρόνους του καὶ τοὺς μεταγενεστέρους ὅλους, ὅτι αὐτὸ ποὺ φαίνεται δὲν εἶνε καμμία σκιὰ οὔτε ἁπλῶς σχῆμα, ἀλλὰ πραγματικὴ φύσις. Τόσα καὶ τόσα ταπεινὰ καὶ ἀνθρώπινα εἶπαν δι' αὐτὸν καὶ οἱ ἀπόστολοι καὶ ὁ ἴδιος διὰ τὸν ἑαυτόν του, καὶ ὅμως ὁ διάβολος κατώρθωσε νὰ πείσῃ μερικοὺς δυστυχισμένους καὶ ταλαιπώρους ἀνθρώπους D νὰ ἀρνηθοῦν τὴν ὑπόθεσιν τῆς οἰκονομίας[11] καὶ νὰ τολμήσουν νὰ εἰποῦν, ὅτι δὲν ἔλαβε σάρκα, καὶ νὰ σαμποτάρουν τὴν ὅλην ὑπόθεσιν τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ· ἐὰν δὲν ἔλεγε τίποτε ἀπ' ὅλ' αὐτά, πόσοι δὲν θὰ κατακρημνίζοντο εἰς αὐτὸ τὸ βάραθρον;[12] Δὲν ἀκοῦς ἀκόμη καὶ τώρα ποὺ ἀρνοῦνται τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Κυρίου ὁ Μαρκίων, καὶ ὁ Μανιχαῖος, καὶ ὁ Οὐαλεντῖνος,[13] καὶ πολλοὶ ἄλλοι; Διὰ τοῦτο λέγει πολλὰ ἀνθρώπινα καὶ ταπεινά, καὶ ἀνάξια τῆς ἀπορρήτου ἐκείνης οὐσίας, διὰ νὰ πιστοποιήσῃ τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἐνανθρωπήσεως. Διότι ὁ Διάβολος ἔβαλεν ὅλα τὰ δυνατά του Ε νὰ φθείρῃ αὐτὴν τὴν πίστιν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἐπειδὴ γνωρίζει καλῶς ὅτι, ἂν φθείρῃ τὴν πίστιν εἰς τὴν ἐνανθρώπησιν, γίνεται ἄφαντον τὸ περισσότερον μέρος τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ὑπάρχει ἐκτὸς ἀπ' αὐτὴν καὶ ἄλλη αἰτία· εἶνε ἡ ἀδυναμία τῶν ἀκουόντων, καὶ τὸ ὅτι δὲν εἶχον τὴν δύναμιν νὰ δεχθοῦν τὴν ὑψηλοτέραν διδασκαλίαν τοῦ δόγματος τότε ποὺ τὸν ἔβλεπαν καὶ τὸν ἤκουον διὰ πρώτην φοράν. Καὶ ὅτι αὐτὸ ποὺ σοῦ λέγω δὲν εἶνε στοχασμός, θὰ προσπαθήσω νὰ σοῦ τὸ ἀποδείξω παραστατικὰ ἀπ' αὐτὰς τὰς ἰδίας τὰς Γραφάς. Θὰ σοῦ ἀποδείξω ὅτι, ἂν ποτὲ ἔλεγε κάτι μέγα καὶ ὑψηλὸν καὶ ἄξιον τῆς (θείας) δόξης του —τί λέγω μέγα καὶ ὑψηλὸν καὶ ἄξιον τῆς (θείας) δόξης του;— ἂν ποτὲ ἔλεγε κάτι περισσότερον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἐταράσσοντο καὶ 505 Α ἐσκανδαλίζοντο· ἂν ὅμως ἔλεγε ποτὲ κάτι ταπεινὸν καὶ ἀνθρώπινον, ἔτρε-

11. Οἰκονομία ... ἐνανθρώπησις τοῦ Κυρίου, ἐνσάρκωσις τοῦ Λόγου.

12. «Βάραθρον» ἐννοεῖ τὸ νὰ ἀρνηθῇς ὅτι ὁ Υἱὸς ἔγινε ἄνθρωπος, ὅτι ἔλαβε σάρκα.

13. Οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἦσαν αἱρεσιάρχαι τοῦ Β' αἰῶνος. Ἠρνοῦντο καὶ ὅτι ὁ Υἱὸς εἶνε ἴσος μὲ τὸν Πατέρα καὶ Κύριος πάντων, καὶ ὅτι ἔλαβε σάρκα καὶ ἔγινεν ἄνθρωπος· ἐδίδασκον δὲ τὴν σαρκικὴν ἀκολασίαν. Οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ πρόδρομοι αὐτῶν εἶνε ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους καταπολεμοῦν εἰς τὰς Ἐπιστολάς των οἱ ἀπόστολοι Παῦλος, Πέτρος, Ἰούδας, Ἰωάννης (Α' Τιμ. 1, 19–20· 4, 1–8· 6, 20–21· Β' Τιμ. 1, 15· 2, 16–18· 3, 1–9· 4, 3–4· 4, 14–15· Β' Πετρ. 2, 1–22· Ἰούδ., 4, 7–8· 10–16· 18–19· Α' Ἰω. 2, 18–23· 5, 10–13· Β' Ἰω. 7, 10–11· Γ' Ἰω. 9–10).

χαν κοντά του καὶ ἐδέχοντο τὴν διδασκαλίαν. Καὶ ποῦ μπορεῖ κανείς, λέει νὰ τὸ ἰδῇ αὐτό; Πάρα πολὺ εἰς τὸν Ἰωάννην. Ὅταν αὐτὸς εἶπεν «Ἀβραὰμ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἠγαλλιάσατο, ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν τὴν ἐμήν, καὶ εἶδε καὶ ἐχάρη» (Ἰω. 8, 56), τοῦ λέγουν· «Τεσσαράκοντα ἔτη οὔπω ἔχεις, καὶ Ἀβραὰμ ἑώρακας;» (Ἰω. 8, 57). Βλέπεις ὅτι τὸν ἔβλεπαν σὰν ἁπλὸν ἄνθρωπον; Καὶ αὐτὸς τί λέγει; «Πρὸ τοῦ τὸν Ἀβραὰμ γενέσθαι ἐγὼ εἰμι». «Καὶ ἦραν λίθους, ἵνα βάλωσιν ἐπ' αὐτόν» (Ἰω. 8, 58). Καὶ ὅταν τοὺς ὡμιλοῦσε διὰ μακρῶν περὶ μυστηρίων, τοὺς ἔλεγε· «Καὶ ὁ ἄρτος δέ, ὃν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς, ἡ σάρξ μού ἐστιν» καὶ αὐτοὶ **B** ἔλεγαν· «Σκληρός ἐστιν ὁ λόγος αὐτος· τίς δύναται αὐτοῦ ἀκούειν; Καὶ ἐκ τούτου πολλοὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ οὐκέτι μετ' αὐτοῦ περιεπάτουν» (Ἰω. 6, 51· 60· 66). Πές μου λοιπόν, τί ἔπρεπε νὰ εἰπῇ; Νὰ λέγῃ συνεχῶς τὰ ὑψηλότερα λόγια, ὥστε νὰ τρομάξῃ καὶ ἀποδιώξῃ μακριά του τὸ θήραμα, καὶ ὅλοι ν' ἀποκρούσουν τὴν διδασκαλίαν; Ἀλλ' αὐτὸ δὲν ἦτο ἴδιον τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ. Ἔπειτα πάλιν, ὅταν εἶπεν «Ὁ τὸν λόγον μου ἀκούων, θανάτου οὐ μὴ γεύσηται εἰς τὸν αἰῶνα», αὐτοὶ ἔλεγον· «Οὐ καλῶς ἐλέγομεν, ὅτι δαιμόνιον ἔχεις; Ἀβραὰμ ἀπέθανε καὶ οἱ προφῆται ἀπέθανον καὶ σὺ λέγεις, ὅτι ὁ τὸν λόγον μου ἀκούων οὐ μὴ γεύσηται θανάτου;» (Ἰω. 8, 51—53). Καὶ **C** τί τὸ παράξενον ἂν τὸ πλῆθος εἶχε τέτοιαν γνώμην περὶ αὐτοῦ, ἀφοῦ καὶ αὐτοὶ οἱ ἄρχοντες εἶχον τὴν ἰδίαν γνώμην; Ὁ Νικόδημος π.χ. ποὺ ἦτο ἄρχων, καὶ ἦλθε κοντά του μὲ πολλὴν ἀγάπην, καὶ εἶπεν ἐκεῖνο τὸ «Οἴδαμεν ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐλήλυθας διδάσκαλος» (Ἰω. 3, 2), ὅμως δὲν μπόρεσε νὰ δεχθῇ τὴν διδασκαλίαν περὶ τοῦ βαπτίσματος, διότι ἦτο πολὺ μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν του. Ὅταν ὁ Χριστὸς τοῦ εἶπεν ὅτι, «Ἂν μή τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος, οὐ δύναται ἰδεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ», ἐσκέφθη τόσον χαμηλὰ καὶ ἀνθρώπινα, ὥστε εἶπε· «Πῶς δύναται ἄνθρωπος γεννηθῆναι γέρων ὤν; μὴ δύναται εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρὸς αὐτοῦ δεύτερον εἰσελθεῖν, καὶ γεννηθῆναι ἄνωθεν»; Τί τοῦ λέγει τότε ὁ Χριστός; **D** «Εἰ τὰ ἐπίγεια εἶπον ὑμῖν καὶ οὐκ ἐπιστεύσατε, πῶς, ἐὰν εἴπω ὑμῖν τὰ ἐπουράνια, πιστεύσετε;» (Ἰω. 3, 3—4· 12). Δηλαδὴ σχεδὸν ἀπολογεῖται καὶ ἐξηγεῖ, διατί δὲν τοὺς ὁμιλεῖ συνεχῶς περὶ τῆς οὐρανίου γεννήσεώς του. Ἄλλην φοράν, ὀλίγον πρὸ τοῦ σταυροῦ, μετὰ ἀπὸ ἀμέτρητα σημεῖα, μετὰ ἀπὸ τὴν πλουσίαν ἐκείνην ἀπόδειξιν τῆς δυνάμεώς του, ὅταν εἶπεν ὅτι «Ὄψεσθε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῶν νεφελῶν ἐρχόμενον», ὁ ἀρχιερεὺς δὲν ἀνέχθηκε τὸ λεχθὲν καὶ ἔσχισε τὰ ροῦχα του.[14] Πῶς

14. Ἐκδήλωσις ποὺ σημαίνει, ὅτι ἐξανίσταται διὰ τὴν βλασφημίαν καὶ ἀγανακτεῖ ἀφόρητα.

ἔπρεπε λοιπὸν νὰ ὁμιλῇ εἰς αὐτοὺς ποὺ δὲν μποροῦσαν νὰ ἀνεχθοῦν τίποτε τὸ ὑψηλόν; Καὶ γενικὰ καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ ὅτι δὲν εἶπε διὰ τὸν ἑαυτόν του κάτι μέγα **E** καὶ ὑψηλόν, δὲν εἶνε καθόλου παράξενον, ἀφοῦ ὡμιλοῦσε εἰς ἀνθρώπους ποὺ ἐσύροντο χάμω καὶ εἶχαν τόσην ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν.

4. Ἀρκοῦσε βέβαια νὰ ἀποδείξω αὐτὰ ποὺ εἶπα, ὅτι αὐτὸς εἶνε ὁ λόγος καὶ ἡ αἰτία ποὺ ἐλέχθησαν ἐκεῖνα τὰ ταπεινά· ἀλλ' ἐγὼ θὰ προσπαθήσω νὰ τὸ ἐξηγήσω αὐτὸ καὶ ἀπὸ ἄλλον δρόμον. Ὅπως ἀκριβῶς εἴδατε ὅτι ἐκεῖνοι ἐσκανδαλίζοντο, ἐταράσσοντο, ἐπηδοῦσαν ἐπάνω, ἐξύβριζον, ἔφευγον, ἂν ἔλεγε ποτὲ ὁ Χριστὸς κάτι μέγα καὶ ὑψηλόν, ἔτσι θὰ προσπαθήσω νὰ σᾶς δείξω πῶς ἔτρεχαν κοντά του καὶ παρεδέχοντο τὴν διδασκαλίαν του, 506 **A** ἂν ποτὲ ἔλεγε κάτι ταπεινὸν καὶ εὐτελές. Διότι αὐτοί, αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ποὺ ἐπηδοῦσαν ἐπάνω, ὅταν αὐτὸς εἶπε καὶ τὸ ἄλλο, ὅτι «Ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐ ποιῶ οὐδέν, ἀλλὰ καθὼς ἐδίδαξέ με ὁ Πατήρ μου λαλῶ» (Ἰω. 8, 28), ἀμέσως ἦλθαν κοντά του. Καὶ θέλοντας ὁ εὐαγγελιστὴς νὰ μᾶς δείξῃ, ὅτι ἐπίστευσαν, διότι τοὺς εἶπε λόγια ταπεινά, ὑπογραμμίζει καὶ λέγει· «Ταῦτα αὐτοῦ λαλήσαντος πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν» (Ἰω. 8, 30). Θὰ τὸ εὕρῃ κανεὶς αὐτὸ νὰ γίνεται καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἔλεγε πολλὰ ἀνθρωπίνως καὶ πολλὰς φοράς, καὶ ἔπειτα πάλιν ὄχι ἀνθρωπίνως ἀλλ' ὅπως ἔπρεπεν εἰς Θεὸν καὶ ἄξια τῆς ὑψηλῆς καταγωγῆς του, ἄλλοτε μὲν συγκαταβαίνοντας εἰς τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀκροατῶν, **B** ἄλλοτε δὲ ἐνδιαφερόμενος διὰ τὴν ὀρθότητα τῶν δογμάτων. Διότι δὲν παρημέλησεν οὔτε τὴν δογματικὴν πλευράν, ὥστε νὰ μὴ γίνεται πάντοτε ἡ συγκατάβασις μόνον καὶ βλάψῃ τοὺς μεταγενεστέρους εἰς τὸ ζήτημα, τί πρέπει νὰ πιστεύουν διὰ τὸ ἀξίωμά του· ἀλλά, ἂν καὶ ἐγνώριζεν ἐκ τῶν προτέρων, ὅτι δὲν θὰ τὸν ἀκούσουν, ἀλλὰ καὶ θὰ τὸν κακολογήσουν καὶ θὰ πηδήσουν ἐπάνω, ὅμως τὰ εἶπε (τὰ ὑψηλὰ λόγια), καὶ διὰ νὰ θεμελιώσῃ αὐτὸ ποὺ εἶπα καὶ διὰ νὰ δείξῃ διὰ ποῖον λόγον ἀνέμιξε μαζί μ' αὐτὰ καὶ τὰ ταπεινὰ λόγια. Ἦτο δὲ ὁ λόγος αὐτός, ὅτι δὲν εἶχον ἀκόμη τὴν δύναμιν νὰ δεχθοῦν τὸ μέγεθος τῶν λόγων του. Ἂν δὲν ἀπεσκοποῦσε εἰς αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, τότε ἦτο περιττὴ ἡ διδασκαλία τῶν ὑψηλῶν δογμάτων πρὸς αὐτοὺς ποὺ δὲν ἐπρόκειτο νὰ τὸν ἀκούσουν οὔτε νὰ τὸν προσέξουν. Ἔτσι ὅπως ἔκανε ὅμως, **C** καὶ ἂν δὲν ὠφελοῦσεν ἐκείνους καθόλου, ὅμως ἐδίδασκεν ἐμᾶς καὶ μᾶς ἐξασκοῦσε νὰ ἔχωμεν περὶ αὐτοῦ τὴν πρέπουσαν ἀντίληψιν, καὶ μᾶς ἔπειθεν ὅτι ἔφερε τὸν λόγον εἰς ταπεινότερα ἐπίπεδα, ἐπειδὴ ἐκεῖνοι δὲν μποροῦσαν νὰ δεχθοῦν τὸ μέγεθος τῶν λεγομένων. Ὅταν τὸν ἴδῃς λοιπὸν νὰ λέγῃ ταπεινά, μὴ νομίσῃς ὅτι ἡ συγκατά-

ὅπως ὀφείλεται εἰς τὴν κατωτερότητα τῆς οὐσίας του, ἀλλὰ εἰς τὴν ἀδυναμίαν τῆς διανοίας τῶν ἀκροατῶν. Θέλετε νὰ σᾶς εἰπῶ καὶ τρίτην αἰτίαν; Ἔλεγε καὶ ἔκανε πολλὰ ταπεινά, ὄχι μόνον διότι ἐνεδύθη τὴν σάρκα, οὔτε μόνον διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀκροατῶν, ἀλλὰ καὶ διότι ἤθελε νὰ διδάξῃ τοὺς ἀκροατὰς νὰ ἔχουν ταπεινὸν φρόνημα· καὶ εἶνε τοῦτο μία τρίτη αἰτία. Διότι αὐτὸς D ποὺ διδάσκει νὰ ταπεινοφρονῶμεν, τὸ διδάσκει τοῦτο ὄχι μόνον μὲ λόγια ἀλλὰ καὶ μὲ πράξεις, δεικνύοντας τὴν μετριοφροσύνην του καὶ μὲ λόγια καὶ μὲ ἔργα. Καὶ διὰ τοῦτο λέγει· «Μάθετε ἀπ᾿ ἐμοῦ ὅτι πρᾶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ» (Ματθ. 11, 29). Καὶ πάλιν ἀλλοῦ· «Ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι» (Ματθ. 20, 28). Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ διδάσκει νὰ εἴμεθα ταπεινοὶ καὶ ποτὲ νὰ μὴ ὁρμῶμεν εἰς τὰ πρωτεῖα, ἀλλὰ νὰ καταδεχώμεθα παντοῦ νὰ εἴμεθα κατώτεροι, ἀφοῦ μᾶς ὡδηγοῦσε εἰς αὐτὰ καὶ μὲ λόγια καὶ μὲ πράξεις, εἶχε πολλοὺς λόγους νὰ λέγῃ λόγια ταπεινά. Ὑπάρχει καὶ E τετάρτη αἰτία νὰ εἰπῶ, ὄχι κατωτέρα ἀπ᾿ αὐτὰς ποὺ εἶπα. Καὶ ποία εἶνε αὐτή; Τὸ ὅτι ἐφρόντιζε νὰ μὴ καταντήσωμεν νὰ νομίζωμεν ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Υἱὸς καὶ ὁ Πατὴρ ἔχουν μεγάλην καὶ ἀνέκφραστον ἐγγύτητα ὑποστάσεων, εἶνε ἕνα μόνον πρόσωπον· ἀφοῦ τόσον ὀλίγας φορὰς ἔδειξεν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα (τὴν ἐγγύτητα τῶν ὑποστάσεων), καὶ πάλιν ἐξώκειλαν μερικοὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀσέβειαν. Ὁ Σαβέλλιος ὁ Λίβυς[15] π.χ., ἐπειδὴ τὸν ἄκουσε νὰ λέγῃ 307 A «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἕν ἐσμεν» (Ἰω. 10, 30) καὶ «Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν Πατέρα» (Ἰω. 14, 9), ἥρπασε τὴν ἐγγύτητα ποὺ φαίνεται ἀπὸ τὰ λόγια αὐτά, διὰ νὰ θεμελιώσῃ τὴν ἀσέβειαν καὶ νὰ ὑπονοήσῃ ἕνα πρόσωπον καὶ μίαν ὑπόστασιν. Καὶ δὲν εἶνε μόνον αὐταὶ αἱ αἰτίαι, ἀλλὰ καὶ ἡ πρόνοια νὰ μὴ νομίσῃ κανεὶς ὅτι αὐτὸς εἶνε ἡ πρώτη καὶ ἀγέννητος οὐσία καὶ τὸν ἐκλάβῃ ὡς ἀνώτερον ἀπὸ τὸν Πατέρα. Διότι καὶ ὁ Παῦλος φαίνεται ὅτι αὐτὸ ἀκριβῶς φοβεῖται, μήπως διανοηθῇ κανεὶς αὐτὸ τὸ ἀσεβὲς καὶ πονηρὸν δόγμα.[16] Ὅταν εἶπε λοιπὸν ὅτι «Δεῖ αὐτὸν βασιλεύειν, ἄχρις οὗ ἂν θῇ τοὺς ἐχθροὺς ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ» καὶ προσέθεσεν ὅτι «Πάντα ὑπέταξεν ὑπὸ B τοὺς πόδας αὐτοῦ», συνεπλήρωσεν· «Ἐκτὸς τοῦ ὑποτάξαντος αὐτῷ τὰ πάντα» (Α΄ Κορ. 15, 25—27). Δὲν θὰ ἔκανεν αὐτὴν τὴν συμπλήρωσιν, ἐὰν δὲν ἐφοβεῖτο, μήπως καμμιὰ φορὰ δημιουργηθῇ μία τέτοια διαβολικὴ ὑπόνοια. Εἰς πολλὰς δὲ περιπτώσεις καταπραΰνοντας καὶ τὸν φθόνον τῶν Ἰουδαίων κατέρχεται ἀπὸ τὸ ὕψος τῶν νοημάτων· πολλὰς φο-

15. Αἱρεσιάρχης τοῦ Γ΄ αἰῶνος.
16. Ὅτι δηλαδὴ ὁ Υἱὸς εἶνε ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Πατέρα.

ρὰς δὲ ἀπαντᾷ προσαρμοζόμενος καὶ εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν συνομιλητῶν του,[17] ὅπως ὅταν λέγῃ· «Ἂν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἔστι ἀληθής» (Ἰω. 5, 31). Ὡμίλησεν ἔτσι, διότι ἀπευθύνεται πρὸς τὴν ἀντίληψιν ἐκείνων· διότι ἀσφαλῶς δὲν ἤθελε νὰ δείξῃ τοῦτο, ὅτι δὲν εἶνε ἀληθινὴ ἡ μαρτυρία του, ἀλλ᾿ ὑπονοεῖ· «ὅπως νομίζετε καὶ ὑποπτεύεσθε σεῖς, ποὺ δὲν θέλετε C νὰ μὲ παραδεχθῆτε, ὅταν ὁμιλῶ διὰ τὸν ἑαυτόν μου».

5. Εἶνε δὲ δυνατὸν νὰ εὕρῃ κανεὶς καὶ ἄλλας περισσοτέρας αἰτίας. Τῆς ταπεινότητος τῶν λόγων του λοιπὸν ἔχομεν πολλὰς αἰτίας· ἀλλὰ πές μου καὶ σὺ ἂν ὑπάρχῃ ἄλλη αἰτία τῶν ὑψηλῶν δογμάτων του, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνην ποὺ εἶπα· καὶ ἦτο αὐτὴ ὅτι ἤθελε αὐτὸς νὰ μᾶς δείξῃ τὴν ὑψηλὴν καταγωγήν του. Ἀλλὰ δὲν θὰ εὕρῃς νὰ εἰπῇς ἄλλην. Ὁ μέγας μπορεῖ βέβαια νὰ εἰπῇ διὰ τὸν ἑαυτόν του καὶ κάτι μικρόν, καὶ δὲν εἶνε ἔγκλημα· διότι εἶνε δεῖγμα τῆς μετριοφροσύνης του· ὁ μικρὸς ὅμως, ἂν εἰπῇ καμμίαν φορὰν κάτι μέγα διὰ τὸν ἑαυτόν του, δὲν θὰ διαφύγῃ τὴν κατηγορίαν· διότι εἶνε ἀλαζονεία. Διὰ τοῦτο τὸν μὲν ὑψηλὸν D ὅλοι τὸν ἐπαινοῦμεν, ὅταν λέγῃ διὰ τὸν ἑαυτόν του ταπεινά· τὸν δὲ μηδαμινὸν κανεὶς δὲν θὰ τὸν ἐπαινέσῃ ἂν εἰπῇ ποτε κάτι μέγα διὰ τὸν ἑαυτόν του. Ὥστε ἂν ὁ Υἱὸς ἦτο πολὺ κατώτερος ἀπὸ τὸν Πατέρα, ὅπως λέγετε σεῖς, δὲν ἐ-

17. «Πρὸς τὴν ὑπόνοιαν τῶν διαλεγομένων» ἢ ἀλλοῦ «πρὸς τὴν ὑπόνοιαν τῶν ἀκουόντων». Ἡ καθαρῶς χρυσοστομικὴ αὐτὴ ἔκφρασις διατυπώνει μίαν ἀπὸ τὰς πλέον βασικὰς ἑρμηνευτικὰς ἀρχὰς ποὺ ἐθεμελίωσεν ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος, ὁ μεγαλύτερος ἑρμηνευτὴς τῆς Γραφῆς. Σημαίνει ἡ ἔκφρασις ὅτι ὁ Χριστὸς πολλὰς φοράς, ὅταν ὁμιλῇ, δὲν ἐκφράζει τί πιστεύει αὐτός, ἀλλὰ τί πιστεύουν κατὰ ἀνάγκην του οἱ ἀκροαταί του. Π.χ. κατὰ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Χρυσοστόμου, ὅταν ὁ Χριστὸς λέγῃ εἰς τοὺς φοβισμένους μαθητάς του «Εἰ ἠγαπᾶτέ με, ἐχάρητε ἂν ὅτι εἶπον Πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα· ὅτι ὁ Πατήρ μου μείζων μού ἐστιν» (Ἰω. 14, 28), ἐννοεῖ τὰ ἑξῆς: Κανεὶς ἄνθρωπος, οὔτε οἱ μαθηταὶ ἐγνώριζαν πρὸ τῆς ἀναστάσεως ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶνε ὁ Θεός, ὁ δημιουργὸς τοῦ κόσμου, ὁ Κύριος ὁ Θεός. Δὲν ἦτο δυνατόν. Οὔτε ὁ Χριστὸς εἶχε τοιαύτην ἀπαίτησιν τότε. Οἱ μαθηταὶ τὸν ἐνόμιζον ὡς μέγιστον προφήτην· συνεπῶς κατώτερον τοῦ Θεοῦ Πατρός. Καὶ ὁ Χριστὸς προσαρμοζόμενος προσωρινῶς εἰς αὐτὴν τὴν ἀντίληψίν των, τὴν ἄλλως ἐσφαλμένην, τοὺς ἐλέγχει ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἰδικῆς των ἀντιλήψεως. Καὶ τοὺς λέγει· «Διατί φοβεῖσθε καὶ τρέμετε πῶς θὰ συλληφθῶ καὶ θὰ φονευθῶ; Διατί δὲν χαίρετε ποὺ θὰ πορευθῶ πρὸς τὸν Πατέρα; σεῖς δὲν πιστεύετε ὅτι ὁ Πατήρ μου εἶνε μεγαλύτερός μου καὶ ἀνώτερός μου; Λοιπὸν τιμή μου εἶνε νὰ πορευθῶ πλησίον του. Τότε διατί δὲν χαίρετε; Ἂν μὲ ἀγαπούσατε, ἔπρεπε νὰ χαίρετε, ποὺ πηγαίνω πρὸς τὸν μεγαλύτερόν μου». Ὁ Χριστὸς δὲν πιστεύει ὁ ἴδιος, ὅτι πράγματι ὁ Πατὴρ εἶνε ἀνώτερός του, ἀλλ᾿ ἐκφράζει τὴν ἀντίληψιν τῶν μαθητῶν, διὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἐνδιαφέρεται αὐτὴν τὴν ὥραν, ἂν εἶνε ἢ δὲν εἶνε ὀρθή. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὁ Χριστὸς ὡμίλησε «πρὸς τὴν ὑπόνοιαν τῶν διαλεγομένων».

πρεπε νὰ λέγῃ λόγια μὲ τὰ ὁποῖα ἐδείκνυεν, ὅτι εἶνε ἴσος μὲ τὸν Πατέρα· διότι αὐτὸ ἦτο ἀλαζονεία. Ὥστε λοιπὸν αὐτὸς ποὺ εἶναι ἴσος μὲ τὸν Πατέρα, ἂν λέγῃ μερικὰ ταπεινὰ καὶ εὐτελῆ, δὲν εἶνε καθόλου ἀξιόμεμπτος ἢ ἀξιοκατάκριτος· αὐτὸ τὸν κάνει ἀξιέπαινον καὶ πάρα πολὺ θαυμαστόν. Καὶ διὰ νὰ γίνουν σαφέστερα τὰ λόγια μου καὶ νὰ μάθετε ὅλοι σεῖς, ὅτι δὲν διαστρέφω τὰς θείας Γραφάς, παίρνω ἀμέσως αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἀνὰ χεῖρας τὴν πρώτην αἰτίαν ἀπ᾿ αὐτὰς ποὺ εἶπα E καὶ σᾶς δεικνύω, ποῦ λέγει λόγια ὁλοφάνερα κατώτερα τῆς οὐσίας του, ἐπειδὴ ἐφόρεσε σάρκα. Καὶ ἂν θέλετε σᾶς φέρνω ἐνώπιόν σας τὴν προσευχὴν ποὺ ἔκανε πρὸς τὸν Πατέρα. Προσέχετέ με ὅμως μὲ πολλὴν προσοχήν. Διότι θέλω νὰ σᾶς διηγηθῶ ὅλην τὴν συνάφειαν ἀρχίζοντας ἀπ᾿ ὀλίγον παραπάνω. Ἔγινε κάποτε δεῖπνον, κατὰ τὴν ἱερὰν ἐκείνην νύκτα ποὺ ἐπρόκειτο νὰ παραδοθῇ καὶ τὴν λέγω ἐγὼ ἱεράν, διότι ἀπ᾿ ἐκεῖ ἤρχισαν τὰ ἀμέτρητα ἀγαθὰ ποὺ ἐχαρίσθησαν εἰς τὴν οἰκουμένην. Τότε λοιπὸν 508 A ἦτο ξαπλωμένος[18] εἰς τὸ δεῖπνον μαζὶ μὲ τοὺς μαθητὰς καὶ ὁ προδότης· καὶ καθὼς ἐδειπνοῦσαν, λέγει ὁ Χριστός· «Εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με» (Ματθ. 26, 21). Νὰ θυμᾶστε αὐτὰ τὰ λόγια μου, ὥστε, ὅταν θὰ φθάσωμεν εἰς τὴν προσευχήν, νὰ ἐξηγήσωμεν διατί προσεύχεται ἔτσι. Καὶ πρόσεξε, σὲ παρακαλῶ, στοργικὴν φροντίδα τοῦ Δεσπότου· δὲν εἶπεν ὅτι «ὁ Ἰούδας θὰ μὲ παραδώσῃ», διὰ νὰ μὴ τὸν κάνῃ περισσότερον ἀναίσχυντον μὲ τὸν ὁλοφάνερον ἔλεγχον. Ὅταν ὅμως ἐκεῖνος κεντούμενος ἀπὸ τὴν συνείδησιν λέγῃ «Μήτι ἐγώ εἰμι, Κύριε;», τοῦ λέγει· «Σὺ εἶπας» (Ματθ. 26, 25)· καὶ οὔτε τότε ἐδίσταξε νὰ τὸν κατηγορήσῃ, ἀλλὰ κατέστησε τὸν ἴδιον ἔλεγχον τοῦ ἑαυτοῦ του. Καὶ ὅμως οὔτε ἔτσι ἔγινε καλύτερος, ἀλλ᾿ ἐπῆρε τὴν μπουκιὰν καὶ ἐβγῆκεν. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐβγῆκεν, ἐπῆρεν B ὁ Ἰησοῦς τοὺς μαθητὰς καὶ εἶπε· «Πάντες ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοί»· καὶ ὅταν ὁ Πέτρος ἔφερεν ἀντίρρησιν καὶ εἶπε «Κἂν πάντες σκανδαλισθήσονται, ἀλλ᾿ ἐγὼ οὐδέποτε σκανδαλισθήσομαι», εἶπε πάλιν ὁ Ἰησοῦς· «Ἀμὴν λέγω σοι, πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρὶς ἀπαρνήσῃ με». Καὶ ὅταν πάλιν ἀντέλεγε, τὸν ἄφηκε λοιπὸν (Ματθ. 26, 31—34). Σὰν νὰ ἔλεγε· «Δὲν πείθεσαι μὲ τὰ λόγια, καὶ ἀντιλέγεις; θὰ πεισθῇς ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀντιλέγῃς εἰς τὸν Δεσπότην». Καὶ νὰ μοῦ θυμᾶστε πάλιν αὐτὰ τὰ λόγια· διότι ἡ ἀνάμνησίς των θὰ μᾶς εἶνε χρήσιμος, ὅταν θὰ ἐξετάζωμεν τὴν προσευχήν. Εἶπε ποῖος εἶνε ὁ προδότης, εἶπεν ὅτι ὅλοι θὰ φύγουν, εἶπε

18. Ἐμεῖς τρώγομεν καθήμενοι, τότε ἔτρωγαν ξαπλωμένοι. Διὰ τοῦτο, ὅπως ἐμεῖς λέγομεν «καθόταν στὸ τραπέζι», οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγαν «ξάπλωνε στὸ τραπέζι».

καὶ τὸν θάνατόν του· «Πατάξω», λέγει, «τὸν ποιμένα, καὶ C διασκορπισθήσονται τὰ πρόβατα» (Ματθ. 26, 31). Προεῖπε ποῖος πρόκειται νὰ τὸν ἀρνηθῇ καὶ πότε καὶ πόσας φοράς, καὶ ὅλα μὲ ἀκρίβειαν. Καὶ μετὰ ἀπ᾿ ὅλ᾿ αὐτά, ἀφοῦ ἔδωσεν ἀρκετὰς ἀποδείξεις ὅτι γνωρίζει ἐκ τῶν προτέρων τὰ μέλλοντα, ἔρχεται εἰς ἕνα τόπον καὶ προσεύχεται. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν λέγουν ὅτι ἡ προσευχὴ εἶνε τῆς θεότητός του, ἐγὼ δὲ λέγω ὅτι εἶνε τῆς ἀνθρωπίνης φύσεώς του.[19] Δικάσατε λοιπὸν καί, διὰ τὸ ὄνομα αὐτῆς τῆς δόξης τοῦ μονογενοῦς, εἰς κανένα ἐκ τῶν δύο μας μὴ δώσετε χατηρικὴν ψῆφον. Ἂν καὶ τὴν στιγμὴν αὐτὴν δικάζομαι εἰς φίλους, ὅμως παρακαλῶ καὶ ἱκετεύω, ἡ κρίσις νὰ γίνῃ ἀμερόληπτος, καὶ μήτε εἰς ἐμένα νὰ χαρίσθητε, D μήτε ἐκείνους νὰ τοὺς κρίνετε μὲ ἀντιπάθειαν. Ὅτι δὲ ἡ προσευχὴ δὲν εἶνε τῆς θεότητος, φαίνεται πάρα πολὺ καὶ ἀπὸ τὸ ἑξῆς· ὁ Θεὸς ἀσφαλῶς δὲν προσεύχεται· ἴδιον τοῦ Θεοῦ εἶνε νὰ τὸν προσκυνοῦν, νὰ δέχεται τὴν προσευχήν, ὄχι νὰ ἀναπέμπῃ προσευχήν. Ἀλλ᾿ ἐπειδὴ αὐτοὶ εἶνε ἀδιάντροποι εἰς τοὺς ἰσχυρισμούς των, θὰ προσπαθήσω νὰ σᾶς ἀποδείξω ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ λόγια τῆς προσευχῆς, ὅτι τὸ πᾶν ἀνήκει εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ τὴν ἀσθένειαν αὐτῆς. Ὅταν ὁ Χριστὸς λέγῃ κάτι ταπεινόν, τὸ λέγει τόσον πολὺ ταπεινὸν καὶ εὐτελές, ὥστε μὲ τὴν ὑπερβολικὴν ταπεινότητα τῶν λόγων νὰ δύναται νὰ πείσῃ καὶ τοὺς πλέον ἀμεταπίστους, E ὅτι αἱ ἐκφράσεις ἐκεῖναι εἶνε τελείως ἄσχετοι πρὸς τὴν ἀπόρρητον καὶ ἀνέκφραστον ἐκείνην οὐσίαν.[20] Ἐμπρὸς λοιπὸν νὰ προχωρήσωμεν εἰς τὰ ἴδια τὰ λόγια τῆς προσευχῆς. «Πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω ἀπ᾿ ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο· πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ᾿ ὡς σύ» (Ματθ. 26, 39). Ἂς τοὺς ἐρωτήσωμεν λοιπὸν εἰς τὸ σημεῖον αὐτό· Ἀγνοεῖ, ἂν εἶνε ἢ δὲν εἶνε δυνατόν, αὐτὸς ποὺ πρὸ ὀλίγου ἔλεγεν εἰς τὸ δεῖπνον «Εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με»; (Ματθ. 26, 21)· αὐτὸς ποὺ πρὸ ὀλίγου ἔλεγεν ὅτι «Γέγραπται, πατάξω τὸν ποιμένα καὶ διασκορπισθήσεται τὰ πρόβατα» καὶ ὅτι «Πάντες ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοί»; (Ματθ. 26, 31—34)· 509 A αὐτὸς ποὺ εἶπεν εἰς τὸν Πέτρον ὅτι «θὰ μὲ ἀρνηθῇς καὶ μάλιστα τρεῖς φοράς»; αὐτὸς ἀγνοεῖ τώρα; Πές μου; Καὶ ποῖος θὰ τὸ ἔλεγεν αὐτό, ἔστω καὶ τῆς ὁποιασδήποτε καταστάσεως ἄνθρωπος;[21] Ὅταν τὸ ἀγνοούμενον δὲν τὸ γνωρίζῃ

19. «Οἰκονομία» λέγεται καὶ ἡ ἐνανθρώπησις (ἐνσάρκωσις) ὡς γεγονός, καὶ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ὡς ὁρατὴ φύσις.
20. Δηλαδὴ τὴν οὐσίαν τῆς θεότητός του.
21. «Τῆς ὁποιασδήποτε καταστάσεως ἄνθρωπος» μεταφράζω τὴν ἔκφρασιν «τῶν ὁπωσοῦν καθεστηκότων». Ὁ Χρυσόστομος μὲ τὴν εὐγενῆ αὐτὴν ἔκφρασιν ἐννοεῖ· ποιός τρελλός; ποιός ἠλίθιος; ποιός λωλαμένος;». Ὁ

κανείς, οὔτε προφῆται, οὔτε ἄγγελοι, οὔτε ἀρχάγγελοι, ἴσως δίδει κάποιαν λαβὴν ἀμφισβητήσεως εἰς τοὺς διαφωνοῦντας· ὅταν ὅμως τὸ ἀγνοούμενον εἶνε εἰς ὅλους τόσον φανερὸν καὶ γνωστόν, ὥστε νὰ τὸ γνωρίζουν μὲ ἀκρίβειαν καὶ οἱ ἄνθρωποι, τότε ποίαν ἀπολογίαν καὶ ποίαν συγγνώμην θὰ ἔχουν ἐκεῖνοι ποὺ λέγουν, ὅτι τὰ ἔλεγεν αὐτά, ἐπειδὴ ἀγνοοῦσεν ὁ ἴδιος; Αὐτὸ τὸ πρᾶγμα διὰ τὸ ὁποῖον ὁμιλῶ, φαίνονται νὰ τὸ γνωρίζουν μὲ κάθε ἀκρίβειαν καὶ δοῦλοι αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἔπρεπε ν' ἀποθάνῃ καὶ νὰ τὸ πάθῃ αὐτὸ μὲ σταυρόν· καὶ μάλιστα πρὶν ἀπὸ τόσα χρόνια ὁ Δαυΐδ ἐννοῶντας αὐτὰ καὶ τὰ δύο ἔλεγαν B ἐκ μέρους τοῦ Χριστοῦ· «Ὤρυξαν χεῖράς μου καὶ πόδας μου» (Ψαλ. 21, 17)· καὶ αὐτὸ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ, τὸ ἔλεγε σὰν κάτι ποὺ ἔγινε, δεικνύοντας ὅτι, ὅπως αὐτὰ ποὺ ἔγιναν εἶνε ἀδύνατον νὰ γίνουν ἀγένωτα, ἔτσι καὶ αὐτὸ ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ γίνῃ. Καὶ ὁ Ἠσαΐας προφητεύοντας τὸ ἴδιον ἔλεγεν· «Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον (= ἐνώπιον) τοῦ κείροντος αὐτὸν ἄφωνος» (Ἡσ. 53, 7). Αὐτὸν ἐπίσης τὸν ἀμνὸν ὅταν τὸν εἶδεν ὁ Ἰωάννης, ἔλεγεν· «Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου», ἐκεῖνος ποὺ ἐπροφητεύθη (Ἰω. 1, 29). Καὶ κοίτα, δὲν εἶπεν ἁπλῶς «ὁ ἀμνός», ἀλλὰ προσέθεσε «τοῦ Θεοῦ». Ἐπειδὴ ὑπῆρχε καὶ ἄλλος ἀμνός, ὁ ἰουδαϊκός, ἐξηγῶντας ὅτι αὐτὸς C εἶνε τοῦ Θεοῦ εἶπε ὅπως εἶπε. Ἐκεῖνος προσεφέρετο μόνον ὑπὲρ τοῦ (Ἰουδαϊκοῦ) ἔθνους, αὐτὸς προσεφέρθη εἰς τὸ θυσιαστήριον ὑπὲρ ὅλης τῆς οἰκουμένης· καὶ ἐκείνου μὲν τὸ αἷμα ἐφύλαξε μόνον τοὺς Ἰουδαίους ἀπὸ ἕνα σωματικὸν πλῆγμα, αὐτοῦ δὲ τὸ αἷμα ἔγινε κοινὸς καθαρμὸς ὅλης τῆς οἰκουμένης. Ἀλλὰ καὶ τὸ αἷμα τοῦ ἰουδαϊκοῦ ἀμνοῦ μπόρεσε νὰ κάνῃ ὅ,τι ἔκανε ὄχι ἀπὸ τὴν φύσιν του, ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτο τύπος αὐτοῦ τοῦ αἵματος· διὰ τοῦτο εἶχε τὴν δύναμιν ἐκείνην.

6. Ποῦ εἶνε λοιπὸν αὐτοὶ ποὺ λέγουν ὅτι «καὶ αὐτὸς Υἱὸς D λέγεται καὶ ἡμεῖς υἱοί» καὶ ἐξ αἰτίας τῆς κοινῆς ὀνομασίας ἐπιχειροῦν νὰ τὸν κατεβάσουν εἰς τὴν ἰδικήν μας εὐτέλειαν; Διότι νά, ἀμνὸς καὶ ἀμνός· καὶ μία μὲν ὀνομασία, ἀλλ' ἡ διαφορὰ τῆς φύσεως τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ ἄλλου εἶνε ἄπειρος. Ὅπως λοιπὸν ἐδῶ, ὅταν ἀκούῃς τὴν ἰδίαν ὀνομασίαν, δὲν φαντάζεσαι καθόλου δύο ἴσα πράγματα, ἔτσι καὶ ἐκεῖ, ὅταν ἀκούῃς υἱὸν καὶ υἱόν, μὴ κατεβάζῃς τὸν μονογενῆ εἰς τὴν ἰδικήν σου εὐτέλειαν. Ἀλλὰ τί χρειάζεται νὰ ὁμιλῶ διὰ τὰ ὁλοφάνερα; Διότι ἂν ἡ προσευχὴ εἶνε τῆς Θεότητός του, τότε ὁ ἴδιος ἀντιφάσκει πρὸς τὸν ἑαυτόν του καὶ ἀντιλογεῖ

σας ἡμεῖς ἔτσι τὴν ἔκφρασιν «ὁ δεῖνα, ὁ ...» λέγομεν «ὁ τοιοῦτος». Τὸ γενικώτερον νόημα τοῦ Χρυσοστόμου εἶναι· «Οὔτε τρελλὸς δὲν θὰ ἐγγράφετο ἕνα τέτοιον πρᾶγμα».

καὶ ἀντιμάχεται. Αὐτὸς ποὺ ἐδῶ λέγει «Πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο» (Ματθ. 26, 39), E καὶ φοβεῖται καὶ διστάζει ἐμπρὸς εἰς τὸ πάθος, ἀλλοῦ εἶπεν ὅτι πρέπει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου νὰ παραδοθῇ καὶ νὰ μαστιγωθῇ, καὶ ὅταν ὁ Πέτρος τοῦ εἶπε «Ἵλεώς σοι, οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο», τόσον σφοδρῶς τὸν ἐπέπληξεν, ὥστε τοῦ εἶπεν· «Ὕπαγε ὀπίσω μου σατανᾶ· σκάνδαλόν μου εἶ, ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων» (Ματθ. 16, 21—22· Μάρκ. 8, 31—33). Ἂν καὶ πρὸ ὀλίγης ὥρας τὸν εἶχεν ἐπαινέσει καὶ μακαρίσει, ὅμως τὸν ἀπεκάλεσε σατανᾶν· ὄχι ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ὑβρίσῃ τὸν Ἀπόστολον, ἀλλ' ἐπειδὴ μὲ τὴν ὕβριν ἤθελε νὰ δείξῃ, 510 A ὅτι αὐτὸ ποὺ εἶπε δὲν εἶνε σύμφωνον πρὸς τὸ θέλημά του, ἀλλὰ τόσον ξένον, ὥστε νὰ μὴ διστάσῃ ν' ἀποκαλέσῃ αὐτὸν ποὺ τὸ εἶπε σατανᾶν, ἂν καὶ ἦτο «Πέτρος».[22] Ἀλλοῦ πάλιν λέγει· «Ἐπιθυμίᾳ ἐπεθύμησα τὸ Πάσχα τοῦτο φαγεῖν μεθ' ὑμῶν» (Λουκ. 22, 15). Διατί λέγει «τὸ Πάσχα τοῦτο», ἀφοῦ καὶ ἄλλοτε ἐτέλεσε τὴν ἑορτὴν αὐτὴν μαζί των; διατί λοιπόν; Ἐπειδὴ μετὰ ἀπ' αὐτὸ ἦτο ὁ σταυρός. Καὶ πάλιν· «Πάτερ, δόξασόν σου τὸν Υἱόν, ἵνα καὶ ὁ Υἱός σου δοξάσῃ σε» (Ἰω. 17, 1). Καὶ εἰς πολλὰς περιπτώσεις τὸν βλέπομεν καὶ νὰ προλέγῃ τὸ πάθος, καὶ νὰ ἐπιθυμῇ νὰ τοῦ συμβῇ, καὶ νὰ ἔρχεται διὰ τὸ πάθος. Πῶς λοιπὸν ἐδῶ B λέγει «Εἰ δυνατόν»; Μᾶς δεικνύει τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ποὺ δὲν δέχεται εὐκόλως νὰ ἀποχωρισθῇ ἀπὸ τὴν παροῦσαν ζωήν, ἀλλὰ ξεφεύγει καὶ φοβεῖται, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἐξ ἀρχῆς τῆς ἔβαλεν ἀγάπην πρὸς τὴν παροῦσαν ζωήν. Ἂν λοιπόν, παρ' ὅλον ποὺ ὁ ἴδιος εἶπε τόσον πολλὰ καὶ τέτοιου εἴδους λόγια, ἐτόλμησαν μερικοὶ νὰ εἰποῦν ὅτι δὲν ἐπῆρε σάρκα, ἂν δὲν ἐλέγετο τίποτε ἀπ' αὐτά, τί δὲν θὰ ἔλεγαν; Διὰ τοῦτο ἐκεῖ μὲν προλέγει ὡς Θεὸς καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ γίνῃ τὸ πάθος, ἐδῶ δὲ τὸ ἀποφεύγει ὡς ἄνθρωπος καὶ παρακαλεῖ ν' ἀπαλλαγῇ ἀπ' αὐτό. Ὅτι δὲ ἤρχετο πρὸς τὸ πάθος θεληματικῶς, φαί-

22. Ἐδῶ τὸ «Πέτρος» ὁ Χρυσόστομος τὸ λέγει μὲ τέτοιον τρόπον, ὥστε νὰ φαίνεται ἡ κυριολεξία του πέτρος = βράχος. Ὁ Χρυσ. ἔχει κατὰ νοῦν τὴν συνάφειαν ἀπ' ὅπου ἔλαβε τὰ παραπάνω χωρία· εἰς τὴν συνάφειαν ἐκείνην ὁ Σίμων ὀνομάζεται διὰ πρώτην φορὰν Πέτρος, ἐπειδὴ ἔκανε τὴν ὑψηλὴν ἐκείνην ὁμολογίαν «Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος», ὁ δὲ Κύριος τοῦ ἀπήντησε «Καὶ σὺ εἶ Πέτρος...» (Ματθ. 16, 16-18). Προκαλεῖ πράγματι κατάπληξιν ὁ Χρυσόστομος εἰς ἡμᾶς σήμερον, διότι ὅλα τὰ γραφικὰ χωρία ποὺ ἀναφέρει διάχυτα εἰς τὰς ὁμιλίας του — καὶ εἶναι πάρα πολλὰ — ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ ἀναφέρει ἀπὸ μνήμης, διότι δὲν εἶναι ἀκριβῶς ἐπὶ λέξει, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅποιο καὶ ἂν ἀναφέρῃ, τὸ ἐνθυμεῖται μαζὶ μὲ ὅλην τὴν συνάφειάν του· γνωρίζει δηλαδή, εἰς ποῖον σημεῖον τῆς Γραφῆς εὑρίσκεται καὶ τί ἄλλο λέγεται ἐκεῖ γύρω εἰς ἀκτῖνα ἑνὸς κεφαλαίου.

νεται ἀπὸ τὰ λόγια του «Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχήν μου, καὶ ἐξουσίαν ἔχω λαβεῖν C αὐτήν. Οὐδεὶς αὐτὴν αἴρει ἀπ' ἐμοῦ, ἐγὼ ἀπ' ἐμαυτοῦ τίθημι αὐτήν» (Ἰω. 10, 18). Πῶς λοιπὸν λέγει «Οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ»; (Ματθ. 26, 39). Καὶ τί ἀπορεῖς, ποὺ ἐφρόντισε τόσον πολὺ πρὸ τοῦ σταυροῦ νὰ βεβαιώσῃ ὅτι πράγματι ἐσαρκώθη, ἀφοῦ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ὅταν εἶδε τὸν μαθητήν του νὰ ἀπιστῇ, κατεδέχθη νὰ τοῦ ἐπιδείξῃ καὶ τραύματα καὶ σημάδια τῶν καρφιῶν, καὶ νὰ τοῦ βάλῃ εἰς τὴν ἀφὴν τῆς παλάμης του τὰ σημάδια τῶν πληγῶν (Ἰω. 20, 27—28), καὶ νὰ εἴπῃ «Ἐρεύνησον καὶ ἴδε ὅτι πνεῦμα, σάρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει»; (Λουκ. 24, 39). Διὰ τοῦτο ἐπίσης δὲν ἔλαβε τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν τελείαν D ἡλικίαν, ἀλλ' ἀνέχθηκε καὶ νὰ συλληφθῇ, καὶ νὰ γεννηθῇ, καὶ νὰ θηλάσῃ καὶ νὰ ζήσῃ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν τόσον μακρὸν χρόνον,[23] ὥστε μὲ τὸ μῆκος τοῦ χρόνου καὶ μὲ ὅλα τὰ ἄλλα νὰ βεβαιώσῃ αὐτὸ ἀκριβῶς. Ἐπειδὴ πολλὰς φορὰς καὶ ἄγγελοι ἐμφανίσθησαν εἰς τὴν γῆν μὲ μορφὴν ἀνθρώπου, καὶ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἀκόμη, ἀλλ' αὐτὸ ποὺ ἐφαίνετο δὲν ἦτο πραγματικὴ σάρξ, ἀλλὰ μόνον εἰκονικὸν φαινόμενον ποὺ ἐγίνετο κατὰ θείαν συγκατάβασιν, διὰ νὰ μὴ νομίσῃς, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ παρουσία (τοῦ Χριστοῦ) εἶνε τοῦ αὐτοῦ εἴδους μ' ἐκείνας, καὶ διὰ νὰ βεβαιωθῇς πλήρως, ὅτι ἦτο σὰρξ πραγματική, διὰ τοῦτο καὶ συνελήφθη, καὶ ἐγεννήθη, καὶ ἐτάφη· καὶ ἐγεννήθη ὄχι εἰς κανένα σπιτάκι, ἀλλ' εἰς τὸ χάνι, ἐπάνω εἰς τὸ παχνί, E καὶ ἐνώπιον ἀπείρου πλήθους, διὰ νὰ γνωσθῇ δημοσίως ἡ γέννησίς του.[24] Διὰ τοῦτο καὶ σπάργανα, καὶ προφητεῖαι ποὺ λέγουν αὐτὸ ἀκριβῶς ἐκ τῶν προτέρων, ὄχι δηλωθῇ μόνον ὅτι θὰ γίνῃ ἄνθρωπος, ἀλλὰ ὅτι καὶ θὰ συλληφθῇ, καὶ θὰ γεννηθῇ, καὶ θὰ τραφῇ, ὅπως ὅλα τὰ παιδιά. Καὶ τὸ φωνάζει αὐτὸ ὁ Ἡσαΐας λέγοντας· «Ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἕξει, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ· βούτυρον καὶ μέλι φάγεται» (Ἡσ. 7, 14—15)· καὶ πάλιν· «Παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν» (Ἡσ. 9, 6). Βλέπεις πῶς προεφήτευσαν καὶ τὴν πρώτην του ἡλικίαν; 51 A Ἐρωτᾷ λοιπὸν τὸν αἱρετικόν· ὁ Θεὸς δειλιάζει; καὶ ξεφεύγει; καὶ φοβεῖται; καὶ λυπεῖται; Καὶ ἂν σοῦ εἴπῃ

23. Μακρὸν χρόνον ἐννοεῖ ὁ Χρυσόστομος κυρίως τὰ 30 πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς τοῦ Κυρίου, κατὰ τὰ ὁποῖα δὲν ἔκαμε τίποτε σχετικὸν μὲ τὴν σωτηρίαν μας. Ἑρμηνεύει ἐδῶ ποῖος εἶνε ὁ βαθύτερος σκοπὸς αὐτῆς τῆς φαινομενικῆς τριακονταετοῦς ἀδρανείας ἑνὸς Θεοῦ. Εἶνε ἡ βεβαίωσις τῆς ἐνανθρωπήσεως.

24. Περισσότερον ἀπὸ τὰ ἄλλα γεγονότα (σύλληψιν, ταφήν, κλπ.) τονίζει ἐδῶ τὴν γέννησιν, διότι ἡ ὁμιλία ἐκφωνεῖται ὀλίγον μετὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Χριστουγέννων.

«Ναί», τότε φύγε ἀπὸ κοντά του καὶ βάλε τον κάτω μαζὶ μὲ τὸν διάβολον, ἢ μᾶλλον πιὸ κάτω καὶ ἀπ' ἐκεῖνον· διότι οὔτε ἐκεῖνος θὰ τολμήσῃ νὰ τὸ εἴπῃ αὐτό. Ἂν πάλιν εἴπῃ ὅτι «Τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν ταιριάζει εἰς τὸν Θεόν», νὰ τοῦ εἴπῃς· «Ἄρα λοιπὸν οὔτε προσεύχεται ὁ Θεός». Διότι ἐκτὸς ἀπ' αὐτά, θὰ δημιουργηθῇ καὶ ἄλλο ἀφύσικον, ἂν αὐτὰ τὰ λόγια εἶνε τοῦ Θεοῦ.[25] Διότι τὰ λόγια αὐτὰ φανερώνουν ὄχι μόνον ἀγωνίαν, ἀλλὰ καὶ δύο θελήματα,[26] ἕνα μὲν τοῦ Υἱοῦ, ἕνα δὲ τοῦ Πατρός, ἀντίθετα μεταξύ των· αὐτὸ φανερώνει ὁ λόγος «Οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ» (Ματθ. 26, 39). Ἀλλ' αὐτὸ οὔτε καὶ ἐκεῖνοι τὸ δέχθησαν κάποτε, ὅταν ἐσυζητούσαμεν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐγὼ ἔλεγα συνεχῶς τὸ «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ B ἕν ἐσμεν» (Ἰω. 10, 30) καὶ τὸ ἐξηγοῦσα ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὴν δύναμιν, ἐκεῖνοι ἰσχυρίζοντο ὅτι τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὴν θέλησιν,[27] λέγοντας ὅτι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἡ θέλησις εἶνε μία. Ἀφοῦ λοιπὸν τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἡ θέλησις εἶνε μία, πῶς ἐδῶ λέγει «Πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ»; Ἂν αὐτὸ ποὺ λέγει ἀνήκει εἰς τὴν Θεότητα, τότε ὑπάρχει μία ἀντίφασις, καὶ ἀπ' αὐτὴν γεννῶνται πολλὰ ἀφύσικα· ἂν ὅμως ἀνήκῃ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα (τοῦ Χριστοῦ), τότε εἶνε δικαιολογημένα ὅσα ἐλέχθησαν, καὶ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ τὸν κατηγορήσῃ. Διότι δὲν εἶνε ἄξιον κατακρίσεως τὸ νὰ μὴ θέλῃ ν' ἀποθάνῃ ἡ σάρξ· αὐτὸ εἶνε τῆς φύσεώς της· ὁ ἴδιος δὲ ὁ Χριστὸς ἀπέδειξεν ὅτι ὅλα ὅσα ἀνήκουν εἰς τὴν φύσιν εἶνε ἀναμάρτητα, καὶ τὸ ἐπέδειξε πλουσίως μάλιστα, ὥστε νὰ φράξῃ C τὰ στόματα τῶν αἱρετικῶν. Ὅταν λοιπὸν λέγῃ «Εἰ δυνατὸν παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο» καὶ «Οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ» (Ματθ. 26, 39), δὲν δεικνύει τίποτε ἄλλο, παρὰ ὅτι πράγματι ἐφόρεσε σάρκα ποὺ φοβεῖται τὸν θάνατον· διότι ἐκείνης ἰδίωμα εἶνε νὰ φοβῆται τὸν θάνατον καὶ νὰ ἐκφεύγῃ καὶ νὰ ἀγωνιᾷ. Καὶ ἄλλοτε μὲν τὴν ἀφήνει ἔρημον καὶ ἀπογυμνωμένην ἀπὸ τὴν ἰδικήν του ἐνέργειαν,[28] διὰ νὰ δείξῃ τὴν ἀδυναμίαν της καὶ νὰ πιστοποιήσῃ τὴν φύσιν της· ἄλλοτε δὲ τὴν ἀποκρύπτει, διὰ νὰ μάθῃς ὅτι δὲν D ἦτο ἁπλοῦς ἄνθρωπος. Ὅπως ἂν ἐδείκνυε πάντοτε τὰ ἀνθρώπινα, θὰ ἐ-

25. «Αὐτὰ τὰ λόγια» (= «τὰ ρήματα»): Ἐννοεῖ τὴν προσευχὴν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν Γεθσημανῆ.

26. Ὁ Χρυσόστομος λέγοντας «δύο θελήματα», δὲν ἐννοεῖ τὸ ὀρθόδοξον δόγμα ὅτι ὁ Χριστὸς ἔχει δύο θελήματα, θεῖον καὶ ἀνθρώπινον, ἀλλὰ τὸ κακόδοξον δόγμα ὅτι εἰς τὴν Θεότητα ὑπάρχουν δύο θελήματα ἢ καὶ τρία, ἄλλο τοῦ Υἱοῦ, ἄλλο τοῦ Πατρός, ἄλλο τοῦ Πνεύματος.

27. Αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν ἰσχυρισμὸν τῶν ἀρειανῶν ἐπαναλαμβάνουν καὶ σήμερον οἱ χιλιασταί.

28. Δηλαδὴ τὴν θείαν ἐνέργειαν.

ξελαμβάνετο ὡς ἄνθρωπος μόνον, ἔτσι ἂν ἐπιτελοῦσε πάντοτε τὰ ἔργα τῆς Θεότητος, δὲν θὰ ἐπιστεύετο ἡ ὑπόθεσις τῆς ἐνανθρωπήσεως. Διὰ τοῦτο ἐπιδεικνύει ποικιλίαν, καὶ ἀναμιγνύει καὶ τὰ λόγια καὶ τὰς πράξεις διὰ νὰ μὴ δώσῃ λαβὴν μήτε εἰς τοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως[29] τὴν νόσον καὶ τὴν μανίαν, μήτε εἰς τὴν τοῦ Μαρκίωνος καὶ τοῦ Μανιχαίου· διὰ τοῦτο καὶ ἀφ' ἑνὸς μὲν προλέγει αὐτὰ ποὺ θὰ γίνῃ ὡς Θεός, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ ἀποφεύγει ὡς ἄνθρωπος.

7. Ἤθελα νὰ περάσω μίαν μίαν καὶ τὰς ἄλλας αἰτίας **E** καὶ νὰ δείξω μὲ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, ὅτι ὅπως ἐδῶ προσευχήθηκε φανερώνοντας τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἔτσι καὶ ἀλλοῦ ἔκανε τὸ ἴδιον διορθώνοντας τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἀκροατῶν. Διότι δὲν πρέπει νὰ νομίζῃ κανείς, ὅτι ὅλα τὰ ταπεινὰ τὰ εἶπεν, ἐπειδὴ ἐφόρεσε σάρκα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς ἄλλας αἰτίας ποὺ εἶπα. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ καταπλημμυρίσω τὸ πλῆθος αὐτῶν ποὺ εἶπα μὲ τὸ περίσσευμα αὐτῶν ποὺ πρόκειται νὰ εἰπῶ, ἐδῶ θὰ σταματήσω τὸν πρὸς ἐκείνους λόγον, θὰ κρατήσω τὰ ὑπόλοιπα δι' ἄλλην ἡμέραν, καὶ θὰ σᾶς συμβουλεύσω πάλιν νὰ προσεύχεσθε. Ἂν καὶ πολλὰς φορὰς **512 A** σᾶς ὡμίλησα διὰ τὸ θέμα αὐτό, θὰ σᾶς ὁμιλήσω καὶ τώρα. Καὶ εἶνε ἀνάγκη νὰ σᾶς ὁμιλήσω. Καὶ τὰ ροῦχα ὅσα μὲν τὰ ἐβούτηξαν εἰς τὴν βαφὴν μίαν φοράν, ξεβάφουν εὐκόλως, ὅσα ὅμως οἱ βαφεῖς τὰ βουτοῦν καὶ τὰ ξαναβγάζουν καὶ τὰ ξαναβουτοῦν εἰς τὴν βαφὴν πολλὰς φορὰς καὶ συνεχῶς, διατηροῦν ἀμετάβλητον τὸ ἄνθος τοῦ χρώματος. Αὐτὸ ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ μὲ τὰς ψυχάς μας· ὅταν ἀκούσωμεν πολλὰς φορὰς τὰ ἴδια λόγια, δεχόμεθα τὴν διδασκαλίαν σὰν μίαν βαφὴν καὶ δὲν μποροῦμεν νὰ τὴν χάσωμεν εὐκόλως. Μὴ τὰ ἀκούσωμεν λοιπὸν σὰν πάρεργον. Διότι δὲν ὑπάρχει, δὲν ὑπάρχει τίποτε δυνατώτερον ἀπὸ τὴν προσευχήν, οὔτε ἴσον. Δὲν εἶνε τόσον λαμπρὸς ὁ βασιλεύς, ὅταν φορῇ τὸν πορφυρὸν μανδύαν του, ὅσον ὁ προσευχόμενος ποὺ στολίζεται μὲ τὴν συνομιλίαν πρὸς τὸν Θεόν. Ὅπως, ἂν εἶνε παραταγμένον ἕνα στράτευμα καὶ μαζὶ πολλοὶ στρατηγοὶ καὶ ἄρχοντες **B** καὶ ὕπατοι[30] καὶ πλησιάσῃ ἕνας τὸν βασιλέα καὶ τοῦ ὁμιλῇ ἰδιαιτέρως, ὅλοι στρέφουν τὰ μάτια των πρὸς αὐτόν, καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν γίνεται σεβαστότερος, ἔτσι ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ μ' αὐτοὺς ποὺ προσεύχονται. Φαντάσου τί γίνεται, ὅταν, ἐνῷ παρευρίσκονται ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι, σεραφίμ, χερουβίμ, καὶ ὅλαι αἱ ἄλλαι δυνάμεις, αὐτὸς ποὺ εἶνε ἄνθρωπος ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ πλησιάζῃ μὲ πολὺ θάρρος καὶ νὰ συνομιλῇ μὲ τὸν βασιλέα ἐκείνων

29. Παῦλος Σαμοσατεὺς (ἀπὸ τὰ Σαμόσατα)· αἱρεσιάρχης τοῦ Γ' αἰῶνος ποὺ ἠρνήθη τὴν Θεότητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

30. Ὕπατος = πρωθυπουργός.

τῶν δυνάμεων. Πόσης τιμῆς ἀντάξιον δὲν εἶνε τοῦτο; Μὲ τὴν προσευχὴν δὲ μᾶς γίνεται ὄχι μόνον τιμὴ ἀλλὰ καὶ ὠφέλεια μεγίστη, καὶ πρὶν νὰ λάβωμεν αὐτὸ ποὺ ζητοῦμεν. Διότι καὶ μόνον μὲ τὸ νὰ ὑψώσῃ κανεὶς τὰ χέρια του εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ νὰ **C** καλέσῃ τὸν Θεόν, ἀμέσως ἀπομακρύνεται ἀπ' ὅλα τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, καὶ μεταφέρεται νοερῶς εἰς τὴν μέλλουσαν ζωήν, καὶ ἀπ' ἐκεῖ καὶ πέρα φαντάζεται τὰ ἐπουράνια, καὶ δὲν ἔχει κανένα δεσμὸν μὲ τὴν παροῦσαν ζωὴν τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς, ἐὰν προσεύχεται μὲ προσοχήν. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὁ θυμὸς βράζῃ, κοιμίζεται εὐκόλως· καὶ ἂν ἡ ἐπιθυμία φλέγεται, σβήνεται· καὶ ἂν ὁ φθόνος τὸν λυώνει, ἀποδιώκεται μὲ πολλὴν εὐκολίαν. Καὶ συμβαίνει ἐκεῖνο ποὺ λέγει ὁ προφήτης διὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου· καὶ τί λέγει; «Ἔθου σκότος καὶ ἐγένετο νύξ· ἐν αὐτῇ διελεύσεται πάντα τὰ θηρία τοῦ **E** δρυμοῦ· σκύμνοι ὠρυόμενοι τοῦ ἁρπάσαι καὶ ζητῆσαι παρὰ τοῦ Θεοῦ βρῶσιν αὐτοῖς· ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος, καὶ συνήχθησαν, καὶ εἰς τὰς μάνδρας αὐτῶν κοιτασθήσονται» (Ψαλ. 103, 20—22)· Ὅπως, ὅταν τὸ φῶς τοῦ ἡλίου ἀνατείλῃ, τρέπονται εἰς φυγὴν τὰ θηρία καὶ χώνονται εἰς τὰς φωλεάς των, ἔτσι καὶ ὅταν ἡ προσευχὴ ἀνατείλῃ ἀπὸ τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ στόμα μας σὰν καμμία ἀκτῖνα, φωτίζεται μὲν ἡ διάνοια, ὅλα δὲ τὰ ἄλογα καὶ θηριώδη πάθη δραπετεύουν καὶ τρέπονται εἰς φυγὴν καὶ χώνονται εἰς τὰς φωλεάς των, μόνον ἂν προσευχώμεθα μὲ προσοχήν, μὲ ψυχὴν διεγερμένην καὶ διάνοιαν ξυπνητήν. Τότε καὶ ὁ διάβολος νὰ εὑρεθῇ κοντά μας, τρέπεται εἰς φυγήν, καὶ ἕνας δαίμων νὰ εἶνε, φεύγει. Διότι, ἀφοῦ ἕνα δοῦλον ποὺ συνομιλεῖ μὲ τὸν κύριόν του κανεὶς ἀπὸ τοὺς συνδούλους δὲν τολμᾷ νὰ τὸν πλησιάσῃ καὶ νὰ τὸν ἐνοχλήσῃ, οὔτε καὶ ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν θάρρος, πολὺ περισσότερον αὐτοί, ποὺ εἶνε ἀπὸ τοὺς ἐγκληματήσαντας (κατὰ τοῦ Θεοῦ) καὶ τοὺς μὴ ἔχοντας κανένα θάρρος, δὲν μποροῦν νὰ μᾶς ἐνοχλήσουν, ὅταν συνομιλῶμεν μὲ τὸν Θεὸν **513 A** μὲ τὴν πρέπουσαν ἐπιμέλειαν. Ἡ προσευχὴ εἶνε λιμὴν αὐτῶν ποὺ δέρνονται ἀπὸ τρικυμίαν, ἄγκυρα τῶν κλυδωνιζομένων, βακτηρία τῶν σαλευομένων, θησαυρὸς τῶν πτωχῶν, ἀσφάλεια τῶν πλουσίων, θεραπεία τῶν νοσημάτων, περιφρούρησις τῆς ὑγείας. Ἡ προσευχὴ καὶ τὰ ἀγαθά μας τὰ διατηρεῖ ἀσφαλισμένα, καὶ τὰ κακὰ τὰ μεταβάλλει ταχέως. Καὶ πειρασμὸς[31] ἂν ἔλθῃ, εὐκόλως τὸν ἀποκρούει· καὶ ὑλικὴ ζημία, καὶ ὁτιδήποτε ἄλλο ἀπ' αὐτὰ ποὺ θλίβουν τὴν ψυχήν μας, ὅλα τὰ ἀπομακρύνει ταχέως. Ἡ προσευχὴ εἶνε τὸ καταφύ-

31. Ἐννοεῖ ἐξωτερικὸν πειρασμόν, συμφοράν, δυστύχημα κακὴν περίστασιν.

γιον[32] κάθε λύπης, ὑποδομὴ χαρᾶς, μαγιὰ διαρκοῦς ἡδονῆς, μητέρα B πνευματικῆς ζωῆς.[33] Ὅποιος μπορεῖ νὰ προσεύχεται μὲ προσοχήν, καὶ ἂν εἶνε ὁ πτωχότερος ὅλων, εἶνε ὁ πλουσιώτερος ὅλων. Ἐπίσης ὅποιος στερεῖται τὴν προσευχήν, καὶ ἂν κάθεται εἰς αὐτὸν τὸν βασιλικὸν θρόνον, εἶναι ὁ πτωχότερος ὅλων. Δὲν ἦτο ὁ Ἀχαὰβ βασιλεύς; καὶ δὲν εἶχεν ἀνυπολόγιστον χρῆμα; ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εἶχε προσευχήν, ἐγύριζεν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἀναζητῶντας τὸν Ἠλίαν, ἄνθρωπον ποὺ δὲν εἶχεν οὔτε κατοικίαν, οὔτε ροῦχον, παρὰ μόνον μίαν μηλωτὴν[34] (Γ' Βασ. 18). Πές μου, τί σημαίνει αὐτό; αὐτὸς ποὺ ἔχεις τόσας ἀποθήκας ζητεῖς αὐτὸν ποὺ δὲν ἔχει τίποτε; «Ναί», λέγει· «διότι τί μὲ ὠφελοῦν τὰ ταμεῖα, ὅταν αὐτὸς ἔκλεισε C τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ ἔκανεν ὅλα ἄχρηστα; Εἶδες πῶς αὐτὸς εἶνε εὐπορώτερος ἀπ' ἐκεῖνον;[35] Διότι μέχρι τῆς στιγμῆς ποὺ ὡμίλησεν αὐτός, ὁ βασιλεὺς μὲ ὅλον τὸ στράτευμα εὑρίσκετο εἰς μεγάλην πτωχείαν. Τί θαῦμα! Οὔτε ροῦχον δὲν εἶχε, καὶ τὸν οὐρανὸν ἔκλεισε.[36] Ἀλλὰ δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον ἔκλεισε τὸν οὐρανόν· ἐπειδὴ δὲν εἶχεν οὔτε ροῦχον. Ἐπειδὴ δὲν εἶχε τίποτε ἐδῶ, διὰ τοῦτο ἔδειξε μεγάλην δύναμιν. Μόνον τὰ χείλη του ἄνοιξε, καὶ ἔκανε νὰ καταπέσουν ἀπὸ πάνω ἀμέτρητοι ἀποθῆκαι ἀγαθῶν. Ὢ στόμα ποὺ ἔχει πηγὰς βροχῶν! D Ὢ γλῶσσα ποὺ ἐκπέμπει ριπὰς ὑδάτων! Ὢ φωνὴ ποὺ ἀναβλύζει ἀμέτρητα ἀγαθά! Εἰς αὐτὸν τὸν πτωχὸν καὶ πλούσιον νὰ ἔχωμεν στραμμένα τὰ μάτια μας πάντοτε, εἰς αὐτὸν ποὺ ἦτο πλούσιος ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἦτο πτωχός, καὶ νὰ περιφρονῶμεν τὰ παρόντα, καὶ νὰ ἐπιθυμῶμεν τὰ μέλλοντα. Μόνον ἔτσι θὰ κερδήσωμεν ὅλα τὰ ἀγαθά, καὶ τὰ ἐδῶ καὶ τὰ ἐκεῖ. Αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ εἴθε νὰ τὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι μας μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· εἰς αὐτὸν καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον μαζί, δόξα, καὶ τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

---

32. «Φυγαδευτήριον». Ὁ Χρυσόστομος χρησιμοποιεῖ αὐτὴν τὴν λέξιν ἀπὸ τὴν Π. Διαθήκην (Ἀριθμοί, Ἰησοῦς Ναυῆ, κλπ.), ὅπου σημαίνει τὰς πόλεις, εἰς τὰς ὁποίας κατέφευγον καὶ εὕρισκον ἄσυλον οἱ φονεῖς, μέχρι νὰ δικασθοῦν, διὰ νὰ μὴ λυντσαρισθοῦν ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς τοῦ θύματος.

33. «Φιλοσοφίας μήτηρ». Ὁ Χρυσόστομος πολὺ χρησιμοποιεῖ τὴν λέξιν «φιλοσοφία», ἀλλὰ ποτὲ μὲ τὸ νόημα τῆς φιλοσοφικῆς θεωρίας, ἐκτὸς ἂν ὁ λόγος γίνεται διὰ τοὺς ἀρχαίους φιλοσόφους· «φιλοσοφίαν» ὁ Χρυσόστομος λέγει τὴν «πνευματικὴν ζωήν», τὴν ὄντως «Χριστιανικὴν ζωήν», τὸ «ζῆν ἐν Χριστῷ».

34. Μηλωτὴ = προβειά.

35. Δηλαδὴ ὁ Ἠλίας εὐπορώτερος ἀπὸ τὸν Ἀχαάβ.

36. Ὁ Ἠλίας ἔκλεισε τὸν οὐρανὸν καὶ δὲν ἔβρεξεν ἐπὶ 3,5 χρόνια.

ΛΟΓΟΣ Η΄

Εἰς τὰ ὑπόλοιπα κατὰ αἱρετικῶν καὶ περὶ κρίσεως καὶ ἐλεημοσύνης, καὶ εἰς τὸ αἴτημα τῆς μητρὸς τῶν υἱῶν τοῦ Ζεβεδαίου.[37]

E 1. Ἀπὸ πόλεμον ἐπέστρεψα χθές, ἀπὸ πόλεμον καὶ μάχην μὲ αἱρετικούς, μὲ τὰ ὅπλα ματωμένα, μὲ τὸ ξίφος τοῦ λόγου κατακόκκινον ἀπὸ τὸ αἷμα· δὲν ἔρριψα κάτω σώματα, ἀλλὰ κατετρόπωσα «λογισμοὺς καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ» (Β' Κορ. 10, 5). Τέτοιον [514] A ἦτο τὸ εἶδος τῆς μάχης αὐτῆς· διὰ τοῦτο τέτοια καὶ ἡ φύσις τῶν ὅπλων. Αὐτὰ καὶ τὰ δύο διδάσκοντάς τα ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Τὰ γὰρ ὅπλα τῆς στρατείας ἡμῶν οὐ σαρκικά, ἀλλὰ δυνατὰ τῷ Θεῷ πρὸς καθαίρεσιν ὀχυρωμάτων, λογισμοὺς καθαιροῦντα καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ» (Β' Κορ. 10, 4 - 5). Ἔπρεπε βέβαια νὰ εἰπῶ εἰς αὐτοὺς ποὺ ἔλειπαν, πόσα κορμιὰ ἔπεσαν χθές, καὶ νὰ τοὺς ἐξιστορήσω πῶς ἐπαραταχθήκαμεν, πῶς ἔγινεν ἡ σύγκρουσις, καὶ τὴν νίκην καὶ τὰ λάφυρα· ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ σᾶς κάνω περισσότερον ὀκνηρούς, θὰ τὰ παρατρέξω αὐτὰ διὰ νὰ σᾶς τιμωρήσω, ὥστε ὅσοι ἐλλείπατε B νὰ δαγκωθῆτε καὶ νὰ γίνετε προθυμότεροι· καὶ θ' ἀσχοληθῶ πάλιν σήμερον μὲ τὴν συνέχειαν τοῦ θέματος. Καὶ ἂν κανεὶς εἶνε πρόθυμος καὶ ξύπνιος θὰ μάθῃ τί εἶπα χθὲς ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἦσαν παρόντες. Διότι οἱ ἀκροαταί μου ἔδειξαν τόσον μεγάλην προθυμίαν, ὥστε τὰ ἐπῆραν ὅλα πηγαίνοντας πρὸς τὰ σπίτια των καὶ δὲν ἀφῆκαν νὰ χυθῇ κάτω τίποτε ἀπ' ὅσα εἶπα. Ἐκεῖνα λοιπὸν ἀπ' ἐκείνους θὰ τὰ μάθετε· ὅσα δὲ εἶνε ἀνάγκη νὰ εἰπῶ σήμερον, αὐτὰ

---

37. Μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς προηγουμένης ὁμιλίας ὁ Χρυσόστομος εἶχεν ἕνα σφοδρὸν διάλογον μὲ τοὺς αἱρετικοὺς (δηλαδὴ τοὺς ἀρειανοὺς ποὺ ἐπίστευαν ὅ,τι περίπου οἱ σημερινοὶ χιλιασταί), πιθανῶς εἰς μίαν συνοικίαν τῆς Ἀντιοχείας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐνίκησε λαμπρῶς. Ἴσως οἱ ἀρχηγοὶ τῶν αἱρετικῶν προκληθέντες ἀπὸ τὴν προηγουμένην του ὁμιλίαν, τὸν ἐκάλεσαν εἰς δημοσίαν συζήτησιν. Εἶνε γνωστὸν δὲ ὅτι τὰς ὁμιλίας τοῦ Χρυσοστόμου παρηκολούθουν καὶ αἱρετικοὶ καὶ Ἰουδαῖοι καὶ εἰδωλολάτραι πολλοί, ἄλλοι κατ' ἀρχὴν διὰ νὰ τὸν θαυμάσουν, καὶ ἄλλοι ἐν τέλει διὰ νὰ κλονισθοῦν, νὰ ἀφήσουν τὴν αἵρεσίν των ἢ τὴν θρησκείαν των καὶ νὰ προσέλθουν εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν.

θὰ σᾶς τὰ εἰπῶ ἐγώ, δηλαδὴ τὴν ἀντίρρησιν ποὺ μοῦ ἔρριψαν τὰ παλληκάρια τῶν αἱρετικῶν μέσα εἰς τὸ πεδίον. Καὶ ποία εἶνε αὐτή; Ἐπειδὴ προηγουμένως ὡμιλοῦσα διὰ τὴν ἐξουσίαν C τοῦ μονογενοῦς, ἀποδεικνύοντας ὅτι εἶνε ἴση μ' αὐτὴν ἡ ἐξουσία τοῦ Πατρὸς ποὺ τὸν ἐγέννησε, καὶ εἶπα πολλὰ γύρω ἀπὸ τὸ θέμα αὐτό, ἐκεῖνοι ἐπληγώθησαν ἀπὸ ὅσα εἶπα καὶ μοῦ ἔρριψαν εἰς ἀπάντησιν ἕνα εὐαγγελικὸν ρητόν, τὸ ὁποῖον ἐλέχθη μὲν μὲ ἄλλο νόημα, αὐτοὶ ὅμως τὸ ἐξέλαβαν μὲ ἄλλο. Γράφει λοιπὸν ἡ Γραφή· «Τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐξ εὐωνύμων οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοίμασται»[38] (Ματθ. 20, 23). Ἐγὼ δὲ αὐτὸ διὰ τὸ ὁποῖον πάντοτε παρακαλῶ τὴν ἀγάπην σας, αὐτὸ σᾶς συμβουλεύω καὶ σᾶς συνιστῶ καὶ σήμερον, νὰ μὴ περνᾶτε τὰ Γράμματα[39] «στὰ γρήγορα», ἀλλὰ νὰ ἐρευνᾶτε πλήρως τὰ νοήματα. Διότι ἂν D κανεὶς σταματᾷ μόνον εἰς τὰς λέξεις, καὶ δὲν ἀναζητῇ τίποτε περισσότερον ἀπὸ τὰ γραμμένα, θὰ κάνῃ πολλὰ λάθη. Διότι τὰ Γράμματα λέγουν ὅτι ὁ Θεὸς ἔχει καὶ πτέρυγας, ἀφοῦ ὁ προφήτης λέγει, ὅτι «Ἐν σκέπῃ τῶν πτερύγων σου σκεπάσεις με» (Ψαλ. 16, 8)· ἀλλὰ δὲν θὰ εἴπωμεν μ' αὐτό, ὅτι ἡ νοερὰ ἐκείνη καὶ ἄφθαρτος οὐσία εἶνε πτερωτή. Ἀφοῦ

---

38. Εἰς τὸ κείμενον τοῦ Montfaucon τὸ χωρίον αὐτὸ ἐκδίδεται ἐν τῷ χειρογράφῳ τοῦ Χρυσοστόμου ὡς ἑξῆς· «Τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐξ εὐωνύμων οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοίμασται ὑ π ὸ τ ο ῦ Π α τ ρ ό ς μ ο υ» (Ματθ. 20, 23). Παραλείπω τὴν φράσιν «ὑπὸ τοῦ Πατρός μου», διότι εἶνε νόθος, προσετέθη δὲ καὶ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον καὶ εἰς τὸν Χρυσόστομον ἐκ τῶν ὑστέρων ὑπὸ ἀνευθύνων ἀντιγραφέων. Ὅτι ὁ Χρυσ. δὲν ἐδέχετο ἢ μᾶλλον δὲν ἐγνώριζε κἂν τὴν φράσιν αὐτήν, φαίνεται σαφέστατα εἰς ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς παρούσης ὁμιλίας του, ὅπου καὶ τὴν παραλείπει, ὁσάκις ἀναφέρει τὸ χωρίον, καὶ τὴν ἀποκλείει· διότι ὁ Χρυσόστομος ἑρμηνεύει «ἡτοίμασται ὑπὸ τῶν ἀγωνιζομένων ἀνθρώπων» καὶ «οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, οὐδὲ τοῦ Πατρός». Καὶ εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν κείμενον τῆς Καινῆς Διαθήκης ἡ φράσις αὐτὴ σημειώνεται μὲ πλάγια στοιχεῖα ὡς πιθανῶς νόθος, διότι δὲν εὑρέθη εἰς ὅλα τὰ χειρόγραφα. Σημειωτέον ὅτι οὔτε οἱ αἱρετικοί, εἰς τοὺς ὁποίους συνέφερε νὰ ὑπάρχῃ αὐτὴ ἡ φράσις, δὲν τὴν ἐδέχοντο ἢ δὲν τὴν ἐγνώριζον, διότι δὲν τὴν ἐπρότειναν εἰς τὸν Χρυσόστομον. Ἂν τὴν ἐπρότειναν, ὁ Χρυσόστομος θὰ ἔδιδε μίαν ἀπάντησιν, ἢ ἑρμηνεύοντας ἢ ἀποκρούοντας αὐτήν. Ἐπίσης καὶ εἰς τὸ κατὰ Μᾶρκον Εὐαγγέλιον, ὅπου τὸ χωρίον ἐπαναλαμβάνεται, ἡ φράσις δὲν ὑπάρχει. Εἰς δὲ τὸ Ὑπόμνημα τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τὸν Ματθαῖον (Ὁμιλ. 65, § 2, τέλος) προσετέθη ὑπὸ τὴν μορφὴν «παρὰ τοῦ Πατρός μου». Ἐξ ὅλων φαίνεται ὅτι προσετέθη εἰς τὴν Γραφὴν πολὺ μετὰ τὸν Χρυσόστομον, ἔπειτα δὲ ἐκ τῆς Γραφῆς μετεφέρθη καὶ εἰς τὸν Χρυσόστομον.

39. «Γράμματα» ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι τὴν Γραφήν (βλέπε καὶ Ἰω. 7, 15· Β' Τιμ. 3, 15).

διὰ τοὺς ἀνθρώπους δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ τὸ εἰπῇ κανεὶς αὐτό, πολὺ περισσότερον δὲν εἶνε δυνατὸν διὰ τὴν ἄυλον καὶ ἀόρατον καὶ ἀκατάληπτον ἐκείνην φύσιν. Τί πρέπει λοιπὸν νὰ ἐννοήσωμεν ἡμεῖς μὲ τὰς «πτέρυγας»; Τὴν βοήθειαν, τὴν ἀσφάλειαν, τὴν σκέπην, τὴν συμμαχίαν, τὸ E ἄπιαστον τῆς βοηθείας. Ἐπίσης αἱ Γραφαὶ λέγουν ὅτι ὁ Θεὸς κοιμᾶται, ἐκφραζόμεναι ὡς ἑξῆς· «Ἀνάστηθι, ἵνα τί ὑπνοῖς, Κύριε;» (Ψαλ. 43, 24). Δὲν τὸ λέγουν διὰ νὰ νομίσωμεν ὅτι ὁ Θεὸς κοιμᾶται· αὐτὸ θὰ ἦτο ἡ χειρίστη ἀνοησία· ἀλλὰ μὲ τὴν λέξιν τοῦ ὕπνου μᾶς δεικνύουν τὴν μακροθυμίαν καὶ τὴν ἀνεξικακίαν. Ἄλλος προφήτης λέγει· «Μὴ ἔσῃ ὡς ἄνθρωπος ὑπνῶν;» (Ἱερ. 14, 9). Βλέπεις ὅτι πρέπει νὰ ἔχωμεν πολλὴν σύνεσιν, ὅταν διερευνῶμεν τὸ θησαυροφυλάκιον[40] τῶν θείων Γραφῶν; Διότι ἂν αὐτὰ ποὺ λέγονται (εἰς τὰς Γραφάς) τὰ ἀκούωμεν ἔτσι «ὅπως νἄνε καὶ ὅπως τύχῃ», ὄχι μόνον θὰ ἐπακολουθήσουν ἐκεῖνοι οἱ παραλογισμοί, ἀλλὰ καὶ θὰ φανῇ ὅτι ὑπάρχει μεγάλη ἀντίφασις εἰς τὰ λεγόμενα. Διότι ἄλλος λέγει ὅτι αὐτὸς κοιμᾶται, καὶ ἄλλος ὅτι δὲν κοιμᾶται· ἀλλὰ καὶ τὰ δύο 515 A εἶνε σωστά, ἂν συλλάβῃς τὴν ἔννοιαν ποὺ τοὺς ταιριάζει. Διότι ἐκεῖνος μὲν ποὺ λέγει ὅτι ὁ Θεὸς κοιμᾶται, θέλει νὰ δείξῃ τὴν ἔντασιν τῆς μακροθυμίας του, ἐκεῖνος δὲ ποὺ λέγει ὅτι δὲν κοιμᾶται, μᾶς ἐκφράζει τὸ ἄυλον τῆς φύσεως. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔχομεν ἀνάγκην ἀπὸ πολλὴν σύνεσιν, μήτε καὶ τὸ ρητὸν αὐτὸ νὰ τὸ ἐξηγήσωμεν ἐπιπολαίως, τὸ «Οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοίμασται» (Ματθ. 20, 23). Αὐτὸ δὲν εἶνε κατάργησις ἐξουσίας, οὔτε κολόβωσις αὐθεντίας, ἀλλ' ἀπόδειξις πολλῆς στοργικῆς φροντίδος καὶ σοφίας καὶ προνοίας διὰ τὸ γένος μας. Διότι τὸ ὅτι ἔχει τὴν ἐξουσίαν καὶ νὰ τιμωρῇ καὶ νὰ δοξάζῃ, φαίνεται ἀπ' αὐτὰ ποὺ εἶπε ὁ ἴδιος ὁ ὁποῖος εἶπε καὶ τὰ προηγούμενα· «Ὅταν ἔλθῃ B ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, στήσει τὰ πρόβατα ἐκ δεξιῶν καὶ τὰ ἐρίφια ἐξ εὐωνύμων, καὶ ἐρεῖ τοῖς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ· Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Ἐπείνασα γάρ, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, C καὶ ἐποτίσατέ με· τοῖς δὲ ἐξ εὐωνύμων ἐρεῖ· Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ· ἐπείνασα γάρ, καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, C καὶ οὐκ ἐποτίσατέ με· ξένος ἤμην, καὶ οὐ συνηγάγετέ με» (Ματθ. 25, 31-35). Εἶδες κρίσιν ὁλοκληρωμένην, καὶ πῶς δοξάζει καὶ κολάζει, καὶ

---

40. «Θησαυρὸν» οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον τὸ θησαυροφυλάκιον ἢ τὴν ἀποθήκην, ἢ τὸ χρηματοκιβώτιον, ἢ τὴν ἱματιοθήκην (σεντούκι), καὶ ὄχι αὐτὸ ποὺ λέγομεν θησαυρὸν σήμερα· τὸ μέρος καὶ ὄχι τὸ πρᾶγμα.

στεφανώνει καὶ τιμωρεῖ, καὶ ἄλλους μὲν βάζει μέσα εἰς τὴν βασιλείαν, ἄλλους δὲ ἀποπέμπει εἰς τὴν γέενναν;

2. Πρόσεξε καὶ ἐδῶ τὴν μεγάλην του καὶ στοργικὴν φροντίδα δι' ἐμᾶς. Εἰς αὐτοὺς μὲν ποὺ στεφανώνει, ὅταν ὁμιλῇ, λέγει· «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν πρὸ καταβολῆς κόσμου»· εἰς ἐκείνους δὲ ποὺ τιμωρεῖ δὲν εἶπε «Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ ἡτοιμασμένον ὑμῖν», ἀλλὰ «τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ. Τὴν μὲν βασιλείαν τὴν ἑτοίμασα, λέγει, διὰ τοὺς ἀνθρώπους, D τὴν δὲ γέενναν τὴν ἔκανα ὄχι διὰ τοὺς ἀνθρώπους ἀλλὰ διὰ τὸν διάβολον καὶ τοὺς ἀγγέλους ἐκείνου. Ἐὰν δὲ σεῖς ἐδείξατε τέτοιαν ζωήν, ὥστε νὰ γίνατε ἄξιοι τῆς κολάσεως καὶ τῆς τιμωρίας, εἴχατε δικαίωμα νὰ τὸ λογαριάζετε αὐτὸ εἰς τὸν ἑαυτόν σας. Καὶ κοίτα πόσον εἶνε ἐπιρρεπὴς πρὸς τὴν φιλανθρωπίαν· πρωτοῦ νὰ ὑπάρξουν οἱ ἀγωνισταί, τὰ στεφάνια ἑτοιμάσθηκαν ἐκ τῶν προτέρων καὶ τὰ βραβεῖα κατεσκευάσθησαν προκαταβολικῶς. Διότι λέγει· «Κληρονομήσατε τὴν βασιλείαν τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν πρὸ καταβολῆς κόσμου» (Ματθ. 25, 34). Αὐτὸ τὸ βλέπει κανεὶς E καὶ εἰς τὴν παραβολὴν τῶν δέκα παρθένων· ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ἔλθῃ ὁ νυμφίος, λέγουν αἱ μωραὶ εἰς τὰς συνετάς· «Δότε ἡμῖν ἀπὸ τοῦ ἐλαίου ὑμῶν» καὶ ἐκεῖναι λέγουν πρὸς αὐτάς· «Μήποτε οὐκ ἀρκέσῃ ἡμῖν καὶ ὑμῖν» (Ματθ. 25, 8-9). Ἡ Γραφὴ ἐδῶ δὲν ὁμιλεῖ περὶ ἐλαίου καὶ πυρός, ἀλλὰ περὶ παρθενίας καὶ φιλανθρωπίας· καὶ τὴν μὲν παρθενίαν τὴν βλέπει σὰν πῦρ, τὴν δὲ ἐλεημοσύνην σὰν ἔλαιον, δεικνύοντας ὅτι ἡ παρθενία ἔχει μεγάλην ἀνάγκην τῆς φιλανθρωπίας, καὶ χωρὶς αὐτὴν δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ σωθῇ. Καὶ ποῖοι εἶνε αὐτοὶ ποὺ πωλοῦν τὸ ἔλαιον αὐτό; Ποῖοι ἄλλοι παρὰ οἱ πτωχοί; Διότι δίδουν μᾶλλον παρὰ παίρνουν. Μὴ νομίζῃς 316 A ὅτι ἡ ἐλεημοσύνη εἶνε ἔξοδον, ἀλλὰ ἔσοδον· οὔτε δαπάνη, ἀλλὰ ἐμπορία· ἀφοῦ μεγαλύτερα παίρνεις παρὰ δίνεις. Δίνεις ψωμὶ καὶ παίρνεις ζωὴν αἰώνιον· δίνεις ροῦχον, καὶ παίρνεις ἔνδυμα ἀφθαρσίας· δίνεις ὀλίγην στέγην, καὶ παίρνεις βασιλείαν οὐρανῶν· δίνεις αὐτὰ ποὺ φθείρονται, καὶ παίρνεις αὐτὰ ποὺ μένουν αἰώνια. Καὶ πῶς μπορῶ, λέγει, νὰ ἐλεῶ, ἀφοῦ εἶμαι πτωχός; Ἀκριβῶς ὅταν εἶσαι πτωχός, τότε μπορεῖς νὰ ἐλεῇς. Διότι αὐτὸς μὲν ποὺ εἶνε πλούσιος, μεθυσμένος ἀπὸ τὸ περίσσευμα τῶν χρημάτων καὶ ἔχοντας πολὺ ἄσχημον πυρετὸν καὶ ἀκόρεστον ἔρωτα, θέλει νὰ κάνῃ περισσότερα αὐτὰ ποὺ ἔχει· ἐνῷ ὁ πτωχὸς ἀπηλλαγμένος ἀπ' αὐτὸ τὸ νόσημα καὶ καθαρὸς ἀπὸ τὴν ἀρρώστιαν, εὐκολώτερον μπορεῖ νὰ δώσῃ κάτι ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἔχει. Τὴν ἐλεημοσύνην B τὴν κάνει φυσικὰ ὄχι τὸ μέτρον τῆς περιουσίας ἀλλὰ τὸ μέ-

τρον τῆς προαιρέσεως. Καὶ ἡ χήρα ἐκείνη τότε ἔρριψεν ὀβολοὺς δύο, ἀλλ' ἐξεπέρασε τοὺς στολισμένους μὲ τὸν πλοῦτον (Μάρκ. 12, 42-43· Λουκ. 21, 2-4)· καὶ ἡ ἄλλη χήρα μὲ μίαν χούφταν ἀλεύρου καὶ ὀλίγον ἔλαιον ἐφιλοξένησε τὴν οὐρανομήκη ἐκείνην ψυχὴν (Γ' Βασ. 17, 8—24)· σὲ καμμίαν ἀπ' αὐτὰς ἡ πτωχεία δὲν ἐστάθη ἐμπόδιον. Μὴ προβάλλῃς λοιπὸν περιττὰς καὶ ἀνοήτους προφάσεις· δὲν ἀπαιτεῖ πλεόνασμα εἰσφορᾶς, ἀλλὰ πλοῦτον προαιρέσεως· καὶ αὐτὸς δεικνύεται ὄχι ἀπὸ τὸ μέτρον C αὐτῶν ποὺ δίνονται, ἀλλ' ἀπὸ τὴν προθυμίαν αὐτῶν ποὺ δίνουν. Εἶσαι πτωχὸς καὶ πτωχότερος ὅλων τῶν ἀνθρώπων; ἀλλὰ δὲν εἶσαι πτωχότερος ἀπὸ τὴν χήραν ἐκείνην, ἡ ὁποία ἐξεπέρασε τοὺς πλουσίους μὲ μεγάλην διαφοράν. Στερεῖται ἀκόμη καὶ αὐτὴν τὴν ἀναγκαίαν τροφήν; δὲν εἶσαι ὅμως πιὸ ἄπορος ἀπὸ τὴν Σιδωνίαν,[41] ἡ ὁποία ἔφθασεν εἰς τὸν πυθμένα τῆς πείνης[42] καὶ ἐπερίμενεν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν τὸν θάνατον καὶ εἶχεν ἕνα κοπάδι παιδιά, καὶ ὅμως οὔτε ὑπ' αὐτὰς τὰς συνθήκας δὲν ἐτσιγγουνεύθηκεν αὐτὰ ποὺ εἶχε, ἀλλὰ μὲ τὸ τάνυσμα τῆς πτωχείας ἠγόρασε πλοῦτον D ἀνυπολόγιστον, ἔκανε τὴν παλάμην της ἁλώνι,[43] καὶ τὸ πιθάρι της ἐλαιοτριβεῖον,[44] ἔκανεν ἀπὸ τὰ ὀλίγα νὰ πηγάζουν τὰ πολλὰ (Γ' Βασ. 17, 8-24). Ἀλλ' ἂς ἔλθωμεν εἰς τὸ θέμα μας, διὰ νὰ μὴ κάνωμεν συνεχεῖς παρεκβάσεις. Ὅταν λοιπὸν ἐπρόκειτο νὰ ἔλθῃ ὁ νυμφίος, αἱ παρθένοι ἔλεγον μεταξύ των αὐτὰ ποὺ ἀνέφερα. Αἱ ἄλλαι ὅμως τὰς παρέπεμψαν εἰς τοὺς πωλητάς. Ἀλλὰ δὲν ἦτο πλέον ὥρα νὰ ἀγοράζουν ἔλαιον· αὐτὸ ἦτο φυσικόν. Οἱ πωληταὶ εἶνε μόνον εἰς τὴν ζωὴν αὐτήν· ὅταν φύγωμεν ἀπ' ἐδῶ καὶ διαλυθῇ τὸ θέατρον, εἰς αὐτοὺς ποὺ πηγαίνουν ἐκεῖ δὲν ὑπάρχει δυνατότης νὰ εὕρουν φάρμακον, οὔτε συγχώρησιν E καὶ ἀπολογίαν, καὶ ἡ τιμωρία εἶνε ἀναπόφευκτος· αὐτὸ

41. Ἀπὸ τὰ Σάρεπτα τῆς Σιδῶνος ἦτο ἡ χήρα ποὺ ἐφιλοξένησε τὸν προφήτην Ἠλίαν ἐν καιρῷ πείνης.

42. «Τοῦ λιμοῦ τὸν πυθμένα»· εὐφυὴς ἔκφρασις ποὺ ὑπαινίσσεται μεταφορικῶς μὲν τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς πείνης, τὰς τελευταίας ὥρας πρὸ τοῦ θανάτου ἐκ πείνης, ἄνευ μεταφορᾶς δὲ τὸ πιθάρι ὅπου ἔβαζεν ἡ χήρα τὸ ἔλαιον, τὸ ὁποῖον εἶχε φθάσει εἰς τὸν πυθμένα, ὥστε νὰ ἀπομένῃ νὰ φάγουν μίαν μόνον φορὰν ἀκόμη καὶ ν' ἀποθάνουν.

43. Ἡ παλάμη μὲ τὴν ὁποίαν ἔδωκεν ἐλεημοσύνη εἰς τὸν Ἠλίαν τὸ τελευταῖον ψωμί της, ἀφαιρῶντας το ἀπὸ τὰ παιδιά της, ἔγινεν ἁλώνι ὅπου, χωρὶς νὰ ἁλωνίσουν τὰ ἄλογα, ἐγέμισε μὲ σῖτον ποὺ τοὺς ἔθρεψεν ἐπὶ ἔτη.

44. «Ληνός» εἶνε τὸ πατητήρι, ἂν πρόκειται διὰ σταφύλια καὶ οἶνον, καὶ τὸ ἐλαιοτριβεῖον, ἂν πρόκειται δι' ἔλαιον ὅπως ἐδῶ.

ἔγινε καὶ τότε. Ὅταν ἦλθεν ὁ νυμφίος αἱ μὲν εἰσῆλθον κρατοῦντας τὰς λαμπάδας φωτεινάς, αἱ δὲ ἄλλαι, ἀφοῦ καθυστέρησαν καὶ δὲν παρευρέθησαν κατὰ τὴν ὥραν τῆς εἰσόδου, ἐκτυποῦσαν τὰς θύρας τοῦ νυμφῶνος, μὲ ἀποτέλεσμα ν' ἀκούσουν τὸν φοβερὸν ἐκεῖνον λόγον· «Πηγαίνετε, δὲν σᾶς ξέρω» (Ματθ. 25, 12).[45] Τὸν εἶδες πάλιν καὶ νὰ τιμᾷ καὶ νὰ κολάζῃ καὶ νὰ στεφανώνῃ καὶ νὰ τιμωρῇ καὶ νὰ δέχεται καὶ νὰ διώχνῃ, καὶ νὰ εἶνε κύριος καὶ τῶν δύο πλευρῶν τῆς κρίσεως; Τὸ ἴδιον βλέπει κανεὶς καὶ εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ ἀμπελῶνος (Ματθ. 20, 1 - 16) καὶ τῶν πέντε καὶ δύο 517 A καὶ ἑνὸς ταλάντων· διότι τοὺς μὲν δύο πρώτους τοὺς ἐδέχθη καὶ τοὺς ἔβαλε μέσα μὲ περισσότερα τάλαντα, τὸν δὲ τρίτον διέταξε νὰ τὸν πετάξουν ἔξω εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον (Ματθ. 25, 15 - 30).

3. Ἀλλὰ ποῖος εἶναι ὁ σφοδρὸς λόγος των, ἢ μᾶλλον λόγος γεμάτος ἀνοησίαν; Ναί, λέγει, ἔχει βέβαια ἐξουσίαν καὶ νὰ κολάζῃ καὶ νὰ στεφανώνῃ, καὶ νὰ τιμωρῇ καὶ νὰ ἀμείβῃ, ἀλλ' εἶπαν ὅτι δὲν εἶνε εἰς τὸ χέρι του νὰ δώσῃ καὶ τὴν ἀνωτάτην προεδρίαν καὶ τὴν ὑψηλοτάτην τιμήν. Τί λοιπόν; ἐὰν μάθῃς ὅτι δὲν τοῦ λείπῃ κανένα κομμάτι τῆς ψήφου, θὰ παραιτήσῃς καμμιὰ φορὰ αὐτὴν τὴν ἀνόητον ἀντιλογίαν; Ἄς τότε λοιπὸν ἄκουε πάλιν τί λέγει· «Ὁ Πατὴρ οὐ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν κρίσιν δέδωκε B τῷ Υἱῷ» (Ἰω. 5, 22). Ἀφοῦ λοιπὸν ἔχει «πᾶσαν τὴν κρίσιν», δὲν τοῦ λείπει κανένα κομμάτι τῆς ψήφου·[46] διότι μόνον αὐτὸς ποὺ ἔχει «πᾶσαν τὴν κρίσιν» ἔχει τὸ ἀπόλυτον δικαίωμα νὰ τιμωρῇ καὶ νὰ στεφανώνῃ τοὺς πάντας. Τὸ δὲ «ἔδωκεν» ἐδῶ μὴ τὸ ἐκλάβῃς, ἀγαπητέ, ἀνθρωπίνως· δὲν τοῦ ἔδωκεν ἐπειδὴ δὲν εἶχεν, οὔτε τὸν ἐγέννησεν ἀτελῆ καὶ ὕστερα τοῦ ἔδωκε κάτι, ἀλλὰ τὸ «ἔδωκε» σημαίνει ὅτι «τέτοιον τὸν ἐγέννησεν», «τέλειον», «ὁλοκληρωμένον». Καὶ χρησιμοποιεῖ αὐτὴν τὴν λέξιν, διὰ νὰ μὴ νομίσῃς ὅτι ὑπάρχουν δύο ἀγέννητοι[47] Θεοί, ἀλλὰ διὰ νὰ ξέρῃς καὶ τὴν ῥίζαν καὶ τὸν καρπόν· καὶ ὄχι διὰ νὰ νομίσῃς ὅτι αὐτὸ τοῦ ἐδόθη ἐκ τῶν ὑστέρων.[48] Ὅταν ἀλ-

45. Τὸ χωρίον ἀποδίδεται περιληπτικῶς μόνον καὶ κατὰ νόημα μεγαλυτέραν φράσιν.

46. Δηλαδὴ «ἔχει ὅλην τὴν ἀπόφασιν ὁ ἴδιος», «κάθε ἀπόφασις καὶ ὅλη ἡ ἀπόφασις ἐξαρτᾶται καθ' ὁλοκληρίαν ἀπ' αὐτόν».

47. Τὸ κείμενον τοῦ Montfaucon ἔχει «γεννητούς»· ἀλλὰ τὸ νόημα δεικνύει ὅτι ἐξέπεσεν ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα χειρόγραφα ἕνα ἀ· τὸ ἀρχικὸν εἶνε «ἀγεννήτους».

48. Ὁ Χρυσόστομος ἐδῶ θέλει νὰ εἰπῇ, ὅτι ὁ Χριστὸς τὸ «ἔδωκε» τὸ ἐννοεῖ, ὅπως ὅταν λέγομεν «ὁ πατέρας μου μοῦ ἔ δ ω κ ε τὸ ψηλὸ ἀνάστημα καὶ ἡ μητέρα μου τὰ ξανθὰ μαλλιά», καὶ ὄχι ὅπως ὅταν λέγομεν «ὁ πατέρας μου μοῦ ἔ δ ω κ ε 1000 στρέμματα καὶ ἡ μητέρα μου δύο σπίτια».

λοῦ τὸν ἐρώτησαν «Οὐκοῦν βασιλεὺς εἶ σύ;» (Ἰω. 18, 37), δὲν εἶπεν ὅτι «ἐπῆρα τὴν βασιλείαν»· δὲν εἶπεν ὅτι τοῦ ἐδόθη C ἡ βασιλεία ἐπιπροσθέτως ἐκ τῶν ὑστέρων· ἀλλ' εἶπεν· «Ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι» (Ἰω. 8, 37). Ἀφοῦ ἐγεννήθη βασιλεὺς ὡλοκληρωμένος, εἶνε ὁλοφάνερον ὅτι ἐγεννήθη καὶ κριτὴς καὶ δικαστής. Διότι τὸ κύριον γνώρισμα τοῦ βασιλέως εἶνε νὰ κρίνῃ καὶ νὰ δικάζῃ, καὶ νὰ τιμᾷ καὶ νὰ τιμωρῇ. Εἶνε δὲ δυνατὸν νὰ ἰδῇ κανεὶς καὶ ἀπ' ἀλλοῦ, ὅτι ἔχει τὴν κυριότητα ὁ ἴδιος νὰ δίνῃ καὶ τὰς ὑψίστας τιμάς. Διότι, ὅταν ἐνθυμηθῶμεν «τὸν ἀνώτερον ὅλων τῶν ἀνθρώπων», καὶ ἀποδείξωμεν ὅτι ἐκεῖνος ἀπ' αὐτὸν ἐστεφανώθη μὲ τὸν τίτλον αὐτόν, ποία πρόφασις θὰ σᾶς ἀπομείνῃ πλέον; Καὶ ποῖος εἶνε «ὁ ἀνώτερος ὅλων τῶν ἀνθρώπων;» Ποῖος ἄλλος ἂν ὄχι ὁ σκηνοποιὸς ἐκεῖνος, ὁ διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης, ἐκεῖνος ποὺ ἐγύρισεν ὅλη τὴν γῆν D καὶ τὴν θάλασσαν λὲς καὶ εἶχε πτερά, τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, ὁ νυμφοδιαλεχτὴς τοῦ Χριστοῦ, ὁ φυτουργὸς τῆς Ἐκκλησίας, ὁ «σοφὸς ἀρχιτέκτων», ὁ κήρυξ, ὁ δρομεύς, ὁ ἀγωνιστής, ὁ στρατιώτης, ὁ προπονητής, αὐτὸς ποὺ εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τῆς οἰκουμένης ἀφῆκεν ἐνθύμια τῆς ἀρετῆς του, αὐτὸς ποὺ πρὶν ἀπὸ τὴν (κοινὴν) ἀνάστασιν ἡρπάγη μέχρι τρίτου οὐρανοῦ, ποὺ μετεφέρθη εἰς τὸν παράδεισον, αὐτὸς ποὺ συμμετέσχε μαζὶ μὲ τὸν Θεὸν εἰς ἀπόρρητα μυστήρια, αὐτὸς ποὺ ἤκουσε καὶ ἐλάλησε τέτοια ποὺ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ τὰ λαλήσῃ φύσις ἀνθρωπίνη, αὐτὸς ποὺ καὶ τὴν περισσοτέραν χάριν ἔλαβε καὶ τὸν μεγαλύτερον κόπον κατέβαλε;[49] E Καὶ ὅτι ἐκοπίασε περισσότερον ἀπ' ὅλους, φαίνεται ἀπ' αὐτὸ ποὺ λέγει, ὅτι «Περισσότερον αὐτῶν πάντων ἐκοπίασα» (Α' Κορ. 15, 10). Ἀφοῦ δὲ ἐκοπίασε περισσότερον ἀπ' ὅλους, στεφανώνεται περισσότερον ἀπ' ὅλους· διότι «ἕκαστος τὸν ἴδιον μισθὸν λήψεται κατὰ τὸν ἴδιον κόπον» (Α' Κορ. 3, 8). Ἀφοῦ λοιπὸν παίρνει τὸν μεγαλύτερον στέφανον μεταξὺ τῶν ἀποστόλων (μὲ τοὺς ἀποστόλους κανεὶς δὲν ὑπῆρξεν ἴσος, αὐτὸς δὲ εἶνε καὶ ἀπ' ἐκείνους ἀνώτερος), εἶνε φανερὸν ὅτι θὰ βραβευθῇ μὲ τὴν ἀνωτάτην 518 A τιμὴν καὶ προεδρίαν. Ποῖος λοιπὸν εἶνε ἐκεῖνος ποὺ στεφανώνει αὐτόν; Ἄκουσε τί λέγει ὁ ἴδιος· «Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγώνισμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειταί μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ Κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ὁ δίκαιος κρι-

49. Μὲ ὅλους αὐτοὺς τοὺς χαρακτηρισμοὺς ὁ Χρυσόστομος ὑπαινίσσεται τὰ χωρία Πράξ. 9, 15· 18, 3· 20, 24· 26, 24· Ρωμ. 1, 13· 15,19· Α' Κορ. 3, 10· 9, 26· 15, 10· Β' Κορ. 11, 2· 11, 23—30· 12, 1—5· 12, 10· Γαλ. 2, 2· 2, 8 · 9· Φιλ. 2, 16· Α' Τιμ. 1, 14· 2, 7· Β' Τιμ. 1, 11· 2, 3—4· 4, 7 καὶ πολλὰ ἄλλα.

της» (Β΄ Τιμ. 4, 7 - 8). «Ὁ Πατὴρ οὐ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν κρίσιν δέδωκε τῷ Υἱῷ» (Ἰω. 5, 22). Καὶ τοῦτο δὲν φαίνεται μόνον ἀπ' ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν συνέχειαν· «Οὐ μόνον δὲ ἐμοί, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἠγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ» (Β΄ Τιμ. 4, 8). Καὶ τίνος εἶνε ἡ «ἐπιφάνεια»; Ἄκουσε ποῦ τὸ λέγει ὁ ἴδιος· «Ἐπεφάνη ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις, παιδεύουσα ἡμᾶς ἵνα ἀρνησάμενοι B τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, σωφρόνως καὶ δικαίως καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Τίτ. 2, 11 - 13).

4. Ἀλλ' ἡ μὲν πρὸς τοὺς αἱρετικοὺς μάχη ἐτελείωσε, καὶ τὸ τρόπαιον τὸ ἐστήσαμεν, καὶ τὴν νίκην τὴν ἐκερδίσαμεν λαμπράν, ἀφοῦ ἀπ' ὅλα ὅσα ἐλέχθησαν (εἰς τὴν Γραφὴν) ἀπέδειξα, ὅτι ἔχει τὴν κυριότητα νὰ τιμᾷ καὶ νὰ τιμωρῇ, διότι ἔχει «πᾶσαν τὴν κρίσιν» καὶ ἀνακηρύττει καὶ στεφανώνει τὸν «ἀνώτερον ἀπ' ὅλους» καὶ εἰς τὰς παραβολὰς C ἐκείνας ὁ ἴδιος ἐκτελεῖ καὶ τὰ δύο σκέλη.[60] Πρέπει ὅμως τώρα νὰ καθησυχάσω καὶ τὴν ἀνησυχίαν τῶν ἀδελφῶν, καὶ νὰ ἐξηγήσω διατί τὸ εἶπεν αὐτό, ὅτι «Οὐκ ἔστιν ἐμὸν τοῦτο δοῦναι». Διότι νομίζω ὅτι εἰς πολλοὺς παραμένει ἀκόμη ἡ ἀπορία ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ρητοῦ. Προκειμένου λοιπὸν καὶ τὴν ἀπορίαν νὰ λύσω καὶ τὴν ἀνησυχίαν τῆς ψυχῆς νὰ κατευνάσω, δώσατέ μου μεγάλην προσοχὴν καὶ προετοιμάσατε τὴν διάνοιάν σας· διότι τώρα πρέπει νὰ καταβάλω περισσότερον κόπον. Δὲν εἶνε τὸ ἴδιον πρᾶγμα νὰ πολεμῇς καὶ νὰ διδάσκῃς, νὰ κτυπᾷς τὸν ἐχθρὸν καὶ νὰ διορθώνῃς τὸν ἰδικόν σου, ἀλλ' ἐδῶ πρέπει νὰ καταβάλω μεγαλυτέραν ἐπιμέλειαν, ὥστε νὰ μὴ μοῦ διαφύγῃ κάτι ποὺ χωλαίνει. D μήτε νὰ προσπεράσω χωρὶς νὰ ἰδῶ κάποιον ποὺ τοῦ μένει ἀνησυχία. Σᾶς λέγω λοιπὸν ὅτι... — παρακαλῶ μὴ σκανδαλισθῆτε ἀπ' αὐτὸ ποὺ θὰ ἀκούσετε καὶ μὴ ταραχθῆτε —, σᾶς λέγω ὅτι ὄχι μόνον τοῦ Υἱοῦ δὲν εἶνε ἀλλ' οὔτε καὶ τοῦ Πατρός· ἂν ἦτο τοῦ Υἱοῦ θὰ ἦτο καὶ τοῦ Πατρός· ἂν ἦτο τοῦ Πατρὸς θὰ ἦτο καὶ τοῦ Υἱοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἴδιος δὲν εἶπεν ἁπλῶς «Οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι» ἀλλὰ τί λέγει; «Οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοίμασται» (Ματθ. 20, 23). Φανερώνει ὅτι δὲν εἶνε οὔτε ἰδική του ἐξουσία οὔτε τοῦ Πατρός, ἀλλὰ κάποιων ἄλλων. Τί σημαίνει λοιπὸν αὐτὸ τὸ ρητόν; Νομίζω ὅτι ἡ ἀνησυχία σας ηὐξήθη E καὶ ἡ ἀπορία σας ἐμεγάλωσε, καὶ εἴσθε

60. Τὰ δύο σκέλη τῆς κρίσεως, βράβευσις καὶ τιμωρία.

ἀναγώνιοι. Ἀλλὰ μὴ φοβηθῆτε· δὲν θὰ φύγω, μέχρι νὰ δώσω τὴν λύσιν. Μόνον νὰ κάνετε ὀλίγην ὑπομονήν, διότι ἡ διήγησις μᾶς ὑποδεικνύει νὰ τὴν πιάσωμεν ἀπὸ παραπάνω.[61] Ἀλλιῶς δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ σᾶς τὰ βάλω ὅλα εἰς τὸ μυαλόν σας μὲ σαφήνειαν. Ἀλλὰ τί σημαίνει τέλος πάντων αὐτὸ τὸ ρητόν; Ἡ μητέρα τῶν υἱῶν τοῦ Ζεβεδαίου,[62] ὅταν ὁ Ἰησοῦς ἀναχωροῦσε διὰ τὰ Ἱεροσόλυμα, τὸν ἐπλησίασε μαζὶ μὲ τοὺς υἱούς της καὶ τοῦ εἶπε· «Εἰπὲ ἵνα οἱ 519 A δύο υἱοί μου καθίσωσιν εἷς ἐκ δεξιῶν σου καὶ εἷς ἐξ εὐωνύμων σου» (Ματθ. 20, 20 - 21). Ἄλλος δὲ εὐαγγελιστὴς λέγει ὅτι οἱ υἱοὶ τὰ ἐζητοῦσαν αὐτὰ ἀπὸ τὸν Χριστὸν (Μάρκ. 10, 35 - 37). Δὲν ὑπάρχει ὅμως καμμία διαφωνία (δὲν πρέπει νὰ παραβλέπωμεν αὐτὰ τὰ μικροζητήματα)· αὐτοὶ ἔβαλαν μπροστὰ τὴν μητέρα, καὶ ἀφοῦ ἐκείνη ὡμίλησε (πρώτη) καὶ ἄνοιξε τὴν θύραν, τότε καὶ αὐτοὶ ἀνέπτυξαν τὴν παράκλησίν των· καὶ ναὶ μὲν δὲν ἤξεραν τί ἔλεγαν, ἀλλὰ πάντως ἔλεγαν. Διότι ἂν καὶ ἦσαν Ἀπόστολοι, ἐν τούτοις εἶχον μεγάλας ἀτελείας, σὰν νεοσσοὶ ποὺ ἀναπτύσσονται εἰς τὴν φωλεάν[63] καὶ ποὺ ἀκόμη δὲν ἔβγαλαν πτερά. Καὶ εἶνε κατ' ἐξοχὴν ἀναγκαῖον νὰ γνωρίζετε τοῦτο, ὅτι πρὶν B νὰ σταυρωθῇ εὑρίσκοντο εἰς μεγάλην ἄγνοιαν· διὰ τοῦτο καὶ τοὺς ἐπιτιμοῦσε λέγοντας· «Ἀκμὴν καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστε; οὔπω νοεῖτε οὐδὲ συνίετε, ὅτι οὐ περὶ τῶν ἄρτων εἶπον ὑμῖν προσέχειν ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν φαρισαίων;» (Ματθ. 15, 16 καὶ 16, 11)· καὶ ἀλλοῦ· «Πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι» (Ἰω. 16, 12). Ὄχι δὲ μόνον ἀγνοοῦσαν τὰ ὑψηλότερα, ἀλλὰ πολλὰς φορὰς καὶ αὐτὰ ποὺ ἤκουαν τὰ ἀπέρριπτον ἀπὸ φόβον καὶ δειλίαν. Καὶ αὐτὸ τοὺς τὸ ἔλεγεν ὀνειδίζοντάς τους· «Οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ἐρωτᾷ με, ποῦ ὑπάγεις; ἀλλ' ὅτι ταῦτα εἶπον ὑμῖν, ἡ λύπη πεπλήρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν» (Ἰω. 16, 5 - 6). Καὶ ἀλλοῦ· «Ἐκεῖνος ὑμᾶς ἀναμνήσει πάντα καὶ διδάξει C ὑμᾶς» (Ἰω. 14, 26), ἐννοῶντας τὸν παράκλητον. Καὶ δὲν θὰ ἔλεγεν «ἀναμνήσει», ἂν δὲν ἐλησμονοῦσαν πολλὰ ἀπ' ὅσα εἶπε. Τὰ λέγω δὲ αὐτὰ ὄχι ἔτσι διὰ νὰ περάσῃ ἡ ὥρα, ἀλλ' ἐπειδὴ φαίνεται ὅτι ὁ Πέτρος ἄλλοτε μὲν ἀναπτύσσει μίαν πλήρη ἀπολογίαν, ἄλλοτε δὲ ἔχει λησμονήσει τὰ πάντα. Διότι αὐτὸς ποὺ εἶπε «Σὺ εἶ ὁ Χρι-

61. Ἡ θεμελιώδης ἑρμηνευτικὴ ἀρχὴ τοῦ Χρυσοστόμου· Πᾶν χωρίον ἑρμηνεύεται ὀρθῶς μόνον μὲ τὴν συνάφειάν του. Οἱ αἱρετικοὶ ἐδημιούργησαν ψευδεῖς καὶ παραπλανητικὰς ἀντιλήψεις ἐπειδὴ τὰ ἐπῆραν ξεκάρφωτα.
62. Τῶν μαθητῶν Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου.
63. Ἕνα μόνον χειρόγραφον ἔχει «ἐν καλιᾷ πλαττόμενοι», ἐνῷ τὰ ἄλλα «ἐν καλιᾷ πλανώμενοι». Ὁ Montfaucon δέχεται τὴν γραφὴν τῶν πολλῶν «πλανώμενοι», ἐγὼ δέχομαι καὶ μεταφράζω τὴν γραφὴν τοῦ ἑνὸς «πλαττόμενοι».

στὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος» (Ματθ. 16, 16) καὶ ἐμακαρίσθη δι᾽ αὐτὸ ποὺ εἶπε, μετὰ ἀπ᾽ ὀλίγον διέπραξε τέτοιον ἁμάρτημα, ὥστε νὰ ὀνομασθῇ σατανᾶς· διότι λέγει· «Ὕπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ, σκάνδαλόν μου εἶ, ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων» (Ματθ. 16, 23). Τί ἄλλο ἀτελέστερον D ὑπάρχει ἀπ᾽ αὐτὸν ποὺ φρονεῖ ὄχι τὰ τοῦ Χριστοῦ ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων; Διότι ὅταν τοῦ ὡμιλοῦσε περὶ σταυροῦ καὶ ἀναστάσεως, μὴ γνωρίζοντας τὸ βάθος τῶν λεγομένων, οὔτε τὸ ἀπόρρητον τῶν δογμάτων, οὔτε τὴν σωτηρίαν ποὺ ἔμελλε νὰ σκεπάσῃ τὴν οἰκουμένην, τὸν ἐπῆρεν ἰδιαιτέρως καὶ τοῦ ἔλεγεν· «Ἵλεώς σοι, Κύριε· οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο» (Ματθ. 16, 22). Βλέπεις ὅτι οὔτε διὰ τὴν ἀνάστασιν ἐγνώριζαν κάτι σαφές; Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς ὑπογραμμίζοντας ὁ εὐαγγελιστὴς ἔλεγεν· «Οὐδέπω γὰρ ᾔδεισαν, ὅτι δεῖ αὐτὸν ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι» (Ἰω. 20, 9). Αὐτοὶ δὲ ποὺ δὲν ἐγνώριζαν οὔτε αὐτά, πολὺ περισσότερον ἀγνοοῦσαν τὰ ἄλλα, π.χ. τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἄνω βασιλείαν, καὶ τὴν ἰδικήν μας E ἀπαρχήν, καὶ τὴν ἀνάληψιν εἰς τὸν οὐρανόν· καὶ ἦσαν ἀκόμη κατώτεροι ἄνθρωποι ποὺ δὲν εἶχον τὴν δύναμιν νὰ κάνουν ὑψηλὰς πτήσεις.

5. Τέτοιαν λοιπὸν ἀντίληψιν εἶχον, καὶ ἀνέμεναν ὅτι ἀμέσως θὰ τοῦ δοθῇ ἡ βασιλεία εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα· καὶ δὲν ἐγνώριζαν τίποτε περισσότερον ἀπ᾽ αὐτήν. Τὸ ἴδιον σημειώνει 520 A καὶ ἄλλος εὐαγγελιστὴς λέγοντας, ὅτι ἐνόμιζαν ὅτι ἤδη ἔφθασεν ἡ βασιλεία του, θεωρῶντάς την σὰν μίαν ἀνθρωπίνην βασιλείαν· καὶ ἐπερίμεναν ὅτι διὰ τοῦτο πηγαίνει ὁ Ἰησοῦς, καὶ ὄχι διὰ νὰ σταυρωθῇ καὶ ν᾽ ἀποθάνῃ. Ἂν καὶ τὸ ἤκουσαν ἀμετρήτους φοράς, δὲν μποροῦσαν νὰ τὸ γνωρίζουν σαφῶς. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν κατεῖχαν ἀκόμη τὴν ἀκρίβειαν τῶν δογμάτων ἀποσαφηνισμένην, καὶ ἐπειδὴ ἐνόμιζον ὅτι αὐτὸς πηγαίνει διὰ νὰ παραλάβῃ αὐτὴν τὴν ἐπίγειον βασιλείαν καὶ νὰ βασιλεύῃ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, τὸν ἔπιασαν εἰς τὸν δρόμον, καὶ νομίσαντες ὅτι εὑρῆκαν τὴν εὐκαιρίαν, τοῦ ζητοῦν αὐτὸ τὸ αἴτημα. Ἐξεχώρισαν τοὺς ἑαυτούς των ἀπὸ τὴν ὁμάδα τῶν μαθητῶν, ἀπένειμαν τὸ πᾶν εἰς τοὺς ἑαυτούς των, καὶ προβάλλουν τὴν ἀπαίτησιν τῆς προεδρίας καὶ νὰ γίνουν B πρῶτοι μεταξὺ τῶν ἄλλων· ἐνόμιζαν ὅτι τὰ πράγματα ἤδη ἐτελείωσαν, τὸ πᾶν κατωρθώθηκε, καὶ λοιπὸν ἔφθασεν ὁ καιρὸς διὰ νὰ λάβουν στεφάνια καὶ ἀμοιβάς. Ἦτο καὶ αὐτὸ ἕνα σημεῖον τῆς ἐσχάτης ἀγνοίας των. Καὶ ὅτι αὐτὰ δὲν εἶνε στοχασμός, οὔτε εἰκασίαι μὲ λόγια, θὰ σᾶς τὸ ἀποδείξω ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Ἰησοῦν ποὺ γνωρίζει καλῶς τὰ ἀπόρρητα. Ὅταν ἐζήτησαν αὐτὰ τὰ πράγματα, ἄκουσε τί τοὺς λέγει· «Οὐκ οἴδατε τί αἰτεῖσθε» (Ματθ. 20, 22· Μάρκ. 10, 38). Τί σαφέστερον ἀπ᾽ αὐτὴν τὴν ἀπόδειξιν. Βλέπεις ὅτι δὲν ἤξεραν τί ἐζητοῦσαν, ὅταν τοῦ ὡμιλοῦσαν διὰ στεφάνια καὶ ἀμοιβὰς καὶ προεδρίαν καὶ τιμάς, ἐνῷ ὁ ἀγὼν C δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀρχίσει; Δύο πράγματα ὑπαινίσσεται, ὅταν λέγῃ «Οὐκ οἴδατε τί αἰτεῖσθε». Τὸ ἕνα εἶνε ὅτι ὡμιλοῦσαν περὶ βασιλείας, διὰ τὴν ὁποίαν ποτὲ δὲν εἶχε κάνει λόγον ὁ Χριστός· διότι ὁ Χριστὸς δὲν τοὺς ὑπεσχέθη αὐτὴν τὴν βασιλείαν τὴν ἐπίγειον καὶ αἰσθητήν. Τὸ ἄλλο εἶνε ὅτι καὶ τὴν προεδρίαν ποὺ ζητοῦν ἀπὸ τώρα καὶ τὰς ἀνωτάτας τιμάς, θέλοντας νὰ φανοῦν καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαμπρότεροι καὶ ἐπισημότεροι, δὲν τὰ ζητοῦν εἰς τὴν κατάλληλον ὥραν, ἀλλὰ εἰς πάρα πολὺ ἀκατάλληλον. Διότι ἡ ὥρα ἐκείνη δὲν ἦτο ὥρα στεφάνων D καὶ ἐπάθλων, ἀλλ᾽ ὥρα ἀγώνων καὶ παλαιστικῶν τεχνασμάτων καὶ κόπων καὶ ἱδρώτων καὶ σκαμμάτων[54] καὶ πολέμων. Αὐτὸ δὲ ποὺ τοὺς λέγει σημαίνει κάτι τέτοιον· «Δὲν ξέρετε τί ζητεῖτε, ὅταν μοῦ ὁμιλῆτε δι᾽ αὐτὰ τὰ πράγματα, ὅταν δὲν ἔχετε κοπιάσει ἀκόμη, οὔτε ξεντυθήκατε διὰ ν᾽ ἀγωνισθῆτε, ὅταν ἡ οἰκουμένη παραμένῃ ἀκόμη ἀδιόρθωτος, ἡ ἀσέβεια ἐπικρατῇ, οἱ ἄνθρωποι ὅλοι εὑρίσκωνται εἰς τὴν ἀπώλειαν· ἀκόμη δὲν ἐκτιναχθήκατε ἀπὸ τὴν βαλβίδα[55] ἀκόμη δὲν ξεντυθήκατε νὰ παλαίσετε. «Δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον, ὃ ἐγὼ μέλλω πίνειν, καὶ τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι βαπτισθῆναι;» (Ματθ. 20, 22). Ποτήριον E καὶ βάπτισμα ἐδῶ λέγει τὸν σταυρόν του καὶ τὸν θάνατόν του· ποτήριον μέν, ἐπειδὴ μὲ εὐχαρίστησίν του τὸν ἐδέχετο, βάπτισμα δέ, διότι μ᾽ αὐτὸν ἐκαθάρισε τὴν οἰκουμένην· καὶ ὄχι μόνον διὰ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν εὐκολίαν τῆς ἀναστάσεως. Διότι ὅπως αὐτὸς ποὺ βαπτίζεται εἰς τὸ ὕδωρ ἀνίσταται μὲ πολλὴν εὐκολίαν, χωρὶς νὰ τὸν ἐμποδίζῃ καθόλου ἡ φύσις τῶν ὑδάτων, ἔτσι καὶ αὐτός, ὅταν κατέβηκε εἰς τὸν θάνατον, ἀνέβηκε μὲ μεγάλην εὐκολίαν· διὰ τοῦτο τὸ ὀνομάζει βάπτισμα. Καὶ αὐτὸ ποὺ λέγει ἔχει τὸ ἑξῆς νόημα· «Δύνασθε νὰ σφαγῆτε καὶ ν᾽ ἀποθάνετε; διότι αὐτὰ τὰ πράγματα εἶνε καιρὸς τώρα. 521 A διὰ θανάτους καὶ κινδύνους καὶ κόπους»· Λέγουν ἐκεῖνοι «Δυνάμεθα»· δὲν ἐννοοῦσαν τί σημαίνει αὐτὸ ποὺ τοὺς ἔλεγεν, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ τὸ λάβουν, ὑπόσχονται. Τοὺς λέγει· «Τὸ μὲν ποτήριον πίεσθε, καὶ τὸ βάπτισμα, ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτισθήσεσθε»· ἐννοεῖ μ᾽ αὐτὸ τὸν θάνατον· διότι καὶ ὁ Ἰάκωβος ἀπεκε-

54. «Σκάμματα» λέγεται καὶ σήμερον εἰς τὴν ἀθλητικὴν γλῶσσαν τὸ σκάμμα (τὸ σκαμμένον) ὅπου πίπτουν οἱ ἅλται.

55. «Βαλβίς» λέγεται καὶ σήμερον ἡ γραμμὴ εἰς τὴν ὁποίαν στέκονται ἢ γονατίζουν οἱ δρομεῖς, περιμένοντας νὰ τοὺς δοθῇ τὸ σύνθημα ἐκκινήσεως (τὸ μπρὸς).

φαλίσθη μὲ μάχαιραν καὶ ὁ Ἰωάννης εἶδε τὸν θάνατον κατ' ἐπανάληψιν. «Τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου, καὶ ἐξ εὐωνύμων μου οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοίμασται» (Ματθ. 20, 22 - 23· Μάρκ. 10, 39 - 40). Καὶ αὐτὸ ποὺ λέγει ἔχει τὸ ἑξῆς νόημα· «Βεβαίως θὰ ἀποθάνετε, καὶ θὰ σφαγῆτε, καὶ θὰ τιμηθῆτε μὲ μαρτύριον· ἀλλὰ τὸ νὰ γίνετε πρῶτοι, δὲν εἶνε εἰς τὸ χέρι μου νὰ σᾶς τὸ δώσω, ἀλλὰ εἰς τὸ χέρι αὐτῶν ποὺ **B** ἀγωνίζονται νὰ τὸ λάβουν, μὲ περισσοτέραν ἐπιμέλειαν, μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν». Καὶ διὰ νὰ γίνῃ σαφέστερον αὐτὸ ποὺ λέγω, ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι εἶνε κάποιος ἀγωνοθέτης[56] ἔπειτα μία μητέρα ποὺ ἔχει δύο υἱοὺς ἀθλητάς, καὶ πλησιάζει μαζὶ μὲ τοὺς υἱούς της τὸν ἀγωνοθέτην καὶ τοῦ λέγει· «Εἰπὲ νὰ λάβουν τὸν στέφανον αὐτοὶ οἱ δύο υἱοί μου». Τί θὰ τῆς ἀποκριθῇ αὐτός; Ἀκριβῶς αὐτό, ὅτι «Οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι»[57] ἐγὼ εἶμαι ἀγωνοθέτης δὲν τὰ χαρίζω τὰ βραβεῖα, οὔτε βραβεύω μὲ τὰς ἱκεσίας καὶ τὰς παρακλήσεις αὐτῶν ποὺ μὲ πλησιάζουν, ἀλλ' ἀνάλογα μὲ τὴν ἔκβασιν τῶν πραγμάτων. Διότι αὐτὸ εἶνε τὸ κύριον γνώρισμα τοῦ ἀγωνοθέτου, νὰ μὴ δίνῃ τὰ βραβεῖα ἔτσι ὅπως τύχῃ, ἀλλὰ νὰ βραβεύῃ τὴν ἀνδρίαν. Αὐτὸ ἀκριβῶς κάνει καὶ ὁ Χριστός· **C** δὲν ὡμίλησεν ἔτσι μειώνοντας τὴν οὐσίαν του, ἀλλ' ἐπειδὴ ἤθελε νὰ δώσῃ νὰ καταλάβουν, ὅτι δὲν εἶνε εἰς τὸ χέρι του μόνον νὰ τοὺς τὸ δώσῃ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ χέρι αὐτῶν ποὺ ἀγωνίζονται νὰ τὸ πάρουν. Διότι ἂν ἐξηρτᾶτο μόνον ἀπ' αὐτόν, θὰ ἔπρεπε νὰ σωθοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι καὶ νὰ ἔλθουν «εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας» (Α' Τιμ. 2, 4). Ἂν ἐξηρτᾶτο μόνον ἀπ' αὐτόν, δὲν θὰ ὑπῆρχε διαφορὰ τιμῶν· διότι ὅλους αὐτὸς τοὺς ἔκανε, καὶ δι' ὅλους ἐξ ἴσου φροντίζει. Ὅτι δὲ ὑπάρχει διαφορὰ τιμῶν, ἄκουε τί λέγει ὁ Παῦλος ἐννοῶντας αὐτό· «Ἄλλη δόξα ἡλίου καὶ ἄλλη δόξα σελήνης, καὶ ἄλλη δόξα ἀστέρων· ἀστὴρ γὰρ ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ» (Α' Κορ. 15, 41). **D** Καὶ ἀλλοῦ· «Εἴ τις ἐποικοδομεῖ ἐπὶ τὸν θεμέλιον τοῦτον χρυσόν, ἄργυρον, λίθους τιμίους...» (Α' Κορ. 3, 12). Ὡμίλησεν ἔτσι ὁ Παῦλος θέλοντας νὰ δείξῃ τὴν ποικιλίαν τῆς ἀρετῆς. Καὶ τὰ ἔλεγεν αὐτὰ διὰ νὰ δώσῃ νὰ καταλάβουν, ὅτι δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν κοιμώμενοι καὶ ροχαλίζοντας, ἀλλ' ὅτι «διὰ πολλῶν θλίψεων» πρέπει νὰ πάρουν τὰ βραβεῖα ἐκεῖνα (Πράξ. 14, 22). Αὐτοί, ἐπειδὴ εἶχον πολλὴν εὔνοιαν καὶ πολὺ θάρρος μαζί του, ἐνόμιζον ὅτι θὰ τοὺς τιμήσῃ περισσότερον καὶ ἀπὸ

56. «Ἀγωνοθέτης», αὐτὸς ποὺ προκηρύσσει ἀθλητικὸν διαγωνισμὸν καὶ κρίνει ποῖος θὰ βραβευθῇ ὡς νικητής.
57. «Δὲν εἶνε εἰς τὸ χέρι μου νὰ τοὺς τὸν δώσω».

τοὺς ἄλλους· διὰ τοῦτο, διὰ νὰ μὴ τρέφωνται μ' αὐτὰ καὶ γίνουν ὀκνηρότεροι, τοὺς διαλύει αὐτὴν τὴν **E** ἰδέαν καὶ τοὺς λέγει· «Δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμένα νὰ σᾶς τὸ δώσω, ἀλλ' ἀπὸ σᾶς νὰ τὸ λάβετε. Ἂν θελήσετε νὰ τὸ λάβετε· νὰ δείξετε μεγαλυτέραν προθυμίαν, περισσότερον κόπον, πολλὴν ἐπιμέλειαν· διότι διὰ τὰ ἔργα ἔχω τὰ στεφάνια, διὰ τοὺς κόπους τὰς τιμάς, διὰ τὸν ἱδρῶτα τὰ βραβεῖα· αὐτὸ εἶνε τὸ καλύτερον συστατικὸν δι' ἐμένα, ἡ ἐκ τῶν ἔργων ἀπόδειξις».

6. Βλέπεις ὅτι δὲν εἶχα ἄδικον, ὅταν ἔλεγα, ὅτι οὔτε ἀπὸ τὸν Υἱὸν ἐξαρτᾶται οὔτε ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἀλλ' ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἀγωνίζονται καὶ ταλαιπωροῦνται; Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ πρὸς τὴν **322 A** Ἱερουσαλὴμ ἔλεγε· «Ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα ὑμῶν, ὃν τρόπον ὄρνις τὰ νοσσία ἑαυτῆς, καὶ οὐκ ἠθελήσατε· ἰδοὺ ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος» (Λουκ. 13, 34 - 35). Βλέπεις ὅτι δὲν εἶνε ποτὲ δυνατὸν νὰ σωθῇ κανεὶς ἀπ' αὐτοὺς ποὺ τεμπελιάζουν καὶ ξαπλώνουν καὶ κάθονται ἀνάσκελα; Ἀπ' ἐδῶ μαθαίνομεν καὶ ἕνα ἄλλο ἀπόρρητον, ὅτι δὲν ἀρκεῖ οὔτε τὸ μαρτύριον, διὰ νὰ μᾶς δώσῃ τὴν ἀνωτάτην τιμὴν καὶ τὴν ὑψηλοτάτην προεδρίαν. Διότι νά, εἰς αὐτοὺς προεῖπεν, ὅτι καὶ μὲν θὰ μαρτυρήσουν, ἀλλὰ δὲν θὰ ἐπιτύχουν ὁπωσδήποτε καὶ τὰ πρωτεῖα· διότι ὑπάρχουν μερικοὶ ποὺ μποροῦν νὰ **B** ἐπιδείξουν καὶ μεγαλύτερα. Καὶ αὐτὸ ἤθελε νὰ εἰπῇ ὅταν ἔλεγε· «Τὸ μὲν ποτήριόν μου πίεσθε, καὶ τὸ βάπτισμα, ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτισθήσεσθε· τὸ δὲ ἐκ δεξιῶν καθίσαι καὶ ἐξ εὐωνύμων οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι» (Ματθ. 20, 23). Ὄχι ὅτι «καθίζει», ἀλλ' αὐτό, λέγει, σημαίνει τὸ νὰ ἀπολαύσῃ κανεὶς μεγαλυτέραν τιμήν, νὰ ἐπιτύχῃ τὰ πρωτεῖα, νὰ γίνῃ ἀνώτερος ἀπ' ὅλους. Ὥστε λέγει τὸ «καθίσαι ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων» προσαρμοζόμενος εἰς τὸ ἐπίπεδον τῆς ἀντιλήψεώς των.[58] Ἐκεῖνοι βέβαια ἐζητοῦσαν τὰ πρωτεῖα[59] καὶ τὸ νὰ φανοῦν ἀνώτεροι ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους. «Αὐτὸ λοιπὸν ἀκριβῶς», λέγει, **C** «τὸ νὰ φανῆτε σεῖς ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ ἀπ' ὅλους ἀνώτεροι, δὲν γίνεται νὰ τὸ λάβετε μόνον ἀπ' αὐτό.[60] Θὰ ἀποθάνετε βέβαια· ἀλλὰ τὸ νὰ ἀπο-

58. «Συγκαταβαίνων αὐτοῖς ἐπὶ τῇ ὑπονοίᾳ». Πάλιν ἡ θεμελιώδης ἑρμηνευτικὴ ἀρχὴ τοῦ Χρυσοστόμου, ὅτι ὁ Χριστὸς ὁμιλεῖ πολλάκις «πρὸς τὴν ὑπόνοιαν τῶν διαλεγομένων» ἢ «ἐπὶ τῇ ὑπονοίᾳ τῶν ἀκουόντων» ἢ «κατὰ τὴν ὑπόνοιαν τῶν ἀκροατῶν». Περὶ αὐτῆς ἔγινε λόγος εἰς ὑποσημείωσιν τῆς προηγουμένης ὁμιλίας (ὑποσημ. 17).
59. Προτιμῶ καὶ μεταφράζω τὴν γραφὴν τῶν ὀλιγωτέρων χειρογράφων «πρωτεῖα», καὶ ὄχι τὴν γραφὴν τῶν περισσοτέρων «πρῶτα», τὴν ὁποίαν δέχεται ὁ Montfaucon καὶ πρὸ αὐτοῦ ὁ Savilius.
60. Δηλαδὴ ἀπὸ τὸ μαρτύριον.

λάβῃ κανεὶς τὴν ἀνωτάτην τιμὴν δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμένα νὰ τὸ δώσω, ἀλλ' ἀπ' ἐκείνους διὰ τοὺς ὁποίους ἔχει ἑτοιμασθῇ». Καὶ διὰ ποίους ἔχει ἑτοιμασθῇ; Πές μου; Ἂς ἴδωμεν ποῖοι εἶνε αὐτοὶ οἱ μακάριοι καὶ τρισμακάριοι, αὐτοὶ ποὺ ἀπολαύσουν τὰ λαμπρὰ ἐκεῖνα στεφάνια. Ποῖοι λοιπὸν εἶνε αὐτοὶ καὶ τί ἔκαναν, καὶ θὰ φανοῦν τόσον λαμπροί; Ἄκουσε τί λέγει ὁ Ἴδιος. Ὅταν οἱ δέκα ἠγανάκτησαν διὰ τοὺς δύο, ἐπειδὴ ἀπεχωρίσθησαν ἀπὸ τὴν ὁμάδα καὶ ἤθελαν νὰ τραβήξουν πρὸς τὸν ἑαυτόν τους D τὴν ἀνωτάτην τιμήν, κοίτα πῶς διορθώνει τὸ πάθος καὶ τῶν μὲν καὶ τῶν δέ. Τοὺς καλεῖ καὶ λέγει· «Οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν, καὶ οἱ μεγάλοι αὐτῶν κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν· παρὰ δὲ ὑμῖν οὐκ ἔσται οὕτως, ἀλλ' ὁ θέλων ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, γενέσθω πάντων ἔσχατος» (Ματθ. 20, 25 - 27· Μάρκ. 10, 42 - 44). Βλέπεις ὅτι αὐτὸ ἤθελαν, νὰ γίνουν πρῶτοι καὶ μεγαλύτεροι καὶ ἀνώτεροι, καὶ κατά κάποιον τρόπον ἄρχοντες αὐτῶν; Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς στέκεται εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ καὶ βγάζοντας εἰς τὴν δημοσιότητα τὰ μυστικὰ τῆς καρδίας των λέγει· «Ὁ θέλων ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔστω πάντων διάκονος» (Ματθ. 20, 27· Μάρκ. 10, 43 - 44). Ἐάν, λέγει, ἔχετε ἔρωτα τῆς προεδρίας E καὶ τῆς ἀνωτάτης τιμῆς, νὰ ἐπιδιώκετε τὰ ἔσχατα, τὸ νὰ εἶσθε οἱ πιὸ παραπεταμένοι ἀπ' ὅλους, οἱ ταπεινότεροι ἀπ' ὅλους, οἱ μικρότεροι ἀπ' ὅλους, τὸ νὰ τοποθετῆτε τοὺς ἑαυτούς σας μετὰ τοὺς ἄλλους. Διότι αὐτὴ ἡ ἀρετὴ δίνει ἐκείνην τὴν τιμήν. Καὶ τὸ παράδειγμα εἶνε κοντά σας, καὶ πολὺ μεγάλον μάλιστα. «Οὐ γὰρ ἦλθεν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν» (Ματθ. 20, 28· Μάρκ. 10, 45). Καὶ ὅτι αὐτὸ κάνει τοὺς ἀνθρώπους λαμπροὺς καὶ ἐπιφανεῖς, ἰδέτε το εἰς ἐμένα, λέγει, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχω καὶ ἀνάγκην ἀπὸ τιμὴν μήτε ἀπὸ δόξαν· 522 A ἐν τούτοις καὶ ἐγὼ μ' αὐτὸν τὸν τρόπον κατορθώνω τὰ ἀνυπολόγιστα ἀγαθά. Διότι πρὶν νὰ ἐνσαρκωθῇ αὐτὸς καὶ νὰ ταπεινώσῃ τὸν ἑαυτόν του, τὰ πάντα ἦσαν χαμένα καὶ κατεστραμμένα. Ὅταν ὅμως καὶ ἐταπείνωσε τὸν ἑαυτόν του, ἐξύψωσε τὰ πάντα, ἐξηφάνισε τὴν κατάραν, ἔσβησε τὸν θάνατον, ἄνοιξε τὸν παράδεισον, ἐνέκρωσε τὴν ἁμαρτίαν, ἄπλωσε τὰς ἁψῖδας τοῦ οὐρανοῦ, ἀνέβασε τὴν ἀπαρχήν[61] μας εἰς τὸν οὐρανόν, ἐγέμισε τὴν οἰκουμένην μὲ εὐσέβειαν, ἔδιωξε τὴν πλάνην, ἐπανέφερε τὴν ἀλήθειαν, ἀνέβασε τὴν ἀπαρχήν μας εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον, ἐπέτυχε τὰ ἄπειρα ἀγαθά, τὰ ὁποῖα οὔτε ἐγὼ οὔτε ὅλοι οἱ ἄνθρωποι θὰ μποροῦσαν B νὰ τὰ παραστήσουν μὲ λόγια. Καὶ πρὶν μὲν νὰ ταπεινώσῃ τὸν ἑαυτόν του, τὸν ἐγνώριζαν μόνον οἱ ἄγγελοι·[62] ἀφ' ὅτου ὅμως «ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν» (Φιλ. 2, 8), τὸν ἐγνώρισεν ὅλη ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων. Κοίτα πῶς ἡ ταπείνωσις δὲν ἐπροκάλεσε μείωσιν, ἀλλ' ἀνυπολόγιστα κέρδη, ἄπειρα κατορθώματα, καὶ ἔκανε νὰ διαλάμψῃ περισσότερον ἡ δόξα του. Ἂν δὲ εἰς τὸν Θεόν, ποὺ δὲν ἔχει καμμίαν ἀνάγκην καὶ δὲν τοῦ χρειάζεται τίποτε, τὸ νὰ ταπεινωθῇ εἶνε τόσον μεγάλον ἀγαθόν, καὶ τοῦ ὡδήγησε κοντά του περισσοτέρους δούλους, καὶ ἐπεξέτεινε τὴν βασιλείαν του, τί φοβεῖσαι σύ, μήπως μειωθῇς, ἂν ταπεινωθῇς; Τότε θὰ γίνῃς ὑψηλότερος, τότε μέγας, τότε λαμπρός, τότε ἐπιφανής, ὅταν ταπεινώσῃς τὸν ἑαυτόν σου, C ὅταν δὲν ἔχῃς ἔρωτα πρωτείων, ὅταν καταδεχθῇς νὰ μειωθῇς καὶ νὰ σφαγῇς καὶ νὰ κινδυνεύσῃς· ὅταν ἐπιδιώξῃς νὰ τοὺς διακονῇς ὅλους καὶ νὰ τοὺς ὑπηρετῇς καὶ νὰ τοὺς φροντίζῃς, καὶ νὰ εἶσαι καὶ ἕτοιμος νὰ κάνῃς ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ νὰ πάθῃς τὰ πάντα. Αὐτὰ ἔχοντας κατὰ νοῦν, ἀγαπητοί, νὰ ἐπιδιώκωμεν τὴν ταπεινοφροσύνην μὲ πολλὴν προθυμίαν, καὶ ὅταν μᾶς ὑβρίζουν καὶ μᾶς πτύουν, καὶ ὑποφέρωμεν τὰ ἔσχατα, καὶ ἀτιμαζώμεθα καὶ καταφρονούμεθα, ὅλα νὰ τὰ ὑπομένωμεν μὲ χαράν. Διότι συνήθως τίποτε ἄλλο δὲν μᾶς ὑψώνει καὶ δὲν μᾶς δοξάζει καὶ δὲν μᾶς τιμᾷ καὶ δὲν μᾶς ἀναδεικνύει μεγάλους τόσον πολύ, D ὅσον ἡ ἀρετὴ τῆς ταπεινοφροσύνης. Αὐτὴν εἴθε νὰ τὴν κατορθώσωμεν μὲ κάθε ἀκρίβειαν καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν ἔτσι τὰ ἐπηγγελμένα ἀγαθά, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· εἰς αὐτὸν καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον δόξα καὶ τιμὴ καὶ προσκύνησις, καὶ τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

61. «Ἀπαρχὴ ἡμῶν», δηλαδὴ κομμάτι ἀπὸ τὴν ἀνθρωπότητα χαρισμένον εἰς τὸν Θεόν· εἶνε ἡ ἀνθρωπίνη φύσις τοῦ Χριστοῦ, ἡ σάρξ τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ὁ Θεὸς Υἱὸς καὶ τὴν ἐνέκρωσε καὶ τὴν ἀνέστησεν ἄφθαρτον καὶ τὴν ἀνεβίβασεν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν ἐκάθισεν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Θεοῦ, τὸν θρόνον του· διότι εἶνε ἕνα πρόσωπον ὁ Θεάνθρωπος.

62. Ἀλλοῦ ὁ Χρυσόστομος λέγει, ὅτι πρὸ τῆς ἀναστάσεως οὔτε οἱ ἄγγελοι ἐγνώριζαν τὸν Υἱόν· αὐτὸ εἶνε καὶ τὸ ὀρθόν.

ΛΟΓΟΣ Θ'

ΕΙΣ ΤΟΝ ΤΕΤΡΑΗΜΕΡΟΝ ΛΑΖΑΡΟΝ

525 **A** 1. Σήμερον ὁ Λάζαρος ἐγειρόμενος ἀπὸ τοὺς νεκροὺς μᾶς χαρίζει τὴν λύσιν πολλῶν καὶ διαφόρων σκανδάλων. Δὲν ξέρω πῶς τὸ ἀνάγνωσμα τοῦτο ἔδωκε καὶ εἰς τοὺς αἱρετικοὺς λαβὴν καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἀφορμὴν ἀντιλογίας, ὄχι ἐπειδὴ ὑπάρχουν σαθαροὶ λόγοι, μὴ γένοιτο, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκεῖνοι εἶνε κακόψυχοι. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς αἱρετικοὺς λέγουν, ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν εἶνε ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα. Διατί; Διότι, λέγει, ὁ Χριστὸς ἠναγκάσθη νὰ προσευχηθῇ, **B** διὰ νὰ ἀναστήσῃ τὸν Λάζαρον· καὶ ὅτι ἂν δὲν προσηύχετο, δὲν θὰ ἀνέστηνε τὸν Λάζαρον. Καὶ πῶς, λέγει, μπορεῖ αὐτὸς ποὺ προσηυχήθη νὰ εἶνε ὅμοιος μ' αὐτὸν ποὺ ἐδέχθη τὴν προσευχήν; διότι ὁ μὲν Υἱὸς προσεύχεται, ὁ δὲ Πατὴρ δέχεται τὴν προσευχὴν ἀπ' αὐτὸν ποὺ τὸν ἱκετεύει. Καὶ βλασφημοῦν, ἐπειδὴ δὲν καταλαβαίνουν, ὅτι ἡ προσευχὴ ἔγινε συγκαταβατικῶς καὶ χάριν τῆς ἀσθενείας τῶν παρευρισκομένων. Διότι, πές μοι, ποῖος εἶνε μεγαλύτερος, ἐκεῖνος ποὺ νίπτει τὰ πόδια, ἢ ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου τὰ πόδια νίπτει; Ὁπωσδήποτε μεγαλύτερος εἶνε ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου τὰ πόδια νίπτει αὐτὸς ποὺ νίπτει. Ἀλλ' ὁ Σωτὴρ ἔνιψε τὰ πόδια τοῦ προδότου Ἰούδα· ἀφοῦ ἦτο μαζὶ μὲ τοὺς μαθητάς (Ἰω. 13, 5). **C** Ποῖος λοιπὸν εἶνε μεγαλύτερος; ὁ προδότης Ἰούδας εἶνε μεγαλύτερος τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ, ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς τοῦ ἔνιψε τὰ πόδια; Μὴ γένοιτο. Καὶ τί εἶνε ταπεινότερον νὰ νίψῃ κανεὶς τὰ πόδια ἢ νὰ προσευχηθῇ; ἀσφαλῶς νὰ νίψῃ τὰ πόδια. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ κατεδέχθη νὰ κάνῃ τὸ ταπεινότερον, πῶς δὲν θὰ κατεδέχετο νὰ κάνῃ τὸ ὑψηλότερον; Ἀλλὰ τὸ πᾶν ἔγινε διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν παρόντων Ἰουδαίων, καθὼς θὰ ἀποδείξω παρακάτω. Ἐξ ἄλλου καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐπῆραν ἀπ' ἐδῶ ἀφορμὴν ἀντιρρήσεως καὶ λέγουν· Πῶς οἱ Χριστιανοὶ τὸν ἔχουν αὐτὸν Θεόν, **D** ποὺ ἀγνοοῦσε ἀκόμη καὶ τὸν τόπον ὅπου ἔβαλαν τὸν νεκρὸν Λάζαρον; Διότι ὁ Σωτὴρ ἔλεγεν εἰς τὰς ἀδελφὰς τοῦ Λαζάρου Μάρθαν καὶ Μαρίαν· Ποῦ τὸν ἐβάλατε; Εἶδες, λέγει, ἄγνοιαν, εἶδες ἀδυναμίαν; αὐτὸς ποὺ δὲν ἐγνώριζεν οὔτε τὸν τόπον, αὐτὸς εἶνε Θεός; Ἀλλὰ θὰ τοὺς κάνω καὶ ἐγὼ μίαν ἐρώ-

τησιν, ὄχι ἐπειδὴ τὴν πιστεύω, ἀλλ' ἐπειδὴ θέλω νὰ ἐξευτελίσω τὴν ἀντίρρησίν των· Λέγεις, Ἰουδαῖε, ὅτι ὁ Χριστὸς ἔδειξεν ἄγνοιαν, ἐπειδὴ εἶπε «Ποῦ τεθείκατε αὐτόν;» (Ἰω. 11, 34). Τότε λοιπὸν καὶ ὁ Πατὴρ ἠγνόησεν εἰς τὸν παράδεισον, ποῦ ἦτο κρυμμένος ὁ Ἀδάμ· διότι ἐγύριζεν ἀναζητῶντας αὐτὸν εἰς τὸν παράδεισον καὶ ἔλεγεν· **E** «Ἀδάμ, ποῦ εἶ;» (Γέν. 3, 9) δηλαδὴ «Ποῦ ἐκρύβης;». Διατί προηγουμένως δὲν εἶπε τὸν τόπον, ἀπ' ὅπου ὁ Ἀδὰμ ὡμιλοῦσε μὲ τὸν Θεὸν μὲ θάρρος; «Ἀδάμ, ποῦ εἶ;». Καὶ ἐκεῖνος τί λέγει; «Τῆς φωνῆς σου ἤκουσα περιπατοῦντος ἐν τῷ παραδείσῳ, καὶ ἐφοβήθην, ὅτι γυμνός εἰμι, καὶ ἐκρύβην» (Γεν. 3, 10). Ἂν αὐτὸ τὸ λέγῃς ἄγνοιαν, Ἰουδαῖε, ὠνόμασε ἄγνοιαν καὶ ἐκεῖνο· διότι ὁ Χριστὸς ἔλεγεν εἰς τὴν Μάρθαν καὶ τὴν Μαρίαν· «Ποῦ τεθείκατε αὐτόν;» (Ἰω. 11, 34). Αὐτὸ τὸ λέγεις ἄγνοιαν; Τί θὰ εἰπῇς λοιπόν, ὅταν ἀκούσῃς τὸν Θεὸν νὰ λέγῃ εἰς τὸν Κάϊν «Ποῦ Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου;» (Γέν. 4, 9). Ἂν αὐτὸ τὸ λέγῃς ἄγνοιαν, ὠνόμασε ἄγνοιαν καὶ ἐκεῖνο. 526 **A** Λάβε καὶ ἄλλην ἀπόδειξιν ἀπὸ τὴν Θείαν Γραφήν. Εἶπεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἀβραάμ· «Κραυγὴ Σοδόμων καὶ Γομόρρας ἥκει πρός με. Καταβὰς οὖν ὄψομαι εἰ κατὰ τὴν κραυγὴν αὐτῶν τὴν ἐρχομένην πρός με συντελοῦνται· εἰ δὲ μή, ἵνα γνῶ» (Γέν. 18, 20-21). «Ὁ εἰδὼς τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν» (Σωσάννα, 42), ὁ «ἐτάζων καρδίας καὶ νεφροὺς [ὁ Θεὸς]» (Ψαλ. 7, 10), αὐτὸς ποὺ γνωρίζει «τοὺς διαλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων» (Ψαλ. 93, 11) ἀποκλειστικῶς μόνος, αὐτὸς ἔλεγε «Καταβὰς οὖν ὄψομαι εἰ κατὰ τὴν κραυγὴν αὐτῶν τὴν ἐρχομένην πρός με συντελοῦνται· εἰ δὲ μή, ἵνα γνῶ»; Ἂν ἐκεῖνο ἦτο ἔκφρασις ἀγνοίας, εἶνε καὶ αὐτὸ ἄγνοια. Ἀλλ' οὔτε ὁ Πατὴρ κατὰ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ἠγνόησεν, οὔτε ὁ Υἱὸς κατὰ τὴν Καινὴν Διαθήκην. Τί σημαίνει λοιπὸν «Καταβὰς ὄψομαι εἰ κατὰ τὴν κραυγὴν αὐτῶν τὴν ἐρχομένην πρός με συντελοῦνται· **B** εἰ δὲ μή, ἵνα γνῶ»; Εἴδησις ἔφθασε, λέγει, εἰς ἐμένα. Ἀλλὰ θέλω πάλιν νὰ λάβω πεῖραν ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα μὲ περισσοτέραν ἀκρίβειαν, ὄχι διότι ἐγὼ ἀγνοῶ, ἀλλὰ διότι θέλω νὰ διδάξω τοὺς ἀνθρώπους νὰ μὴ προσέχουν εἰς τὰ λόγια ἀνεξετάστως, οὔτε νὰ πιστεύουν εὐκόλως, ἐὰν κανεὶς τοὺς εἰπῇ κάτι ἐναντίον κάποιου· ἀλλὰ πρῶτα νὰ ψηλαφοῦν οἱ ἴδιοι μὲ ἀκρίβειαν καὶ νὰ λαμβάνουν πεῖραν ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, καὶ ἔπειτα νὰ πιστεύουν. Διὰ τοῦτο ἐπίσης εἰς ἄλλο βιβλίον τῆς Γραφῆς λέγει· «Μὴ πίστευε παντὶ λόγῳ» (Σειρὰχ 19, 15). Διότι τίποτε δὲν ἀνατρέπει ἔτσι τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως τὸ νὰ πιστεύῃ

κανεὶς ἀμέσως εἰς τὰ λόγια.[63] C Τοῦτο ἔλεγε προφητεύων καὶ ὁ προφήτης Δαυΐδ· «Τὸν καταλαλοῦντα λάθρα τὸν πλησίον αὐτοῦ, τοῦτον ἐξεδίωκον» (Ψαλ. 100, 5).

2. Εἶδες πῶς δὲν εἶχεν ἄγνοιαν ὁ Σωτήρ, ὅταν εἶπε «Ποῦ τεθείκατε αὐτόν;», ὅπως δὲν εἶχεν ἄγνοιαν οὔτε ὁ Πατήρ, ὅταν εἶπεν εἰς τὸν Ἀδὰμ «Ποῦ εἶ;», ἢ εἰς τὸν Κάϊν «Ποῦ ὁ ἀδελφός σου Ἄβελ;», ἢ «Καταβὰς ὄψομαι εἰ κατὰ τὴν κραυγὴν αὐτῶν τὴν ἐρχομένην πρός με συντελοῦνται· εἰ δὲ μή, ἵνα γνῶ;». D Τώρα λοιπὸν μπορῶ ν' ἀντιμετωπίσω ἐκείνους ποὺ λέγουν, ὅτι ὁ Χριστὸς ἀπὸ ἀδυναμίαν προσευχήθηκε, προκειμένου νὰ ἀναστήσῃ τὸν Λάζαρον. Προσέχετε λοιπόν, σᾶς παρακαλῶ, ἀγαπητοί, προσέχετε πολύ. Ἀπέθανε λοιπὸν ὁ Λάζαρος καὶ ὁ Ἰησοῦς δὲν ἦτο εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, ἀλλ' εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ ἔλεγεν εἰς τοὺς μαθητάς του· «Λάζαρος ὁ φίλος ἡμῶν κεκοίμηται» (Ἰω. 11, 11). Καὶ ἐκεῖνοι νομίζοντας ὅτι ἐννοεῖ αὐτὸν τὸν ὕπνον, τοῦ λέγουν· «Κύριε, εἰ κεκοίμηται, σωθήσεται» (11, 12). Τοὺς λέγει φανερῶς ὁ Ἰησοῦς· «Λάζαρος ἀπέθανε» (11, 14). Ἔρχεται λοιπὸν ὁ Σωτὴρ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα εἰς τὸν τόπον ὅπου εἶχε τοποθετηθῆ ὁ Λάζαρος, E καὶ τὸν συναντᾷ ἡ ἀδελφὴ τοῦ Λαζάρου καὶ τοῦ λέγει· «Κύριε, εἰ ἦς ὧδε, οὐκ ἂν ἀπέθανέ μου ὁ ἀδελφός» (11, 21). «Ἂν ἤσουν ἐδῶ»· ἀσθενεῖ[64] ἡ γυναίκα. Τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἡ γυναίκα δὲν γνωρίζει ὅτι ὁ Χριστός, καὶ χωρὶς νὰ εἶναι παρὼν σωματικῶς, ἦτο παρὼν μὲ τὴν δυνατότητα τῆς Θεότητος. Ἀλλὰ μετρᾶει τὴν δύναμιν τοῦ διδασκάλου μὲ τὴν παρουσίαν τοῦ σώματος. Τοῦ λέγει ἡ Μάρθα· «Κύριε, εἰ ἦς ὧδε οὐκ ἂν ἀπέθανέ μου ὁ ἀδελφός, καὶ νῦν», λέγει, «οἶδα ὅτι ὅσα ἂν αἰτήσῃς τὸν Θεόν, δίδωσί σοι» (11, 21—22). Ἄρα ὁ Σωτὴρ κάνει τὴν προσευχὴν ἀνταποκρινόμενος εἰς τὸ αἴτημά της. Διότι ὁ Θεὸς δὲν εἶχεν ἀνάγκην προσευχῆς, διὰ νὰ ἀναστήσῃ τὸν νεκρόν. Μήπως δὲν ἀνέστησε καὶ ἄλλους νεκρούς; 527 A Ὅταν συνήντησε κάποιον νεκρὸν ποὺ ἡ κηδεία του ἐπερνοῦσεν ἀπὸ τὴν πύλην, μόνον ἔπιασε τὸ σῶμα, καὶ ἀνέστησε τὸν νεκρόν. Μήπως τότε ἐχρειάσθηκε προσευχὴν διὰ νὰ ἀναστήσῃ τὸν νεκρόν; Καὶ ἄλλοτε πάλιν μόνον μὲ λόγον εἶπεν εἰς τὴν κόρην «Ταλιθὰ κοῦμι» (Μάρκ. 5, 41), καὶ ἀμέσως τὴν παρέδωκεν εἰς τοὺς γονεῖς της ὑγιῆ. Μήπως τότε ἐχρειάσθηκε προσευχήν; Καὶ τί λέγω διὰ τὸν διδάσκαλον, ἀφοῦ

63. Τὸ κείμενον τοῦ Montfaucon ἔχει «λογισμοῖς», ἀλλὰ διορθώνω καὶ μεταφράζω «λόγοις».

64. Δηλαδὴ ἐκφράζεται ὡς ἀσθενὴς ἄνθρωπος, δεικνύει μ' αὐτὸ ποὺ λέγει τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειάν της, δεικνύει πως δὲν φθάνει τὸ ἀνθρώπινον μυαλόν της νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι ὁ Χριστὸς καὶ ἀπὸ μακριὰ μποροῦσε νὰ ἐπέμβῃ.

καὶ οἱ μαθηταί του μόνον μὲ λόγον ἀνέστησαν τοὺς νεκρούς; Ὁ Πέτρος τὴν Ταβιθὰ μὲ λόγον δὲν τὴν ἀνέστησεν; (Πράξ. 9, 40). Ὁ Παῦλος μὲ τὰ ροῦχα του δὲν ἔκανε πολλὰ σημεῖα; (Πράξ. 19, 12). Μάθε δὲ καὶ τὸ παραδοξότερον ἀπ' αὐτά. Ἡ σκιὰ τῶν ἀποστόλων νεκροὺς ἀνέστηνε· διότι, λέγει, ἔφερον ἀπάνω εἰς κραβάτια τοὺς ἀρρώστους, «ἵνα κἂν ἡ σκιὰ Πέτρου ἐπισκιάζῃ τινὶ αὐτῶν», καὶ ἀμέσως ἐσηκώνοντο (Πράξ. 5, 15). B Τί λοιπόν; ἡ σκιὰ τῶν μαθητῶν ἀνέστηνε νεκρούς, καὶ ὁ διδάσκαλος ἐχρειάζετο προσευχήν, διὰ ν' ἀναστήσῃ νεκρόν; Ἀλλ' ὁ Σωτὴρ κάνει τὴν προσευχὴν χάριν τῆς ἀσθενείας τῆς γυναικός. Διότι τοῦ λέγει· «Κύριε, εἰ ἦς ὧδε, οὐκ ἂν ἀπέθανέ μου ὁ ἀδελφός· καὶ νῦν οἶδα, ὅτι ὅσα ἂν αἰτήσῃς τὸν Θεόν, δίδωσί σοι ὁ Θεός» (Ἰω. 11, 21-22). Προσευχὴν ἐζήτησες; Προσευχὴν σοῦ δίδω. Ἡ πηγὴ εἶναι σταθερὰ εἰς τὴν θέσιν της· ὅ,τι ἀγγεῖον νὰ φέρῃ κανείς, τὸ γεμίζει· ἐὰν εἶναι μέγα, λαμβάνει πολύ· ἐὰν εἶναι μικρόν, λαμβάνει ὀλίγον. Αὐτὴ προσευχὴν ἐζήτησε, καὶ ὁ Σωτὴρ προσευχὴν τῆς δίδει. Ἄλλος εἶπαν· «Οὐκ εἰμὶ ἄξιος, ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθῃς, C ἀλλὰ μόνον[65] εἰπὲ λόγῳ, καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου». Καὶ ὁ Σωτὴρ τοῦ εἶπε· «Κατὰ τὴν πίστιν σου γενηθήτω σοι» (Ματθ. 8, 8· 13). Ἄλλος εἶπε· «Ἔλα καὶ θεράπευσε τὴν θυγατέρα μου». Καὶ τοῦ εἶπε· «Θὰ σὲ ἀκολουθήσω» (Ματθ. 9, 18—19)[66]. Ἀνάλογος λοιπὸν πρὸς τὰς προαιρέσεις τῶν ἀνθρώπων προσφέρεται καὶ ἡ θεραπεία τοῦ ἰατροῦ. Ἄλλη πάλιν ἔπιασε «τὸ κράσπεδον τοῦ ἱματίου» του κρυφά, καὶ ἐκαρπώθηκε τὴν θεραπείαν κρυφὰ (Ματθ. 9, 20-21). Ὁ καθεὶς ἐλάμβανε τὴν θεραπείαν μὲ τὸν τρόπον ποὺ ἐπίστευεν. Αὐτὴ λέγει· «Οἶδα ὅτι ὅσα ἂν αἰτήσῃς τὸν Πατέρα, δίδωσί σοι ὁ Πατήρ» (Ἰω. 11, 22). Καὶ ἐπειδὴ προσευχὴν ἐζήτησεν ἡ Μάρθα, προσευχὴν τῆς δίδει καὶ ὁ Σωτήρ· ὄχι ἐπειδὴ ὁ ἴδιος ἐχρειάζετο τὴν προσευχὴν D ἀλλ' ἐπειδὴ ἤθελε νὰ χειραγωγήσῃ τὴν ἀδυναμίαν τῆς γυναικός, καὶ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι δὲν εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλ' ὅτι κάθε τί ποὺ κάνει αὐτὸς τὸ κάνει καὶ ὁ Πατήρ. Ἔπλασεν ὁ Θεὸς ἐξ ἀρχῆς τὸν ἄνθρωπον· καὶ τῶν δύο ἔργον εἶναι τὸ πλάσιμο. Διότι λέγει· «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ'

65. Εἰς τὸ κείμενον τοῦ Montfaucon, μετὰ τὸ «μόνον» ὑπάρχει ἡ φράσις «γεννηθήτω σοι», ἡ ὁποία εὑρέθη εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν ἀπὸ τυπογραφικὸν λάθος· ἐλήφθη κατὰ λάθος ἀπὸ τὴν μεθεπομένην σειράν, ὅπου ὑπάρχει κανονικῶς.

66. Τὰ λόγια δὲν εἶναι ἐπὶ λέξει τοῦ Εὐαγγελίου, ἀλλὰ περιληπτικὴ ἀπόδοσις τοῦ διαλόγου.

εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν» (Γεν. 1, 26). Πάλιν ἠθέλησε νὰ βάλῃ μέσα εἰς τὸν παράδεισον τὸν λῃστήν, καὶ ἀμέσως εἶπεν ἕνα λόγον καὶ ἔβαλε τὸν λῃστὴν εἰς τὸν παράδεισον (Λουκ. 23, 43), καὶ δὲν τοῦ ἐχρειάσθη προσευχή, ἂν καὶ ὁ Χριστὸς ἠμπόδισε νὰ εἰσέλθουν ἐκεῖ ὅλοι οἱ μετὰ τὸν Ἀδὰμ E διότι ἔβαλε «τὴν φλογίνην ρομφαίαν» νὰ φυλάσσῃ τὸν παράδεισον (Γεν. 3, 24). Ἀλλ' αὐθεντικῶς ὁ Χριστὸς ἄνοιξε τὸν παράδεισον καὶ ἔβαλε μέσα τὸν λῃστήν. Δέσποτα, λῃστήν, βάζεις εἰς τὸν παράδεισον; Ὁ Πατήρ σου μόνον διὰ μίαν ἁμαρτίαν ἔβγαλε τὸν Ἀδὰμ ἀπὸ τὸν παράδεισον, καὶ σὺ βάζεις τὸν λῃστὴν τὸν ὑπεύθυνον δι' ἀμέτρητα κακὰ καὶ ἀπείρους παρανομίας; Καὶ τὸν βάζεις εἰς τὸν παράδεισον ἔτσι ἁπλῶς μὲ ἕνα λόγον; Ναί· διότι οὔτ' ἐκεῖνο ἔγινε χωρὶς ἐμένα, οὔτε τοῦτο χωρὶς τὸν Πατέρα μου· ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἰδικόν μου καὶ ἐκεῖνο τοῦ Πατρός μου. Διότι «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί» (Ἰω. 14, 10).

528 A 3. Καὶ διὰ νὰ ἰδῇς ὅτι ἡ ἀνάστασις τοῦ νεκροῦ δὲν ἦτο ἔργον προσευχῆς, ἄκουσε τὴν προσευχήν. Τί λέγει; «Εὐχαριστῶ σοι, Πάτερ, ὅτι ἤκουσάς μου» (Ἰω. 11, 41). Τί λοιπόν; εἶνε αὐτὸ εἶδος προσευχῆς; εἶνε τύπος ἱκεσίας; «Εὐχαριστῶ σοι, ὅτι ἤκουσάς μου. Ἐγὼ δὲ ᾔδειν ὅτι πάντοτέ μου ἀκούεις» (11, 41 - 42). Ἀφοῦ λοιπὸν γνωρίζεις, Κύριε, ὅτι ὁ Πατὴρ σὲ ἀκούει πάντοτε διατί τότε τὸν ἐνοχλεῖς διὰ πράγματα τὰ ὁποῖα γνωρίζεις; Ἐγὼ βέβαια, λέγει, γνωρίζω ὅτι ὁ Πατὴρ μὲ ἀκούει πάντοτε, «ἀλλὰ διὰ τὸν περιεστῶτα ὄχλον εἶπον, ἵνα γνῶσι πάντες, ὅτι σύ με ἀπέστειλας» (11, 42). Μήπως προσευχήθηκε διὰ τὸν νεκρόν; μήπως ἱκέτευσε διὰ νὰ ἀναστηθῇ ὁ Λάζαρος; μήπως εἶπε «Πάτερ, διάταξε τὸν θάνατον νὰ ὑπακούσῃ»; μήπως εἶπε B «Πάτερ, διάταξε τὸν Ἅδην νὰ μὴ ἀποκλείσῃ τὰς πύλας του, ἀλλὰ νὰ δώσῃ ὀπίσω προθύμως τὸν νεκρόν»; «Ἀλλά», λέγει, «διὰ τὸν περιεστῶτα» αὐτὸν «ὄχλον εἶπον, ἵνα γνῶσι πάντες ὅτι σύ με ἀπέστειλας» (11, 42). Συνεπῶς αὐτὸ ποὺ γίνεται δὲν εἶνε σημεῖον, ἀλλὰ κατήχησις τῶν παρόντων. Εἶδες πῶς ἡ προσευχὴ δὲν ἔγινε διὰ τὸν νεκρόν, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἀπίστους[67] ποὺ ἦσαν παρόντες, «διὰ νὰ μάθουν», λέγει, «ὅτι σύ με ἀπέστειλες». Καὶ πῶς μποροῦμεν, λέγει, νὰ μάθωμεν ὅτι αὐτὸς σὲ ἀπέστειλε; Πρόσεχε σὲ παρακαλῶ, μὲ πολλὴν προσοχήν. Νά, λέγει, μὲ τὴν ἰδικήν μου αὐθεντίαν καλῶ τὸν νεκρόν· νά, μὲ τὴν ἰδικήν μου ἐξουσίαν διατάσσω τὸν θάνατον· ὀνομάζω τὸν Πατέρα Πατέρα· C καλῶ καὶ τὸν Λάζαρον ἀπὸ τὸν τάφον. Ἐὰν δὲν εἶνε ἀληθὲς τὸ πρῶτον, νὰ μὴ γίνῃ μήτε τὸ δεύτερον· ἂν ὅμως ὁ Πατὴρ εἶνε ὄντως Πατήρ μου, νὰ ὑπακούσῃ καὶ ὁ νεκρός, διὰ νὰ διδαχθοῦν ὅσοι εἶνε παρόντες. Διότι ὁ Χριστὸς τί ἔλεγε; «Λάζαρε, δεῦρο ἔξω» (11, 43). Ὅταν ἔγινεν ἡ προσευχή; δὲν ἀνεστήθη ὁ νεκρός· ὅταν ὅμως εἶπε «Λάζαρε, δεῦρο ἔξω», τότε ἀνεστήθη ὁ νεκρός. Ὦ τύραννε θάνατε· ὦ τυραννικὴ δύναμις ποὺ κατεῖχες τὴν ψυχήν· ὦ Ἅδη· προσευχὴ ἔγινε, καὶ δὲν ἀπολύεις τὸν νεκρόν; «Ὄχι», λέγει. Διατί; «Διότι δὲν ἔλαβα πρόσταγμα. Εἶμαι δέσμιος ἐδῶ ποὺ κατέχω τὸν ὑπόδικον· ἐὰν δὲν διαταχθῶ δὲν τὸν ἀπολύω· ἡ προσευχή, λέγει, δὲν ἔγινε δι' ἐμένα, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἀπίστους ποὺ εἶνε παρόντες. D Διότι ἐγώ, ἐὰν δὲν διαταχθῶ δὲν ἀπολύω τὸν ὑπόδικον· περιμένω τὴν διαταγήν, διὰ ν' ἀπολύσω τὴν ψυχήν». «Λάζαρε δεῦρο ἔξω». Ἄκουσε ὁ νεκρὸς τὸ πρόσταγμα τὸ δεσποτικόν, καὶ ἀμέσως ἔσπασε τοὺς νόμους τοῦ θανάτου. Ντροπή σας αἱρετικοί, νὰ χαθῆτε ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. Διότι ὁ λόγος ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ προσευχὴ δὲν ἔγινε διὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ νεκροῦ, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀπίστων ποὺ ἦσαν τότε παρόντες. «Λάζαρε δεῦρο ἔξω». Καὶ διατί ἐκάλεσε τὸν νεκρὸν μὲ τὸ ὄνομα; E Διατί; Διὰ νὰ μὴ πέσῃ ἡ φωνή του ἀχαλίνωτος εἰς τοὺς νεκρούς, καὶ τοὺς ἀναστήσῃ ὅλους ὅσοι ἦσαν εἰς τοὺς τάφους· διὰ τοῦτο λέγει: «Λάζαρε δεῦρο ἔξω». Σένα μόνον ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀνακαλῶ ἀπὸ τὸ πλῆθος, ὥστε μὲ τὸ κλάσμα[68] νὰ δείξω τὴν δύναμιν ποὺ ἐπιφυλάσσεται διὰ τὰ μέλλοντα. Διότι ἐγὼ ποὺ ἀνέστησα τὸν ἕνα, δύναμαι νὰ ἀναστήσω τὴν οἰκουμένην. «Ἐγώ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή. Λάζαρε δεῦρο ἔξω». (11, 25· 43). Καὶ ἐβγῆκεν ὁ νεκρὸς δεμένος μὲ τὰς κειρίας[69] Ὤ, τί παράδοξα πράγματα! 529 A Αὐτὸς ποὺ ἔλυσε τὴν ψυχὴν

67. «Ἄπιστοι» ἐδῶ δὲν λέγονται οἱ σκληρῶς ἀρνούμενοι νὰ πιστεύσουν, οἱ ἄθεοι, οἱ ἀντίχριστοι, ἀλλ' οἱ ὀλιγόπιστοι, οἱ δύσπιστοι, οἱ διστακτικοί· ὅπως ὅταν λέγωμεν «ἄπιστον» τὸν Θωμᾶν. Αὐτὴν τὴν σημασίαν ἔχει ἡ λέξις μέχρι τέλους τῆς ὁμιλίας.

68. «Μέρος» (= κλάσμα) λέγοντας ὁ Χρυσόστομος, ἐννοεῖ ὅτι ὁ Λάζαρος εἶνε ἕνα μόριον τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος, ποὺ κεῖτεται νεκρὰ εἰς τὴν γῆν· ἐφ' ὅσον ἀνίσταται τὸ μόριον, τὸ τεμάχιον, τὸ κλάσμα ποὺ λέγεται Λάζαρος, εἶνε ἐγγύησις ὅτι θὰ ἀναστηθῇ καὶ τὸ ὅλον, ἡ ἀνθρωπότης.

69. «Κειρίαι» ἦσαν στεναὶ καὶ πολὺ ἐπιμήκεις λωρίδες ἐξ ὑφάσματος, αἱ ὁποῖαι ἐμποτισμέναι εἰς ἀρωματώδεις καὶ κολλώδεις οὐσίας ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ τὴν περιτύλιξιν ἢ σπαργάνωμα (= φάσκιωμα) τοῦ νεκροῦ ἀπὸ τὰ πόδια μέχρι τοῦ λαιμοῦ. Τὴν κεφαλὴν περιετύλισσον μὲ τὸ σουδάριον (= φακιόλι) ἐπίσης ἐμποτισμένον εἰς τὴν ἰδίαν οὐσίαν. Τὰ νεκρικὰ αὐτὰ «ὀθόνια» (= σάβανα) ἐκολλοῦσαν εἰς τὸ γυμνὸν σῶμα ὅπως ἡ ψαρόκολλα ἢ τὸ ἀτλακόλ, καὶ ἐγίνοντο ἕνα σῶμα. Τὸ ἀεροστεγὲς καὶ ἀρωματισμένον αὐτὸ σκέπασμα τοῦ νεκροῦ ἐγίνετο διὰ νὰ ἐξουδετερώνεται ἡ δυσοσμία· διότι οἱ τά-

ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ θανάτου, αὐτὸς ποὺ ἔσπασε τὰς πύλας τοῦ Ἅδου, αὐτὸς ποὺ συνέτριψε τὶς μπρούτζινες πύλες καὶ τὰ σιδερένια μάνδαλα, αὐτὸς ποὺ ἠλευθέρωσε τὴν ψυχὴν ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ θανάτου, δὲν μποροῦσε νὰ λύσῃ τὰς κειρίας τοῦ νεκροῦ; Ναί, μποροῦσε· ἀλλὰ διατάσσει τοὺς Ἰουδαίους νὰ λύσουν τὰς κειρίας, τὰς ὁποίας οἱ ἴδιοι ἔσφιξαν προηγουμένως, ὅταν τὸν ἐνεταφίαζαν, ὥστε νὰ ἀναγνωρίσουν τὰ σημάδια τῶν δεσμῶν ποὺ ἔδεσαν οἱ ἴδιοι, καὶ νὰ λάβουν ἐμπειρίαν, ἀπὸ ὅσα ἔπραξαν, ὅτι εἶνε ὁ Λάζαρος, αὐτὸς ποὺ ἔθαψαν οἱ ἴδιοι, καὶ ὅτι εἶνε ὁ Χριστός, αὐτὸς ποὺ ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον, διότι ἔτσι εὐδόκησεν ὁ Πατήρ· ὅτι εἶνε ὁ Χριστὸς ποὺ ἔχει τὴν ἐξουσίαν τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου. Εἰς ἐκεῖνα ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, **B** μαζὶ καὶ εἰς τὸν ἄναρχον Πατέρα σου καὶ εἰς τὸ πανάγιον καὶ ζωοποιόν σου Πνεῦμα, καὶ τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

φοι ἦσαν σὰν δωμάτια, ὅπου ὁ νεκρὸς ἐτοποθετεῖτο ἀκάλυπτος καὶ ἀπεράχωτος, εἰς τὴν θύραν δὲ τοῦ δωματίου - τάφου ἐτοποθετεῖτο μαρμαρίνη πλάξ· ἀπὸ τὰς χαραγὰς (=χαραμάδας) ἐξήρχετο ἡ δυσοσμία καὶ διεχέετο εἰς ὅλην τὴν περιοχήν, παρὰ τὰ κατασταλτικὰ σάβανα. Διὰ τοῦτο οἱ προσφιλεῖς κάθε νεκροῦ ἐπὶ πολὺν καιρὸν μετὰ τὴν ταφὴν ἐσυνέχιζον νὰ «μυρώνουν» ἢ «μυρίζουν» τὸν νεκρόν, δηλαδὴ νὰ τοῦ προσθέτουν ἀρώματα. Αὐτὸς ἦτο ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον καὶ αἱ μυροφόροι γυναῖκες εὑρέθησαν τὸ πρωῒ τῆς «πρώτης» (= Κυριακῆς) εἰς τὸν τάφον τοῦ Ἰησοῦ. Ἐπερίμεναν νὰ ἀρχίσῃ τὴν δυσοσμίαν καὶ ὁ Ἰησοῦς, διότι δὲν ἐφαντάζοντο ὅτι θὰ ἀναστηθῇ.

ΛΟΓΟΣ Ι'

Ὅτι τὸ νὰ μὴ λέγῃ κανεὶς ὅσα γνωρίζει καὶ νὰ μὴ τὰ προσφέρῃ εἰς ἄλλους τὸν κάνει πτωχότερον καὶ τοῦ σβήνει τὸ χάρισμα· καὶ περὶ τῶν προσευχῶν ποὺ ἔκανεν ὁ Χριστὸς καὶ περὶ τῆς ἐξουσίας μὲ τὴν ὁποίαν ἔκανε τὰ πάντα· καὶ πῶς διώρθωσε τὸν παλαιὸν νόμον· **C** καὶ ὅτι ἡ ἐνσάρκωσίς του δὲν μειώνει τὴν ἰσότητά του πρὸς τὸν Πατέρα, ἀλλὰ τὴν ὑπογραμμίζει περισσότερον.

1. Ἀρκετὰ ἐπανηγυρίσαμεν κατὰ τὰς ἡμέρας ποὺ ἐπέρασαν, καὶ ἐπιάσαμεν τοὺς ἄθλους τῶν Ἀποστόλων, καὶ ἐντρυφήσαμεν μὲ τὴν διήγησιν εἰς τὰ πνευματικὰ κατορθώματα· τώρα ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ σᾶς ἐξοφλήσω τὸ χρέος μου.[70] Δὲν μ' ἐμποδίζει τίποτε πλέον. Καὶ ξέρω βέβαια ὅτι σεῖς ἐλησμονήσατε ὅτι σᾶς χρεωστῶ, ἐπειδὴ ἐμεσολάβησαν πολλαὶ ἡμέραι. Ἐγὼ ὅμως δὲν θὰ ἀποκρύψω τὸ χρέος μου διὰ τὸν λόγον αὐτόν, ἀλλὰ θὰ σᾶς τὸ ἐξοφλήσω μὲ ὅλην μου τὴν προθυμίαν. Καὶ τὸ κάνω αὐτὸ ὄχι μόνον ἀπὸ εὐγνωμοσύνην, ἀλλὰ καὶ διὰ προσωπικήν μου ὠφέλειαν[71]. **D** Διότι εἰς μὲν τὰ ὑλικὰ συναλλάγματα κέρδος δι' αὐτὸν ποὺ ἐδανείσθη εἶνε τὸ νὰ λησμονήσῃ τὸ δάνειον ὁ δανειστής· εἰς δὲ τὰ πνευματικὰ συμβόλαια κέρδος μέγιστον διὰ τὸν χρεώστην εἶνε τὸ νὰ ἐνθυμοῦνται διαρκῶς τὰ χρέη οἱ δικαιοῦχοι. Διότι εἰς μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν, ὅταν τὸ δάνειον ἐξοφληθῇ, αὐτὸν μὲν ποὺ τὸ ἐπλήρωσε τὸν ἐγκαταλείπει, μεταβαίνει δὲ εἰς τὸν δικαιοῦχον, καὶ τοῦ μὲν πρώτου ἐλαττώνει τὴν περιουσίαν, τοῦ δὲ δευτέρου τὴν αὐξάνει. Εἰς δὲ τὰ πνευματικὰ δὲν συμβαίνουν τὰ ἴδια, ἀλλ' εἶνε δυνατὸν καὶ νὰ τὸ πληρώσῃς τὸ δάνειον καὶ νὰ τὸ κρατῇς συγχρόνως. Καὶ

---

70. Ἐννοεῖ ἢ «νὰ συνεχίσω ἐκεῖνα ποὺ σᾶς ἔλεγα πρὸ καιροῦ καὶ μᾶς διέκοψαν αἱ ἑορταὶ καὶ τὰ ἄλλα ἀναγνώσματα», ἢ «νὰ σᾶς ὁμιλήσω δι' ἐκεῖνο τὸ θέμα ποὺ σᾶς ὑπεσχέθην». Μᾶλλον δὲ τὸ πρῶτον.

71. Εὐφυεστάτη καὶ λεπτὴ εἰρωνεία. Ἀντιστρέφει τὰ πράγματα. Ἀντὶ νὰ εἴπῃ «Σεῖς οἱ ἀμελεῖς ἐλησμονήσατε τὴν συνέχειαν ποὺ εἴχαμεν, ἀλλ' ἐγὼ ὁ ἐπιμελὴς δὲν τὴν λησμονῶ», λέγει «Σεῖς οἱ μεγαλόψυχοι ἐλησμονήσατε τί σᾶς χρεωστῶ, ἀλλ' ἐγὼ εἶμαι τίμιος καὶ δὲν τὸ λησμονῶ, δὲν τὸ ἀρνοῦμαι». Καὶ ἀντὶ νὰ εἴπῃ «Πρέπει νὰ μ' εὐγνωμονῆτε, διότι ὠφελεῖσθε», λέγει: «Ὄχι μόνον ἐπειδὴ σᾶς εὐγνωμονῶ, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ὠφελοῦμαι!»

τὸ πλέον θαυμαστὸν εἶνε ὅτι, ὅταν τὸ πληρώνωμεν εἰς τοὺς ἄλλους, τότε τὸ ἔχομεν περισσότερον. E Ἂν τὸ παραχώσω εἰς τὴν οἰκίαν μου καὶ τὸ κρατῶ ἐκεῖ συνεχῶς, χωρὶς νὰ δίνω εἰς κανένα, ἐλαττώνεται τὸ κέρδος μου, μειώνεται ἡ περιουσία μου. Ἂν ὅμως τὸ προσφέρω εἰς ὅλους καὶ κάνω πολλοὺς συμμετόχους καὶ συνεταίρους ὅλων αὐτῶν ποὺ γνωρίζω, ὁ πνευματικός μου πλοῦτος αὐξάνεται. Ὅτι δὲ αὐτὰ εἶνε ἔτσι, καὶ ὅτι αὐτὸς μὲν ποὺ μεταδίδει αὐξάνει τὴν παρακαταθήκην, αὐτὸς δὲ ποὺ ἀποκρύπτει ἐλαττώνει ὅλον τὸ ἀπόκτημα τῆς ἐργασίας του, μαρτυροῦν ἐκεῖνοι ποὺ ἐπῆραν τὰ τάλαντα, τὰ πέντε τὰ δύο, τὸ ἕνα. 530 A Οἱ μὲν δύο ἔφεραν τὰ ἐμπιστευθέντα διπλάσια καὶ ἐτιμήθησαν διὰ τοῦτο· ὁ δὲ τρίτος, ἐπειδὴ τὸ ἐφύλαξε καὶ δὲν ἔδωκεν εἰς κανένα, δὲν μπόρεσε νὰ τὸ διπλασιάσῃ καὶ διὰ τοῦτο ἐτιμωρήθη (Ματθ. 25, 14—30). Αὐτὰ νὰ τὰ ἀκούσωμεν ὅλοι, νὰ φοβηθῶμεν τὴν τιμωρίαν, καὶ νὰ προσφέρωμεν εἰς τοὺς ἀδελφοὺς ὅ,τι ἀγαθὸν ἔχομεν, νὰ τὸ καταβάλλωμεν εἰς τὸ μέσον δι' ὅλους, καὶ νὰ μὴ τὸ ἀποκρύπτωμεν. Διότι ὅταν τὸ δίνωμεν καὶ εἰς ἄλλους, τότε οἱ ἴδιοι εἴμεθα πλουσιώτεροι. Ὅταν κάνωμεν πολλοὺς συμμετόχους τῆς ἐμπορίας, τότε αὐξάνομεν τὴν περιουσίαν μας. Μήπως νομίζεις ὅτι ἡ δόξα σου ἐλαττώνεται, ὅταν αὐτὰ ποὺ ξέρεις μόνος τὰ κάνῃς νὰ τὰ ξέρουν καὶ ἄλλοι μαζί σου; B Ἀλλ' ἴσα—ἴσα τότε αὐξάνεται καὶ ἡ δόξα καὶ ἡ ὠφέλεια, ὅταν καταπατήσῃς τὸν φθόνον, ὅταν σβήσῃς τὴν ζηλοτυπίαν, ὅταν δείξῃς μεγάλην φιλαδελφίαν· ἂν περιφέρεσαι μοναδικὸς γνώστης, οἱ μὲν ἄνθρωποι θὰ σὲ ἀποστραφοῦν καὶ θὰ σὲ μισήσουν ὡς φθονερὸν καὶ μισάδελφον, ὁ δὲ Θεὸς θὰ σὲ τιμωρήσῃ σκληρότατα ὡς πονηρόν. Ἐκτὸς δὲ ἀπ' αὐτὰ καὶ αὐτὴ ἡ χάρις γρήγορα θὰ σὲ ἐγκαταλείψῃ ἔρημον καὶ θὰ φύγῃ. Καὶ τὸ σιτάρι ἂν μὲν κεῖται συνεχῶς εἰς τὰς ἀποθήκας, φθείρεται, διότι τὸ κατατρώγει συνεχῶς τὸ σκουλήκι· ἂν ὅμως τὸ βγάλουν καὶ τὸ σκορπίσουν εἰς τὰ χωράφια, πολλαπλασιάζεται καὶ ἀνανεώνεται. Ἔτσι καὶ ἕνας λόγος πνευματικός C ἂν μένῃ συνεχῶς κλεισμένος μέσα, σβήνεται γρήγορα, διότι ἡ ψυχὴ φθείρεται καὶ κατατρώγεται ἀπὸ φθόνον καὶ ὀκνηρίαν καὶ φθοράν· ἂν ὅμως διασπείρεται εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀδελφῶν σὰν εἰς γόνιμον χωράφι, ὁ θησαυρὸς πολλαπλασιάζεται καὶ δι' αὐτοὺς ποὺ τὸν δέχονται καὶ δι' αὐτὸν ποὺ τὸν κατέχει. Ὅπως γίνεται καὶ μὲ τὴν πηγήν· ἂν ἀντλοῦν ἀπ' αὐτὴν συνεχῶς, καθαρίζεται περισσότερον καὶ ἀναβλύζει περισσότερον· ἂν ὅμως παραχωθῇ, ἀποπνίγεται· ἔτσι καὶ μὲ τὸ πνευματικὸν χάρισμα καὶ μὲ τὸν διδασκαλικὸν λόγον· ἂν μὲν ἀντλῆται συνεχῶς καὶ ἀφήνεται εἰς τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ ἀντλήσουν, ἀναβλύζει περισσότερον· ἂν

ὅμως παραχωθῇ ἀπὸ τὴν ζηλοτυπίαν καὶ τὸν φθόνον, ἐλαττώνεται καὶ σιγὰ - σιγὰ σβήνεται τελείως. D Ἀφοῦ λοιπὸν κερδίζω τόσον πολλά, τότε αὐτὸ ποὺ ἔχω ἐμπρὸς νὰ τὸ καταθέσω ἐνώπιον ὅλων, καὶ νὰ σᾶς ἐξοφλήσω τὸ χρέος, ἀφοῦ πρῶτα σᾶς ὑπενθυμίσω ὅλην τὴν συνέχειαν τῶν χρεωστημένων αὐτῶν κεφαλαίων.

2. Γνωρίζετε ἀσφαλῶς καὶ ἐνθυμεῖσθε ἀπὸ παλαιότερα, ὅτι, ὅταν σᾶς ὡμιλοῦσα περὶ τῆς δόξης τοῦ μονογενοῦς, ἀπαρίθμησα πολλὰς αἰτίας τῆς μετριοφροσύνης τῶν λόγων του. Καὶ ἔλεγα ὅτι ὁ Χριστὸς λέγει πολλὰς φορὰς λόγια ταπεινά, ὄχι μόνον ἐπειδὴ ἐφόρεσε σάρκα, οὔτε μόνον ἐπειδὴ οἱ ἀκροαταὶ εἶνε ἀσθενεῖς, E ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ διδάσκῃ νὰ ταπεινοφρονῶμεν. Καὶ ἐκείνας μὲν τὰς αἰτίας τὰς ἀνέλυσα τότε ἐπαρκῶς· ἐξήγησα καὶ τὴν προσευχὴν ποὺ ἔκανε κατὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Λαζάρου, καὶ ἐκείνην ποὺ ἔκανεν ὀλίγον πρὸ τοῦ σταυροῦ, καὶ ἀπέδειξα σαφῶς, ὅτι τὴν μὲν (δευτέραν) τὴν ἔκανε διὰ νὰ βεβαιώσῃ τὴν ἐνανθρώπησιν, τὴν δὲ (πρώτην) διὰ νὰ διορθώσῃ τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀκροατῶν· ὁ ἴδιος δὲν εἶχεν ἀνάγκην καμμιᾶς βοηθείας. Ὅτι δὲ πολλὰ τὰ ἔκανε καὶ διὰ νὰ τοὺς διδάσκῃ νὰ ταπεινοφρονοῦν, φαίνεται ἀπὸ τὸ ἑξῆς. «Ἔβαλεν ὕδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα» καὶ σὰν νὰ μὴ ἔφθανεν αὐτό, ἐφόρεσε καὶ τὴν ποδιὰν ταπεινώνοντας τὸν ἑαυτόν του μέχρις ἐσχάτων, καὶ ἤρχισε νὰ νίπτῃ τὰ πόδια τῶν μαθητῶν» (Ἰω. 13, 4—5), 531 A μαζὶ δὲ μὲ τὰ πόδια τῶν μαθητῶν ἔνιψε καὶ τὰ πόδια τοῦ προδότου. Ποῖος δὲν θαυμάζει καὶ δὲν μένει κατάπληκτος; Νίπτει τὰ πόδια αὐτοῦ ποὺ πρόκειται νὰ τὸν προδώσῃ. Καὶ τὸν Πέτρον ποὺ τὸν ἐμποδίζει καὶ τοῦ λέγει «Κύριε», οὐ μή μου νίψεις τοὺς πόδας», δὲν τὸν προσπερνάει, ἀλλὰ τοῦ λέγει· «Ἐὰν μὴ νίψω σου τοὺς πόδας, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ»· καὶ ἐκεῖνος· «Κύριε», μὴ τοὺς πόδας μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὴν κεφαλὴν» (13, 8—9). Εἶδες σεβασμὸν μαθητοῦ ποὺ ἐκδηλώνεται μὲ δύο τρόπους, καὶ μὲ τὴν ἄρνησιν καὶ μὲ τὴν συγκατάθεσιν. Διότι ἂν καὶ εἶνε ἀντίθετα τὰ λόγια, ὅμως καὶ τὰ δύο ἐλέγοντο ἀπὸ ζέουσαν διάθεσιν. B Βλέπεις πῶς εἰς κάθε περίπτωσιν ἦτο θερμὸς καὶ ξύπνιος; Ἀλλ' ἂς ἐπανέλθω εἰς τὸ θέμα μου. Διὰ νὰ μὴ τὸν θεωρήσῃς πρόσωπον εὐτελοῦς φύσεως ἐξ αἰτίας τῆς αὐτελοῦς πράξεώς του, ἄκουσε τί λέγει πρὸς αὐτοὺς μετὰ τὴν νίψιν· «Γινώσκετε τί πεποίηκα ὑμῖν; ὑμεῖς καλεῖτε με ὁ Κύριος καὶ ὁ Διδάσκαλος, καὶ καλῶς λέγετε· εἰμὶ γάρ. Εἰ οὖν ἐγὼ ὁ Κύριος καὶ ὁ Διδάσκαλος ἔνιψα ὑμῶν τοὺς πόδας, οὕτω καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλοις ποιεῖν. Ὑπόδειγμα γὰρ ἔδωκα ὑμῖν, ἵνα ὡς ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς ἀλλήλοις ποιεῖτε» (13, 12—15). Βλέπεις ὅτι πολλὰ τὰ ἔκα-

νε διά νά τούς δίνη τό παράδειγμα; Ὅπως ἀκριβῶς ἕνας πολύ σοφός διδάσκαλος ψελλίζει μαζί μέ τά παιδιά πού ψελλίζουν, C καί τό ψέλλισμα δέν ὀφείλεται εἰς τήν ἀμάθειαν τοῦ διδασκάλου, ἀλλ' εἶνε τεκμήριον τῆς στοργικῆς φροντίδος του πρός τά παιδιά, ἔτσι καί ὁ Χριστός δέν τά ἔκανεν αὐτά, ἐπειδή ἦτο εὐτελοῦς οὐσίας, ἀλλ' ἀπό συγκατάβασιν. Καί δέν πρέπει νά τά προσπερνοῦμεν αὐτά ὅπως τύχῃ· διότι αὐτό ἀκριβῶς ἄν τό ἐξετάσωμεν τώρα καθ' ἑαυτό, κοίτα τί ἀπαράδεκτον συμπέρασμα θά βγάλωμεν. Ἄν αὐτός πού νίπτει εἶνε εὐτελέστερος ἀπ' αὐτόν πού νίπτεται (καί εἶνε ὁ μέν Χριστός αὐτός πού νίπτει, οἱ δέ μαθηταί αὐτοί πού νίπτονται), τότε ὁ Χριστός θά εἶνε εὐτελέστερος ἀπό τούς μαθητάς. Ἀλλά κανείς δέν θά τό ἔλεγεν αὐτό, οὔτε καί ἄν ἦτο τρελλός. Βλέπεις τί κακόν εἶνε νά ἀγνοῇ κανείς τάς αἰτίας, διά τάς ὁποίας ὁ Χριστός ἔκανεν ὅλα ὅσα ἔκανεν; D Ἤ μᾶλλον βλέπεις, πόσον καλόν εἶνε νά τά ἐξετάζῃ κανείς ὅλα μέ ἀκρίβειαν, καί ὄχι νά βλέπῃ ἁπλῶς ἄν εἶπεν ἤ ἔκανε κάτι ταπεινόν, ἀλλ' ἐπιπροσθέτως καί διατί καί διά ποῖον λόγον; Καί δέν τό ἔκανεν αὐτό μόνον ἐδῶ, ἀλλά καί ἀλλοῦ ὑπαινίχθηκε τό ἴδιον. Εἶπε πρῶτα «Τίς ἐστι μείζων, ὁ ἀνακείμενος ἤ ὁ διακονῶν;», καί ἔπειτα ἐσυνέχισεν· «Οὐχί ὁ ἀνακείμενος; ἐγώ δέ εἰμι ἐν μέσῳ ὑμῶν ὡς ὁ διακονῶν» (Λουκ. 22, 27). Καί αὐτό τό εἶπε καί ἐκεῖνο τό ἔκανε, δεικνύοντας ὅτι εἰς πολλάς περιπτώσεις ἁρπάζει τά κατώτερα διά νά διδάξῃ τούς μαθητάς καί συγχρόνως νά τούς πείσῃ νά εἶνε μετριόφρονες. Καί εἶνε φανερόν ὅτι ὅλ' αὐτά τά ἀνέχεται ὄχι διά τήν κατωτερότητα τῆς φύσεώς του ἀλλά διά νά διδάξῃ ἐκείνους. E Διότι καί ἀλλοῦ λέγει· «Οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν, παρά δέ ὑμῖν οὐχ' οὕτως· ἀλλ' ὁ θέλων ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος ἔστω πάντων διάκονος, καί γάρ ὁ Υἱός τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι ἀλλά διακονῆσαι» (Ματθ. 20, 25—28). Ἀφοῦ λοιπόν ἦλθε νά διακονήσῃ καί νά διδάξῃ ταπεινοφροσύνην, μή θορυβῆσαι καί μή τά χάνῃς, ἄν τόν ἰδῇς κάπου νά ἐκτελῇ καί νά λέγῃ τά ἔργα καί τά λόγια τοῦ διακόνου. Ἔτσι καί πολλάς προσευχάς τάς κάνει μ' αὐτήν τήν νοοτροπίαν. Τόν ἐπλησίασαν π.χ. καί τοῦ εἶπαν· «Κύριε, δίδαξον ἡμᾶς προσεύχεσθαι, ὥσπερ Ἰωάννης ἐδίδαξε τούς μαθητάς αὐτοῦ» (Λουκ. 11, 1)· 532 A Πές μου λοιπόν, τί ἔπρεπε νά κάνῃ; νά μή τούς διδάξῃ νά προσεύχωνται; Ἀλλά διά τοῦτο ἦλθε, διά νά τούς μυήσῃ εἰς κάθε λεπτομέρειαν τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Ἔπρεπε νά τούς διδάξῃ; Ἀλλά τότε ἔπρεπε νά προσευχηθῇ. Ναί, ὅμως ἔπρεπε, λέγει, νά τό κάνῃ αὐτό μόνον μέ λόγια. Ἀλλά συνήθως τούς μαθητευομένους δέν τούς προάγει τό-

σον ἡ διδασκαλία μέ τά λόγια ὅσον μέ τάς πράξεις. Δι' αὐτόν ἀκριβῶς τόν λόγον δέν τούς διδάσκει μόνον τήν προσευχήν μέ τά λόγια, ἀλλά συνηθίζει νά τό κάνῃ αὐτό καί ὁ ἴδιος, καί διαγρυπνεῖ προσευχόμενος εἰς τάς ἐρημίας, ἐκπαιδεύοντας καί συμβουλεύοντας ἐμᾶς, ὅταν θέλωμεν νά κάνωμεν συντροφιάν μέ τόν Θεόν, νά ἀποφεύγωμεν τούς θορύβους καί τάς ταραχάς B καί νά ἀποσυρώμεθα εἰς τήν ἐρημίαν ὄχι μόνον τήν τοπικήν ἀλλά καί τήν καιρικήν. Καί εἶνε ἐρημία ὄχι μόνον τό ὄρος ἀλλά καί τό σπιτάκι τό ἀπηλλαγμένον ἀπό κραυγάς.

3. Καί διά νά καταλάβετε ὅτι ἡ προσευχή (τοῦ Χριστοῦ) γίνεται κατά συγκατάβασιν, τό ἀπέδειξα βέβαια πολύ καλῶς μέ τά γεγονότα τοῦ Λαζάρου, ἀλλά θά τό κάνω σαφές καί μέ ἄλλον τρόπον. Διατί ἄραγε δέν προσεύχεται εἰς τά μεγαλύτερα θαύματα, ἀλλά εἰς τά μικρότερα; Διότι ἄν προσηύχετο, ἐπειδή εἶχεν ἀνάγκην βοηθείας καί δέν εἶχεν αὐτοτελῆ δύναμιν, ἔπρεπε νά προσεύχεται καί νά παρακαλῇ τόν Πατέρα εἰς ὅλα· καί ἄν ὄχι εἰς ὅλα, τοὐλάχιστον εἰς τά μεγαλύτερα. C Τώρα ὅμως κάνει τό ἀντίθετον· εἰς τά μεγαλύτερα πράγματα δέν προσεύχεται, διά νά δείξῃ ὅτι τό ἔκανεν αὐτό ἐκπαιδεύοντας τούς ἄλλους, καί ὄχι ἐπειδή ἐχρειάζετο βοήθειαν. Ὅταν π.χ. εὐλόγησε τούς ἄρτους, ἐσήκωσε τά μάτια εἰς τόν οὐρανόν καί προσευχήθηκε (Ματθ. 14, 19· Μάρκ. 6, 41), διδάσκοντας ἐμᾶς νά μή τρώγωμεν εἰς τό τραπέζι, πρίν εὐχαριστήσωμεν τόν Θεόν πού ἐδημιούργησε τούς καρπούς. Καί πολλούς νεκρούς ὅταν τούς ἀνέστησε, δέν προσευχήθηκε, ἀλλά μόνον εἰς τόν Λάζαρον. Καί τήν αἰτίαν τήν εἶπα τότε, ὅτι δηλαδή τό ἔκανεν αὐτό θεραπεύοντας τήν ἀσθένειαν τῶν παρευρισκομένων, μία αἰτία τήν ὁποίαν εἶπε καί ὁ ἴδιος, λέγοντας σαφῶς ὅτι «διά τόν ὄχλον τόν περιεστῶτα εἶπον» (Ἰω. 11, 42). Καί ὅτι τόν νεκρόν δέν τόν ἐσήκωσεν ἡ προσευχή ἀλλά ἡ φωνή του, τό ἀπέδειξα τότε ἐπαρκῶς. Καί διά νά τό καταλάβῃς αὐτό καλύτερον, κοίτα. D Ὅταν παρίσταται ἀνάγκη νά τιμωρῇ, νά βραβεύῃ, νά συγχωρῇ ἁμαρτήματα, νά νομοθετῇ, νά κάνῃ κάτι ἀπό τά πολύ μεγάλα, δέν θά τόν ἰδῇς ποτέ νά καλῇ τόν Πατέρα, οὔτε νά προσεύχεται, ἀλλά νά τά κάνῃ ὅλα αὐθεντικῶς. Καί ὅλ' αὐτά ἐγώ θά τά ἀπαριθμήσω ἕνα - ἕνα· καί σύ παρακολούθει μέ προσοχήν, πῶς πουθενά δέν τοῦ χρειάζεται προσευχή. «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου», λέγει, «κληρονομήσατε τήν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν» (Ματθ. 25, 34). Καί πάλιν· «Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τό πῦρ τό ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καί τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ» (25, 41). Ἰδού, κολάζει καί βραβεύει E μέ ὅλην τήν αὐθεντίαν, καί δέν τοῦ χρειάζεται

καμμία προσευχή. Ὅταν πάλιν θέλῃ νὰ διορθώσῃ ἕνα παράλυτον σῶμα, λέγει· «Ἐγερθεὶς ἆρον τὸν κράββατόν σου καὶ περιπάτει» (Μάρκ. 2, 9). Ὅταν θέλῃ ν' ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὸν θάνατον, λέγει· «Ταλιθὰ κοῦμι» (Μάρκ. 5, 41). Ὅταν θέλῃ νὰ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα· «Θάρσει, τέκνον, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι» (Ματθ. 9, 2). Ὅταν θέλῃ νὰ ἐπιτιμήσῃ τοὺς δαίμονας· «Σοὶ λέγω, τὸ πονηρὸν δαιμόνιον, ἔξελθε ἀπ' αὐτοῦ» (Μάρκ. 5, 8). Ὅταν θέλῃ νὰ καταστείλῃ τὴν θάλασσαν· «Σιώπα, πεφίμωσο» (Μάρκ. 4, 39). Ὅταν θέλῃ νὰ καθαρίσῃ ἕνα λεπρόν· «Θέλω, καθαρίσθητι» (Ματθ. 8, 3). [533] A Ὅταν θέλῃ νὰ νομοθετήσῃ· «Ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις "Οὐ φονεύσεις"· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὃς ἂν εἴπῃ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ " Μωρέ", ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός» (Ματθ. 5, 21—22). Εἶδες ὅτι ὅλα τὰ κάνει μὲ δεσποτικὴν αὐθεντίαν. καὶ εἰς τὴν γέενναν ἐκβάλλει, καὶ μέσα εἰς τὴν βασιλείαν βάζει, καὶ παράλυσιν θεραπεύει, καὶ τὸν θάνατον[72] ἀποδιώκει, καὶ ἁμαρτίας συγχωρεῖ, καὶ δαίμονας ἐπιτιμᾷ, καὶ τὴν θάλασσαν καταστέλλει; Πές μου λοιπόν, τί εἶνε μεγαλύτερον, νὰ βάλῃ μέσα εἰς τὴν βασιλείαν, νὰ ρίψῃ μέσα εἰς τὴν γέενναν, νὰ συγχωρήσῃ ἁμαρτίας, καὶ νὰ νομοθετήσῃ μὲ αὐθεντίαν, ἢ νὰ κάνῃ ἄρτους; Δὲν εἶνε ὁλοφάνερον καὶ πανθομολογούμενον ὅτι αὐτὰ εἶνε μεγαλύτερ' ἀπ' ἐκεῖνο; **B** Καὶ ὅμως εἰς τὰ μεγαλύτερα δὲν προσεύχεται, δεικνύοντας ὅτι καὶ εἰς τὰ μικρότερα δὲν τὸ ἔκανεν αὐτὸ ἀπὸ ἀδυναμίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ διδάξῃ τοὺς παρευρισκομένους. Καὶ διὰ νὰ καταλάβῃς πόσον μέγα εἶνε τὸ συγχωρεῖν ἁμαρτίας, σοῦ φέρω μάρτυρα τὸν προφήτην· διότι ὁ προφήτης λέγει ὅτι αὐτὸ δὲν ἀνήκει εἰς κανένα ἄλλον, παρὰ μόνον εἰς τὸν Θεόν. «Τίς γὰρ Θεός», λέγει, «ὥσπερ σύ, ἐξαίρων ἀνομίας, ὑπερβαίνων ἀδικίας;» (Μιχ. 7, 18). Ἐπίσης τὸ νὰ βάλῃ κάποιον μέσα εἰς τὴν βασιλείαν εἶνε πολὺ ἀνώτερον ἀπὸ τὸ νὰ καταλύσῃ τὸν θάνατον· ἐν τούτοις καὶ ἐκεῖνο τὸ κάνει μὲ ἐξουσίαν. Καὶ τὸ νομοθετεῖν δὲν εἶνε ἔργον αὐτῶν ποὺ ἔχουν κάποιον ἀνώτερον, ἀλλ' αὐτῶν ποὺ εἶνε βασιλεῖς· καὶ τοῦτο τὸ φωνάζει ἀφ' ἑνὸς ἡ ἰδία ἡ φύσις τῶν πραγμάτων, **C** ἀφοῦ οἱ βασιλεῖς μόνον ἔχουν δικαίωμα νὰ νομοθετοῦν· τὸ δεικνύει ἀφ' ἑτέρου ὁ Ἀπόστολος, ὅταν λέγῃ «Περὶ δὲ τῶν παρθένων ἐπιταγὴν Κυρίου οὐκ ἔχω, γνώμην δὲ δίδωμι ὡς ἠλεημένος ὑπὸ Κυρίου πιστὸς εἶναι» (Α' Κορ. 7, 25). Ἐπειδὴ ἦτο δοῦλος καὶ διάκονος, δὲν ἐτόλμησε νὰ προσθέσῃ εἰς αὐτὰ ποὺ ἐνομοθετήθησαν ἐξ ἀρχῆς.

72. Τὸ κείμενον τοῦ **Montfaucon** ἔχει «εἰς θάνατον ἀπελαύνοντα». Τὸ «εἰς» εἶνε παρέμβλητος λέξις καὶ διὰ τοῦτο κατὰ τὴν μετάφρασιν τὸ ἀπορρίπτω.

Ὁ Χριστὸς ὅμως δὲν κάνει ἔτσι, ἀλλὰ μὲ πολλὴν αὐθεντίαν ἀπαγγέλλει[73] τοὺς παλαιοὺς νόμους, καὶ ἐν συνεχείᾳ θεσπίζει τοὺς ἰδικούς του. Ἐὰν δὲ τὸ νομοθετεῖν ἁπλῶς εἶνε ἀποκλειστικὸν δικαίωμα τοῦ βασιλέως, ὅταν αὐτὸν τὸν βλέπωμεν ὄχι μόνον νὰ νομοθετῇ ἀλλὰ καὶ τοὺς παλαιοὺς νόμους νὰ διορθώνῃ, τί ἄλλο θὰ ἔχουν νὰ εἰποῦν αὐτοὶ ποὺ θέλουν νὰ ἀναισχυντοῦν; **D** Διότι ἀπ' αὐτὸ εἶνε φανερὸν ὅτι ἔχει τὴν ἰδίαν οὐσίαν μὲ τὸν Πατέρα του.

4. Καὶ διὰ νὰ γίνῃ σαφέστερον αὐτὸ ποὺ λέγω, ἂς ἔλθωμεν εἰς τὸ ἴδιον τὸ χωρίον τῆς Γραφῆς. Ἀνέβηκε, λέγει, εἰς τὸ ὄρος καὶ ἐκάθητο· καὶ ἀφοῦ τὸν περιτριγύρισαν ὅλοι, ἤρχισε νὰ λέγῃ· «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, οἱ πραεῖς, οἱ ἐλεήμονες, οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ» (Ματθ. 5, 1—12). Ἔπειτα μετὰ τοὺς μακαρισμοὺς ἐκείνους, λέγει· «Μὴ νομίσητε, ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφήτας· οὐκ ἦλθον καταλῦσαι, ἀλλὰ πληρῶσαι» (5, 17). Ἀλλὰ ποῖος ἐξέφρασε τέτοιαν ὑποψίαν ἢ τί ἀπὸ ὅσα εἶπε ἦτο ἀντίθετον ἀπὸ τὰ προηγούμενα, καὶ τὸ εἶπεν αὐτό; **E** «Μακάριοι», λέγει, «οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι», δηλαδὴ οἱ ταπεινόφρονες (Ματθ. 5, 3). Ἀλλ' αὐτὸ τὸ εἶπε καὶ ἡ Παλαιά· «Θυσία τῷ Θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον· καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει» (Ψαλ. 50, 19). Καὶ πάλιν· «Μακάριοι οἱ πραεῖς» (Ματθ. 5, 5). Καὶ αὐτὸ ἐπίσης τὸ λέγει ὁ Ἠσαΐας ὁμιλῶν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ· «Ἐπὶ τίνα ἐπιβλέψω, ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν πρᾶον καὶ ἡσύχιον καὶ τρέμοντά μου τοὺς λόγους;» (Ἠσ. 66, 2). «Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες» (Ματθ. 5, 7). Καὶ τοῦτο ἐπίσης εἶνε ἐγκατεσπαρμένον παντοῦ· «Μὴ ἀποστερήσῃς», λέγει, «τὴν ζωὴν τοῦ πτωχοῦ, ἱκέτην θλιβόμενον μὴ ἀπαναίνου» (Σειρὰχ 4, 4)· καὶ γενικῶς παντοῦ γίνεται πολὺς λόγος περὶ φιλανθρωπίας. [534] A «Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ» (Ματθ. 5, 8). Αὐτὸ τὸ λέγει καὶ ὁ Δαυΐδ· «Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοί, ὁ Θεός, καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου» (Ψαλ. 50, 12). Ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους μακαρισμοὺς ἂν κανεὶς τοὺς ἐξετάσῃ ἕνα - ἕνα, θὰ εὕρῃ ὅτι ἡ συμφωνία εἶνε μεγάλη. Διατί λοιπόν, ἀφοῦ δὲν εἶπε τίποτε τὸ ἀντίθετον πρὸς τὰ προηγούμενα, προσέθεσε «Μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφήτας»; (Ματθ. 5, 17). Κάνει αὐτὴν τὴν σύστασιν ἀναφερόμενος ὄχι εἰς αὐτὰ ποὺ εἶπεν, ἀλλ' εἰς αὐτὰ ποὺ

73. «Ἀναγινώσκει». Ὁ Χρυσόστομος δὲν ἐννοεῖ ὅτι εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλίαν ὁ Χριστὸς κρατεῖ βιβλίον Π. Διαθήκης καὶ διαβάζει, ἀλλ' ὅτι «ἀπαγγέλλει». Τὸ «ἀναγινώσκω» εἰς τὰ χρόνια τοῦ Χρυσοστόμου εἶνε ἐκκλησιαστικὸς ὅρος μὲ εὐρύτερον νόημα, ποὺ σημαίνει καὶ «διαβάζω» καὶ «ἀπαγγέλλω».

πρόκειται νὰ εἰπῇ. Ἐπειδὴ ἔμελλε νὰ προχωρήσῃ εἰς προέκτασιν ἐντολῶν, διὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι ἡ ἐπαύξησις εἶνε ἐναντίωσις, ἢ ἡ προσθήκη ἀντίρρησις, διὰ τοῦτο εἶπε· **B** «Μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφήτας». Δηλαδή· Πρόκειται νὰ σᾶς εἰπῶ μερικὰ τελειότερα ἀπ' ὅσα ἐλέχθησαν παλαιότερον· π.χ. «Ἠκούσατε "Οὐ φονεύσεις"· ἐγὼ δὲ λέγω, "δὲν θὰ ὀργισθῇς"· ἠκούσατε ὅτι "Οὐ μοιχεύσεις"· ἐγὼ δὲ λέγω ὅτι ὁ ἐμβλέψας γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτήν, ἤδη ἐμοίχευσε» (Ματθ. 5, 21—22· 27—28)· καὶ ἄλλα παρόμοια. Μὴ νομίσατε λοιπὸν ὅτι ἡ τελειοποίησις εἶνε κατάλυσις· διότι δὲν εἶνε κατάλυσις, ἀλλὰ συμπλήρωσις. Καὶ ὅ,τι ἔκανε μὲ τὰ σώματα, αὐτὸ κάνει καὶ μὲ τὸν νόμον. Καὶ τί ἔκανε μὲ τὰ σώματα; **C** Σὰν ἦλθε καὶ ηὗρε πολλὰ μέλη ἀνάπηρα, καὶ ὅλα νὰ εἶνε ἐλλιπῆ, τὰ ὁλοκλήρωσε καὶ τὰ ἐπανέφερεν εἰς τὴν πρέπουσαν εὐκοσμίαν· ἔτσι μὲ τὰς ἰδίας τὰς πράξεις του ἐφανέρωσεν εἰς ὅλους, ὅτι αὐτὸς ἔδωκε καὶ τοὺς παλαιοὺς νόμους, αὐτὸς ἐδημιούργησε καὶ τὴν φύσιν μας. Ὅτι δὲ ἐνδιεφέρετο νὰ τὸ ἀποδείξῃ αὐτό, φαίνεται κυρίως ἀπὸ τὴν θεραπείαν τοῦ τυφλοῦ. Καθὼς ἐπερνοῦσε καὶ εἶδαν ἕνα τυφλόν, ἔκανε πηλόν, καὶ τὸν πηλὸν αὐτὸν τὸν ἄλειψε εἰς τὰ ἀνάπηρα μάτια, καὶ τοῦ εἶπε· «Ὕπαγε, νίψαι εἰς τὸν Σιλωάμ» (Ἰω. 9, 6—7). Διατί ἄραγε αὐτὸς ποὺ μὲ τὸ ἁπλὸν του πρόσταγμα σηκώνει συνεχῶς νεκροὺς καὶ κάνει πολλὰ ἄλλα παρόμοια θαύματα, **D** ἐδῶ προσθέτει καὶ μίαν ἐργασίαν, κάνει πηλόν, καὶ τοῦ πλάθει τὰ μάτια; Μὰ δὲν εἶνε ὁλοφάνερον ὅτι τὸ κάνει αὐτό, ὥστε, ὅταν ἀκούσῃς ὅτι ὁ Θεὸς «ἔλαβε χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς» καὶ «ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον» (Γεν. 2, 7), νὰ καταλάβῃς ἀπ' αὐτὸ ποὺ γίνεται τώρα, ὅτι αὐτὸς εἶνε ἐκεῖνος ποὺ ἔπλασεν ἐξ ἀρχῆς τὸν ἄνθρωπον; Διότι, ἂν δὲν ἤθελε νὰ δείξῃ αὐτό, ἦτο περιττὸν αὐτὸ ποὺ ἔκανεν. Ἔπειτα, διὰ νὰ μάθῃς ὅτι δὲν τὸν ἐβοήθησεν ἡ χρῆσις τοῦ πηλοῦ διὰ νὰ ἴδῃ φῶς ὁ ἀνάπηρος, ἀλλὰ μποροῦσε καὶ χωρὶς τὸ ὑλικὸν ἐκεῖνο νὰ διαπλάσῃ τὰ μάτια μόνον μὲ πρόσταγμα, συναχίζει καὶ λέγει· **E** «Ὕπαγε, νίψαι εἰς τὸν Σιλωάμ» (Ἰω. 9, 7). Ἀφοῦ πρῶτα μᾶς ἔδειξε μὲ τὸν τρόπον τῆς δημιουργίας, ποῖος ἦτο αὐτὸς ποὺ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον ἐξ ἀρχῆς, ἔπειτα τοῦ λέγει· «Ὕπαγε νίψαι εἰς τὸν Σιλωάμ». Ἕνας ἄριστος γλύπτης, ὅταν θέλῃ νὰ ἐπιδείξῃ τὴν τέχνην του εἰς τὴν πρᾶξιν, διαπλάσσει τὸν ἀνδριάντα ὅλον καὶ ἀφήνει ἕνα μέρος ἀκατέργαστον, ὥστε ἔπειτα τεχνουργῶντας τὸ ἀτελὲς μέρος νὰ μᾶς δείξῃ πῶς ἐτεχνούργησε τὸ ὅλον· ἔτσι ἀκριβῶς ἔκανε καὶ ὁ Χριστός· θέλοντας νὰ δείξῃ ὅτι αὐτὸς ἔπλασε τὸν ὅλον ἄνθρωπον ἀφῆκεν αὐτὸν ἀτελῆ, ὥστε ὅταν ἔλθῃ νὰ τοῦ συμπληρώσῃ τὰ μάτια, καὶ μὲ τὴν τελειοποίησιν τοῦ μέρους νὰ μᾶς κάνῃ νὰ πιστεύσωμεν ὅτι αὐτὸς

ἐδημιούργησε τὸ πᾶν. Καὶ πρόσεξε ποῦ τὸ ἔκανεν αὐτό· ὄχι εἰς τὸ χέρι ἢ τὸ πόδι, ἀλλ' εἰς τὰ μάτια, τὸ ὡραιότερον καὶ ἀναγκαιότερον ἀπ' ὅλα τὰ μέλη μας, ἐκεῖνο τοῦ ὁποίου ἐμεῖς δὲν ἔχομεν ἄλλο πολυτιμότερον μέλος. Αὐτὸς δὲ ποὺ μπόρεσε νὰ πλάσῃ καθ' ὁλοκληρίαν τὸ ὡραιότερον καὶ ἀναγκαιότερον, δηλαδὴ τὰ μάτια, 535 **A** εἶνε φανερὸν ὅτι μπορεῖ νὰ κατασκευάσῃ καὶ χέρι καὶ πόδι καὶ ὅλα τὰ ὑπόλοιπα μέλη. Ὢ τὰ τρισευτυχισμένα μάτια ἐκεῖνα, ποὺ ἔγιναν θέατρον εἰς ὅλους τοὺς παρόντας καὶ ὅλους τοὺς ἔκαναν νὰ γυρίσουν νὰ τὰ βλέπουν καὶ μὲ τὴν ὡραιότητά των ἐφώναζον καὶ ἐδίδασκον εἰς ὅλους τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ! Καὶ ἦτο παράδοξον αὐτὸ ποὺ ἐγίνετο· διότι ὁ τυφλὸς ἐδίδασκε τοὺς μὴ τυφλοὺς νὰ βλέπουν. Αὐτὸ ἐφανέρωνε καὶ ὁ Χριστὸς ὅταν ἔλεγεν· «Εἰς κρίμα ἦλθον εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, ἵνα οἱ μὴ βλέποντες βλέψωσι καὶ οἱ βλέποντες τυφλοὶ γένωνται» (Ἰω. 9, 39). Ὢ τί μακαρία τύφλωσις! αὐτὰ ποὺ δὲν ἔλαβεν ἀπὸ τὴν φύσιν τὰ ἔλαβεν ἀπὸ τὴν χάριν· **B** καὶ δὲν ἔχασεν ἀπὸ τὴν ἀναβολὴν τίποτε τόσον μέγα, ὅσον ἐκέρδησεν ἀπὸ τὸν τρόπον τῆς δημιουργίας. Τί θαυμαστότερον μποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ ἀπὸ τὰ μάτια ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα κατηξιώθησαν νὰ πλασθοῦν ἀπὸ ἄμωμα καὶ ἅγια χέρια; Καὶ συνέβη ἐδῶ ἐκεῖνο ποὺ συνέβη εἰς τὴν στεῖραν. Ὅπως ἐκείνη καθόλου δὲν ἐζημιώθη ἀπὸ τὴν ἀργοπορίαν, ἀλλ' ἔγινε καὶ πολὺ ἐνδοξοτέρα, λαμβάνοντας παιδὶ μὲ τοὺς νόμους ὄχι τῆς φύσεως ἀλλὰ τῆς χάριτος,[74] ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ὁ τυφλὸς δὲν ἐζημιώθη καθόλου ἀπὸ τὴν προηγουμένην ἀναπηρίαν, ἀλλ' ἐκέρδησεν ἀπ' αὐτὴν τὰ μέγιστα, **C** ἀφοῦ κατηξιώθη νὰ ἴδῃ πρῶτα τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης καὶ ἔπειτα αὐτὸν τὸν αἰσθητόν.

5. Τὰ λέγω αὐτὰ διὰ νὰ μὴ λυπούμεθα, ὅταν βλέπωμεν ἢ τὸν ἑαυτόν μας ἢ ἄλλους νὰ εὑρισκώμεθα εἰς συμφοράς. Ἂν ὅλα ὅσα μᾶς συμβαίνουν τὰ ὑπομένωμεν γενναίως καὶ εὐχαρίστως, ὁπωσδήποτε ὅλη ἡ συμφορὰ θὰ μᾶς ἀποβῇ εἰς τέλος καλὸν καὶ γεμᾶτον ἀγαθά. Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπανέλθω εἰς τὸ θέμα μου, ὁ Χριστὸς ὅπως ὁλοκλήρωνε τὰ ἐλλιπῆ σώματα, ἔτσι καὶ τὸν νόμον, ποὺ τὸν εὑρῆκεν ἀτελῆ, τὸν ἐρρύθμιζε, τὸν συνεπλήρωνε, καὶ τὸν ἐβελτίωνε. Κανεὶς νὰ μὴ νομίζῃ ὅτι, ἐπειδὴ ὁ νόμος ἦτο ἀτελής, κατηγορῶ τὸν νομοθέτην. Διότι ὁ νόμος ἐκεῖνος δὲν ἦτο ἀτελὴς ἀπὸ τὴν φύσιν του, ἀλλ' ἔγινε μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου. **D** Τὸν καιρὸν κατὰ τὸν

74. Ποίαν «στεῖραν» ἐννοεῖ ἐδῶ ὁ Χρυσόστομος, δὲν φαίνεται. Στεῖραι γεννήσασαι θαυμαστοὺς υἱοὺς κατόπιν προσευχῶν ἀναφέρονται εἰς τὴν Γραφὴν ἡ Σάρρα, ἡ Ρεβέκκα, ἡ σύζυγος τοῦ Μανωέ, ἡ Ἄννα καὶ ἡ Ἐλισάβετ, αἱ ὁποῖαι ἐγέννησαν τὸν Ἰσαάκ, τὸν Ἰακώβ, τὸν Σαμψών, τὸν Σαμουήλ, τὸν Ἰωάννην βαπτιστήν.

όποῖον ἐθεσπίσθη ἦτο πολὺ τέλειος καὶ κατάλληλος δι' αὐτοὺς εἰς τοὺς ὁποίους ἐδόθη. Ὅταν ὅμως ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἐξεπαιδεύθη ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ἐκαλυτέρευσεν, ὁ νόμος ἔγινεν ἀτελέστερος ὄχι ἀπὸ τὴν φύσιν, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ διδαχθέντες ἀπ' αὐτὸν ἐσημείωσαν προκοπὴν εἰς τὴν ἀρετήν. Τὰ τόξα καὶ τὰ βέλη ποὺ κατεσκευάσθησαν δι' ἕνα βαπλόπαιδον κατάλληλα πρὸς ἐξάσκησιν καὶ ὄχι πρὸς μάχην καὶ πόλεμον, ὅταν τὸ παιδὶ μεγαλώσῃ καὶ μάθῃ νὰ ἀριστεύῃ εἰς τοὺς πολέμους, γίγονται ἄχρηστα. Τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς συνέβη καὶ εἰς τὴν φύσιν μας· E ὅταν ἤμεθα ἀτελέστεροι καὶ ἐγυμναζόμεθα, μᾶς ἔδωκεν ὅπλα κατάλληλα, τὰ ὁποῖα μπορούσαμε νὰ τὰ σηκώνωμεν εὐκόλως· ὅταν ὅμως ἐμεγαλώσαμεν εἰς τὴν ἀρετήν, ἐκεῖνα ἔγιναν πλέον ἀτελῆ λόγῳ τῆς τελειότητός μας. Διὰ τοῦτο ἦλθεν ὁ Χριστὸς προσφέροντάς μας ἄλλα μεγαλύτερα. Καὶ κοίτα μὲ πόσην σύνεσιν καὶ τοὺς παλαιοὺς νόμους ἀπαγγέλλει καὶ τοὺς νέους παρουσιάζει. «Ἠκούσατε», λέγει, «ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις "Οὐ φονεύσεις"» (Ματθ. 5, 21). Πές μας καὶ ἀπὸ ποῖον ἐλέχθη; Σὺ τὸ εἶπες αὐτὸ ἢ ὁ Πατήρ σου; Ἀλλὰ δὲν λέγει. Διατί τὸ ἀπεσιώπησεν αὐτό, καὶ δὲν ἐφανέρωσεν αὐτὸν ποὺ τὸ εἶπε, ἀλλ' ἀνέφερε τὴν νομοθεσίαν ἀπρόσωπον; 536 A Διότι ἂν ἔλεγε βέβαια, ὅτι «Ὁ Πατήρ μου εἰς τοὺς ἀρχαίους εἶπεν "Οὐ φονεύσεις", ἐγὼ δὲ σᾶς λέγω "Οὐκ ὀργισθήσῃ"»,[75] θὰ ἐφαίνετο βαρὺ αὐτὸ ποὺ εἶπεν, ἐξ αἰτίας τῆς ἀνοησίας τῶν ἀκροατῶν ποὺ δὲν μπορούσαν νὰ καταλάβουν ὅτι ἐνομοθετοῦσεν ὄχι διὰ νὰ ἀνατρέψῃ τὰ προηγούμενα, ἀλλὰ διὰ νὰ τὰ ἐπαυξήσῃ· καὶ θὰ τοῦ ἔλεγαν· «Τί λέγεις; Ὁ Πατήρ σου εἶπεν "Οὐ φονεύσεις", καὶ σὺ λέγεις "Οὐκ ὀργισθήσῃ";». Διὰ νὰ μὴ νομίσῃ λοιπὸν κανείς, ὅτι αὐτὸς εἶνε ἀντίθετος ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἢ ὅτι εἰσάγει κάτι σοφώτερον ἀπ' ἐκεῖνον, δὲν εἶπεν ὅτι «ἠκούσατε παρὰ τοῦ Πατρός». Ἐπίσης ἂν ἔλεγεν «Ἠκούσατε ὅτι ἐγὼ εἶπα εἰς τοὺς ἀρχαίους», αὐτὸ θὰ ἐφαίνετο περισσότερον ἀφόρητον ἀπὸ τὸ προηγούμενον. Ἀφοῦ, ὅταν εἶπε «Πρὸ τοῦ Ἀβραὰμ γενέσθαι ἐγώ εἰμι» (Ἰω. 8, 58), B ἀπεπειράθησαν νὰ τὸν λιθοβολήσουν, ἂν ἔλεγεν ὅτι καὶ εἰς τὸν Μωϋσῆν αὐτὸς ἔδωκα τὸν νόμον, τί δὲν θὰ τοῦ ἔκαναν; διὰ τοῦτο οὔτε διὰ τὸν ἑαυτόν του εἶπε τίποτε οὔτε διὰ τὸν Πατέρα, ἀλλ' ἐχρησιμοποίησε τὴν ἀόριστον ἔκφρασιν «ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη

75. Τὸ κείμενον τοῦ Montfaucon ἔχει· «"Ὅτι εἰ μὲν εἶπεν· οὐ...». Ἀλλὰ δέχομαι καὶ μεταφράζω τὴν ὀρθὴν συμπλήρωσιν τοῦ Savilius· «"Ὅτι εἰ μὲν εἶπεν ὁ Πατήρ μου τοῖς ἀρχαίοις εἶπεν· "Οὐ..."», ἡ ὁποία φαίνεται ἀπὸ τὰ παρακάτω. Εἶνε φανερόν, ὅτι ὁ ἀρχαῖος ἀντιγραφεὺς ἐπήδησεν ἀπὸ τὸ πρῶτον «εἶπεν», εἰς τὸ δεύτερον «εἶπεν» (διασκελισμὸς διὰ τὸ ὁμοιοτέλευτον).

τοῖς ἀρχαίοις "Οὐ φονεύσεις"»· ἔκαμεν αὐτὸ ποὺ ἔκαμε μὲ τὰ σώματα, ὅταν μὲ τὴν ἀναπλήρωσιν τοῦ ἐλλιποῦς τοὺς ἐδίδαξε ποῖος ἐδημιούργησεν ἐξ ἀρχῆς τὸν ἄνθρωπον· ἐδῶ μὲ τὴν διόρθωσιν τοῦ νόμου καὶ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ κενοῦ, ἐδίδαξε ποῖος εἶνε ἐκεῖνος ποὺ ἔδωκεν ἐξ ἀρχῆς τὸν νόμον. Διὰ τὸν ἴδιον λόγον καὶ ὅταν ὡμιλοῦσε διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου, δὲν ἀνέφερεν οὔτε τὸν ἑαυτόν του οὔτε τὸν Πατέρα, C ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἀπήγγειλε τὸ χωρίον ἀπροσώπως καὶ ἀορίστως· «Ὁ ποιήσας ἐξ ἀρχῆς ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς» (Ματθ. 19, 4). Καὶ μὲ τὰ λόγια βέβαια ἀπεσιώπησε τὸν δημιουργόν, μὲ τὸ ἔργον ὅμως ἀπεκάλυψε ποῖος εἶνε, συμπληρώνοντας τὰς ἐλλείψεις τῶν σωμάτων. Ἔτσι καὶ ἐδῶ· ἀφοῦ εἶπεν «Ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις», ἀπεσιώπησε μὲν ἀπὸ ποῖον ἐλέχθη, ἀλλὰ μὲ τὴν πρᾶξιν ὑπέδειξε τὸν ἑαυτόν του. Διότι αὐτὸς ποὺ συνεπλήρωσε τὴν ἔλλειψιν, αὐτὸς εἶνε καὶ ὁ ἐξ ἀρχῆς νομοθέτης. Ἀπαγγέλλει δὲ καὶ τοὺς παλαιοὺς νόμους, ὥστε μὲ τὴν παράθεσιν νὰ μάθουν οἱ ἀκροαταί, πρῶτον ὅτι ὅσα λέγει δὲν εἶνε ἀντίρρησις, καὶ δεύτερον ὅτι ἔχει τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν μὲ τὸν Πατέρα. D Αὐτὰ κατενόησαν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἐθαύμαζαν. Καὶ ὅτι ἐθαύμαζαν ἄκουσε τὸν εὐαγγελιστὴν ποὺ τὸ λέγει· «Ἐξεπλήσσοντο», λέγει, «οἱ ὄχλοι ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ, ὅτι ἐδίδασκεν αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς αὐτῶν καὶ οἱ φαρισαῖοι» (Ματθ. 7, 28—29). Τί μὲ τοῦτο, λέγει· ἂν ἐκεῖνοι ἐσχημάτισαν τὴν ἐντύπωσιν αὐτὴν ἐκ παρανοήσεως;[76] Ναί, ἀλλὰ ὁ Χριστὸς δὲν τοὺς κατηγόρησεν, οὔτε τοὺς ἐπέπληξεν, ἀλλ' ἐπεκύρωσε τὴν γνώμην των. Διότι μετὰ ἀπ' ὀλίγον, ὅταν τὸν ἐπλησίασεν ὁ λεπρὸς καὶ εἶπε «Κύριε, ἐὰν θέλῃς, δύνασαί με καθαρίσαι», τί τοῦ λέγει; «Θέλω, καθαρίσθητι» (Ματθ. 8, 2—3). Διατί δὲν εἶπεν ἁπλῶς «Καθαρίσθητι»; E ἂν καὶ ὁ λεπρὸς ἐμαρτύρησεν ὅτι τοῦ ἀναγνωρίζει ἐξουσίαν, διότι εἶπεν «Ἐὰν θέλῃς». Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ νομίσῃς ὅτι τὸ «Ἐὰν θέλῃς» εἶνε γνώμη τοῦ λεπροῦ μόνον, ὁ ἴδιος ἐπρόσθεσε· «Θέλω, καθαρίσθητι».

76. Τὸ νόημα τῆς προτάσεως αὐτῆς, ἡ ὁποία ὑποτίθεται ὅτι εἶνε ἀντίρρησις τῶν αἱρετικῶν κατὰ τοῦ Χρυσοστόμου, εἶνε τὸ ἑξῆς: Ὁ Χρυσόστομος λέγει· Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς μὲ τὸ νὰ νομοθετῇ ἀποδεικνύει τὸν ἑαυτόν του ἴσον πρὸς τὸν Θεὸν Πατέρα. Αὐτὸ τὸ κῦρος ἦτο τόσον ἐμφανές, ὥστε τὸ ἀντελήφθησαν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν σημείωσιν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ἐξεπλάγησαν, διότι ἐδίδασκε μὲ ἕνα κῦρος ποὺ δὲν τὸ εἶχον οἱ γραμματεῖς. Καὶ οἱ αἱρετικοὶ φέρουν τὴν ἀντίρρησιν· Αὐτὸ δὲν ἔχει καμμίαν σημασίαν, διότι καὶ μὲν ἐκεῖνοι αὐτὸ εἶχαν ἐννοήσει, ἀλλὰ κακῶς ἐνόησαν· παρενόησαν. Ἀλλ' ὁ Χρυσόστομος ἀπαντᾷ: Δὲν παρενόησαν, διότι θὰ τοὺς ἐπέπληττεν ὁ Χριστός· αὐτὸς ὅμως ὄχι μόνον δὲν τοὺς ἐπέπληξεν, ἀλλὰ καὶ ἐπεβεβαίωσε τὴν ἀντίληψίν των ὡς ὀρθήν.

Ἔτσι ἐπίτηδες παντοῦ ἔδειχνε τὴν ἐξουσίαν του, καὶ ὅτι ἐνεργεῖ μὲ αὐθεντίαν· διότι ἂν δὲν ὑπῆρχεν αὐτὸς ὁ λόγος, θὰ ἦτο περιττὸν αὐτὸ ποὺ εἶπε.[77]

6. Τώρα λοιπὸν ποὺ ἐμάθαμεν ἀπ' ὅλα τὰ λεγόμενα τὴν ἐξουσίαν του, ἂν κάπου ἀλλοῦ τὸν ἴδωμεν νὰ κάνῃ καὶ νὰ λέγῃ κάτι ταπεινόν, εἴτε διὰ τοὺς λόγους ποὺ ἤδη ἀνέφερα, εἴτε διὰ νὰ ὁδηγήσῃ τοὺς ἀκροατὰς εἰς τὴν ταπεινοφροσύνην,537 A μὴ τὸν ὑποτιμήσωμεν διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ὅτι ἔχει εὐτελῆ οὐσίαν. Διότι καὶ τὸ ὅτι ἔλαβε σάρκα τὸ κατεδέχθη ἀπὸ ταπεινοφροσύνην, καὶ ὄχι ἐπειδὴ εἶνε κατώτερος τοῦ Πατρός. Καὶ ἀπὸ ποῦ φαίνεται αὐτό; Διότι καὶ αὐτὸ τὸ ἐπιχείρημα τὸ ἔχουν σὰν σημαίαν οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας, καὶ λέγουν ὅτι, ἂν ἦτο ἴσος μὲ τὸν Πατέρα, διατί δὲν ἔλαβε σάρκα ὁ Πατήρ; διατί ἐφόρεσε μορφὴν δούλου ὁ Υἱός; Ἄρα δὲν εἶνε φανερόν, ὅτι ἐπειδὴ ἦτο κατώτερος; Ἀλλ' ἂν αὐτὸς εἶνε ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ἐφόρεσε τὴν ἰδικήν μας φύσιν, ἔπρεπε νὰ σαρκωθῇ τὸ Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἐκεῖνοι λέγουν ὅτι εἶνε κατώτερον ἀπὸ τὸν Υἱόν (ἐμεῖς δὲν τὸ λέγομεν αὐτό). B Ἂν διὰ τὸν λόγον τοῦτον εἶνε ὁ Πατὴρ ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Υἱόν, ἐπειδὴ ὁ ἕνας ἐσαρκώθη καὶ ὁ ἄλλος δὲν ἐσαρκώθη, τότε καὶ τὸ Πνεῦμα του θὰ εἶνε ἀνώτερον (ἀπὸ τὸν Υἱόν) διὰ τὸν ἴδιον λόγον· διότι οὔτε αὐτὸ ἐσαρκώθη. Καὶ διὰ νὰ μὴ τὸ λέγω αὐτὸ μόνον ἀπὸ συλλογισμούς, ἐλᾶτε νὰ τὸ βγάλωμεν ἀπὸ τὰς Γραφὰς τὰς ἰδίας, ἀποδεικνύοντας ὅτι ἀπὸ ταπεινοφροσύνην ἔλαβε σάρκα. Ὁ Παῦλος ποὺ τὰ γνωρίζει αὐτὰ μὲ ἀκρίβειαν, ὅταν θέλῃ νὰ μᾶς συμβουλεύσῃ κάτι χρήσιμον, μᾶς κατεβάζει ἐξ ἀρχῆς τὰ ὑποδείγματα τῆς ἀρετῆς. Συμβουλεύει π.χ. πολλὰς φορὰς περὶ ἀγάπης, καὶ θέλοντας νὰ ὁδηγήσῃ τοὺς μαθητάς του εἰς τὸ νὰ ἀγαποῦν ἀλλήλους, φέρνει εἰς τὸ μέσον τὸν Χριστὸν καὶ λέγει· C «Οἱ ἄνδρες ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησε τὴν Ἐκκλησίαν» (Ἐφεσ. 5, 25). Ὅταν πάλιν ὁμιλῇ περὶ ἐλεημοσύνης, κάνει τὸ ἴδιον· λέγει· «Γινώσκετε τὴν χάριν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι δι' ὑμᾶς ἐπτώχευσε πλούσιος ὤν, ἵνα ὑμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχείᾳ πλουτίσητε» (Β' Κορ. 8, 9). Καὶ αὐτὸ ποὺ λέγει ἔχει τὸ ἑξῆς νόημα· ὅπως ὁ Δεσπότης σου ἐπτώχευσε μὲ τὸ νὰ φορέσῃ σάρκα, ἔτσι καὶ σὺ πτώχευσε εἰς τὰ χρήματα· διότι ὅπως ἐκείνου τὴν δόξαν δὲν τὴν ἐμείωσεν ἡ πτωχεία, ἔτσι οὔτε καὶ σένα θὰ μπορέσῃ νὰ σὲ βλάψῃ ἡ πτωχεία τῶν χρημάτων, ἀλλὰ θὰ σοῦ αὐξήσῃ πολὺ τὸν πλοῦτον. Ἔτσι πάλιν καὶ ὅταν ὁμιλῇ εἰς τοὺς Φιλιππησίους περὶ ταπεινοφροσύνης, D στήνει εἰς τὸ μέσον τὸν Χριστὸν καὶ

77. Τὸ «θέλει».

ἀφοῦ εἰπῇ «Τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν», προσθέτει· «Τοῦτο γὰρ φρονείσθω ἐν ὑμῖν, ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβών» (Φιλ. 2, 3—7). Ἂν κατεδέχθη νὰ φορέσῃ σάρκα, ἐπειδὴ ἦτο κατώτερος εἰς τὴν φύσιν, τότε ἀσφαλῶς αὐτὸ ποὺ ἔκανε δὲν ἦτο δεῖγμα ταπεινοφροσύνης, καὶ κακῶς ὁ Παῦλος τὸ ἀνέφερε διὰ νὰ παροτρύνῃ πρὸς ταπεινοφροσύνην. Ταπεινοφροσύνη εἶνε ὅταν ὁ ἴσος ὑπακούῃ εἰς τὸν ἴσον. Αὐτὸ θέλει νὰ δείξῃ καὶ ὁ ἴδιος, καὶ λέγει· E «Ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβών» (Φιλ. 2, 6—7). Τί σημαίνει «Οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβών»; Αὐτὸς ποὺ ἅρπαξε κάτι ποὺ δὲν τοῦ ἀνήκει, τὸ κατέχει συνεχῶς καὶ ποτὲ δὲν δέχεται νὰ τὸ ἀφήσῃ, ἐπειδὴ φοβεῖται καὶ δὲν ἔχει θάρρος διὰ τὸ ἀπόκτημά του· ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ἔχει ἕνα ἀναφαίρετον ἀγαθόν, καὶ ἂν τὸ κρύψῃ, δὲν φοβεῖται. Καὶ διὰ νὰ σᾶς κάνω σαφῆ τὸν λόγον μὲ ἕνα παράδειγμα· ὑποθέσατε ὅτι εἶνε δύο ἄνθρωποι, ὁ ἕνας δοῦλος καὶ ὁ ἄλλος υἱὸς τοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου· ἐὰν ὁ δοῦλος ἀνακηρύξῃ εἰς τὴν ἑαυτόν του ἐλευθερίαν ποὺ ἀπὸ πουθενὰ δὲν τοῦ ἀνήκει, 538 A καὶ ἐπαναστατήσῃ κατὰ τοῦ κυρίου του, δὲν δέχεται νὰ κάνῃ κάτι δουλικόν, οὔτε ὑπακούει ὅταν διατάσσεται, διότι φοβεῖται μήπως αὐτὸ ἀκριβῶς σημποτάρῃ τὴν ἐλευθερίαν του καὶ ἡ διαταγὴ τοῦ δημιουργήσῃ πτῶσιν· διότι τὴν τιμὴν (τοῦ ἐλευθέρου) τὴν ἅρπαξε καὶ τὴν ἔχει ἀναξίως. Ὁ υἱὸς ὅμως δὲν θὰ ἀρνηθῇ νὰ κάνῃ κάθε δουλικὸν ἔργον, βέβαιος ὢν ὅτι, καὶ ἂν ἐκτελέσῃ ὅλα τὰ καθήκοντα τῶν δούλων, ἡ ἐλευθερία του δὲν μειώνεται καθόλου, ἀλλὰ μένει ἀσάλευτος, ἀφοῦ ἡ ἐκ γενετῆς ὑψηλὴ καταγωγή του δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ καταργηθῇ ἀπὸ τὰ δουλικὰ ἔργα. Διότι αὐτὸς τὴν ἐλευθερίαν δὲν τὴν ἔχει ἀπὸ ἁρπαγήν, ὅπως ὁ δοῦλος· ἀλλὰ τὴν ἐκληρονόμησεν ἐξ ἀρχῆς, ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέραν. B Αὐτὸ λοιπὸν θέλοντας νὰ ἐκφράσῃ ὁ Παῦλος διὰ τὸν Χριστόν, λέγει ὅτι, ἐπειδὴ ἦτο ἐκ φύσεως ἐλεύθερος καὶ γνήσιος υἱός, δὲν ᾐσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ κρύψῃ τὴν ἰσότητα σὰν νὰ τὴν ἔλαβεν ὡς ἅρπαγμα, ἀλλὰ ἔλαβε τὴν μορφὴν τοῦ δούλου μὲ ἐμπιστοσύνην. Διότι ἤξερε πολὺ καλῶς, ὅτι ἡ συγκατάβασις δὲν θὰ τοῦ μειώσῃ καθόλου τὴν δόξαν. Δὲν ἦτο ἐπίκτητος, οὔτε τοῦ ἐδόθη ἐξ ἁρπαγῆς, οὔτε ξένη καὶ μὴ ἀνήκουσα εἰς αὐτόν, ἀλλὰ φυσική καὶ γνησία. Διὰ τοῦτο ἔλαβε μορφὴν δούλου, βέβαιος καὶ πεπεισμένος, ὅτι αὐτὸ δὲν θὰ μπορέσῃ νὰ τὸν βλάψῃ καθόλου. Καὶ ἀσφαλῶς δὲν τὸν ἔβλαψεν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν μορφὴν τοῦ δούλου ἐξακολουθῶ-

σε νὰ ἔχῃ τὴν ἰδίαν δόξαν. **C** Βλέπεις ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἐπῆρε σάρκα εἶνε σημεῖον ὅτι ὁ Υἱὸς εἶνε ἴσος μὲ τὸν Πατέρα; καὶ ὅτι ἡ ἰσότης αὐτὴ δὲν εἶνε ἀπόκτημα, οὔτε κάτι ποὺ τοῦ προστίθεται καὶ τοῦ ἀφαιρεῖται, ἀλλ' ἀσάλευτος καὶ βεβαία, καὶ δόξα ποὺ εἶνε φυσικὸν νὰ ἔχῃ κοινὴν ἕνας υἱὸς μαζὶ μὲ τὸν πατέρα του;

7. Ὅλ' αὐτὰ λοιπὸν νὰ τὰ λέγωμεν εἰς ἀπάντησιν ἐκείνων, καὶ νὰ φροντίζωμεν, ὅσον μᾶς εἶνε δυνατόν, νὰ τοὺς ἁρπάξωμεν ἀπὸ τὴν πονηρὰν ἐκείνην αἵρεσιν καὶ νὰ τοὺς ἐπαναφέρωμεν εἰς τὴν ἀλήθειαν. Ἀλλὰ καὶ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι νὰ μὴ νομίζωμεν ὅτι μᾶς ἀρκεῖ διὰ νὰ σωθῶμεν μόνον ἡ πίστις,[78] ἀλλὰ νὰ φροντίζωμεν καὶ διὰ τὴν διαγωγήν μας, νὰ ἐπιδείξωμεν καὶ βίον ἄριστον, ὥστε ἡ ὠφέλειά μας νὰ εἶνε ὁλοκληρωμένη καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευράς. **D** Καὶ αὐτὸ ποὺ σᾶς παρεκάλεσα καὶ ἄλλοτε, αὐτὸ σᾶς παρακαλῶ νὰ τὸ κάνετε καὶ τώρα. Καὶ νὰ διαλύσωμεν τὰς μεταξύ μας ἔχθρας, καὶ κανεὶς νὰ μὴ ἐχθρεύεται τὸν πλησίον του περισσότερον ἀπὸ μίαν ἡμέραν, ἀλλὰ πρὶν νὰ νυκτώσῃ, νὰ σβήνῃ τὴν ὀργήν (Ἐφεσ. 4, 26), ὥστε νὰ μὴ ἀπομονωθῇ καὶ συλλέξῃ μὲ σχολαστικότητα ὅσα ἐχθρικὰ ἔγιναν καὶ ἐλέχθησαν καὶ κάνῃ τὸ τέλος χειρότερον καὶ τὴν συμφιλίωσιν δυσκολωτέραν. Τὰ κόκκαλά μας, ὅταν γλιστρήσουν ἀπὸ τὴν θέσιν των, ἂν τὰ ἐπαναφέρομεν ἀμέσως, ἐπανέρχωνται εἰς αὐτὴν χωρὶς πολὺν πόνον· **E** ἂν ὅμως μείνουν πολὺν καιρὸν ἔξω ἀπὸ τὴν ὑποδοχήν των, πολὺ δυσκόλως ἐπανέρχονται εἰς αὐτήν, ἀλλὰ καὶ ἂν ἐπαναφερθοῦν, χρειάζονται πολλὰς ἡμέρας, ὥστε νὰ ἐφαρμόσουν μὲ ἀκρίβειαν καὶ νὰ κατακαθήσουν καὶ νὰ μείνουν. Ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ἐμεῖς· ἂν συμφιλιωθῶμεν μὲ τοὺς ἐχθρούς ἀμέσως, τὸ κάνωμεν εὐκόλως καὶ δὲν μᾶς χρειάζεται πολλὴ περίσκεψις, διὰ νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν πρώτην φιλίαν· ἂν ὅμως μεσολαβήσῃ πολὺς χρόνος, κατὰ κάποιον τρόπον ἡ ἔχθρα μᾶς τυφλώνει, καὶ κοκκινίζομεν, ντρεπόμεθα, χρειαζόμεθα καὶ τρίτους, καὶ ὄχι μόνον αὐτοὺς ποὺ θὰ μᾶς ἀνταμώσουν, 539 **A** ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ποὺ μετὰ τὴν συμφιλίωσιν θὰ μᾶς συγκρατοῦν ἡνωμένους μὲ λεπτότητα, μέχρι νὰ ἀποκτήσωμεν μεταξύ μας τὸ προηγούμενον θάρρος. Παραλείπω δὲ πόσον γινόμεθα γελοῖοι καὶ τί ἐντροπὴν αἰσθανόμεθα. Διότι πόσον μεγάλης καταδίκης ἄξιον δὲν εἶνε, νὰ χρειαζώμεθα τρίτους, διὰ νὰ μᾶς ἑνώνουν μὲ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ εἶνε μέλη μας; Καὶ μὲ τὴν ἀργοπορίαν καὶ τὴν ἀναβολὴν δὲν γίνεται μόνον αὐτὸ τὸ κακόν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι αὐτὰ ποὺ δὲν εἶνε ἁμαρτήματα φαίνονται εἰς τὸ ἑξῆς ἁμαρτήματα. Καὶ ἂν ὁ ἐχθρὸς εἰπῇ ὁτιδήποτε, ὅλα τὰ ἐκλαμβάνομεν μὲ καχυποψίαν, καὶ τὰς κινήσεις, καὶ τὰ βλέμματα, καὶ τὴν φωνήν, καὶ τὸ βάδισμα· διότι καὶ ὅταν τὸν βλέπωμεν, ἀναφλέγει τὴν πάσχουσαν ψυχήν μας, καὶ ὅταν δὲν τὸν βλέπωμεν, ὁμοίως πάλιν τὴν λυπεῖ. Καὶ συνήθως μᾶς κάνει νὰ πονῶμεν ὄχι μόνον ἡ ὄψις τῶν ἐχθρῶν **B** ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνάμνησις συνεχῶς. Καὶ ἂν ἀκούσωμεν ἄλλον νὰ λέγῃ περὶ αὐτοῦ κάτι, ὁμιλοῦμεν πάλιν μὲ τὸν ἴδιον τρόπον, καὶ γενικῶς περνοῦμεν ὅλην τὴν ζωήν μας μὲ λύπην καὶ πόνον, καὶ κάνομεν μεγαλύτερα κακὰ εἰς τὸν ἑαυτόν μας παρὰ εἰς ἐκείνους, καὶ διατηροῦμεν εἰς τὴν ψυχήν μας διαρκῆ πόλεμον. Γνωρίζοντας δλ' αὐτά, ἀγαπητοί, κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν ἂς φροντίζωμεν νὰ μὴ ἔχωμεν κανένα ἐχθρόν. Ἀλλὰ καὶ ἂν συμβῇ καμμία ἔχθρα, νὰ συμφιλιωνώμεθα κατὰ τὴν ἰδίαν ἡμέραν. Διότι ἂν πιάσῃ (ἡ ἔχθρα) καὶ δευτέραν ἡμέραν καὶ τρίτην, γρήγορα ἡ τρίτη γίνεται τετάρτη, καὶ ἐκείνη πέμπτη, καὶ αὐτὴ πάλιν θὰ μᾶς γεννήσῃ πολὺ περισσοτέρας ἡμέρας ἔχθρας· **C** ὅσον ἀναβάλλομεν, τόσον περισσότερον κοκκινίζομεν. Ἀλλὰ ντρέπεσαι[79] νὰ πλησιάσῃς καὶ νὰ καταφιλήσῃς αὐτὸν ποὺ σὲ ἀδίκησε; Μὰ αὐτὸ ἀκριβῶς εἶνε ἔπαινος, αὐτὸ στέφανος, αὐτὸ ἐγκώμιον, αὐτὸ κέρδος καὶ θησαυρός, ποὺ περιέχει ἀμέτρητ' ἀγαθά. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ ἐχθρὸς θὰ σὲ δεχθῇ, καὶ οἱ παρευρισκόμενοι ὅλοι θὰ σὲ ἐπαινέσουν· ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη οἱ ἄνθρωποι σὲ κατηγορήσουν, ὁ Θεὸς ὁπωσδήποτε θὰ σὲ στεφανώσῃ. Ἂν ὅμως περιμένῃς νὰ ἔλθῃ πρῶτος ἐκεῖνος καὶ νὰ ζητήσῃ συγγνώμην, δὲν θὰ ἔχῃς τόσον κέρδος. Διότι ἐκεῖνος, ἂν σὲ προλάβῃ, ἁρπάζει τὸ βραβεῖον καὶ μεταφέρει ὅλην τὴν εὐλογίαν εἰς τὸν ἑαυτόν του. Ἂν ὅμως τὸν προλάβῃς σύ, δὲν μειώνεσαι, ἀλλ' ἐνίκησες τὸν θυμόν, ἐνίκησες τὸ πάθος, **D** ἔδειξες πολλὴν πνευματικότητα μὲ τὸ νὰ ὑπακούσῃς εἰς τὸν Θεόν, ἔκανες τὴν ὑπόλοιπον ζωήν σου πιὸ γλυκεῖαν, ἀπηλλάγης ἀπὸ ἐνοχλήσεις καὶ ταραχήν. Εἶνε δὲ ἐπισφαλὲς καὶ ἐπικίνδυνον νὰ ἔχῃς πολλοὺς ἐχθροὺς ὄχι μόνον ἀπὸ πλευρᾶς Θεοῦ ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πλευρᾶς ἀνθρώπων. Καὶ τί λέγω πολλούς; ἕνα καὶ μόνον ἐχθρὸν νὰ ἔχῃς εἶνε ἐπικίνδυνον, ὅπως εἶνε ἀσφαλὲς καὶ σωτήριον νὰ τοὺς ἔχῃς ὅλους φίλους. Δὲν μᾶς ἀσφαλίζει τόσον ἡ ἀπόκτησις χρημάτων, οὔτε τὰ ὅπλα καὶ τὰ τείχη καὶ αἱ τάφροι καὶ ἀμέτρητα ἄλλα μηχανήματα, **E** ὅσον ἡ εἰλικρινὴς φιλία. Αὐτὸ εἶνε τεῖχος, αὐτὸ

78. «Πίστιν» ἐδῶ λέγει τὸ δόγμα, τὸ θεωρητικὸν μέρος τῆς πίστεως, τὸ φρόνημα.

79. Ὁ Montfaucon ἔχει «αἰσχύνῃ» = ντροπή, ἐγὼ δέχομαι καὶ μεταφράζω «αἰσχύνῃ» = ντρέπεσαι. Καὶ τὰ δύο εἶνε ἐξ ἴσου ὀρθά· τὰ χειρόγραφα ἴσως νὰ ἔχουν ὅλα «αἰσχύνῃ», ἀλλὰ τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι εἰς ὅλους σχεδὸν τοὺς μεταχριστιανικοὺς αἰῶνας ἡ ὑπογεγραμμένη παρελείπετο εἰς τὰ χειρόγραφα.

ἀσφάλεια, αὐτὸ πλοῦτος, αὐτὸ καλοπέρασις, αὐτὸ καὶ τὴν παροῦσαν ζωὴν θὰ μᾶς κάνῃ νὰ τὴν περάσωμεν μὲ χαράν, καὶ τὴν μέλλουσαν θὰ μᾶς τὴν χαρίσῃ. Ἔχοντες κατὰ νοῦν ὅλ' αὐτά, καὶ ὑπολογίζοντας πόσον κέρδος ἔχομεν ἀπὸ τὸ πρᾶγμα αὐτό, ὅλα νὰ τὰ κάνωμεν καὶ νὰ τὰ κανονίζωμεν ἔτσι, ὥστε καὶ μ' αὐτοὺς ποὺ εἶνε ἐχθροί μας νὰ συμφιλιωνώμεθα, καὶ αὐτοὺς ποὺ πρόκειται νὰ γίνουν νὰ τοὺς ἐμποδίζωμεν, καὶ αὐτοὺς ποὺ ἔχομεν φίλους νὰ τοὺς σταθεροποιοῦμεν. Διότι ἀρχὴ καὶ τέλος κάθε ἀρετῆς εἶναι ἡ ἀγάπη. Εἴθε νὰ τὴν ἔχωμεν συνεχῶς καὶ εἰλικρινῶς 540 **A** καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΙΑ'

541 **A** Ὁμιλία ἐκφωνηθεῖσα εἰς Κωνσταντινούπολιν κατὰ τῶν ἀνομοίων περὶ ὁμοουσίου· καὶ ὅτι ἡ Παλαιὰ Διαθήκη εἶνε σύμφωνος μὲ τὴν Νέαν καὶ κατ' αὐτῶν ποὺ ἀπουσιάζουν ἀπὸ τὰς θείας συνάξεις.

1. Μίαν μόνον ἡμέραν ὡμίλησα μαζί σας, καὶ ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τόσον σᾶς ἀγάπησα, σὰν νὰ εἶχα μεγαλώσει μαζί σας ἐξ ἀρχῆς καὶ ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέραν· **B** τόσον πολὺ συνεδέθην μαζί σας μὲ τοὺς δεσμοὺς τῆς ἀγάπης, σὰν νὰ ἀπήλαυσα τὴν γλυκυτάτην συντροφιάν σας ἐπὶ χρόνον ἀμέτρητον.[80] Συνέβη δὲ αὐτό, ὄχι ἐπειδὴ ἐγὼ εἶμαι ἄνθρωπος ποὺ τείνει νὰ ἀγαπᾷ καὶ νὰ ἐρᾶται, ἀλλ' ἐπειδὴ σεῖς εἶσθε περισσότερον ἀπ' ὅλους ποθητοὶ καὶ ἀξιαγάπητοι. Διότι ποῖος δὲν θὰ ἐθαύμαζε τὸν φλογερόν σας ζῆλον, τὴν ἀνυπόκριτον ἀγάπην σας, τὴν στοργήν σας πρὸς τοὺς διδασκάλους, τὴν ὁμόνοιάν σας μεταξύ σας, ποὺ ὅλα εἶνε ἱκανὰ νὰ συγκινήσουν καὶ πέτρινην ψυχήν; Διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ δὲν σᾶς ἀγαπῶ ὀλιγώτερον ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν ἐκείνην εἰς τὴν ὁποίαν ἐγεννήθηκα, ἀνετράφηκα, καὶ ἐξεπαιδεύθηκα. Διότι καὶ ἐκείνη εἶνε ἀδελφὴ αὐτῆς, καὶ σεῖς ἀπεδείξατε τὴν συγγένειαν μὲ τὰ ἔργα. **C** Καὶ ἂν ἐκείνη εἶνε πρεσβυτέρα εἰς τὴν ἡλικίαν, αὐτὴ ὅμως εἶνε θερμοτέρα εἰς τὴν πίστιν. Ἐκεῖ τὸ πλῆθος εἶνε περισσότερον, καὶ τὸ θέαμα λαμπρότερον, ἀλλ' ἐδῶ μεγαλυτέρα ἡ ὑπομονὴ καὶ περισσοτέρα ἡ ἀνδρία.[81] Λύκοι ἀπὸ παντοῦ περικυκλώνουν τὰ πρό-

80. Ἀπ' ἐδῶ φαίνεται ὅτι ἡ ὁμιλία αὐτὴ εἶνε ἡ δευτέρα ποὺ κάνει ὡς νέος ἐπίσκοπος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἡ δὲ πρώτη ἦτο ἡ ἐνθρονιστήριος· ἐκφωνεῖται δὲ ἡ παροῦσα ὁμιλία ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἐνθρόνισιν, ἴσως ὀλιγωτέρας τῆς μιᾶς ἑβδομάδος. Φαίνεται ἐπίσης ὅτι τὸ πρῶτον ποὺ ἔχει νὰ ἀντιμετωπίσῃ ὁ Χρυσόστομος εἰς τὴν ἐπισκοπήν του εἶνε οἱ «ἀνόμοιοι».

81. Ἀπ' αὐτὰ φαίνεται ὅτι ἡ σημερινὴ κοινὴ ἀντίληψις ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ εἶνε ἐσφαλμένη, διότι εἶνε ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὴν ἀφεμωτέραν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ Χρυσοστόμου ἡ Ἀντιόχεια

ἔβατα, καὶ τὸ ποίμνιον δὲν φθείρεται. Τρικυμία καὶ κακοκαιρία καὶ θαλασσοταραχὴ μαστίζει συνεχῶς αὐτὸ τὸ ἱερὸν πλοῖον, ἀλλ' οἱ ἐπιβάται δὲν καταποντίζονται. Ἀπὸ παντοῦ κυκλώνει ἐπιβουλὴ αἱρετικῆς φλογός, καὶ αὐτοὶ ποὺ εἶνε μέσα εἰς τὴν κάμινον ἀπολαύουν δρόσον πνευματικήν. Τὸ νὰ βλέπῃ κανεὶς τὴν ἐκκλησίαν αὐτὴν φυτευμένην εἰς τὸν χῶρον αὐτῆς τῆς πόλεως, εἶνε ἐξ ἴσου παράδοξον μὲ τὸ νὰ βλέπῃ ἐλαίαν νὰ θάλλῃ εἰς τὸ μέσον τῆς καμίνου, D καὶ νὰ εἶνε γεμάτη φύλλα καὶ φορτωμένη μὲ καρπόν. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶσθε τόσον εὐγνώμονες καὶ ἄξιοι ἀπείρων ἀγαθῶν, θέλω νὰ σᾶς ἐκπληρώσω μὲ ὅλην μου τὴν καρδίαν τὴν ὑπόσχεσιν ποὺ σᾶς ἔδωκα ἐξ ἀρχῆς, ὅταν σᾶς ὡμιλοῦσα καὶ ἐνεβάθυνα σχετικῶς μὲ τὰ ὅπλα τοῦ Δαυῒδ καὶ τοῦ Γολιάθ, καὶ ἀπεδείκνυα μὲ τὸν λόγον, ὅτι ὁ μὲν ἦτο κατάφρακτος ἀπὸ παντοῦ μὲ πλουσίαν καὶ μεγάλην πανοπλίαν, ὁ δὲ γυμνὸς ὢν ἀπὸ τὰ ὅπλα ἐκεῖνα ἦτο τειχισμένος μὲ τὴν πίστιν. Καὶ ὁ μὲν ἔλαμπεν ἀπὸ τὸν θώρακα καὶ τὴν ἀσπίδα ἐξωτερικῶς, ὁ δὲ ἔστιλβεν ἐσωτερικῶς ἀπὸ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν χάριν. Αὐτὸς εἶνε ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον τὸ παιδὶ ἐνίκησε τὸν ἄνδρα, ὁ γυμνὸς κατετρόπωσε τὸν ὡπλισμένον, ὁ ποιμὴν κατέβαλε τὸν στρατιώτην. E Τὸ ποιμενικὸν λιθάρι συνέτριψε καὶ κατέστρεψε χαλκὸν πολεμικόν. Καὶ ἐμεῖς λοιπὸν νὰ μεταχειρισθῶμεν τὸν λίθον ἐκεῖνον, ἐννοῶ τὸν ἀκρογωνιαῖον, τὸν νοητόν. Διότι ἂν ὁ Παῦλος ἔχῃ τὸ δικαίωμα νὰ θεολογῇ περὶ τῆς «πέτρας» τῆς ἐρήμου (Α' Κορ. 10, 4), ὁπωσδήποτε κανεὶς δὲν θὰ μᾶς κατακρίνῃ, ἂν ἐκλάβωμεν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον αὐτὸν τὸν λίθον. Ὅπως εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἀνέβλυζε τοὺς ποταμοὺς ἐκείνους τῶν ὑδάτων ὄχι ἡ φύσις τῆς ὁρατῆς πέτρας, 542 A ἀλλ' ἡ δύναμις τῆς νοητῆς ἔτσι καὶ εἰς τὸν Δαυῒδ συνέτριψε τὴν ἐχρβαρικὴν ἐκείνην κεφαλὴν ὄχι ὁ αἰσθητὸς λίθος ἀλλ' ὁ νοητός.

ἦτο ἐκκλησιαστικὸν κέντρον πολὺ μεγαλύτερον τῆς Κωνσταντινουπόλεως (ἐννοεῖται ὅτι καὶ τῆς Ρώμης). Δύο ἦσαν τότε τὰ μεγάλα ἐκκλησιαστικὰ κέντρα, ἡ Ἀντιόχεια μὲ παράδοσιν ἀποστολικὴν καὶ ἡ Ἀλεξάνδρεια μὲ παράδοσιν φιλοσοφικήν. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο μὲν τὸ ἕνα ἀπὸ τὰ δύο πολιτικὰ κέντρα (Κωνσταντινούπολις—Ρώμη), ἀλλ' ἐκκλησιαστικῶς ἦτο τριτεῦον κέντρον· διὰ τοῦτο ἡ Ἀντιόχεια καὶ ἡ Ἀλεξάνδρεια ἀντηγωνίζοντο ποία νὰ τὸ ἡγεμονεύσῃ. Ἐντεῦθεν καὶ αἱ διαβολαὶ τὰς ὁποίας ὑπέστη ὁ Χρυσόστομος ἐκ μέρους τοῦ Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας. Φεύγων ὁ Χρυσόστομος ἀπὸ τὸ μέγα κέντρον τῆς Ἀντιοχείας, ὅπου οὐσιαστικῶς ἦτο ἐπίσκοπος καὶ ἦτο βέβαιος διάδοχος τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου, καὶ μεταβαίνων εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔστω καὶ διὰ νὰ γίνῃ ἐπίσκοπος, ἐπήγαινεν τρόπον τινὰ εἰς τὴν ἐπαρχίαν. Ἦτο ὡς νὰ φεύγῃ κανεὶς σήμερον ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ νὰ πηγαίνῃ εἰς μίαν ἐπαρχιακὴν πόλιν. Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ καὶ πολιτικοὶ ὑδροκέφαλοι τότε δὲν ἐταυτίζοντο.

Καὶ σᾶς ὑπεσχέθην τότε, ὅτι τίποτε δὲν θὰ σᾶς εἴπω μὲ συλλογισμούς. «Τὰ γὰρ ὅπλα ἡμῶν οὐ σαρκικά, ἀλλὰ πνευματικά, λογισμοὺς καθαιροῦντα καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ» (Β' Κορ. 10, 4—5). Μᾶς δίδεται ἐντολὴ νὰ συντρίβωμεν καὶ ὄχι νὰ ἐξυψώνωμεν αὐτοὺς τοὺς συλλογισμούς, διαταγὴ νὰ τοὺς καταλύωμεν καὶ ὄχι νὰ ὁπλιζώμεθα μ' αὐτούς. «Λογισμοὶ γὰρ θνητῶν δειλοί», λέγει (Σοφία Σολ. 9, 14). Τί σημαίνει δειλοί; Ὁ δειλὸς καὶ ὅταν βαδίζῃ εἰς ἀσφαλὲς μέρος, δὲν ἔχει θάρρος, B ἀλλὰ φοβεῖται καὶ τρέμει. Ἔτσι καὶ ὅ,τι ἔχει ἀποδειχθῆ μὲ συλλογισμούς, καὶ ἂν ἀκόμη εἶνε ἀληθές, ποτὲ δὲν παρέχει εἰς τὴν ψυχὴν ἱκανοποιητικὴν πληροφορίαν καὶ δὲν ἐμπνέει ἐμπιστοσύνην. Ἀφοῦ λοιπὸν οἱ συλλογισμοὶ εἶνε πρᾶγμα τόσον ἀσθενές, ἐλᾶτε νὰ πολεμήσωμεν πρὸς τοὺς ἀντιπάλους μὲ τὰς Γραφάς. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν ν' ἀρχίσω νὰ ὁμιλῶ; Ἀπ' ὅπου θέλετε, εἴτε ἀπὸ τὴν Καινὴν εἴτε ἀπὸ τὴν Παλαιάν. Διότι μπορεῖ κανεὶς νὰ ἰδῇ τὴν δόξαν τοῦ μονογενοῦς νὰ διαλάμπῃ πολὺ πλουσίως, ὄχι μόνον εἰς τὰ εὐαγγελικὰ καὶ ἀποστολικὰ κείμενα ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ προφητικὰ καὶ εἰς ὅλην τὴν Παλαιάν. Διὰ τοῦτο καὶ ἀπ' ἐδῶ ἔκρινα νὰ βάλω ἐναντίον των. Διότι ὅταν ὁμιλῶ ἀπὸ τὰς Γραφάς, θὰ μπορέσω νὰ κατανικήσω ὄχι μόνον αὐτούς, C ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἄλλους αἱρετικούς, τὸν Μαρκίωνα, τὸν Μανιχαῖον, τὸν Οὐαλεντῖνον, καὶ ὅλα τὰ συγκροτήματα τῶν Ἰουδαίων. Ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Δαυῒδ ὁ μὲν Γολιὰθ κατέπεσε· τὸ δὲ στρατόπεδον ὁλόκληρον ἐδραπέτευσε (Α' Βασ. 17, 51), καὶ ὁ μὲν θάνατος ἦτο ἑνὸς σώματος καὶ τὸ πλῆγμα μιᾶς κεφαλῆς, ἡ δὲ φυγὴ καὶ ὁ πανικὸς κοινὰ εἰς ὅλον τὸ στρατόπεδον, ἔτσι καὶ τώρα εἰς τὴν περίπτωσίν μας, ἐνῷ θὰ κτυπηθῇ καὶ θὰ καταπέσῃ μία αἵρεσις, θὰ τραποῦν εἰς φυγὴν ὅλοι μαζὶ ὅσους ἀνέφερα. Διότι οἱ μὲν Μανιχαῖοι καὶ ὅσοι ἔχουν τὴν ἰδίαν ἀρρώστιαν μ' ἐκείνους, D φαίνονται βέβαια ὅτι παραδέχονται τὸν κηρυττόμενον Χριστόν, ἀλλὰ περιφρονοῦν τοὺς προφήτας καὶ πατριάρχας οἱ ὁποῖοι τὸν κηρύττουν. Οἱ δὲ Ἰουδαῖοι ἀντιθέτως φαίνονται μὲν ὅτι παραδέχονται καὶ τιμοῦν αὐτοὺς ποὺ τὸν κηρύττουν, δηλαδὴ τοὺς προφήτας, καὶ τὸν νομοθέτην των, ἀλλὰ περιφρονοῦν αὐτὸν ποὺ κηρύττουν, ἐκεῖνοι. Ὅταν λοιπὸν μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἀποδείξω, ὅτι εἰς τὴν Παλαιὰν προφητεύεται πλουσίως ἡ δόξα τοῦ μονογενοῦς, θὰ μπορέσω νὰ κατασχύνω ὅλ' αὐτὰ τὰ θεομάχα στόματα καὶ νὰ βουλώσω ὅλας τὰς βλασφήμους γλώσσας. Διότι ὅταν ἡ Παλαιὰ Διαθήκη φαίνεται ὅτι κηρύττει τὸν Χριστόν, τί θ' ἀπολογηθοῦν οἱ

Μανιχαῖοι καὶ οἱ ὅμοιοί των ποὺ ἀτιμάζουν αὐτὴν ποὺ προλέγει τὸν κοινὸν Δεσπότην ὅλων; E Καὶ πῶς θὰ συγχωρηθοῦν καὶ θὰ διαφύγουν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅταν δὲν παραδέχωνται αὐτὸν ποὺ ἀναγγέλλουν οἱ προφῆται;

2. Ἀφοῦ λοιπὸν εἶνε τόσον πολὺς ὁ πλοῦτος τῆς νίκης, ἂς ἀνεβάσωμεν τὸν λόγον εἰς τὰ παλαιότερα βιβλία, καὶ ἀπ' αὐτὰ τὰ παλαιὰ εἰς τὰ ἀρχαιότερα ὅλων, δηλαδὴ εἰς τὴν Γένεσιν, καὶ μάλιστα νὰ ἀνεβῶμεν εἰς τὴν κορυφὴν τῆς Γενέσεως. Ὅτι δὲ ὁ Μωϋσῆς λέγει πολλὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ, τὸ λέγει ὁ ἴδιος ὁ Χριστός·
343 A «Εἰ ἐπιστεύετε Μωϋσῇ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψε» (Ἰω. 5, 46). Καὶ ποῦ ἔγραψεν ἐκεῖνος περὶ αὐτοῦ; Αὐτὸ θὰ προσπαθήσω νὰ τὸ ἀποδείξω τώρα. Ὅταν εἶχεν ὁλοκληρωθῆ ὅλη ἡ κτίσις καὶ ὁ οὐρανὸς εἶχε στεφανωθῆ μὲ χορὸν ἀστέρων, καὶ ἡ γῆ ἀπὸ κάτω ἦτο ἐξ ἴσου πρὸς αὐτὸν ὡραία μὲ τὰ ποικίλα ἄνθη, καὶ αἱ κορυφαὶ τῶν βουνῶν καὶ αἱ πεδιάδες καὶ τὰ φαράγγια καὶ γενικῶς ὅλη ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς ἦτο γεμάτη φυτά καὶ δένδρα καὶ βοτάνια, καὶ ἐσκιρτοῦσαν ἀπ' ἐδῶ τὰ κοπάδια καὶ ἀπ' ἐκεῖ αἱ ἀγέλαι, καὶ ἡ χορωδία τῶν ᾠδικῶν πτηνῶν ἐγέμιζεν ὅλον τὸν ἀέρα μὲ μουσικὴν ἐπιδεικνύοντας τὴν φύσιν της, καὶ τὰ πελάγη ἦσαν μεστὰ ἀπὸ θαλάσσια ζῷα, καὶ λίμναι καὶ πηγαὶ καὶ ποταμοὶ ἦσαν γεμᾶτα ἀπ' ὅσα γεννῶνται μέσα εἰς αὐτά, καὶ τίποτε δὲν ἦτο ἀτελείωτον, ἀλλὰ τὰ πάντα ὡλοκληρωμένα, B τότε τὸ σῶμα ἀναζητοῦσε τὴν κεφαλήν του, ἡ πόλις τὸν ἄρχοντα, ἡ κτίσις τὸν βασιλέα· ἐννοῶ τὸν ἄνθρωπον. Ὅταν λοιπὸν ὁ Θεὸς ἐπρόκειτο νὰ δημιουργήσῃ αὐτόν, εἶπε· «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ ὁμοίωσιν» (Γέν. 1, 26). Πρὸς ποῖον ὁμιλεῖ; Εἶνε ὁλοφάνερον ὅτι ὁμιλεῖ πρὸς τὸν μονογενῆ του. Καὶ δὲν εἶπε «Ποίησον», διὰ νὰ μὴ νομίσῃς ὅτι αὐτὸ ποὺ λέγει εἶνε διαταγὴ ἀπευθυνομένη πρὸς δοῦλον, ἀλλὰ «Ποιήσωμεν», διὰ ν' ἀποκαλύψῃ τὴν ὁμοτιμίαν μὲ τὸ ὅτι βάζει καὶ τοὺς δύο κοινὰ ὑποκείμενα τῶν ρημάτων.[82] Διότι ὁ Θεὸς ἄλλοτε μὲν ἀναφέρεται ὅτι ἔχει σύνεδρον,[83] ἄλλοτε δὲ ὅτι δὲν ἔχει· ἡ Γραφὴ δὲν ἀντιφάσκει,

---

82. «Σχῆμα τῆς συμβολῆς τῶν ρημάτων», ἀρχαῖος συντακτικὸς ὅρος, ποὺ σημαίνει τὸ νὰ παρουσιάζῃς δύο ἢ περισσότερα πρόσωπα ὡς ὑποκείμενα τῶν αὐτῶν ρημάτων.

83. «Σύμβουλος» ὄχι μὲ τὴν σημερινὴν ἔννοιαν, ἀλλὰ ὁ «σύνεδρος», αὐτὸς ποὺ συνεδριάζει καὶ «βουλεύεται μαζί» μὲ κάποιον ἄλλον ὡς ἴσος.

ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς δύο αὐτοὺς τρόπους ἀποκαλύπτει ἀπόρρητα δόγματα. C Ὅταν θέλῃ νὰ παραστήσῃ ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ κανένα, λέγει ὅτι δὲν ἔχει σύνεδρον· ὅταν δὲ θέλῃ νὰ δείξῃ τὴν ὁμοτιμίαν τοῦ μονογενοῦς, τότε ὀνομάζει σύνεδρον τοῦ Θεοῦ τὸν Υἱόν. Καὶ διὰ νὰ πληροφορηθῇς καὶ τὰ δύο αὐτά, ὅτι οἱ προφῆται ὀνομάζουν τὸν Υἱὸν σύνεδρον, ὄχι διότι ὁ Πατὴρ χρειάζεται συμβουλήν, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθωμεν τὴν τιμὴν τοῦ μονογενοῦς, καὶ πάλιν ὅτι δὲν χρειάζεται σύνεδρον, ἄκουσε τὸν Παῦλον ποὺ λέγει· «Ὢ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ! ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ! ὡς ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ! τίς γὰρ ἔγνω νοῦν Κυρίου, ἢ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο;» (Ρωμ. 11, 33-34). Αὐτὸς μὲν παρέστησε τὸ ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ κανένα, ὁ δὲ Ἠσαΐας ὁμιλῶν διὰ τὸν μονογενῆ τοῦ Θεοῦ, λέγει ὡς ἑξῆς· D «Καὶ θελήσουσιν, εἰ ἐγεννήθησαν πυρίκαυστοι, ὅτι παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ Μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, θαυμαστὸς σύμβουλος» (Ἠσ. 9, 5-6). Καὶ ἀφοῦ εἶνε «θαυμαστὸς σύμβουλος», πῶς ὁ Παῦλος λέγει «Τίς γὰρ ἔγνω νοῦν Κυρίου, ἢ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο;». Διότι ὁ μὲν Παῦλος, καθὼς εἶπα προηγουμένως, θέλει νὰ παραστήσῃ ὅτι ὁ Πατὴρ δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ κανένα, ὁ δὲ προφήτης θέλει νὰ δείξῃ τὴν ὁμοτιμίαν τοῦ μονογενοῦς. Διὰ τοῦτο καὶ ἐδῶ δὲν εἶπε «Ποίησον» ἀλλὰ «Ποιήσωμεν». Τὸ «Ποίησον» εἶνε διαταγὴ ποὺ δίδεται εἰς δοῦλον, καὶ τοῦτο φαίνεται ἀπὸ τὸ ἑξῆς· Ἐπλησίασε κάποτε τὸν Ἰησοῦν ἕνας ἑκατοντάρχης καὶ λέγει· «Κύριε, ὁ παῖς μου βέβληται ἐν τῇ οἰκίᾳ παραλυτικός, δεινῶς βασανιζόμενος». E Τί τοῦ λέγει ὁ Χριστός; «Ἐγὼ ἐλθὼν θεραπεύσω αὐτόν». Καὶ ὁ μὲν ἑκατοντάρχης δὲν ἐτόλμησε νὰ τραβήξῃ τὸν ἰατρὸν εἰς τὸ σπίτι, ὁ κηδεμὼν ὅμως καὶ φιλάνθρωπος ὑπεσχέθη μόνος του ὅτι θὰ βαδίσῃ πρὸς τὰ ἐκεῖ, διὰ νὰ τοῦ δώσῃ λαβὴν καὶ ἀφορμὴν νὰ μᾶς δείξῃ τὴν ἀρετήν του. Διότι ἐγνώριζε τί ἐπρόκειτο νὰ εἴπῃ ἐκεῖνος, καὶ ὑπεσχέθη νὰ ὑπάγῃ διὰ νὰ μάθῃς τὴν εὐλάβειαν τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ τί λέγει ὁ ἑκατοντάρχης; 344 A «Κύριε οὐκ εἰμὶ ἱκανός, ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθῃς». Οὔτε ἡ νόσος καὶ ἡ ἀρρώστιά του ἡ καταθλιπτικὴ δὲν τὸν παρέσυρε νὰ λησμονήσῃ τὴν εὐλάβειάν του, ἀλλὰ καὶ ἐπάνω εἰς τὴν συμφοράν του ἀνεγνώριζε τὴν ἀνωτερότητα τοῦ Δεσπότου. Διὰ τοῦτο λέγει· «Εἰπὲ λόγῳ, καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου. Καὶ γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι ἔχων ὑπ' ἐμαυτὸν στρατιώτας, καὶ λέγω τούτῳ πορεύου, καὶ πορεύεται, καὶ τῷ ἄλλῳ ἔρχου, καὶ ἔρχεται, καὶ τῷ δούλῳ μου ποίη-

σον τοῦτο, καὶ ποιεῖ» (Ματθ. 8, 5—9). Βλέπεις ὅτι τὸ «Ποίησον» εἶνε λόγος δεσπότου ποὺ ὁμιλεῖ πρὸς δοῦλον; Ἐπομένως τὸ «Ποιήσωμεν» εἶνε ἑνὸς ὁμοτίμου. **B** Ὅταν δηλαδὴ ὁμιλῇ δεσπότης πρὸς δοῦλον, λέγει «Ποίησον»· ὅταν δὲ ὁμιλῇ ὁ Πατὴρ πρὸς τὸν Υἱόν, λέγει «Ποιήσωμεν». Ναί, λέγει (ὁ αἱρετικός), τί γίνεται ὅμως, ἂν ὁ μὲν ἑκατοντάρχης εἶχεν αὐτὴν τὴν ἀντίληψιν, ἡ δὲ πραγματικότης δὲν ἦτο ἔτσι; μήπως ὁ ἑκατοντάρχης εἶνε ἀπόστολος; μήπως εἶνε μαθητής, διὰ νὰ παραδεχθῶμεν τὰ λόγια του; Εἶνε, λέγει, εὔλογον νὰ ἔκανε σφάλμα. Καλῶς· καὶ τί θ' ἀπαντήσωμεν; Ἂς ἴδωμεν τὴν συνέχειαν. Τὸν διώρθωσεν ὁ Χριστός; τὸν ἐπέπληξε, διότι ἔκανε λάθος καὶ εἰσηγεῖτο στρεβλὰ δόγματα; τοῦ εἶπε «Διατί τὸ κάνεις αὐτὸ ἄνθρωπε; ἔχεις διὰ τὸ πρόσωπόν μου μεγαλυτέραν γνώμην ἀπ' ὅ,τι πρέπει· μοῦ ἀποδίδεις περισσότερα ἀπὸ ὅ,τι ὀφείλεις νὰ μοῦ ἀποδώσῃς· νομίζεις ὅτι διατάσσω μὲ αὐθεντίαν, ἐνῷ δὲν ἔχω αὐθεντίαν; **C** Τοῦ εἶπε τίποτε παρόμοιον; Καθόλου. Ἀλλὰ καὶ ἐπεκύρωσε τὴν γνώμην του, καὶ εἰς αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀκολουθοῦσαν εἶπεν· «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν εὗρον» (Ματθ. 8, 10). Ὁ ἔπαινος τοῦ δεσπότου γίνεται ἐπικύρωσις τῶν λόγων τοῦ ἑκατοντάρχου. Διότι τὰ λεχθέντα δὲν εἶνε πλέον λόγια τοῦ ἑκατοντάρχου, ἀλλ' ἕνα ἀπόφθεγμα τοῦ Δεσπότου. Ὅταν αὐτὰ ποὺ ἐλέχθησαν, τὰ ἐπαινέσῃ αὐτός, καὶ ἀποφανθῇ ὅτι καλῶς ἐλέχθησαν, τὰ δέχομαι ὡς θεῖον χρησμόν. Διότι τὸ κῦρος τὰ ἐπῆραν ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὴν ἀπάντησιν τοῦ Χριστοῦ.

3. **D** Βλέπεις πῶς ἡ Καινὴ Διαθήκη εἶνε σύμφωνος μὲ τὴν Παλαιάν; Πῶς ἡ κάθε μία ἐπιδεικνύει τὴν αὐθεντίαν τοῦ Χριστοῦ; Τί γίνεται ὅμως, (λέγει ὁ αἱρετικός), ἂν ἐδημιουργοῦσε μὲν τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸν ἐδημιουργοῦσεν ὡς ὑπηρέτης; Τότε λοιπὸν ἄκουσε αὐτὰ ποὺ λέγει παρακάτω, καὶ φύγε ἐπὶ τέλους ἀπὸ τὴν ματαίαν ἀντιλογίαν. Ὅταν εἶπε «Ποιήσωμεν τὸν ἄνθρωπον», δὲν προσέθεσε «κατὰ τὴν εἰκόνα τὴν ἰδικήν σου τὴν κατωτέραν», οὔτε «κατὰ τὴν εἰκόνα τὴν ἰδικήν μου τὴν ἀνωτέραν»· ἀλλὰ τί εἶπε; «Κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν», δεικνύοντας μὲ τὰ λόγια αὐτά, ὅτι μία εἶνε ἡ εἰκὼν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. Δὲν εἶπεν «εἰκόνας», ἀλλ' «εἰκόνα ἡμετέραν». Διότι δὲν εἶνε δύο καὶ ἄνισοι, ἀλλὰ μία εἰκών, καὶ αὐτὴ ἐξ ἴσου τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πατρός. Αὐτὸς εἶνε ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον λέγεται καὶ ὅτι (ὁ Υἱὸς) κάθηται ἐκ δεξιῶν, διὰ νὰ μάθῃς ὅτι εἶνε ὁμότιμος καὶ ἔχει τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν ἀπαραλλάκτως. **E** Καὶ ὅτι τὸ μὲν νὰ «κάθηται» κανεὶς εἶνε γνώρισμα τῆς δεσποτικῆς ἐξουσίας, τὸ δὲ νὰ «παρίσταται» γνώρι-

σμα ἐξουσίας δουλικῆς καὶ ἐχούσης ἄλλην ἀνωτέραν, ἄκουσε ποὺ τὸ λέγει ὁ Δανιήλ· «Ἐθεώρουν ἕως οὗ θρόνοι ἐτέθησαν καὶ ὁ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν ἐκάθητο. Μύριαι μυριάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ καὶ χίλιαι χιλιάδες παρειστήκεισαν αὐτῷ» (Δαν. 7, 9-10). Ἐπίσης καὶ ὁ Ἡσαΐας· «Εἶδον τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου, καὶ τὰ σεραφεὶμ εἱστήκεισαν κύκλῳ αὐτοῦ» (Ἡσ. 6, 1). 545 **A** Καὶ ὁ Μιχαίας[84] «Εἶδον τὸν Κύριον τὸν Θεὸν τοῦ Ἰσραὴλ καθήμενον ἐπὶ θρόνου αὐτοῦ, καὶ πᾶσα ἡ στρατιὰ τοῦ οὐρανοῦ εἱστήκει ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ καὶ ἐξ ἀριστερῶν αὐτοῦ» (Γ' Βασ. 22, 19). Βλέπεις ὅτι παντοῦ αἱ μὲν οὐράνιαι δυνάμεις «παρίστανται», αὐτὸς δὲ «κάθηται»; Ὅταν λοιπὸν βλέπῃς ὅτι καὶ ὁ Υἱὸς κατέχει τὴν ἐκ δεξιῶν καθέδραν, μὴ νομίσῃς ὅτι ἔχει λειτουργικὸν καὶ ὑπηρετικὸν ἀξίωμα, ἀλλ' ἀξίωμα δεσποτικὸν καὶ αὐθεντικόν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ποὺ ἐγνώριζε καὶ τὰ δύο αὐτά, ὅτι τὸ μὲν «παρεστάναι» εἶνε ἔργον αὐτῶν ποὺ διακονοῦν, τὸ δὲ «καθῆσθαι» ἔργον αὐτῶν ποὺ διατάσσουν καὶ προστάσσουν, κοίτα πῶς τὰ ἀντιδιαστέλλει αὐτὰ καὶ τὰ δύο καὶ λέγει· «Πρὸς μὲν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ φησίν· **B** Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα· πρὸς δὲ τὸν Υἱόν· Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος» (Ἑβρ. 1, 7-8). Μὲ τὸν θρόνον μᾶς ἐκφράζει τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν. Ἀφοῦ λοιπὸν μὲ ὅλ' αὐτὰ ὁ λόγος μᾶς ἀπέδειξεν ὅτι ὁ Υἱὸς ἔχει ἀξίωμα ὄχι ὑπηρετικὸν ἀλλὰ δεσποτικόν, ἂς τὸν προσκυνοῦμεν ὡς Δεσπότην καὶ ὁμότιμον μὲ τὸν Πατέρα. Ἔτσι ἄλλως τε παρήγγειλε καὶ ὁ θεῖος· «Ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν Υἱόν, καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα» (Ἰω. 5, 23). Καὶ ἂς συνδυάζωμεν τὴν ἄψογον διαγωγὴν καὶ τὰ ἄψογα ἔργα μὲ τὴν ὀρθότητα τῶν δογμάτων, διὰ νὰ μὴ εἶνε ἡ σωτηρία μας μισή. **C** Καὶ τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιτύχῃ τόσον πολὺ τὴν ἄψογον διαγωγὴν καὶ τὸν καθαρὸν βίον, ὅσον ἡ συχνὴ ἐπίσκεψις ἐδῶ καὶ ἡ πρόθυμος ἀκρόασις. Ὅ,τι εἶνε διὰ τὸ σῶμα ἡ τροφή, αὐτὸ εἶνε διὰ τὴν ψυχὴν ἡ διδασκαλία τῶν θείων λογίων.[85] Διότι λέγει· «Οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος Θεοῦ» (Δευτ. 8, 3· Ματθ. 4, 4). Διὰ τοῦτο δη-

84. Ὄχι ὁ προφήτης Μιχαίας, υἱὸς Μωρασθεί, ποὺ ἔγραψε τὸ φερώνυμον βιβλίον τὸ περιλαμβανόμενον εἰς τοὺς δώδεκα μικροὺς προφήτας, ἀλλὰ ἄλλος καὶ ἀρχαιότερος Μιχαίας, υἱὸς Ἰεμβλαά, ποὺ ἀναφέρεται μαζὶ μὲ τὴν προφητείαν του εἰς τὸ Γ' Βασιλειῶν, κεφ. 22.

85. Δηλαδὴ τῶν ἁγίων Γραφῶν.

μουργεῖ καὶ λιμὸν τὸ νὰ μὴ συμμετέχῃ κανεὶς εἰς ἕνα τέτοιον τραπέζι. Ἄκουσε πῶς τὸ ἀπειλεῖ αὐτὸ ὁ Θεός, καὶ τὸ ἐπισείει ἀπὸ πάνω σὰν κόλασιν καὶ τιμωρίαν· «Δώσω γὰρ αὐτοῖς», λέγει, «οὐ λιμὸν ἄρτου, οὐδὲ δίψαν ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι λόγον Κυρίου (Ἀμὼς 8, 11). **D** Πῶς λοιπὸν δὲν εἶνε ἄτοπον νὰ κάνωμεν καὶ νὰ ἐπινοῶμεν τὰ πάντα, διὰ ν' ἀποκρούσωμεν τὸν σωματικὸν λιμόν, τὸν δὲ λιμὸν τῆς ψυχῆς νὰ τὸν φέρνωμεν μόνοι μας, καίτοι εἶνε πολὺ χειρότερος, ἀφοῦ καὶ ἡ ζημία γίνεται εἰς ἀνώτερα πράγματα;[86] Μή, σᾶς παρακαλῶ καὶ σᾶς ἱκετεύω, μὴ βγάλωμεν τόσον κακὴν ἀπόφασιν διὰ τὸν ἑαυτόν μας, ἀλλὰ νὰ προτιμήσωμεν τὴν ἐδῶ ἐπίσκεψιν ἀπὸ κάθε ἀσχολίαν καὶ φροντίδα. Διότι, πές μου, τί τόσον μέγα κερδίζεις, ὅταν ἀπουσιάζῃς ἀπὸ τὴν σύναξιν, ὅσον μεγάλη εἶνε ἡ ζημία ποὺ κάνεις καὶ εἰς τὸν ἑαυτόν σου καὶ εἰς ὅλον τὸ σπίτι σου; Καὶ ἂν εὕρῃς ὁλόκληρον ἀποθήκην γεμάτην ἀπὸ χρυσόν, καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἀπουσιάσῃς, μεγαλυτέρα ἀπὸ τὸ κέρδος σου εἶνε ἡ ζημία σου, καὶ τόσον μεγαλυτέρα, ὅσον εἶνε ἀνώτερα τὰ πνευματικὰ ἀπὸ τὰ ὑλικά. **E** Διότι ἐκεῖνα, καὶ πολλὰ νὰ εἶνε καὶ ἀπὸ παντοῦ νὰ συρρέουν, δὲν τὰ παίρνει κανεὶς μαζί του εἰς τὴν ἄλλην ζωήν, οὔτε μεταφέρονται μαζί μας εἰς τὸν οὐρανόν, οὔτε μᾶς εἶνε συνήγοροι εἰς τὸ φοβερὸν βῆμα, ἀλλὰ πολλὰς φορὰς μᾶς ἐγκαταλείπουν καὶ ἐξαφανίζονται καὶ προτοῦ ν' ἀποθάνωμεν. Ἀλλὰ καὶ νὰ παραμείνουν μέχρι τέλους, ἀπὸ τὸν θάνατον διακόπτονται ὁπωσδήποτε. Ἀντιθέτως ὁ πνευματικὸς θησαυρὸς εἶνε κτῆμα ἀναφαίρετον, καὶ μᾶς ἀκολουθεῖ παντοῦ ὅπου βαδίσωμεν καὶ ὅπου ἀποδημήσωμεν, καὶ μᾶς δίνει πολλὴν παρρησίαν εἰς τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο βῆμα.

546 **A** 4. Ἐὰν ἀπὸ τὰς ἄλλας συνάξεις εἶνε τόσον τὸ κέρδος, ἀπὸ τὰς συνάξεις ποὺ γίνονται ἐδῶ εἶνε διπλόν. Δὲν κερδίζομεν μόνον τὸ ὅτι ποτίζομεν τὴν ψυχήν μας μὲ θεῖα λόγια, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι ἐπιφέρομεν μεγάλην φθορὰν εἰς τὴν αἰσχρὰν αἵρεσιν τῶν ἐχθρῶν, καὶ πολὺ στηρίζομεν τοὺς ἀδελφούς μας. Αὐτὸ εἶνε τὸ κέρδος τῆς παρατάξεως, ὅτι σπεύδει εἰς τὸ ἀσθενὲς σημεῖον τοῦ πολέμου, τὸ πλῆρες κινδύνων. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ τρέχετε ὅλοι ἐδῶ, καὶ νὰ ἀποκρούετε τοὺς ἐχθροὺς ποὺ ἐπιτίθενται. Δὲν ἔχεις νὰ ἀπαγγείλῃς ὁμιλίαν μακρὰν οὔτε διδασκαλίαν; Ἔλα μόνον, κα'

86. Μὲ τὸν σωματικὸν λιμὸν γίνεται ζημία εἰς τὸ σῶμα, μὲ τὸν πνευματικὸν εἰς τὴν ψυχήν.

προσέφερες τὸ πᾶν. **B** Ἡ σωματική σου παρουσία γίνεται προσθήκη τοῦ ποιμνίου, καὶ δίδει εἰς τοὺς ἀδελφούς σου πολλὴν προθυμίαν, καὶ καταισχύνει τοὺς ἐχθρούς σου. Διότι ἂν κανεὶς ἀναβῇ εἰς αὐτὸ τὸ ἱερὸν οἴκημα καὶ ἰδῇ ὅτι οἱ συγκεντρωμένοι εἶνε ὀλίγοι, σβήνει τελείως καὶ αὐτὴν τὴν προθυμίαν ποὺ ἔχει, καὶ μουδιάζει καὶ δειλιάζει καὶ γίνεται ὀκνηρότερος καὶ φεύγει· ἔπειτα μ' αὐτὸν τὸν τρόπον σιγὰ - σιγὰ ὅλον τὸ πλῆθος μας γίνεται χαυνότερον καὶ ραθυμότερον. Ἂν ὅμως ἰδῇ ὅτι συγκεντρώνονται, σπεύδουν, συρρέουν ἀπὸ παντοῦ, ἡ προθυμία τῶν ἄλλων καὶ εἰς τὸν πολὺ νωθρὸν καὶ ἀμελῆ γίνεται συνδαύλισμα προθυμίας. Λίθος μὲ λίθον ἂν τριφθῇ, κάνει πολλὰς φορὰς νὰ ἐκπηδήσουν σπινθῆρες, ἂν καὶ δὲν ὑπάρχῃ τίποτε ψυχρότερον ἀπὸ τὸν λίθον καὶ θερμότερον ἀπὸ τὸ πῦρ· **C** ἐν τούτοις ἡ συνοχὴ νικᾷ τὴν φύσιν. Ἐὰν δὲ αὐτὸ συμβαίνῃ εἰς τὸν λίθον, θὰ συμβῇ πολὺ περισσότερον εἰς ψυχὰς ποὺ προστρίβονται μεταξύ των καὶ θερμαίνονται ὁλοτελῶς μὲ τὸ πῦρ τοῦ Πνεύματος.[87] Δὲν ἔχετε ἀκούσει, ὅτι κατὰ τὸν καιρὸν τῶν προγόνων μας ὅλοι οἱ πιστοὶ ἦσαν ἑκατὸν εἴκοσι, καὶ μάλιστα πρὶν ἀπὸ τοὺς ἑκατὸν εἴκοσι μόνον δώδεκα, καὶ ὅτι οὔτε αὐτοὶ ἔμειναν ὅλοι μέχρι τέλους, ἀλλ' ἕνας ἀπ' αὐτούς, ὁ Ἰούδας, ἀπωλέσθη καὶ ἦσαν ὅλοι ἕνδεκα; Καὶ ὅμως ἀπὸ τοὺς ἕνδεκα ἐκείνους ἔγιναν ἑκατὸν εἴκοσι, καὶ ἀπὸ τοὺς ἑκατὸν εἴκοσι τρεῖς χιλιάδες, ἔπειτα πέντε χιλιάδες, ἔπειτα ἐγέμισαν ὅλην τὴν οἰκουμένην μὲ τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ. **D** Καὶ ἡ αἰτία εἶνε, ὅτι ποτὲ δὲν ἐγκατέλειπαν τὴν ἐπισυναγωγήν[88] των, ἀλλὰ πάντοτε ἦσαν ὅλοι μαζὶ περνῶντας ὅλην τὴν ἡμέραν των εἰς τὸ ἱερὸν καὶ ἔχοντας τὸν νοῦν των εἰς τὰς προσευχὰς καὶ τὰ ἀναγνώσματα. Διὰ τοῦτο ἄναψαν μεγάλην πυράν, διὰ τοῦτο δὲν διελύθησαν ποτέ, ἀλλ' ἐκέρδησαν ὅλη τὴν οἰκουμένην. Αὐτοὺς νὰ μιμηθῶμεν καὶ ἡμεῖς. Καὶ πῶς δὲν εἶνε παράλογον, νὰ μὴ ἐπιδεικνύωμεν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν αὐτὴν φροντίδα οὔτε τόσην, ὅσην ἐπιδεικνύουν αἱ γυναῖκες διὰ τὰς γειτόνισσάς των; Ἐκεῖναι, ὅταν ἰδοῦν ἕνα κορίτσι πτωχὸν καὶ ἔρημον χωρὶς καμμίαν προστασίαν, συνεισφέρουν ὅλαι ὅ,τι ἔχουν νὰ προσφέρουν καὶ παίρνουν τὴν θέσιν τῶν συγγενῶν· **E** καὶ βλέπει κανεὶς εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν, ὅταν τὸ κορίτσι ἐκεῖνο ὑ-

87. Ἀπ' αὐτὰ ὅλα φαίνεται, ὅτι κατὰ τὰς ἡμέρας ποὺ ἀνέλαβεν ὁ Χρυσόστομος, αἱ μὲν αἱρέσεις ηὔξανον, τὴν δὲ Ἐκκλησίαν ἐμάστιζεν ἡ ὀλιγανθρωπία καὶ ἡ ἀποχή.

88. «Ἐπισυναγωγὴ» ἢ «σύναξιν» λέγει ὁ Χρυσόστομος τὸν ἐκκλησιασμόν.

πανδρεύεται, νὰ γίνεται πολλὴ κίνησις καὶ μεγάλη συγκέντρωσις· καὶ ἄλλαι μὲν προσφέρουν πολλὰς φορὰς χρήματα, ἄλλαι δὲ ἁπλῶς συμπαρίστανται· καὶ αὐτὸ δὲν εἶνε μικρόν· διότι ἡ πρόθυμος συμμετοχή των καλύπτει τὴν εὐτέλειαν, καὶ μὲ τὴν προθυμίαν των ἀποκρύπτουν τὴν πτωχείαν.[89] Αὐτὸ λοιπὸν κάνετέ το καὶ διὰ τὴν ἐκκλησίαν αὐτήν. Νὰ συντρέχωμεν ὅλοι ἀπὸ παντοῦ, καὶ νὰ σκεπάσωμεν τὴν πτωχείαν της, ἢ μᾶλλον νὰ τερματίσωμεν τὴν πτωχείαν της μὲ τὸ νὰ προσερχώμεθα συνεχῶς εἰς τὸν χῶρον αὐτόν. 547 A «Κεφαλὴ τῆς γυναικός ἐστιν ὁ ἀνήρ» (Ἐφεσ. 5, 23)· ἡ γυναίκα εἶνε βοηθὸς τοῦ ἀνδρός. Ἂς μὴ ἀνέχεται λοιπὸν νὰ εἰσέρχεται εἰς τὸν ἅγιον αὐτὸν χῶρον μήτε ἡ κεφαλὴ χωρὶς τὸ σῶμα μήτε τὸ σῶμα χωρὶς τὴν κεφαλήν, ἀλλὰ ὁλόκληρος ὁ ἄνθρωπος, ἔχοντας μαζί των καὶ τὰ παιδιά.[90] Ἂν εἶνε εὐχάριστον νὰ βλέπῃ κανεὶς ἕνα δένδρον μαζὶ μὲ τὴν παραφυάδα του ὑψωμένην πλησίον τῆς ρίζης του, εἶνε πολὺ περισσότερον εὐχάριστον νὰ βλέπῃ ἕνα ἄνθρωπον ποὺ νὰ ἔχῃ μαζί του τὸ παιδί του σὰν παραφυάδα του ποὺ ὀρθώνεται πλησίον του· ἕνα θέαμα ὡραιότερον ἀπὸ κάθε ἐλαίαν· καὶ ὄχι μόνον εὐχάριστον ἀλλὰ καὶ ἐπικερδές. Διότι, ὅπως εἶπα προηγουμένως, ὁ μισθὸς αὐτῶν ποὺ συγκεντρώνονται ἐδῶ εἶνε μεγαλύτερος. Τὸν γεωργὸν τότε τὸν θαυμάζομεν περισσότερον, B ὄχι ὅταν καλλιεργῇ τὴν γῆν ποὺ ὠργώθηκε πολλὰς φοράς, ἀλλ' ὅταν παραλάβῃ τὰ ἄσπαρτα καὶ ἀνόργωτα χωράφια καὶ τοὺς ἀφιερώσῃ πολλὴν φροντίδα. Ἔτσι ἀκριβῶς ἔκανε καὶ ὁ Παῦλος, φιλοτιμούμενος νὰ εὐαγγελίζεται, ὄχι ὅπου ἠκούσθη ὁ Χριστός, ἀλλ' ὅπου δὲν ἠκούετο. Αὐτὸν νὰ μιμηθῶμεν καὶ ἐμεῖς, καὶ διὰ νὰ ἔχῃ ἡ Ἐκκλησία ἔσοδον,[91] καὶ διὰ νὰ ὠφελούμεθα προσωπικῶς. Νὰ τρέχωμεν λοιπὸν εἰς κάθε σύναξιν ποὺ γίνεται ἐδῶ. Καὶ ἂν ἡ ἐπιθυμία μας φλέγῃ θὰ μπορέσῃς νὰ τὴν σβήσῃς εὐκόλως μόνον μὲ τὸ νὰ ἴδῃς τὸν οἶκον αὐτόν. Καὶ ἂν ὀργίζεσαι, θὰ κοιμίσῃς τὸ θηρίον εὐκόλως. Καὶ ἂν ὁποιονδήποτε πάθος σὲ πολιορκῇ, θὰ μπορέσῃς νὰ καταινικήσῃς κάθε τρικυμίαν καὶ νὰ ἐπιβάλῃς εἰς τὴν ψυχήν σου γαλήνην καὶ πολλὴν εἰρήνην. C Αὐτὴν τὴν εἰρήνην εἴθε νὰ τὴν ἀπολαύωμεν ὅλοι μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον μαζὶ ἡ δόξα, καὶ τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

89. Συγκινητικὸν τὸ παράδειγμα αὐτὸ ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, πολὺ συγκινητικώτερον δὲ ὅταν χρησιμοποιῆται διὰ τὴν πτωχὴν Ἐκκλησίαν, τὴν νύμφην τοῦ Χριστοῦ.

90. Ἐννοεῖ δηλαδὴ νὰ ἐκκλησιάζωνται «σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις». Τὰ παιδιὰ τῆς σχολικῆς ἡλικίας περίπου, καίτοι ἀβάπτιστα τὰ ἔπαιρναν εἰς τὸν ἐκκλησιασμὸν διὰ νὰ ἀκούουν τὰς προσευχάς, τὰ ἀναγνώσματα, καὶ τὸν θεῖον λόγον· ἦσαν κατηχούμενα· μόνον εἰς τὸ τέλος κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου τὰ ἔβγαζαν ἔξω.

91. Ἔσοδον («πρόσοδον») ἐννοεῖ τὸ πνευματικὸν ἔσοδον, τὰς ψυχάς, καὶ ὄχι τὰ οἰκονομικὰ ἔσοδα ἢ τυχηρά.

ΛΟΓΟΣ ΙΒ΄

Εἰς τὸν παραλυτικὸν ποὺ εἶχε τριανταοκτὼ ἔτη ἀσθενής· καὶ εἰς τὸ ρητὸν «Ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, κἀγὼ ἐργάζομαι» (Ἰω. 5, 17).

D 1. Εὐλογητὸς ὁ Θεός· εἰς κάθε σύναξιν βλέπω ὅτι τὸ χωράφι αὐξάνει, τὰ λειβάδια πλουτίζουν τὴν κόμην των, τὸ ἁλώνι γεμίζει, τὰ δράγματα[92] πληθαίνουν. Ἂν καὶ δὲν ἔχω πολλὰς ἡμέρας ἀφ' ὅτου ἔρριψα αὐτὸν τὸν σπόρον, καὶ νὰ ἀμέσως μοῦ ἐβλάστησε πλουσίως ὁ στάχυς τῆς ὑπακοῆς. Ἀπ' ἐδῶ φαίνεται ὅτι τὴν Ἐκκλησίαν αὐτὴν τὴν γεωργεῖ ὄχι ἀνθρωπίνη δύναμις, ἀλλ' ἡ θεία χάρις. Τέτοια εἶναι ἄλλως τε ἡ φύσις τοῦ πνευματικοῦ σπόρου. Δὲν ἀναμένει τὸν χρόνον, δὲν περιμένει τὸ πλῆθος τῶν ἡμερῶν, δὲν περιμένει περιόδους μηνῶν, οὔτε ἐποχὰς καὶ καιροὺς καὶ ἐτησίους κύκλους· E ἀλλ' εἶναι δυνατὸν νὰ σπείρῃς τὰ σπέρματα καὶ εἰς μίαν ἡμέραν νὰ θερίσῃς τὸν θερισμὸν αὐτὸν μὲ ἀγκαλιὰν[93] μεστὴν καὶ πλήρη. Αὐτοὶ ποὺ θερίζουν αὐτὸ τὸ αἰσθητὸν χωράφι, χρειάζονται μεγάλην περιπέτειαν καὶ μεγάλην προθεσμίαν χρόνου.[94] Διότι εἶναι ἀναγκασμένοι καὶ βόδια ἐργατικὰ νὰ ζεύξουν εἰς τὸν ζυγόν, καὶ βαθὺ αὐλάκι νὰ κόψουν, καὶ ἄφθονα σπέρματα νὰ ρίψουν, καὶ νὰ σβαρνίσουν, καὶ ὅλα τὰ σπαρμένα νὰ περιφράξουν, καὶ νὰ περιμένουν κανονικὰς βροχάς, καὶ πολλὰ ἄλλα νὰ φιλοπονήσουν, καὶ νὰ περιμένουν πολὺν χρόνον, καὶ τότε νὰ ἐπιτύχουν τὸν σκοπόν των. 548

92. «Δράγμα» λέγεται ἡ «χεριά», ὅσον σῖτον μαζεύει εἰς τὴν παλάμην του ὁ θεριστὴς καὶ τὸν ἀφήνει κάτω, διὰ ν' ἀρχίσῃ ἐκ νέου.

93. Πολλὰ «δράγματα» κάνουν ἕνα «βραχίονα», καὶ πολλοὶ «βραχίονες» ἕνα «δέμα», δηλαδὴ πολλὲς «χεριὲς» μίαν «ἀγκαλιά», καὶ πολλὰς «ἀγκαλιὰς» ἕνα «δεμάτι».

94. Ἕως ὅτου ἀπὸ σπέρματος γίνῃ βλαστός, καλάμη, στάχυς, σῖτος, ὥριμος πρὸς θερισμόν.

A Εἰς τὴν περίπτωσίν μας ὅμως εἶναι δυνατὸν χειμῶνα καλοκαίρι καὶ νὰ σπέρνῃ κανεὶς καὶ νὰ θερίζῃ, καὶ πολλὰς φορὰς γίνονται καὶ τὰ δύο κατὰ τὴν ἰδίαν ἡμέραν, καὶ μάλιστα ὅταν ἡ ψυχὴ ποὺ γεωργεῖται τύχῃ νὰ εἶναι παχεῖα καὶ γόνιμος. Αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ σᾶς. Διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ τρέχω πρὸς σᾶς μὲ περισσοτέραν προθυμίαν. Ἀφοῦ καὶ ὁ γεωργὸς ἀκόμη περιποιεῖται ἰδιαιτέρως τὸ χωράφι ἐκεῖνο, ἀπὸ τὸ ὁποῖον πολλὰς φορὰς ἐγέμισε τὸ ἁλώνι του. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ σεῖς μοῦ παράγετε μεγάλην ἀποδείαν μὲ ὀλίγον κόπον, καὶ ἐγὼ σᾶς γεωργῶ μὲ πολλὴν προσοχήν, καὶ ἦλθα νὰ σᾶς φέρω ὅ,τι ὑπελείπετο νὰ εἰπῶ ὡς συνέχειαν τῶν ὅσων εἶπα κατὰ τὴν προηγουμένην φοράν. Τότε σᾶς ὕφανα τὸν λόγον περὶ τῆς δόξης τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ μὲ ὑλικὰ ἀπὸ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην· τώρα θὰ κάνω τὸ ἴδιον ἀπὸ τὴν ἰδίαν. Τότε ἀνέπτυξα ὅτι ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· «Εἰ ἐπιστεύετε Μωϋσῇ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί» (Ἰω. 5, 46)· B τώρα δὲ λέγω ὅτι ὁ Μωϋσῆς εἶπε· «Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεὸς ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ὡς ἐμέ· αὐτοῦ ἀκούσεσθε» (Δευτ. 18, 15· Πράξ. 3, 22). Ὅπως ὁ Χριστὸς παραπέμπει εἰς τὸν Μωϋσῆν, ὥστε μ' ἐκεῖνον νὰ τοὺς ἑλκύσῃ πρὸς τὸν ἑαυτόν του, ἔτσι καὶ ὁ Μωϋσῆς παραδίδει τοὺς μαθητὰς εἰς τὸν Διδάσκαλον, παραγγέλλοντάς τους νὰ πειθαρχοῦν εἰς αὐτὸν κατὰ πάντα.[95] Ἂς πειθαρχήσωμεν λοιπὸν εἰς ὅσα κάνει καὶ λέγει καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περικοπὴν ποὺ ἐδιαβάσαμεν σήμερον. Καὶ ποία εἶναι αὐτή; «Ἦν ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων», λέγει, «καὶ ἀνέβη Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα· ἔστι δὲ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις προβατικὴ κολυμβήθρα, C ἡ λεγομένη ἑβραϊστὶ Βηθεσδά, πέντε στοὰς ἔχουσα» (Ἰω. 5, 1-2). Εἰς αὐτήν, καθὼς λέγεται, ἤρχετο κατὰ καιροὺς ἄγγελος καὶ κατεδύετο· καὶ αὐτὸ ἐφαίνετο ἀπὸ τὴν κίνησιν τοῦ ὕδατος. Ὁποῖος ἔμπαινε πρῶτος μετὰ τὴν ταραχὴν τοῦ ὕδατος ἐγίνετο ὑγιής, ὁτιδήποτε νόσημα καὶ ἂν εἶχε. Εἰς τὰς στοὰς αὐτὰς κατέκειτο πλῆθος ἀσθενῶν, τυφλῶν, χωλῶν, παραλύτων, ποὺ ἐπερίμεναν τὴν κίνησιν τοῦ ὕδατος. Διατί ὁ Χριστὸς πηγαίνει συνεχῶς εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ συχνάζει εἰς τὰς ἑορτὰς μὲ τοὺς Ἰουδαίους; D Ἐπειδὴ τότε συνεκεντρώνετο τὸ πλῆθος, καὶ ὁ Χριστὸς ἀνέμενε τὸν καιρὸν καὶ τὸν τόπον ἐκεῖνον, ὥστε νὰ συναντήσῃ τοὺς ἀρρώστους.[96] Διότι

95. Ἐδῶ ὁ Χρυσόστομος ἐκτὸς ἀπὸ τὸ χωρίον τοῦ Δευτερονομίου ποὺ ἀνέφερεν (18, 15) ὑπαινίσσεται καὶ τὸ χωρίον Γαλ. 3, 24 «πρὸ δὲ τοῦ ἐλθεῖν τὴν πίστιν ὑπὸ νόμον ἐφρουρούμεθα συγκεκλεισμένοι εἰς τὴν μέλλουσαν πίστιν ἀποκαλυφθῆναι. Ὥστε ὁ νόμος (=Μωϋσῆς) παιδαγωγὸς ἡμῶν γέγονεν εἰς Χριστὸν ἵνα ἐκ πίστεως δικαιωθῶμεν· ἐλθούσης δὲ τῆς πίστεως οὐκέτι ὑπὸ παιδαγωγόν ἐσμεν». Ἦτο δὲ ὁ παιδαγωγὸς εἰς τὴν ἀρχαιότητα δοῦλος,

δὲν εἶχαν οἱ ἄρρωστοι τόσον πόθον νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὰ νοσήματα, ὅσον ἐνδιαφέρον εἶχεν ὁ ἰατρὸς νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπ' αὐτά. Ὅταν λοιπὸν ἡ συγκέντρωσίς των εὑρίσκετο εἰς τὸ ἀποκορύφωμά της, καὶ τὸ πλῆθος τῶν θεατῶν ἦτο ὁλοκληρωμένον, τότε ἦλθεν εἰς τὸ φανερὸν καὶ ἐπεδείκνυεν ὅ,τι ἐχρειάζετο διὰ τὴν σωτηρίαν ἐκείνων. Ἦτο λοιπὸν κατάκοιτον πολὺ πλῆθος ἀσθενῶν ποὺ ἐπερίμεναν τὴν κίνησιν τοῦ ὕδατος, καὶ ὅποιος ἔμπαινε πρῶτος μετὰ τὴν κίνησιν τοῦ ὕδατος, ἐθεραπεύετο, E ὁ δὲ δεύτερος ὄχι πλέον. Ἐλήγεν ἡ δύναμις τοῦ φαρμάκου, ἐτελείωνεν ἡ θεραπεία τῆς χάριτος, καὶ εἰς τὸ ἑξῆς τὰ ὕδατα ἔμεναν ἔρημα, ἀφοῦ ἡ ἀρρώστια αὐτοῦ ποὺ κατέβαινε πρῶτος ἐσκούπιζε τελείως τὸ φάρμακον. Καὶ πολὺ εὐλόγως· διότι ἡ χάρις ἐκείνη ἦτο δουλική.[97] Δὲν συνέβαινεν ὅμως τὸ ἴδιον, ὅταν ἤρχετο ὁ Δεσπότης, οὔτε ἐθεραπεύετο μόνος ἐκεῖνος ποὺ κατέβαινε πρῶτος εἰς τὴν κολυμβήθραν τῶν ὑδάτων τοῦ βαπτίσματος, ἀλλὰ καὶ ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος καὶ ὁ τρίτος καὶ ὁ τέταρτος καὶ ὁ δέκατος καὶ ὁ εἰκοστός· 549 A καὶ ἂν εἴπῃς δέκα χιλιάδας, καὶ ἂν δύο φορὰς τόσους, καὶ ἂν τρεῖς φοράς, καὶ ἂν ἀπείρους εἰς τὸ πλῆθος, καὶ ἂν βάλῃς μέσα εἰς τὴν κολυμβήθραν τῶν ὑδάτων ὅλην τὴν οἰκουμένην, δὲν μειώνεται ἡ χάρις οὔτε κατὰ τὸ ἐλάχιστον, ἀλλὰ μένει ἡ ἰδία, καὶ τοὺς καθαρίζει ὅλους. Τόση διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ τῆς δυνάμεως τοῦ δούλου ἀγγέλου καὶ τῆς αὐθεντίας τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ. Ἐκεῖνος ἐθεράπευσεν ἕνα, αὐτὸς ὅλην τὴν οἰκουμένην· ἐκεῖνος ἕνα τὸν χρόνον, αὐτὸς καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ἂν θέλῃς νὰ βάλῃς μέσα ἀναριθμήτους, ὅλους τοὺς δίνει ὀπίσω ὑγιεῖς. B Ἐκεῖνος ἐθεράπευσε καταβαίνοντας καὶ ταράσσοντας τὸ ὕδωρ, αὐτὸς ὄχι ἔτσι, ἀλλ' ἀρκεῖ μόνον τὸ ὄνομά του νὰ εἰπῇς ἐπάνω εἰς τὰ ὕδατα, καὶ εἰς ὅλους αὐτοὺς νὰ ἀφήσῃ τὴν βασικὴν θεραπείαν. Καὶ ἐκεῖνος μὲν ἐθεράπευεν ἀναπηρίαν σωμάτων, αὐτὸς δὲ διορθώνει τὴν κακίαν τῆς ψυχῆς. Βλέπεις πῶς ἀπὸ κάθε ἄποψιν ἡ διαφορὰ ἐμφανίζεται μεγάλη καὶ ἄπειρος;

2. Πλῆθος ἀσθενῶν λοιπὸν ἦτο κατάκοιτον περιμένοντας τὴν κίνησιν τοῦ ὕδατος. Ὁ τόπος ἦτο ἕνα πνευματικὸν ἰατρεῖον. Καὶ ὅπως εἰς τὰ νοσοκομεῖον μπορεῖς νὰ ἴδῃς πολλοὺς τυφλωμένους, ἀναπήρους εἰς τὸ πόδι, ἀρρώστους εἰς ἕνα ἄλλο μέλος, νὰ κάθωνται ὅλοι μαζὶ

σωματοφύλαξ τοῦ παιδίου, ὁ ὁποῖος τὸ ὡδηγοῦσεν εἰς τὸ σχολεῖον, καὶ μετὰ τὴν λῆξιν τῶν μαθημάτων τὸ ὡδηγοῦσεν εἰς τὸ σπίτι. (Βλέπε Σ. Σάκκου, Περὶ τῆς μεταφράσεως τῆς Κ. Διαθήκης. σ. 73 - 74, Θεσσαλονίκη 1970).

96. Δηλαδή, ὅταν θὰ ἦτο πολὺς κόσμος. τότε ἤθελε νὰ θεραπεύσῃ τοὺς ἀσθενεῖς, διὰ νὰ βλέπουν ὅλοι.

97. Δηλαδὴ ἦτο χάρις ποὺ τὴν ἔδιναν ἕνας δοῦλος, ὁ ἄγγελος.

καὶ νὰ περιμένουν τὸν ἰατρόν, C ἔτσι ἀκριβῶς ἐφαίνετο καὶ εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο τὸ πλῆθος τῶν συγκεντρωμένων. Εἰς αὐτὰς τὰς στοὰς «ἦν τις ἄνθρωπος τριάκοντα καὶ ὀκτὼ ἔτη ἔχων ἐν τῇ ἀσθενείᾳ αὐτοῦ. Τοῦτον ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς κατακείμενον, καὶ γνοὺς ὅτι ἤδη πολὺν χρόνον ἔχει, λέγει αὐτῷ· Θέλεις ὑγιὴς γενέσθαι; ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ἀσθενὴς καὶ εἶπε· Ναί, Κύριε· ἄνθρωπον δὲ οὐκ ἔχω, ἵνα ὅταν ταραχθῇ τὸ ὕδωρ, βάλῃ με εἰς τὴν κολυμβήθραν· ἐν ᾧ δὲ ἐγὼ ἔρχομαι, ἄλλος πρὸ ἐμοῦ καταβαίνει» (Ἰω. 5, 5 - 7). Διατί ὁ Ἰησοῦς ἐπροσπέρασεν ὅλους τοὺς ἄλλους καὶ ἦλθεν εἰς αὐτόν; Διὰ νὰ δείξῃ καὶ τὴν δύναμίν του καὶ τὴν φιλανθρωπίαν του· τὴν δύναμιν μέν, διότι τὸ νόσημα εἶχε γίνει ἀνίατον καὶ ἡ ἀρρώστια του εἶχε φθάσει εἰς σημεῖον ποὺ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ κάνῃ τίποτε· D τὴν φιλανθρωπίαν δέ, διότι αὐτὸν ποὺ ἦτο ὁ πλέον ἄξιος τῶν ἄλλων πρὸς ἔλεος καὶ εὐεργεσίαν, αὐτὸν εἶδε πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὁ κηδεμὼν καὶ φιλάνθρωπος. Ἂς μὴ παρατρέξωμεν λοιπὸν τὸ χωρίον χωρὶς νὰ τοῦ δώσωμεν σημασίαν, μήτε τὸν ἀριθμὸν τῶν τριανταοκτὼ ἐτῶν ποὺ ἦτο ἀσθενής. Αὐτὸ νὰ τὸ ἀκούσουν ὅλοι ὅσοι παλαίουν μὲ συνεχῆ πτωχείαν, ὅσοι συζοῦν μὲ ἀρρώστιαν, ὅσοι ὑπομένουν κακὰς περιστάσεις βιοτικῶν πραγμάτων, ὅσοι ὑπέστησαν κακοκαιρίαν καὶ τρικυμίαν ἀπροσδοκήτων κακῶν. E Ὁ παραλυτικὸς αὐτὸς εἶναι κοινὸς λιμὴν τῶν ἀνθρωπίνων συμφορῶν.[98] Κανεὶς δὲν εἶναι τόσον ἠλίθιος, κανεὶς δὲν εἶναι τόσον κακόμοιρος καὶ ταλαίπωρος, ὥστε νὰ ἴδῃ αὐτὸν τὸν παραλυτικόν, καὶ νὰ μὴ ὑπομείνῃ ἔπειτα κάθε εἴδους συμφορὰν μὲ γενναιότητα καὶ πολλὴν προθυμίαν. Ἂν κανεὶς ἦτο παράλυτος εἴκοσιν ἔτη, δέκα ἔτη, πέντε μόνον ἔτη, δὲν ἔφθαναν νὰ τοῦ σπάσουν τὰ νεῦρα; Αὐτὸς μένει τριανταοκτὼ ἔτη, καὶ δὲν φεύγει, καὶ ἐπιδεικνύει μεγάλην ὑπομονήν. Ἴσως σᾶς φαίνεται θαυμαστὸν τὸ μῆκος τοῦ χρόνου, ἀλλ' ἂν ἀκούσετε τὴν διήγησιν, 550 A τότε πολὺ περισσότερον θὰ κατανοήσετε ὅλην τὴν ἀνωτερότητά του καὶ τὴν ὑπομονήν του. Ἔρχεται ἀπὸ πάνω του ὁ Ἰησοῦς καὶ τοῦ λέγει· «Θέλεις ὑγιὴς γενέσθαι;». Καὶ ποῖος δὲν τὸ ἤξερε αὐτό, ὅτι ἤθελε νὰ γίνῃ ὑγιής; Διατί λοιπὸν τὸν ἐρωτᾷ; Ὄχι ἐπειδὴ ἀγνοεῖ· αὐτὸς ποὺ γνωρίζει τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοίας, ἐγνώριζε πολὺ περισσότερον τὰ φανερὰ καὶ τὰ σαφῆ. Διατί ἐρωτᾷ; Ὅπως τότε εἶπεν εἰς τὸν ἑκατοντάρχην «Ἐγὼ ἐλθὼν θεραπεύσω αὐτόν» (Ματθ. 8, 7), χωρὶς νὰ ἀγνοῇ αὐτὰ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ἀπαντήσῃ (ὁ ἑκατοντάρχης), ἀλλὰ γνωρίζοντάς τα ἐκ τῶν

98. Δηλαδὴ εἰς αὐτὸν ἐπῆγαν καὶ ἀγκυροβόλησαν ὅλα τὰ κακά, ὅλαι αἱ συμφοραί.

προτέρου καὶ μὲ πολλὴν ἀκρίβειαν, καὶ ἤθελε νὰ τοῦ δώσῃ λαβὴν καὶ ἀφορμὴν ν' ἀποκαλύψῃ ὅλην τὴν κρυμμένην εὐσέβειάν του, καὶ νὰ εἰπῇ «Μή, Κύριε· οὐ γάρ εἰμι ἄξιος, ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθῃς» (8, 8), ἔτσι καὶ εἰς τὸν παραλυτικὸν αὐτόν, γνωρίζοντας τί ἐπρόκειτο νὰ ἀπαντήσῃ τὸν ἐρωτᾷ ἂν θέλῃ νὰ θεραπευθῇ, **B** ὄχι ἐπειδὴ δὲν τὸ ἤξερε αὐτό, ἀλλὰ διὰ νὰ τοῦ δώσῃ μίαν λαβὴν καὶ ἀφορμὴν νὰ διεκτραγωδήσῃ τὴν συμφοράν του καὶ νὰ γίνῃ ἔτσι διδάσκαλος ὑπομονῆς. Ἂν ἐθεράπευε τὸν ἄνθρωπον σιωπηρῶς, ἐμεῖς θὰ ἐζημιωνόμασταν τὴν μεγίστην ζημίαν, διότι δὲν θὰ ἐμαθαίναμεν τὴν καρτερίαν τῆς ψυχῆς του. Ὁ δὲ Χριστὸς ὄχι μόνον θεραπεύει τὴν παροῦσαν κατάστασιν, ἀλλὰ φροντίζει πολὺ καὶ διὰ τὰ μέλλοντα. Ἀπεκάλυψε λοιπὸν εἰς ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς οἰκουμένης, ὅτι ὁ παραλυτικὸς αὐτὸς εἶνε διδάσκαλος καρτερίας καὶ ὑπομονῆς· καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ ἀπαντήσῃ ὑποβάλλοντάς του τὴν ἐρώτησιν· «Θέλεις ὑγιὴς γενέσθαι;». Καὶ ἐκεῖνος τί ἔκανε; Δὲν ἐθύμωσε, δὲν ἠγανάκτησε, δὲν εἶπε πρὸς τὸν ἐρωτήσαντα· «Μὲ βλέπεις παράλυτον, ἔμαθες ὅτι ἔχω ἄρρωστος μακρὺν χρόνον καὶ ἐρωτᾷς ἂν θέλω νὰ γίνω ὑγιής; ἦλθες νὰ κοροϊδέψῃς μὲ τὰς συμφοράς μου καὶ νὰ διακωμῳδήσῃς τὰ κακὰ τοῦ ἄλλου;». Ξέρετε δὲ πόσον μικρόψυχοι εἶνε οἱ ἄρρωστοι, καὶ ἂν ἕνα χρόνον μόνον πέσουν εἰς τὸ κρεββάτι· ἐδῶ λοιπὸν ποὺ ἡ ἀρρώστια παρετάθη ἐπὶ τριανταοκτὼ χρόνια, πῶς δὲν ἦτο φυσικὸν νὰ ἐξαντληθῇ **D** ὅλη ἡ ἀνωτερότης του νικημένη ἀπὸ τὴν πολυκαιρίαν; Καὶ ὅμως ἐκεῖνος δὲν εἶπε τίποτε τέτοιον, οὔτε διενοήθη· ἀλλ' ἀποκρίνεται μὲ πολλὴν γλυκύτητα καὶ λέγει· «Ναί, Κύριε· ἀλλὰ δὲν ἔχω ἄνθρωπον, διὰ νὰ μὲ βάλῃ εἰς τὴν κολυμβήθραν, ὅταν ταραχθῇ τὸ ὕδωρ». Κοίτα πόσα ἐμαζεύθησαν καὶ ἐπολιορκοῦσαν τὸν ἄνθρωπον· νόσος, πτωχεία, καὶ ἔλλειψις προστατῶν. «Ἐν ᾧ δὲ ἔρχομαι, ἄλλος πρὸ ἐμοῦ καταβαίνει». Αὐτὸ εἶνε τὸ πιὸ ἀξιολύπητον ἀπ' ὅλα, **E** ἱκανὸν νὰ λυγίσῃ καὶ αὐτὴν τὴν πέτραν. Μοῦ φαίνεται σὰν νὰ βλέπω τὸν ἄνθρωπον νὰ ἕρπῃ κάθε χρόνον, καὶ κάθε χρόνον νὰ φθάνῃ εἰς τὸ στόμα τῆς κολυμβήθρας καὶ νὰ κρέμεται εἰς τὸ τέρμα τῆς καλῆς ἐλπίδος· καὶ τὸ χειρότερον, ὅτι αὐτὰ τὰ ὑπέμεινεν ὄχι δύο καὶ τρία καὶ δέκα χρόνια, ἀλλὰ τριανταοκτώ. Καὶ ἐδείκνυε μὲν ὅλον τὸ ἐνδιαφέρον του, ἔχανε ὅμως τὸν καρπόν. Διήνυε μὲν τὸν δρόμον, ἀλλὰ διὰ τὸν δρόμον αὐτὸν ἔπαιρνε τὸ βραβεῖον ἄλλος· καὶ τοῦτο ἐπὶ πολλὰ χρόνια. Τὸ δὲ χειρότερον ἀπ' ὅλα ἦτο, ὅτι ἔβλεπε τοὺς ἄλλους νὰ γίνωνται καλά. Γνωρίζετε βέβαια ὅτι αἰσθανόμεθα πολὺ βαθύτερον τὰς συμφοράς μας, **551 A** ὅταν ἴδωμεν νὰ ἀπαλλάσσωνται ἄλλοι ποὺ εἶχαν πέσει εἰς τὰς ἰδίας συμφοράς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ πτωχός, ὅταν

ἰδῇ τὸν ἄλλον νὰ πλουτῇ, τότε αἰσθάνεται περισσότερον τὴν πτωχείαν του· καὶ ὁ ἄρρωστος πονεῖ περισσότερον, ὅταν ἰδῇ πολλοὺς ποὺ ἦσαν ἄρρωστοι νὰ γίνωνται καλὰ καὶ αὐτὸς νὰ μὴ ἔχῃ καμμίαν καλὴν ἐλπίδα. Ὅταν οἱ ἄλλοι εὐτυχοῦν, τότε αἰσθανόμεθα βαθύτερον τὰς συμφοράς μας. Αὐτὸ συνέβαινε καὶ τότε εἰς τὸν παραλυτικόν. Ἐν τούτοις, ἂν καὶ ἐπάλαιεν ἐπὶ τόσον χρόνον καὶ μὲ τὴν νόσον καὶ μὲ τὴν πτωχείαν καὶ μὲ τὴν ἐγκατάλειψιν, ἂν καὶ ἔβλεπεν ἄλλους νὰ γίνωνται καλά, ἂν καὶ ἔβλεπεν ὅτι ὁ ἴδιος πάντοτε μὲν ἐπεχείρησεν ἀλλὰ ποτὲ δὲν κατώρθωσε καὶ ὅτι οὔτε μετὰ ἀπ' αὐτὰ **B** ὑπῆρχεν ἐλπὶς ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν συμφοράν, δὲν ἔφυγεν, ἀλλ' ἔτρεχε κάθε χρόνον. Ἐνῷ ἐμεῖς, ἂν μίαν φορὰν ζητήσωμεν ἀπὸ τὸν Θεὸν κάτι, καὶ δὲν τὸ λάβωμεν, ἀμέσως δυσαναστατοῦμεν, περιπίπτομεν εἰς βαθυτάτην ἀπελπισίαν· μόλις τελειώνομεν τὴν προσευχήν, χαλαρώνομεν καὶ τὴν ἐπιμονήν. Τί ἄραγε ἀπὸ τὰ δύο ἀξίζει; νὰ ἐπαινέσω τὸν παραλυτικὸν ἢ νὰ κακίσω τὴν ῥαθυμίαν μας; Τί ἀπολογίαν θὰ εἴχαμεν καὶ ποίαν συγγνώμην, ὅταν ἐκεῖνος ἐκαρτέρησε τριανταοκτὼ ἔτη, ἐμεῖς δὲ ἀμελοῦμεν τόσον ταχέως;

8. Καὶ ὁ Χριστὸς τί ἔκανε; Πρῶτα ἔδειξεν, ὅτι εἶνε ἄξιος **C** θεραπείας καὶ ὅτι δικαίως ἦλθεν εἰς αὐτὸν πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους, καὶ ἔπειτα τοῦ λέγει· «Ἔγειραι, ἆρον τὸν κράββατόν σου καὶ περιπάτει» (Ἰω. 5, 8). Βλέπεις ὅτι δὲν ἐζημιώθηκε καθόλου ἀπὸ τὰ τριανταοκτὼ ἔτη, ἐπειδὴ ὑπέμεινε τὴν συμφορὰν μὲ καρτερίαν; Διότι καὶ ἡ ψυχή του ἐγυμνάσθηκε εἰς τὴν ἀρετὴν περισσότερον κατὰ τὸ μακροχρόνιον αὐτὸ διάστημα, δοκιμαζομένη μέσα εἰς τὴν συμφορὰν σὰν εἰς χωνευτήριον, καὶ τὴν θεραπείαν τὴν ἐκέρδισε μὲ περισσοτέραν δόξαν. Τὸν ἐθεράπευσεν ὄχι κανεὶς ἄγγελος ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁ Δεσπότης τῶν ἀγγέλων. Καὶ διατί τὸν διέταξε νὰ σηκώσῃ καὶ τὸ κρεββάτι του; Πρῶτος καὶ κύριος λόγος ἦτο, **D** ὅτι ἤθελε νὰ πείσῃ τοὺς Ἰουδαίους ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν τήρησιν τοῦ νόμου. Ἀφοῦ ὁ ἥλιος ἔφεξε, δὲν ἔπρεπε πλέον νὰ μαζεύωνται γύρω ἀπὸ τὸν λύχνον· ἀφοῦ ἡ ἀλήθεια ἐδείχθη, δὲν ἔπρεπε νὰ κρατοῦν ἀκόμη τὸν τύπον. Διὰ τὸν ἴδιον λόγον ὅσας φορὰς ἤθελε νὰ καταλύσῃ τὸ σάββατον, ἔκανε κατὰ τὸ σάββατον ἕνα πολὺ μέγα σημεῖον, ὥστε τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τοῦ θαύματος νὰ καταπλήσσῃ τοὺς θεατὰς καὶ σιγὰ-σιγὰ νὰ τοὺς ἀποσπᾷ ἀπὸ τὴν τήρησιν τῆς ἀργίας. Δεύτερος λόγος ἦτο, ὅτι ἤθελε νὰ βουλώσῃ τὰ ἀναίσχυντα στόματά των. Ἐπειδὴ ἐσυνήθιζον νὰ κριτικάρουν τὰ θαύματά του μὲ τρόπον κακοῦργον καὶ ἐπροσπαθοῦν νὰ μειώνουν τὴν δόξαν αὐτῶν, **E** τὸν διέταξε νὰ ἐπιδείξῃ πῶς σηκώνει τὸ κρεββάτι σὰν τρόπαιον

καὶ τεκμήριον ἀναμφισβήτητον τῆς θεραπείας του, διὰ νὰ μὴ λέγουν εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἐκεῖνο ποὺ ἔλεγαν εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ τυφλοῦ. Καὶ τί ἔλεγαν εἰς τὴν περίπτωσιν ἐκείνην;» Αὐτὸς εἶνε, ὄχι δὲν εἶνε αὐτός, αὐτὸς εἶνε» (Ἰω. 9, 8 - 9). Διὰ νὰ μὴ λέγουν καὶ εἰς αὐτὸν τὰ ἴδια, τὸ κρεββάτι γίνεται κατήγορος τῆς ἀναισχυντίας των, καθὼς τὸ σηκώνει καὶ τὸ κρατεῖ ὑψηλά. Ἔχω νὰ σᾶς εἰπῶ καὶ τρίτον λόγον, ὄχι μικρότερον ἀπ' αὐτοὺς ποὺ σᾶς εἶπα. Διὰ νὰ μάθῃς ὅτι τὸ πᾶν τὸ ἔκανε ὄχι καμμία ἀνθρωπίνη τέχνη ἀλλὰ θεία δύναμις, τὸν διέταξε νὰ σηκώσῃ τὸ κρεββάτι [552] A δίνοντας μεγίστην καὶ σαφῆ ἀπόδειξιν ὅτι πράγματι ἔγινε καλά, ὥστε νὰ μὴ λέγῃ κανεὶς βλάσφημος, ὅτι ὁ παραλυτικὸς χαριζόμενος εἰς τὸν Χριστὸν καὶ ὑποκρινόμενος μαζί του ἔκανεν ἕνα ἁπλὸν βάδισμα. Διὰ τοῦτο τὸν διατάσσει νὰ σηκώσῃ καὶ φορτίον εἰς τοὺς ὤμους του. Ἂν τὰ μέλη του δὲν εἶχαν σταθεροποιηθῆ καλῶς, καὶ αἱ κλειδώσεις δὲν εἶχαν συσφιχθῆ, δὲν θὰ μποροῦσε νὰ βαστάξῃ τόσον ὄγκον εἰς τοὺς ὤμους. Ἐκτὸς δὲ ἀπ' ὅλ' αὐτὰ ἐδείκνυε καὶ ἐκεῖνο, ὅτι ὅταν διατάσσῃ ὁ Χριστός, ὅλα γίνονται μὲ τὴν μίαν, B καὶ ἀπόρριψις νόσου καὶ ἐπάνοδος ὑγείας. Οἱ ἰατροὶ καὶ ἂν ἀπαλλάξουν κάποιον ἀπὸ τὰ νοσήματα, δὲν μποροῦν νὰ ἐπαναφέρουν ἀμέσως εἰς τὸν ἄρρωστον καὶ τὴν ὑγείαν, ἀλλὰ χρειάζονται καὶ πολὺν ἄλλον χρόνον διὰ τὴν ἀνάρρωσιν, ὥστε σιγὰ - σιγὰ νὰ ἀποξύσουν καὶ νὰ ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸ σῶμα τὰ λείψανα τῆς νόσου. Ὁ Χριστὸς ὅμως ὄχι ἔτσι, ἀλλ' εἰς μίαν στιγμὴν καὶ ἀπὸ τὴν ἀρρώστιαν τὸν ἀπήλλαξε, καὶ τὴν ὑγείαν ἐπανέφερε, χωρὶς νὰ μεσολαβήσῃ κανένα διάστημα· ἀλλὰ μόλις ἡ ἱερὰ ἐκείνη φωνή του ἐξεπήδησεν ἀπὸ τὴν ἁγίαν γλῶσσαν του, ἀμέσως τὸ νόσημα τοῦ σώματος ἐδραπέτευσε, καὶ ὁ λόγος ἔγινεν ἔργον, καὶ ἡ ἀρρώστια ὅλη ἐθεραπεύθη τελείως. C Ὅπως μία δούλη ποὺ ἐπαναστατεῖ, ὅταν ἴδῃ τὸν κύριόν της, ζαρώνει καὶ ἐπανέρχεται εἰς τὴν πρέπουσαν εὐταξίαν, ἔτσι καὶ ἡ φύσις τοῦ σώματος ποὺ τότε ἐπαναστάτησε σὰν καμμία δούλη καὶ ἐπέφερε τὴν παράλυσιν, ὅταν εἶδε τὸν Κύριόν της νὰ ἔρχεται, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν τάξιν της, καὶ ἐπῆρε πάλιν τὴν εὐκοσμίαν ποὺ τῆς ἔπρεπε. Καὶ ὅλ' αὐτὰ τὰ ἔκανεν ἡ φωνή. Διότι δὲν ἦσαν κοῦφα λόγια, ἀλλὰ λόγια Θεοῦ, περὶ τῶν ὁποίων ὁ προφήτης λέγει ὅτι «Ἰσχυρὰ ἔργα λόγων αὐτοῦ» (Ἰωήλ. 2, 11). Ἀφοῦ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸ μηδέν, πολὺ περισσότερον μποροῦσε νὰ τὸν ἐπανορθώσῃ, ὅταν ἐσάπισε καὶ διελύθη. Ἐδῶ μὲ πολλὴν ἡδονὴν θὰ ἤθελα νὰ ἐρωτήσω αὐτοὺς ποὺ ἀσχολοῦνται σχολαστικῶς μὲ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ· Πῶς ἐσυγκροτήθησαν τὰ μέλη ἐκεῖνα; πῶς συνεσφίχθησαν τὰ ὀστᾶ; D πῶς ἐδυνάμωσεν ὁ τόνος τῶν κοιλιακῶν μυῶν ποὺ ἦτο τελείως χαλαρωμένος; πῶς ἐπανέκτησαν τὸν νευρικὸν τόνον τὰ χαλαρωμένα νεῦρα; καὶ πῶς ἀνεστήθη καὶ ἀνωρθώθη ἡ δύναμις ποὺ εἶχε καταπέσει; Ἀλλὰ δὲν μποροῦν βέβαια νὰ μᾶς ἐξηγήσουν τὸ πῶς. Λοιπὸν θαύμαζε τὸ γεγονὸς μόνον, καὶ μὴ περιεργάζεσαι τὸν τρόπον. Ὅταν ἐξετέλεσε τὴν διαταγὴν καὶ ἐπῆρε τὸ κρεββάτι του, τὸν βλέπουν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ τοῦ λέγουν· «Σάββατόν ἐστι, καὶ οὐκ ἔξεστί σοι ἆραι τὸν κράββατον ἐν σαββάτῳ» (Ἰω. 5, 10). Ἔπρεπε νὰ προσκυνήσουν αὐτὸν ποὺ ἔκανε τὸ σημεῖον, ἔπρεπε νὰ θαυμάσουν τὸ γεγονός· ἀλλ' αὐτοὶ συζητοῦν περὶ σαββάτου, διυλίζοντας πράγματι τὸν κώνωπα καὶ καταπίνοντας τὴν κάμηλον (Ματθ. 23, 24). Καὶ ἐκεῖνος τί λέγει; «Ὁ ποιήσας με ὑγιῆ, E ἐκεῖνός μοι εἶπεν Ἆρον τὸν κράββατόν σου καὶ περιπάτει» (Ἰω. 5, 11). Βλέπεις ἄνθρωπον εὐγνώμονα; ὁμολογεῖ τὸν ἰατρὸν καὶ λέγει ὅτι εἶνε ἀξιόπιστος νομοθέτης τοῦ προστάγματος. Καὶ ὅπως ὁ τυφλὸς τοὺς ἔφερεν εἰς ἀδιέξοδον, μὲ τὴν ἀπόδειξίν του, ἔτσι καὶ αὐτός. Καὶ πῶς ἐκεῖνος τοὺς ἔφερεν εἰς ἀδιέξοδον; Τοῦ ἔλεγαν ὅτι «Οὗτος ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὅτι τὸ σάββατον οὐ τηρεῖ» (9, 16). Καὶ ἐκεῖνος τί λέγει; «Οἴδαμεν», λέγει, «ὅτι ἁμαρτωλῶν ὁ Θεὸς οὐκ ἀκούει· οὗτος δὲ ἤνοιξέ μου τοὺς ὀφθαλμούς» (9, 30 - 31). Αὐτὸ ποὺ λέγει ἔχει τὸ ἑξῆς νόημα· «Ἂν παρέβη τὸν νόμον, ἡμάρτησε· ἂν ὅμως ἡμάρτησε, δὲν θὰ εἶχε τόσην δύναμιν· διότι ὅπου ὑπάρχει ἁμαρτία, [553] A δὲν ἐμφανίζεται δύναμις· ἀλλ' αὐτὸς ἔδειξε δύναμιν· ἑπομένως δὲν ἡμάρτησε μὲ τὸ νὰ πατήσῃ τὸν νόμον». Τὸν ἴδιον συλλογισμὸν κάνει καὶ αὐτός. Διότι ἡ φράσις «Ὁ ποιήσας με ὑγιῆ» αὐτὸ ὑπαινίσσεται, ὅτι ἂν εἶνε αὐτὸς ποὺ ἔδειξε δύναμιν, δὲν μπορεῖ νὰ κατηγορηθῇ ὡς παράνομος. Καὶ αὐτοὶ τί λέγουν; «Ποῦ ἐστιν ὁ ἄνθρωπος ὁ εἰπών σοι Ἆρον τὸν κράββατόν σου καὶ περιπάτει;» (5, 12). Κοίτα ἀγνωμοσύνην καὶ ἀναισθησίαν, κοίτα ψυχὴν γεμάτην ἀλαζονείαν. Τὰ μάτια τῶν φθονερῶν δὲν βλέπουν τίποτε τὸ ὑγιές, ἀλλὰ μόνον ἂν ὑπάρχῃ καμμία λαβὴ νὰ πιασθοῦν. Ἔτσι καὶ αὐτοί· ἐνῷ ὁ θεραπευθεὶς ὁμολογεῖ καὶ τὰ δύο, καὶ ὅτι τὸν ἐθεράπευσε καὶ B ὅτι τοῦ εἶπε νὰ σηκώσῃ τὸ κρεββάτι, αὐτοὶ τὸ μὲν πρῶτον τὸ ἀποσιώπησαν, τὸ δὲ δεύτερον τὸ εἶπαν· ἀποσιωποῦν μὲν τὸ θαῦμα, τονίζουν δὲ τὴν παράβασιν τοῦ σαββάτου. Δὲν εἶπαν «Ποῦ ἐστιν ὁ ποιήσας σε ὑγιῆ;», ἀλλ' ἀποσιωπῶντας ἐκεῖνο εἶπαν· «Ποῦ ἐστιν ὁ εἰπών σοι Ἆρον τὸν κράββατόν σου καὶ ὕπαγε;». Καὶ αὐτὸς δὲν ἐγνώριζεν· «ὁ γὰρ Ἰησοῦς ἐξένευσεν, ὄχλου ὄντος ἐν τῷ τόπῳ» (5, 13). Αὐτὸ εἶνε μεγίστη ἀπολογία τοῦ ἀνθρώπου, αὐτὸ εἶνε ἀπόδειξις τῆς στοργικῆς φροντίδος τοῦ Χριστοῦ. Ἂν λοιπὸν ἀκούσῃς ὅτι, ὅταν

τὸν ἐπλησίασεν ὁ Χριστός, δὲν τὸν ὑπεδέχθη ὅπως ὁ ἑκατοντάρχης, οὔτε εἶπεν «Εἰπὲ λόγον, καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου» (Ματθ. 8, 8), C μὴ τοῦ κατηγορήσῃς ἀπιστίαν, ἀφοῦ δὲν τὸν ἐγνώριζε· διότι οὔτε κἂν ἐγνώριζε ποῖος περίπου ἦτο. Πῶς νὰ τὸν ἐγνώριζεν, ἀφοῦ δὲν τὸν εἶχεν ἰδῆ καθόλου; Διὰ τοῦτο ἔλεγεν· «Οὐκ ἔχω ἄνθρωπον, ἵνα βάλῃ με εἰς τὴν κολυμβήθραν»· ἂν τὸν ἐγνώριζε, δὲν θὰ ἐμνημόνευε κολυμβήθραν, οὔτε κατάβασιν εἰς τὴν κολυμβήθραν, ἀλλ' ἀμέσως θὰ τοῦ ἐζητοῦσε νὰ θεραπευθῇ, ὅπως καὶ ἐθεραπεύθη. Ἀλλ' ἐνόμισεν ὅτι καὶ αὐτὸς εἶνε ἕνας ἄνθρωπος σὰν ὅλους, ἄνθρωπος μόνον, καὶ διὰ τοῦτο ἔκανε λόγον διὰ τὸν παλαιὸν τρόπον θεραπείας. Ἀπόδειξις δὲ τῆς κηδεμονίας τοῦ Χριστοῦ εἶνε ὅτι, ἀφοῦ τὸν ἐθεράπευσε, τὸν ἀφῆκεν μόνον, καὶ δὲν τοῦ ἐφανέρωσε τὸν ἑαυτόν του. Διὰ νὰ μὴ δημιουργήσουν οἱ Ἰουδαῖοι τὴν καχυποψίαν, ὅτι αὐτὸς ἦτο ψευδὴς μάρτυς καὶ ὅτι τὸ ἔλεγεν αὐτό, D ἐπειδὴ ἦτο παρὼν ὁ Χριστὸς καὶ τὸν ἔπειθε· ἡ ἄγνοια καὶ ἡ ἀπουσία[99] ἀπέκλειε αὐτὴν τὴν ὑποψίαν. Διότι ὁ εὐαγγελιστὴς λέγει ὅτι «οὐκ ᾔδει αὐτὸν τίς ἐστι» (Ἰω. 5, 13).

4. Διὰ τοῦτο στέλλει τὸν θεραπευμένον μόνον του, ὥστε νὰ τὸν περιλάβουν ἀπομονωμένον, καὶ νὰ βασανίσουν τὸ γεγονὸς ὅπως θέλουν, καὶ ἀφοῦ λάβουν ἱκανοποιητικὴν ἀπόδειξιν τοῦ πράγματος, νὰ θέσουν τέρμα εἰς τὴν παράφορον μανίαν των. Διὰ τοῦτο ὁ ἴδιος μὲν δὲν λέγει τίποτε, τοὺς παρέχει ὅμως τὴν ἀπόδειξιν ἀπὸ τὰ πράγματα· E σκορπίζει παντοῦ φωνὴν σαφεστάτην καὶ λαμπροτέραν ἀπὸ κάθε σάλπιγγα.[100] Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἦτο ἀπηλλαγμένη ἀπὸ κάθε ὑποψίαν ἡ μαρτυρία ποὺ ἔλεγεν «Ὁ ποιήσας με ὑγιῆ, ἐκεῖνός μοι εἶπεν, ἆρον τὸν κράββατόν σου, καὶ ὕπαγε». Ὁ παραλυτικὸς γίνεται εὐαγγελιστής, διδάσκαλος τῶν ἀπίστων, ἰατρὸς καὶ κῆρυξ πρὸς καταισχύνην καὶ καταδίκην ἐκείνων. Ἰατρὸς ὄχι μὲ φωνὴν ἀλλὰ μὲ ἔργα, ὄχι μὲ λόγια ἀλλὰ μὲ τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Διότι ἔφερεν ἐπάνω του σαφῆ καὶ ἀναμφισβήτητον τὴν ἀπόδειξιν, καὶ αὐτὸ ποὺ ἔλεγε τὸ ἔδεικνυε μὲ τὸ σῶμα του. 554 A «Μετὰ ταῦτα εὑρίσκει αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς καὶ λέγει αὐτῷ· Ἴδε ὑγιὴς γέγονας, μηκέτι ἁμάρτανε, ἵνα μὴ χεῖρόν σοι γένηται» (Ἰω. 5, 14). Εἶδες ἰατροῦ σοφίαν; εἶδες κηδεμονίαν; Δὲν τὸν ἀπήλλαξε μόνον ἀπὸ τὸ νόσημα ποὺ εἶχεν, ἀλλὰ τὸν ἀσφαλίζει καὶ διὰ τὸ μέλλον· καὶ εἰς μίαν στιγμὴν πολὺ κατάλληλον. Διότι ὅταν ἦτο εἰς τὸ κρεββάτι, δὲν τοῦ εἶπε τίποτε τέτοιον, δὲν τοῦ ὑπενθύμισε τὰ ἁμαρτήματά του· ἡ ψυχὴ τῶν ἀρρώστων εἶνε κάπως γογγύστρια καὶ ταλαίπω-

99. Ἡ ἄγνοια τοῦ παραλυτικοῦ καὶ ἡ ἀπουσία τοῦ Χριστοῦ.
100. Φωνὴ τοῦ Χριστοῦ εἶνε ὁ παραλυτικὸς ποὺ ἔγινε καλά.

ρος· ὅταν ὅμως ἐξεδίωξε τὴν ἀρρώστιαν, ὅταν τὸν ἐπανέφερεν εἰς τὴν ὑγείαν, ὅταν τοῦ ἀπέδειξεν ἐμπράκτως τὴν δύναμίν του καὶ τὴν στοργικήν φροντίδα του, B τότε εὑρίσκει κατάλληλον τὴν στιγμὴν διὰ νὰ τὸν συμβουλεύσῃ καὶ τὸν καθοδηγήσῃ, ἀφοῦ πλέον εἶνε ἀξιόπιστος μὲ ὅσα ἔκανε. Διατί δὲ ἐκεῖνος ἐπῆγε καὶ τὸν ἐφανέρωσεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους; (Ἰω. 5, 15). Διότι ἤθελε νὰ τοὺς κάνῃ κοινωνοὺς τῆς ἀληθινῆς διδασκαλίας. Ἀλλ' ἐκεῖνοι «διὰ τοῦτο», λέγει, τὸν ἐμισοῦσαν καὶ τὸν «ἐδίωκον» (5, 16). Ἐδῶ προσέχετέ με· ἐδῶ εἶνε ὅλος ὁ ἀγών. «Διὰ τοῦτο ἐδίωκον αὐτόν..., ὅτι ταῦτα ἐποίει ἐν σαββάτῳ» (5, 16). Ἂς ἴδωμεν πῶς ἀπολογεῖται· διότι ὁ τρόπος τῆς ἀπολογίας μᾶς δεικνύει ἂν εἶνε (ὁ Υἱὸς) ἀπὸ τοὺς ὑποτεταγμένους[101] ἢ ἀπὸ τοὺς ἐλευθέρους, ἀπὸ τοὺς διακονοῦντας ἢ ἀπὸ τοὺς διατάσσοντας. C Αὐτὸ ποὺ εἶχε γίνει ἐφαίνετο ὅτι εἶνε πολὺ μεγάλη παρανομία. Ἀφοῦ κάποτε ἕνας ἐμάζευσε κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου ξύλα καὶ ἐλιθοβολήθη διὰ τὴν πρᾶξιν αὐτήν, διότι ἐκουβάλησε βάρη κατὰ τὸ σάββατον (Ἀριθ. 15, 32 - 36). Μὲ τὴν μεγάλην αὐτὴν κατηγορίαν κατηγορεῖτο ὁ Χριστός, διὰ τὸ ἁμάρτημα τῆς καταπατήσεως τοῦ σαββάτου. Ἂς ἴδωμεν λοιπὸν πρῶτα ἀπ' ὅλα ἂν ζητῇ συγγνώμην ὡς δοῦλος καὶ ὑποτεταγμένος, ἢ ἂν ἐμφανίζεται ὡς ἔχων ἐξουσίαν καὶ ὡς Δεσπότης καὶ ὡς εὑρισκόμενος ὑπεράνω τοῦ νόμου καὶ ὡς ἐκεῖνος ὁ ἴδιος ποὺ ἔδωκεν αὐτὰς τὰς ἐντολάς. Πῶς λοιπὸν ἀπολογεῖται; Λέγει· «Ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, κἀγὼ ἐργάζομαι» (Ἰω. 5, 17). D Εἶδες αὐθεντίαν; Βέβαια ἂν ἦτο κατώτερος καὶ ὑποδεέστερος ἀπὸ τὸν Πατέρα, αὐτὸ ποὺ λέγει δὲν θὰ ἦτο ἀπολογία, ἀλλὰ μεγαλύτερον ἔγκλημα καὶ χειροτέρα κατηγορία. Διότι ὅταν κανεὶς κάνῃ αὐτὸ ποὺ μόνον ὁ μεγαλύτερος ἐπιτρέπεται νὰ κάνῃ, καὶ ἔπειτα συλληφθῇ καὶ κατηγορῆται, καὶ λέγει ὅτι «Ἐπειδὴ τὸ ἔκανε ὁ μεγαλύτερος, διὰ τοῦτο τὸ ἔκανα καὶ ἐγώ», ὄχι μόνον δὲν ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὴν κατηγορίαν μὲ τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς ἀπολογίας, ἀλλὰ καὶ καθιστᾷ τὸν ἑαυτόν του ὑπεύθυνον διὰ μεγαλυτέραν μομφὴν καὶ κατηγορίαν. Τὸ νὰ ἐπιχειρῇ κανεὶς πράγματα ποὺ εἶνε ἀνώτερα ἀπὸ τὸ ἀξίωμά του εἶνε γνώρισμα ὑπερηφανείας καὶ ἀλαζονείας. E Καὶ ὁ Χριστὸς λοιπὸν ἂν ἦτο κατώτερος, δὲν ἦτο ἀπολογία αὐτὸ ποὺ εἶπεν, ἀλλὰ κατηγορία χειροτέρα. Ἐπειδὴ ὅμως ἦτο ἴσος μὲ τὸν Πατέρα, διὰ τοῦτο δὲν εἶνε ἔγκλημα. Καὶ ἂν θέλετε, νὰ σᾶς κάνω σαφὲς αὐτὸ ποὺ λέγω μ' ἕνα παράδειγμα. Μόνον ὁ βασιλεὺς ἔχει δικαίωμα νὰ φορῇ

101. «Ὑποτεταγμένοι», αὐτοὶ ποὺ «ὑποτάσσονται», αὐτοὶ ποὺ «τάσσονται κάτω» ἔστω καὶ ἀπὸ μίαν ὕπαρξιν, αὐτοὶ ποὺ εἶνε κατώτεροι τοὐλάχιστον τοῦ Θεοῦ· δηλαδὴ οἱ ἄγγελοι, οἱ ἄνθρωποι, οἱ δαίμονες καὶ πᾶσα κτίσις.

ἁλουργίδα καὶ στέμμα εἰς τὴν κεφαλήν, καὶ κανεὶς ἄλλος. Ἐὰν λοιπὸν ἐμφανισθῇ κανεὶς ἀπὸ τὸ πλῆθος νὰ φορῇ αὐτὴν τὴν στολὴν καὶ συρθῇ εἰς τὸ δικαστήριον καὶ ἀπολογηθῇ, ὅτι, «Ἐπειδὴ αὐτὴν τὴν στολὴν τὴν φορεῖ ὁ βασιλεύς, διὰ τοῦτο τὴν φορῶ καὶ ἐγώ», ὄχι μόνον δὲν ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὴν κατηγορίαν, ἀλλὰ μὲ τὸ εἶδος τῆς ἀπολογίας 555 A καθιστᾷ τὸν ἑαυτόν του ὑπεύθυνον μεγαλυτέρας κολάσεως καὶ τιμωρίας. Ἐπίσης τὸ νὰ χαρίζῃ τὴν ποινὴν εἰς τοὺς αἰσχίστους, π.χ. εἰς τοὺς φονεῖς, τοὺς λῃστάς, τοὺς τυμβωρύχους,[102] καὶ ὅσους ἀπετόλμησαν ἄλλα παρόμοια, εἶνε δικαίωμα μόνον τοῦ βασιλέως. Ἂν ἀκόμη καὶ ἕνας δικαστὴς ἀπολύσῃ τὸν κατάδικον χωρὶς βασιλικὴν ἀπόφασιν, καὶ κατηγορηθῇ, καὶ ἀπολογηθῇ καὶ αὐτός, ὅτι, «Ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς ἀπολύει, ἀπολύω καὶ ἐγώ», ὄχι μόνον δὲν ἀπαλλάσσεται διὰ τὴν ἀπολογίαν αὐτήν, ἀλλ' ἐξάπτει καὶ μεγαλυτέραν ὀργὴν ἐναντίον του. Καὶ πολὺ εὐλόγως. Διότι δὲν εἶνε δίκαιον οἱ κατώτεροι ἐπάνω εἰς τὴν παραφροσύνην των νὰ ἀναβαίνουν εἰς τὴν αὐθεντίαν τῶν ἀνωτέρων, καὶ νὰ στηρίζουν τὴν ἀπολογίαν των ἀκριβῶς εἰς αὐτό, ἀφοῦ αὐτὸ εἶνε μεγαλυτέρα ὕβρις ἐναντίον ἐκείνων ποὺ τοὺς ἀνέθεσαν τὸ ἀξίωμα. Διὰ τοῦτο ἂν μὲν κανεὶς εἶνε κατώτερος, B οὐδέποτε θ' ἀπολογηθῇ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον· ἐὰν δὲ εἶνε βασιλεὺς καὶ ἔχῃ τὸ αὐτὸ ἀξίωμα, θὰ τὸ εἰπῇ αὐτὸ μὲ παρρησίαν. Διότι ὅπως ἡ ὑπεροχὴ τῆς ἀρχῆς εἶνε μία, ἔτσι φυσικῷ τῷ λόγῳ εἶνε μία καὶ ἡ ἐξουσία. Ὥστε ἂν ἐμφανισθῇ κανεὶς ποὺ ἀπολογεῖται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἔχει κατ' ἀνάγκην τὸ αὐτὸ ἀξίωμα μ' ἐκεῖνον τοῦ ὁποίου τὴν ἐξουσίαν προβάλλει ὡς στοιχεῖον ὑπὲρ ἑαυτοῦ. Ἀφοῦ λοιπὸν καὶ ὁ Χριστὸς ἔτσι ἀπελογήθη πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, ἀναμφισβητήτως μᾶς ἀπέδειξεν, ὅτι ἔχει τὸ ἴδιον ἀξίωμα μὲ τὸν Πατέρα. Καὶ ἂν κρίνετε, ἂς ἐφαρμόσωμεν τὸ παράδειγμα εἰς τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς τὸ ἔργον ποὺ ἔκανε. Ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ μετ' ἐξουσίας κατάλυσις τοῦ σαββάτου εἶνε ἡ ἁλουργὶς καὶ τὸ στέμμα καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ δίδειν χάριν εἰς τοὺς καταδίκους. C Ὅπως ἐκεῖνα ἐπιτρέπονται μόνον εἰς τὸν βασιλέα, καὶ εἰς κανένα ἄλλον ἀπὸ τοὺς κατωτέρους του, ἐὰν δὲ ἐμφανισθῇ κανεὶς νὰ τὰ κάνῃ αὐτά, καὶ μάλιστα νὰ τὰ κάνῃ δικαίως,

102. «Τυμβωρύχοι» εἶνε αὐτοὶ ποὺ ἀνοίγουν τοὺς τάφους λαθραίως, διὰ νὰ κλέψουν πολύτιμα κοσμήματα καὶ νὰ κάνουν ὁ,τιδήποτε ἄλλο κακόν. Τὸ ἔγκλημα τοῦτο ἐθεωρεῖτο πάντοτε ὡς ἕνα ἐκ τῶν μεγαλυτέρων, μεγαλύτερον ἀπὸ τὴν ἁπλῆν λῃστείαν.

103. Αὐτὸ τὸ παράδειγμα τῶν δύο ἴσων βασιλέων ἦτο πολὺ ζωντανόν, διότι εἰς τὰς ἡμέρας ἀκριβῶς τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τὸ Ρωμαιοβυζαντινὸν κράτος ὑπῆρχον δύο ἴσοι βασιλεῖς, ἡ δὲ κρατικὴ σημαία, ἡ ὁποία ἦτο μετάλλινος ἀετὸς (ἱερὸν πτηνὸν τοῦ Διός, τοῦ χορηγοῦντος τὴν βασιλείαν εἰς τοὺς

κατ' ἀνάγκην εἶνε καὶ ἐκεῖνος βασιλεύς,[103] ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ἐδῶ, ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς φαίνεται, ὅτι τὰ κάνει αὐτὰ μὲ αὐθεντίαν, καὶ μόλις τὸν κατηγοροῦν προβάλλει τὸ τί κάνει ὁ Πατήρ, λέγοντας «Ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται», κατ' ἀνάγκην εἶνε καὶ αὐτὸς ἴσος μ' ἐκεῖνον ποὺ τὰ κάνει ὅλα μὲ αὐθεντίαν. Διότι ἂν δὲν ἦτο ἴσος του, δὲν θὰ ἐχρησιμοποιοῦσε αὐτὴν τὴν δικαιολογίαν. D Καὶ διὰ νὰ καταλάβετε σαφέστερον αὐτὸ ποὺ λέγω, κάποτε οἱ μαθηταὶ κατέλυσαν τὸ σάββατον μὲ τὸ νὰ μαδοῦν στάχυας καὶ νὰ τοὺς τρώγουν ἡμέραν σαββάτου (Ματθ. 12, 1 - 2). Τὸ κατέλυσε καὶ αὐτὸς τώρα· κατηγόρησαν καὶ ἐκείνους οἱ Ἰουδαῖοι, κατηγόρησαν καὶ αὐτόν. Ἂς ἴδωμεν πῶς μὲν ἀπολογεῖται ὑπὲρ ἐκείνων, πῶς δὲ ὑπὲρ τοῦ ἑαυτοῦ του· ὥστε ἀπὸ τὴν διαφορὰν νὰ μάθῃς τὴν ὑπεροχήν του καὶ τὴν ἀπολογίαν του. Πῶς λοιπὸν ἀπολογεῖται ὑπὲρ ἐκείνων; «Οὐκ ἀνέγνωτε τί ἐποίησε Δαυΐδ, ὅτε ἐπείνασεν;» (Ματθ. 12, 3). Ὅταν μὲν ἀπολογῆται ὑπὲρ τῶν δούλων, καταφεύγει εἰς τὸν σύνδουλον ἐκείνων Δαυΐδ· E ὅταν δὲ ὑπὲρ τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀνάγει τὸν λόγον εἰς τὸν Πατέρα· «Ὁ Πατήρ μου ἐργάζεται, κἀγὼ ἐργάζομαι». Καὶ ποίαν ἐργασίαν ἐννοεῖ, θὰ εἰπῇ κανείς, ἀφοῦ εἰς τὰς ἓξ ἡμέρας «κατέπαυσεν ὁ Θεὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ;». Ἐννοεῖ τὴν καθημερινὴν πρόνοιαν. Διότι δὲν ἐδημιούργησε μόνον τὴν κτίσιν, ἀλλὰ καὶ ἀφοῦ τὴν ἐδημιούργησε, τὴν συντηρεῖ. Καὶ ἄγγελοι καὶ ἀρχάγγελοι καὶ αἱ ἄνω δυνάμεις καὶ γενικῶς ὅλα τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, ἀπολαύουν τὴν πρόνοιάν του· 556 A καὶ ἂν μείνουν χωρὶς τὴν ἐνέργειαν ἐκείνην, ἀφανίζονται καὶ καταρρέουν καὶ καταστρέφονται. Θέλοντας λοιπὸν ὁ Χριστὸς νὰ δείξῃ ὅτι εἶνε ἀπ' ἐκείνους ποὺ προνοοῦν καὶ ὄχι ἀπ' ἐκείνους, διὰ τοὺς ὁποίους λαμβάνεται πρόνοια, ἀπ' ἐκείνους ποὺ ἐνεργοῦν καὶ ὄχι ἀπ' ἐκείνους ποὺ εἶνε καρποὶ τῆς ἐνεργείας, εἶπεν· «Ὁ Πατήρ μου ἐργάζεται, κἀγὼ ἐργάζομαι». Ἤθελε νὰ δείξῃ τὴν ἰσότητά του πρὸς τὸν Πατέρα.

6. Αὐτὰ νὰ τὰ θυμᾶστε καὶ νὰ τὰ φυλάσσετε μὲ κάθε ἀκρίβειαν καὶ νὰ ὑφαίνετε μαζὶ μὲ τὴν ὀρθότητα τῶν δογμάτων τὴν πνευματικότητα τοῦ βίου σας. Αὐτὸ καὶ προηγουμένως σᾶς τὸ παρεκάλεσα καὶ τώρα σᾶς τὸ παρακαλῶ, καὶ δὲν θὰ παύσω νὰ σᾶς παρακαλῶ. Τὸν βίον δὲ καὶ τὴν πνευματικότητα δὲν τὴν κάνει τίποτα ἄλλο, παρὰ τὸ νὰ ἔρχεσθε ἐδῶ. Ὅπως ἡ χέρσος γῆ, καὶ ἂν κανεὶς δὲν τὴν ποτίζῃ, ὅμως εἶνε γεμάτη ἀγκάθια καὶ τριβόλια, B ἡ δὲ γῆ ποὺ τὴν περιποιοῦνται χέρια γεωργικὰ εἶνε θαλερὴ καὶ ἔχει

ἐπιγείους βασιλεῖς), εἶχε γίνει δικέφαλος ἀετὸς δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον. Ἔκτοτε ὁ δικέφαλος παρέμεινε μέχρι σήμερον.

πλουσίαν τὴν φυτικήν κόμην της καὶ δίνει πολὺν καρπόν. Ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ἡ ψυχή· ὅποια μὲν ποτίζεται μὲ τὰ θεῖα λόγια, εἶνε θαλερὴ καὶ πλουσία εἰς βλάστησιν καὶ καρπὸν τοῦ Πνεύματος· ὅποια δὲ περιέρχεται εἰς ξηρασίαν καὶ ἀμέλειαν καὶ ἔλλειψιν τοῦ πνευματικοῦ ποτίσματος, ἐρημώνεται καὶ γεμίζει ἄχρηστα φυτὰ καὶ βλαστάνει πολλὰ ἀγκάθια, τὴν βλάστησιν τῆς ἁμαρτίας. Ὅπου δὲ ὑπάρχουν ἀγκάθια, ἐκεῖ καὶ δράκοντες καὶ ὄφεις καὶ σκορπιοὶ καὶ κάθε δύναμις τοῦ διαβόλου. Καὶ ἂν δὲν πιστεύῃς εἰς αὐτὸ ποὺ λέγω, ἔλα νὰ συγκρίνωμεν αὐτοὺς ποὺ ἀπουσίασαν μὲ σᾶς, καὶ τότε θὰ ἴδῃτε μεγάλην τὴν διαφοράν. C Ἢ μᾶλλον ἂς ἐξετάσωμεν οἱ ἴδιοι τοὺς ἑαυτούς μας, ποῖοι μὲν τρεφόμεθα μὲ τὴν θείαν διδασκαλίαν, ποῖοι δὲ στερούμεθα πολὺ αὐτὴν τὴν ὠφέλειαν. Λοιπόν, ἂς μὴ ἀφήσωμεν νὰ πάῃ χαμένον ἕνα τόσον μεγάλον κέρδος. Τὸ νὰ εὑρισκώμεθα ἐδῶ εἶνε ὑποδοχὴ ὅλων τῶν ἀγαθῶν. Καὶ ὁ ἄνδρας, ὅταν φεύγῃ ἀπ᾽ ἐδῶ, θὰ φανῇ εἰς τὴν γυναῖκα πολυτιμότερος, καὶ ἡ γυναῖκα εἰς τὸν ἄνδρα περισσότερον ποθητή. Τὴν γυναῖκα τὴν κάνει ἀξιαγάπητον ὄχι ἡ ὡραιότης τοῦ σώματος ἀλλ᾽ ἡ ἀρετὴ τῆς ψυχῆς, ὄχι οἱ πούδρες[104] καὶ τὰ κραγιόνια,[105] οὔτε τὰ χρυσᾶ κοσμήματα[106] καὶ τὰ πολυτελῆ φορέματα, ἀλλ᾽ ἡ ἁγνότης καὶ ἡ πραότης καὶ ὁ φόβος ποὺ στηρίζεται εἰς τὸν Θεόν. Καὶ τὸ νοητὸν κάλλος δὲν ὑπάρχει ἀλλοῦ μέρος ποὺ νὰ ἐπιτυγχάνεται μὲ τόσην ἐπιτυχίαν, D παρὰ μόνον εἰς τὸν θαυμαστὸν καὶ θεῖον αὐτὸν χῶρον, ὅπου οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ προφῆται σκουπίζουν καλῶς, καλλωπίζουν, ἀποξύνουν τὴν γηρασμένην ἐπιδερμίδα τῆς ἁμαρτίας, δίνουν τὴν ἀκμὴν τῆς νεότητος, ἀφαιροῦν κάθε κηλίδα, κάθε ρυτίδα, κάθε σπῖλον ἀπὸ τὴν ψυχήν μας.[107] Αὐτὸ τὸ κάλλος λοιπὸν ἂς φροντίσωμεν νὰ τὸ στεριώσωμεν ἐπάνω μας ἄνδρες καὶ γυναῖκες. Διότι τὸ μὲν κάλλος τοῦ σώματος καὶ ἡ νόσος τὸ μαραίνει καὶ ὁ πολὺς χρόνος τὸ καταστρέφει,[108] καὶ τὰ γηρατειὰ τὸ σβήνουν, καὶ ὁ θάνατος ἐπέρχεται

104. «Ἐπιτρίμματα» εἶνε ὅσα καλλυντικὰ εἶνε εἰς κατάστασιν κόνεως, τὰ σκονάκια τοῦ καλλωπισμοῦ, δηλαδὴ ἡ πούδρα.

105. «Ὑπογραφαὶ» λέγονται ὅσα καλλυντικὰ εἶνε εἰς κατάστασιν γραφίδος, δηλαδὴ τὰ κραγιόνια μὲ τὰ ὁποῖα ἔβαφαν ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ μέχρι σήμερον τὰ χείλη, τὰ παρειάς, τοὺς ὀφρύας, καὶ τὰ βλέφαρα.

106. «Χρυσίον» λέγεται συνήθως τὸ χρῆμα, ἀλλ᾽ ἐδῶ ἐννοοῦνται τὰ χρυσᾶ κοσμήματα ἢ κοσμικὰ ἢ κόρπαι.

107. Ὅλαι αἱ λέξεις τοῦ χωρίου αὐτοῦ εἶνε φρασεολογία τοῦ καλλωπισμοῦ.

108. «Τὸ μὲν γὰρ τοῦ σώματος (κάλλος) καὶ νόσος ἐμάρανε καὶ πλῆθος χρόνου διέφθειρεν». Ὁ Χρυσόστομος ἔχει ἴσως κατὰ νοῦν τὸ ἀπόφθεγμα τοῦ Ἰσοκράτους «Κάλλος μὲν γὰρ ἢ χρόνος ἀνήλωσεν ἢ νόσος ἐμάρανε», Πρὸς Δημόνικον, 6.

καὶ τὸ ἐξαφανίζει ὅλον. E Ἐνῷ τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς οὔτε χρόνος, οὔτε νόσος, οὔτε γῆρας, οὔτε θάνατος, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπ᾽ αὐτὰ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ καταστρέψῃ, ἀλλὰ μένει συνεχῶς ἀνθισμένον. Καὶ τὸ μὲν κάλλος τοῦ σώματος αὐτοὺς ποὺ τὸ βλέπουν τοὺς προκαλεῖ πολλάκις εἰς ἀκολασίαν, τὸ δὲ κάλλος τῆς ψυχῆς κάνει αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν Θεὸν νὰ τὸ ἐρωτευθῇ. Ὅπως λέγει καὶ ὁ προφήτης, ὅταν ἀπευθύνεται πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν· «Ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε,
557 A καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου, καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου» (Ψαλ. 44, 11 - 12). Λοιπόν, ἀγαπητοί, διὰ νὰ γίνωμεν ἀγαπητοὶ εἰς τὸν Θεόν, αὐτὸ τὸ κάλλος νὰ περιποιούμεθα κάθε ἡμέραν, σκουπίζοντας κάθε κηλῖδα μὲ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Γραφῶν, μὲ τὰς προσευχάς, μὲ τὰς ἐλεημοσύνας, μὲ τὴν ὁμόνοιαν πρὸς ἀλλήλους· διὰ νὰ ἐρωτευθῇ ὁ βασιλεὺς τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς μας καὶ νὰ μᾶς καταξιώσῃ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Αὐτὴν εἴθε νὰ τὴν ἐπιτύχωμεν ὅλοι μας, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον μαζὶ δόξα, καὶ τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.